

ІНОЗЕМНА ЛІНГВІСТИКА

Вікторія АНАНЬЄВА

КЛАСИФІКАЦІЯ ІМЕННИКІВ ЗА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИМИ РОЗРЯДАМИ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Проблемою класифікації іменників за лексико-граматичними розрядами займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. За даними Вербена Й. та Москальської О.І іменники складають 60% всіх німецьких слів [1: 80]. Іменники класифікують за лексико-граматичними розрядами (категоріями). Велика кількість класифікацій, зокрема Дудена, Шендельс Е.І., Хельбіга Г., Степанової М.Д., Москальської О.І, і визначають актуальність даного дослідження.

Грамаатично іменники позначаються тим, що вони змінювані (відмінювання, утворення множини) і мають артикль. Вони можуть переймати роль кожного члена речення за виключенням дієслівного присудка. Це дає їм велику рухливість в реченні:

Der Lehrer übt seinen Beruf mit Freude aus (підмет).

Er ist Lehrer (іменна частина складного присудка).

Sein Beruf erfüllt den Lehrer mit Freude (додаток).

Der Beruf des Lehrers befriedigt ihn (означення).

Не дивлячись на грамаатичну характеристику іменника, розпізнавання іменника створює труднощі лише в єдиному випадку (правила написання з великої і малої літери). По-перше це витікає з фактів, що межі між іменником і іншими частинами мови непостійні (іменник часто переходить в інші частини мови): *ernst nehmen – Ernst machen, Pleite machen – pleite sein*, по-друге, кожне слово будь-якої іншої частини мови може переходити в іменник (*gestern und heute – das Gestern, das Heute*).

Тому розпізнавання слова як іменника може здійснюватися не лише через ізольоване використання грамаатичних, але й, як правило, за допомогою деяких інших критеріїв. Найбільш точно відрізняється іменник від інших частин мови за наступними критеріями [8: 90]:

- через значення слова, коли іменник виражає предметність;
- через відмінюваність (морфологічні категорії роду, відмінку та числа);
- через наявність артикля;
- через здатність виступати означенням.

Як ядро іменникової групи, іменник (передусім як віддієслівний іменник) може об'єднувати весь присудок у форму групи слів (*die Erhöhung der Arbeitsproduktivität durch die Stahlwerker*).

Іменник має здатність позначати не лише єдиний об'єкт, але й цілий клас або вид.

Gold ist ein Edelmetall.

Das Gold dieses Leuchters ist echt.

Один і той же самий іменник може зустрічатися в узагальненому і в індивідуалізованому значенні. За допомогою контексту, застосування різних грамаатичних засобів ми дізнаємося про яке значення йдеться. Як автосемантичні слова іменники мають денотативне значення і валентність. Деякі означення утворюють актант.

На підставі їх лексичної семантики іменники можуть об'єднуватися лише з деякими актантами.

Die gutgelaunte Mauer singt.

Це речення хоча й збудовано грамаатично правильно, але семантично невірно і тому не може застосовуватися в мовленні.

Також іменники мають деякі периферичні групи [8: 91], коли семантика дозволяє розпізнати сусідство інших частин мови:

1. Периферична група: іменник – дієслово

а) ознаки «предмет», «процес» (з відповідною дієслівною валентністю), «тривалість/перебіг»

das Schreien der Verletzten

das Verputzen der Häuser durch die Maurer

Переважають означений або нульовий артикль. Коли йдеться про поняття діяльності, процесу та стану, то такі іменники не здатні утворювати множину.

Окрему групу утворюють ті іменники, які містять ітеративну і частково пейоративну сему:

die ständige Rennerei der Jungen auf dem Fußballplatz
das Geschrei der Zuschauer

Ці іменники, зазвичай, також не здатні утворювати множину.

б) ознаки «предмет», «процес» (з відповідною дієслівною валентністю), «закінчення»

die Behandlung der Patienten durch das Personal
die Belieferung der Geschäfte durch die Firma

За правилами ці іменники не здатні утворювати множину. Деякі стоять на межі позначення результатів (забезпечення). Загалом тут використовується лише означений або нульовий артикль.

die Ausarbeitung der Rede durch...
eine Ausarbeitung der Rede durch...

в) ознаки «предмет», «результат» (з відповідною іменниковою валентністю).

Відокремлення від групи (б) не завжди просте:

б): *Die Beratung der Vorlage durch die Ableitungsleiter*

Домінує сема «процес»

в): *die Beratung des Direktors mit den Ableitungsleitern*

Позначається результат.

Іменники групи (в) здатні утворювати множину: вони можуть виражати відоме і невідоме, що виражається в використанні артикля:

die/eine Beratung des Direktors...
die Beratung/Beratungen des Direktors...

2. Периферична група: іменник – прикметник

а) ознаки «предмет», «ознака» (з відповідною валентністю прикметника), не здатні утворювати множину

die Kühnheit/ Sturheit des Nachbarn
das Blau/ Rot der Tapete

Переважно виступають з означеним артиклем

б) ознаки «предмет», «процес», «завершений» (з відповідною валентністю іменника), «злічуваний»

die Dummheit/ Albernheiten/ Frechheiten der Schüler

3. Периферична група: іменник – прийменник

До цієї групи відносяться іменники, які хоча й пишуться з великої літери і тому відносяться до іменників, але виконують завдання прийменника:

an Hand, auf Grund, in Anbetracht, auf Kosten

Деякі пишуться як прийменники і виключаються зі складу іменників.

anhand, anstelle, infolge, inmitten, zugunsten

Лексико-граматичні розряди (категорії) — це граматично важливі групи слів у межах певної частини мови, які мають такі властивості [3: 272]:

об'єднуються за спільною семантичною ознакою. Наприклад, лексико-граматичні розряди становлять збірні іменники, речовинні іменники, іменники — назви істот, іменники — назви неістот, власні назви, загальні назви, бо кожна така група має спільну семантичну ознаку — збірність, речовинність тощо;

можуть мати і можуть не мати формальне морфологічне вираження. Якщо, деякі збірні іменники мають формальне, то власні та загальні назви, речовинні назви, назви істот/неістот формальних показників не мають;

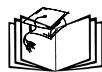
взаємодіють із пов'язаними з ними граматичними категоріями;

можуть мати і можуть не мати протиставлені всередині розряду ряди форм. Якщо, наприклад, власні назви протиставляються загальним, назви істот — назвам неістот, то всередині речовинних і збірних іменників подібного протиставлення немає.

Іменники в німецькій мові класифікують за лексико-граматичними розрядами, які об'єднуються за спільними семантичними та граматичними ознаками. Існує низка класифікацій. В граматиці Дудена [11: 173] іменники поділяються на дві великі групи: *конкретні (Konkreta)* та *абстрактні (Abstrakta)*. Конкретні іменники, в свою ж чергу, поділяються на *власні (Eigennamen)*, *загальні (Gattungsnamen)*, *речовинні (Stoffnamen)* та *збірні назви (Sammelnamen)*.

М.Д.Степанова та Г.Хельбіг [6: 525] дещо змінюють первинну класифікацію. Вони поділяють іменники спочатку на *власні (Eigennamen)* та *загальні назви (Gattungsnamen)*. Власні назви діляться на *живі (belebte)* та *неживі (географічні) (unbelebte)*. Загальні назви, в свою чергу, автори поділяють на *конкретні (Konkreta)* та *абстрактні (Abstrakta)*. Конкретні іменники діляться на *злічувані індивідуальні назви (zählbare Individuativa)*, *збірні назви (Kollektiva)*, *назви єдиних у своєму роді предметів (Unika)*, *речовинні назви (Stoffnamen)*. Злічувані індивідуальні та збірні назви можуть бути живі та неживі.

Ще одну класифікацію можна знайти в підручнику Є.І.Шендельс [5: 124].

Тут іменники поділяються спочатку на *істоти* (*Lebewesen*) та *неістоти* (*Nichtlebewesen*). Класифікація Шендельс вважається найдетальнішою.

Класифікація М.Д.Степанової та Г.Хельбіга займає проміжне положення, а класифікація Дудена менш деталізована. Названі класифікації не виключають одна одну.

О.І.Москальська [4: 150] виділяє також *злічувані* (*zählbar*) та *незлічувані* (*unzählbar*) іменники.

Але, все ж таки, класифікація Дудена найбільш вживана.

Конкретні іменники — це назви істот і предметів, що їх сприймають органи чуття. Конкретні іменники поділяються на чотири групи: власні, загальні, речовинні й збірні назви [2:81].

Власні назви (*die Eigennamen*) служать для позначення окремих осіб або одиничних предметів з метою виділення їх з ряду однорідних осіб або предметів. До власних назв належать імена, по батькові й прізвища осіб, псевдоніми, клички тварин, географічні та астрономічні назви, найменування підприємств, установ, організацій, книжок, газет, журналів, знаменних дат: Otto, Maria, Willi Bredel, Lew Nikolajewitsch Tolstoj, Europa, Kiew, die Wolga, die Karpaten, der Kasbek, die Kassiopeia (Sternbild), „Rote Pumpe“ (volkseigener Betrieb), die „Vorwärts“ (Schiff), das „Kosmos“ (Kino), das „Moskwa“ (Hotel).

Загальні назви (*die Gattungsnamen*) — це узагальнені найменування однорідних предметів, опредмечених дій, станів. Вони поділяються на чотири групи [9: 312]:

а) назви осіб: der Mensch, der Vater, die Tochter, der Junge, der Meister, der Schmied, der Nachbar;

б) назви тварин, птахів, риб: das Tier, der Vogel, das Pferd, der Adler, der Frosch, der Schmetterling, die Spinne, der Hecht;

в) назви рослин: die Linde, die Buche, die Rose, der Weizen, die Rübe, das Gras, die Blume;

г) назви предметів: der Tisch, der Löffel, das Buch, die Mütze, der Bleistift, der Hammer, das Brett.

Загальні назви вживаються в однині й множині.

Речовинні назви (*die Stoffnamen*) означають назву матерії, речовини. Це назви корисних копалин, мінералів, хімічних елементів, хімікатів, матеріалів, продуктів харчування, ліків [7: 110]: die Kohle, das Kupfer, das Kainit, das Holz, das Wasser, die Butter, das Brot, das Aspirin.

Назви речовин вживаються лише в однині.

Збірні назви (*die Sammelnamen*) означають сукупність однорідних істот або предметів як одне ціле [10:350]: das Volk, die Studentenschaft, die Mannschaft, die Wäsche, die Kleidung, das Schreibzeug.

Абстрактні іменники — це назви абстрактних, узагальнених понять, які ми сприймаємо лише розумово, а не за допомогою органів чуття [4: 173]: der Wille, die Absicht, die Zuverlässigkeit, der Mut, die Tapferkeit, die Ehre, die Bescheidenheit, die Behauptung.

Сучасна граматика німецької мови, яка базується на досягненнях попередніх досліджень в сфері класифікації іменника за лексико-граматичними розрядами, відмічає багатоплановість, багатоаспектність даної класифікації, що робить неможливим визначити єдину класифікацію.

Виходячи з вище зазначеного, можна стверджувати, що на сьогоднішній день існує кілька класифікацій:

1. класифікація Дудена: іменники поділяються на конкретні та абстрактні;
2. класифікація М.Д. Степанової та Г.Хельбіга: іменники поділяються на власні та загальні назви;
3. класифікація Є.І.Шендельс: іменники поділяються на істоти та неістоти;
4. класифікація О.І.Москальської: іменники поділяються на конкретні та абстрактні

Визначення класифікації іменників за лексико-граматичними розрядами задача складна, про що свідчить низка класифікацій. Дана класифікація була і залишається центральною проблемою. Пильна увага вчених до проблеми класифікації іменників за лексико-граматичними розрядами свідчить як про важливість даної класифікації, так і про її об'єктивну складність.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абрамов Б.А. Теоретическая грамматика немецкого языка: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. — 286 с.
2. Адмони В.Г. Теоретическая грамматика немецкого языка. — М.: «Просвещение», 1986. — 336 с.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. — К.: Видавничий центр «Академія», 2005. — 368с.
4. Москальская О.И. Теоретическая грамматика немецкого языка для ин-тов и фак-тов иностр. яз. Учебник — 3-е изд., испр. и доп. — М.: Высш. шк., 1983. — 344 с.
- Шендельс Е.И. Практическая грамматика нем. языка. — М.: Высшая школа, 1982, 400 с.
- Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik. — Leipzig, 1986. — 737 S.
- Leitfaden der deutschen Grammatik: Langenscheidt KG. — Berlin und München, 2000, 157 S.
8. Einführung in die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache/ Karl-Ernst Sommerfeldt; Günter Starke. 3., neu bearb. Aufl./ unter Mitwirkung von Werner Hackel. — Tübingen: Niemeyer, 1998
9. Schischkova L.W., Meiksina I.I. Seminare in der theoretischen Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. — М., 1984
10. Grundzüge einer deutschen Grammatik. — Berlin, 1981
11. Römer Christine. Morphologie der deutschen Sprache. — Tübingen, 2006, 266S

Тетяна БАТЄХІНА

ВИСЛОВЛЕННЯ З НЕПРЯМОЮ НЕГАТИВНОЮ ОЦІНКОЮ АДРЕСАТА

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковій керівник – доктор філологічних наук, професор Б.В. Кучинський

Серед висловів, що містять негативну оцінку адресата, функціонують у ситуації безпосереднього спілкування, можна виділити повідомлення з непрямою оцінкою адресата. Такі вислови, окрім того сенсу, який є в лексико-граматичній структурі, містять також додаткове значення, обумовлене наміром адресанта. Саме це значення і визначає прагматичну спрямованість вислову.

Мета нашої статті – визначити способи реалізації непрямої негативної оцінки адресата у висловах.

Вживання непрямих висловів обумовлене соціальними нормами спілкування, що діють в суспільстві, відповідно до яких висловлювання прямих негативних думок вимагає обмежень і можливе лише в певних ситуаціях. У сучасній лінгвістиці поняття побічності часто співвідноситься з поняттям ввічливості, яка, на думку вчених, є її мотивацією [5, с.130-133; 6, с.88-90]. Категоричний вираз негативної оцінки може сприйматися як невічливий і призводити до конфліктної ситуації. Продукуючи непрямий вислів адресант дотримується правила ввічливості, основна мета якого звести до мінімуму вираз несприятливих для адресата думок, уникнути конфлікту. Вислову з непрямым змістом негативної оцінки сприяють подальшому протіканню комунікації і створенню спокійного, безконфліктного стилю спілкування [9, с.85].

Наприклад:

"Oh, darling, I am sorry. I lost the goddamn key".

"You cannot go on ringing my bell. You must please, please have yourself a key made".

"But I lose them all".

"I work. I have to sleep", Mr. Yunioshi shouted. "But always you are ringing my bell..."

"Oh, don't be angry, you dear little man. I won't do it again" (Capote T.).

Ми бачимо як адресант побічно виражає негативну оцінку дій прямого адресата. Використовуючи форму обов'язку, він спонукає адресата змінити свою поведінку. Вживання непрямої форми виразу негативної оцінки сприяло подальшому спілкуванню комунікантів. Дійсний сенс непрямого вислову був адекватно розшифрований, що виявилось в реактивній репліці прямого адресата. У наступному прикладі категоричний вираз негативної оцінки призвів до сварки комунікантів і неможливості подальшого спілкування.

Joan. You insulting little snot! [...] Come on. Get down on your knees and cry. Do something to attract some pity. Come on. [...]

Arnie. Go away. [...] Hop it! (Storey D.).

У даній ситуації пряма експлікація негативного відношення адресанта до адресата спонукає його до виконання бажаних адресантом дій, які були сприйняті адресатом як образливі і дуже наполегливі, що викликало негативний перлокутивний ефект.

Таким чином, дотримання ввічливості в непрямих висловах, які виражають негативну оцінку, сприяє успішнішому перлокутивному ефекту.

Необхідно відзначити різноманітність форм і засобів, які використовуються адресантом для непрямого виразу свого негативно-оцінного відношення до співбесідника. Цю різноманітність демонструє достатньо великий вплив соціальних норм на мовне вираження негативної оцінки.

Вислови, що ілюструють негативне відношення адресанта до прямого адресата, можуть містити лексичні індикатори негативної оцінки, представлені одиницями з семою негативної оцінки в значенні. Вираз негативного відношення суб'єкта до об'єкта досягається шляхом відгуку до вчинків, дій, предметів адресата, що дозволяє виявити у певній мірі комунікативний намір адресанта.

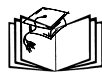
There was a burst of applause from the onlookers. McLeod, arrogant in victory, sprang to his feet. He shook his clenched fist at Campbell.

"Play that off on your blasted fiddle", he shouted. "Grand slam doubled and redoubled. I've wanted to get it all my life and now I've got it.

By God. By God". (Maugham W.S.).

У наведеній ситуації за директивною формою вислову адресанта існує негативна оцінка музичних здібностей адресата. Розкриттю дійсного комунікативного наміру адресанта сприяє відгук до музичного інструменту адресата, номінація якого виражена структурою "you + AN", останній прикметник містить сему негативної оцінки. У наступному прикладі адресант виражає негативне відношення до моральних якостей прямого адресата, здійснюючи відгук до його вчинків.

He muttered. "That was a dirty trick". Jack broke out of his gyration and stood facing Ralph. His words came in a shout. (Golding W.).

Розкриттю прагматичного наміру адресанта в непрямих висловах сприяють контекст і загальна ситуація спілкування, що включає ролеві та соціальні статуси комунікантів, їхні загальні знання, характер їхніх взаємин.

Одним з найпоширеніших засобів виразу непрямого змісту негативної оцінки є питальні за формою вислови. Можливість набувати оцінного сенсу – загальної властивості питань, що відносяться до якості [8, с.13]. Прагматичне значення питального вислову залежить від ситуації спілкування, визначається чинниками, які лежать за межами вислову [4, с.10]. Виявленню характеру оцінного відношення адресанта до адресата сприяє вживання негативно-оцінних лексичних одиниць. Наприклад:

"[...] Why didn't you break the room when you knew I was there with Charlie?"

"[...] Were you afraid?" (Maugham W.S.).

У наведених прикладах адресант виражає подив з приводу дій адресата і несхвалення. Негативна оцінка може отримуватися в контексті за питальною формою висловом, направленими на виявлення причин, цілей певної дії, що оцінюється адресантом негативно. Наприклад:

Higgins (in his loftiest manner). Why have you begun going on like this? May I ask whether you complain of your treatment here? (Shaw B.).

Необхідно відзначити, що суб'єкт може використовувати питальну форму непрямого вислову для негативної оцінки поведінки адресата і спонукати його до виконання бажаних для себе дій. У таких випадках відбувається транспозиція питального вислову в директивний. Негативна інформація, закладена в непрямому питанні, зазвичай вірно розшифровується адресатом. Це виявляється в респонсивному вислові, що містить реакцію на імпліковану ілюцію.

"This room stinks", I said. "I can smell your socks from way over here."

Don't you ever send them to the laundry?"

"If you don't like it, you know what you can do ", Ackley said. (Salinger J.D.).

У наступному прикладі за питальною формою висловом криється негативне відношення адресанта до моральних якостей через відгук до його особистих речей, а також спонукає адресата віднести свою білизну в пральню.

At the word "write", dear Mamma sniffed: "And who pray, will pay your washing-bills?"

In spirit of loving-kindness and forbearance, George Augustus ignored this taunt, which was just as well, since he could think of nothing to say in reply. (Aldington R.)

У даному прикладі за питальною формою вислів реалізує негативну оцінку адресанта до життєвої позиції прямого адресата. Адресант (свекруха) не схвалює бажання адресата (зятя) стати письменником і намагається змусити його відмовитися від своїх намірів.

Питальні вислови з непрямим змістом негативної оцінки можуть разом з імплікацією негативної оцінки прямого адресата виконувати також менасивну функцію.

"Do you want to die?", Pablo said to him seriously and Robert Jordan saw how unrheterical was the question.

"No". (Hemingway E.).

Передача негативного відношення до адресата можлива також за допомогою риторичного питання. Володіючи високим ступенем виразності, риторичне питання підсилює негативний сенс, закладений у вислові. Наприклад:

Why do you follow Brett around like a poor bloody steer? Don't you know you're not wanted?

I know when I'm not wanted.

Why don't you know you're not wanted? (Hemingway E.).

У наведених прикладах адресант за допомогою риторичних питань робить яснішим для адресата негативний сенс повідомлення, підсилює прагматичний ефект останнього.

Цікавим випадком непрямого виразу негативної оцінки є вживання асертивних за типом висловів, які містять в собі констатацію якого-небудь факту. Подібні вислови не містять негативних лексичних індикаторів, а загальна негативна оцінка виводиться із змісту і визначається контекстом і загальними знаннями комунікантів.

Pamela. You look as if they were going to cut off your head in the morning.

Walter (turning to her; smiling with an effort). Do I? (Shaffer P.).

Тут за асертивною формою вислова криється несхвальне відношення адресата до зовнішнього вигляду. Вживання непрямої оцінки сприяло безконфліктному продовженню розмови і позитивній реакції адресата.

Непряма негативна оцінка адресата може бути реалізована у вислові, що висловлює бажання адресанта направлене на виконання адресатом певних дій. Оцінюючи попередню поведінку прямого адресата негативно, адресант спонукає його до зміни такої поведінки.

"I want you to behave, Rusty". She spoke softly, but there was a governess threat of punishment in her tone that caused an odd flush of pleasure, of gratitude to pink his face. (Capote T.).

Розкриттю прагматичної спрямованості непрямого негативно-оцінного вислову сприяє також використання адресантом конструкцій з модальністю обов'язку: *should + Inf., you'd better + Inf., ought + Inf., have + Inf., might + Inf., must + Inf., need + Inf., need smth.* В основі негативного сенсу подібних висловів лежить оцінка адресантом дій адресата як не відповідних нормам і бажанням адресанта.

Pamela. [...] Are you shocked because I'm in my this?

Walter. Yes. Very.

Pamela. Then you'd better leave, sir. I'm on my way to the bathroom. It is not my wish to cause your embarrassment. (Shaffer P.).

У наведених вище непрямих висловах існує імплікований негативний сенс: адресат не зробив того, що йому слід було зробити. *"Then you'd better leave, sir"*, означає *"You haven't left"*.

Прагматичне значення наступних непрямих висловів полягає у висловлюванні співчуття, докору, направлених на негативну оцінку дій і вчинків адресата.

Edward. The specimen I see are very active indeed.

Frederica. You should have married someone like Robin. (Osborne J.).

Romero looked at me inquiringly.

"You might introduce your friends", Brett said. (Hemingway E.).

У наступних прикладах адресант побічно виражає опативне спонукування адресата:

"Want you have a drink?"

"You must have a drink with me", he said. (Hemingway E.).

"[...] The more irregular the service, the more irregular the life. You have very irregular service. Also you need a haircut". (Hemingway E.).

Непряма негативна оцінка імплікується в ствердних імперативних висловах із структурою *"be + (прикметник) + іменник"*, *"be + прикметник"*, в якій лексичні одиниці містять позитивну сему в значенні. Наприклад:

"Be nice to him please", she said. (Shaw I.).

"Be a good chap, Jake. Don't tell her anything more about it". (Hemingway E.).

Так, продукуючи вислови *"Be a good chap, Jake"*, адресант імплікує негативний сенс *"You are not a good chap, Jake"*, *"Be nice to him"* побічно виражає *"You are not nice to him"* і спонукає адресата до виконання бажаних для себе дій.

Непрямий вираз негативної оцінки може досягатися також висловом з негативним структурним оформленням. Метою подібних висловів є ослаблення позитивної характеристики адресата, стримане засудження його вчинків. Імпліковане значення негативної оцінки створюється конструкціями з модальністю обов'язку в негативній формі. Негативна оцінка адресата полягає в тому, що йому не слід (не слідувало) здійснювати певних дій. Наявність негативно-оцінних одиниць підсилює експресивний потенціал непрямого вислову. Наприклад:

Stanley (seeing dive move). What are you doing?

Clive. Stealing your drink Stanley.

Stanley.

You don't have to steal from me, Clive. [...] (Shaffer P.).

Joan (lenient). You needn't be afraid. (Storey D.).

Поширений випадок імплікованого виразу негативної оцінки – вживання імперативних висловів з негативною конструкцією *don't*. Необхідно відзначити різноманітність моделей з даною конструкцією: *don't + Inf., don't be + (A) N, don't be + A, don't + V + N, don't + V +* компаративна конструкція з функціональним словом *like*. Наприклад:

"[...] Come on Robert. Do say something. Don't just sit there". (Hemingway E.).

"Don't be tiresome, Humphrey. You'd better go to bed, you know you have to be up with the lark". (Maugham W.S.).

Спонукаючи прямого адресата до зміни фізичного або ментального стану, адресант побічно оцінює можливі його дії як негативні. Характерною особливістю даних висловів є їхня перспективно-ретроспективна спрямованість на майбутнє і сьогодення [2, с.17]. Наявність в лексико-граматичній структурі вислову негативно-оцінних лексичних одиниць підсилює негативну оцінку, імпліковану в ньому.

"It is not radio-active ", said Miss Pinkerton "it is Spode".

"Don't be so damn silly", George replied, under the stress of occasion. (Spark M.).

"[...] Remember that you are a human being [...] and don't sit there crooning like a bilious pigeon". (Shaw B.).

Так, імплікований сенс негативної оцінки у вислові *"Don't be so damn silly"* — *"If you do it you will be damn silly"* і так далі.

До непрямих негативно-оцінних висловів відносяться також повідомлення, які містять заперечення якої-небудь дії, якості, вчинку адресата, позитивно оцінюваних адресантом. У подібних висловах відсутні

лексичні індикатори негативної оцінки, їх прагматична спрямованість визначається на основі загальних фонових знань комунікантів.

Mrs. Ellis. Joan. You don't understand my position here. (Storey D.).

Stanley (staring gravely at him). You don't seem to realize the world you're living in, my boy. (Storey D.).

У першому з перерахованих вище прикладів адресант негативно оцінює ментальні здібності адресата. У другому прикладі демонструє негативне відношення адресата до життєвої позиції. У наступній ситуації адресант непрямим чином відзначає обмеженість адресата.

He chuckled. "[...] It is evident that you do not know what it is to be an artist." (Maugham W.S.).

Багато лінгвістів розглядають іронічний вислів як непрямий і відзначають його спрямованість на оцінку [1, с.120; 7, с.67-78 та ін.]. Іронія може спостерігатися в ситуаціях, коли адресант не хоче або побоюється висловлювати свої думки прямо, хоча використання деяких видів іронії може привести до високої емоційної напруженості ситуації спілкування.

"They predecessor the famous Judas Iscariot hanged himself", Pilar said.

"Don't talk to me that way, woman", Pablo said. "Have you not seen? I am back. Don't talk of Judas nor nothing of that, I am back". (Hemingway E.).

У виділеному вислові негативний характер іронії реалізується за допомогою біблійської алюзії (зрада Іуди). Асертивний за формою вислів транспонується в експресивний, тобто такий, що виражає негативне відношення адресанта до зради.

Pablo shook his head. "I am making myself drunk with wine", he said with dignity.

"Go with Bacchus", Robert Jordan said in Spanish.

"Who is Bacchus?", Pablo asked.

"A comrade of thine", Robert Jordan said.

"Never have I heard of him". (Hemingway E.).

Негативна оцінка прямого адресата у вище вказаному прикладі ґрунтується на зіставленні його з міфологічним богом виноробства Бахусом. Адресант відзначає схильність адресата до пияцтва. Директивний вислів адресанта транспонується в експресивний, такий, що реалізує негативне відношення адресата до моральних якостей.

Необхідно відзначити прагматичну неоднозначність висловів, що містять негативну оцінку адресата. Так, в певній ситуації спілкування позитивний вислів може набувати негативно-оцінного сенсу. Наприклад:

"[...] Why do you follow Brett around? Haven't you any manners?

How do you think it makes me feel?"

"You're a splendid one to talk about manners", Brett said. "You've such lovely manners". (Hemingway E.).

У цьому випадку виділені вислови мають лексичні одиниці, що містять в своєму значенні позитивну оцінку, і повинні трактуватися як похвала, комплімент по відношенню до адресата. Проте з контексту ситуації відомо, що адресат відрізняється грубою і різкою манерою розмовляти, тому зауваження про його прекрасні манери набуває негативного сенсу, а вислів виступатиме непрямим.

Використання різних непрямих засобів реалізації негативно-оцінного значення пом'якшує негативну оцінку адресата. Прагматична спрямованість непрямих висловів визначається контекстом і тією або іншою ситуацією спілкування, які дозволяють декодувати імплікований негативний сенс на основі пресупозитивних чинників.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Деева И.М. Появление оценочности в тексте // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. пед. ин-та, 1990. – С. 113-125.
2. Квасюк И.И. Структура и семантика отрицательно-эмотивной лексики (на материале разных частей речи современного английского языка): Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 // Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. – М., 1984. – 28 с.
3. Коваленко Е.В. Аспекты изучения оценки // Вестн. Иркут. гос. лингв. ун-та. Серия: Лингвистика. – Иркутск, 2006. – N 5. – С. 87-96
4. Колесник С.Н. Оценочные номинации и их функционирование в тексте: Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / Киевск. гос. ун-т. – К., 1998. – 18 с.
5. Кубрякова Е.С., Шахнарович А.М., Сахарный Л.В. Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи. – М.: Наука, 1991. – 237 с.
6. Почепцов Г.Г. (мол.) Теорія комунікації. – К.: Спілка рекламистів України, 1996. – 175с.
7. Прокофьев Г.Л. Ирония как прагматический компонент высказывания (на материале английского языка): Дис. канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1988. – 206 с.
8. Френкель Е.И. Парадигматика оценочных сем в современном английском языке: Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / Одесск. гос. ун-т. – Одесса, 1982. – 23 с.
9. Шишкина Т.А. Косвенное высказывание в теории речевой деятельности // Прагматика и структура текста: Сб. науч. тр. – М., Изд-во Моск. гос. пед. ин-та иностр. яз. – 1983. – Вып. 209. – С. 83-92.

Леся БЕСПАЛЬЧЕНКО

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент О.М. Білоус

Одним із найбільших надбань людської цивілізації є мова, яка динамічна у своєму розвитку і постійно відображає прогресивні зміни у людській цивілізації. Зафіксувати досягнення людства, появу нових понять допомагає досконала наукова термінологія, яка виходить за національні рамки, що пояснюється нерівномірністю створення термінів у кожній окремо взятій мові. До того ж, чим вищий рівень професійних знань того чи іншого народу, тим суттєвіший внесок його мови у формування окремо взятих терміносистем. Таким чином, будь-яка національна термінологія свій мовний запас поповнює за рахунок запозичень із різних мов. За твердженням Л.О.Симоненка, людство володіє «спільною мовою», яка проявляється у тотожності семантичної системи при різних формах її вираження. А наявність семантичної спільності сприяє вільному проникненню лексики однієї мови в інші [5: 3]. У зв'язку з цим виникає проблема розрізнення запозичень та інтернаціоналізмів.

Мета статті – визначити особливості інтернаціоналізмів та запозичень у лінгвістичній терміносистемі української та німецької мов і описати вплив тенденції до стандартизації та глобалізації на їх функціонування у системі мови науки.

Мета зумовлює наступні завдання:

1. охарактеризувати вплив інших мов на формування та збагачення української та німецької лінгвістичних терміносистем;
2. визначити особливості інтернаціональних компонентів у сучасній термінології;
3. дослідити особливості вживання та перекладу іншомовних термінів у національній терміносистемі.

Об'єктом дослідження є етимологія лінгвістичних термінів та особливості функціонування інтернаціоналізмів і запозичень у терміносистемі. Предмет дослідження – інтернаціоналізми та запозичення у лінгвістичних терміносистемах української та німецької мов.

3. І. Комарова визначає термін як інваріант (слово або словосполучення), який позначає спеціальний предмет або наукове поняття, обмежене дефініцією та місцем у певній терміносистемі [4: 17]. Перевага такого визначення полягає в тому, що воно пропонує дві основні типологічні одиниці термінів: предметні терміни та власне терміни. Предметними ми називаємо терміни, які позначають спеціальні предмети, тобто на перший план у них виходить денотат (*die Anapher, das Hilfsverb, das Komma, der Schaltsatz, анаграма, кліше, речення, метафора*). Власне-терміни виражають наукові поняття, тобто на перший план у них виходить сигніфікат (*die Methodologie, die Bedeutungserweiterung, die Morphemanalyse, die Kontextualisierung; синтез, модифікація, аналіз*).

Як бачимо, ці два основні типи термінів абсолютно відрізняються у понятійному відношенні. Але вони мають і спільні риси, які полягають у відносності та умовності існування цих типів термінів. Це пов'язано з двома причинами: по-перше, терміни є лексемами, які не мають постійних семантичних та формальних якостей, а набувають їх тимчасово у межах певної терміносистеми; по-друге, власне існування терміносистеми є відносним, так як залежить від народження, розвитку і відмирання теорії, яка відображається у цій терміносистемі. Крім того, обидва типи термінів характеризуються ознакою нормативності, внаслідок чого вони складають узус спеціальної комунікації [4: 19]. Так наприклад *переклад, аналіз, парафраза, класифікація* (*die Übersetzung, die Analyse, die Paraphrase – die Paraphrasierung, die Klassifikation*) можна назвати у певному контексті (у межах лінгвістичної терміносистеми) як предметними термінами, так і власне-термінами.

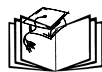
Слід звернути увагу на те, що якщо слово вживається як термін у системі іншої спеціальної галузі знань, то в ній воно теж однозначне, семантично чітко відмежоване від тих його значень, що виявляються в позатермінологічному функціонуванні, а також і в термінологічному, але в іншій галузі знань.

Таким чином, термін являє собою слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на означення понять якоїсь окресленої галузі знань.

В.П.Даниленко виділяє такі характерні риси термінів, які відрізняють їх від загальної лексики:

1. термін – це одиниця мови науки (слово або словосполучення);
2. термін – це найменування спеціального об'єкта чи поняття;
3. термін потребує дефініцію, за допомогою якої можна точніше відобразити зміст відповідного поняття, виділити його характерні риси, які дають можливість відокремити його від інших понять і в той же час поставити у певний класифікаційний ряд [3: 90].

А тим часом більшість термінологічних одиниць створена на базі інтернаціональної лексики та інтернаціональних морфем, і через це дуже часто може виникати ілюзія термінологічної тотожності, якої

насправді немає, або спроба відтворити семантичну структуру терміну на основі значення складових його морфем. Подібні ситуації часто приводять до неточностей або навіть серйозних помилок під час перекладу.

У своїй дослідницькій роботі В.П.Даниленко характеризує та узагальнює найбільш типові для термінологічного словотвору риси. Якщо слова загального вжитку виникають із потреб спілкування суспільства в цілому і творцями їх може бути кожний, хто володіє цією мовою, то терміни створюються як найменування понять вузької професійної сфери і слугують засобом спілкування певної групи професійно пов'язаних між собою людей у виробничих умовах. Тобто терміни створюються представниками конкретних сфер діяльності під тиском практичної необхідності. Термінологічне словотворення – це завжди свідомий процес, а не стихійний. За Т. Редером, «Терміни не з'являються, не вигадуються, вони створюються по мірі усвідомлення їх необхідності» [5: 56]. Тому часто відомі навіть дати появи того чи іншого терміна. Свідоме термінотворення робить його і контрольованим, і регульованим процесом. Контроль та регулювання термінотворчого процесу в сучасних умовах проходить, як правило, на тій стадії розвитку галузевої термінології, коли вона вже пройшла шлях природного формування (з множиною варіантних номінацій, багатозначністю, процесом якісного добору кращих варіантів термінів). Реалізується це свідоме та контрольоване термінотворення у виданні численних термінологічних словників, збірників рекомендованих термінів та термінологічних стандартів, головним завданням яких є створення науково обґрунтованих, упорядкованих термінологій. Крім того, для термінологічних номінацій досить вагомим є те, наскільки прозора їх внутрішня форма. Словотвірні засоби головним чином виконують важливу роль у створенні зрозумілої внутрішньої форми терміна, яка слугує засобом його професійної орієнтації [3: 96].

Традиційно усі терміни по своїй будові поділяються на:

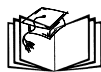
1. прості, які складаються із одного слова: *імплікація, діалектизм, когезія, какологія, контекст, парафраза; das Anagramm, die Ironie, die Rektion, die Prothese, die Intention;*

2. складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *амбівалентність, лінгвосинергетика, лексикографія, інтроспекція; die Genusschwankung, die Bildungssprache, die Proto-Sprache, die Morphosphäre;*

3. терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *контекстологічний аналіз, зіставний метод, непряма мова, лексична деривація; akustische Phonetik, modelltheoretische Semantik, syntaktische Funktion, regressive Konstruktion.*

До того ж слід зауважити, що найважливішою ознакою терміну-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Складений термін буде стійким лише для певної системи. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття. Так, терміни-словосполучення *компаративна лінгвістика, культурно-мовна компетенція, зворотний порядок слів (grammatischer Wechsel, quantitative Linguistik, syntaktische Funktion)* є стійкими у своїй терміносистемі і відтворювані у ній лише в даній формі. При зміні складових компонентів чи форми терміна він втрачає свої основні функції і його вже не можна назвати «терміном». А такі поняття як *альфа-переміщення, чергування, об'єкт чи додаток (die Prothese, die Paradigma, der Formator, die Qualität)* функціонують у різних терміносистемах, де виражають абсолютно різні денотати, тому поле їх вживання безпосередньо визначає їх значення.

На сучасному етапі розвитку терміносистем все більшого значення набувають тенденції до уніфікації термінології, тому питання інтернаціоналізації терміносистем, в тому числі і лінгвістичної термінології, залишається відкритим. Так як лінгвістична термінологія являє собою одну з найдавніших терміносистем, то не дивно, що така велика частка термінів запозичена з латинської та грецької мов, які здавна вважалися мовами науки та культури. Так, наприклад, проаналізувавши термінологічну лінгвістичну енциклопедію Олени Селіванової, можна зробити висновок, що 76% української лінгвістичної термінології запозичені з різних мов, серед яких 54% - з латини (*імплікація* від лат. «сплетіння», *аббревіатура* від лат. «скорочувати», *адвербіалізація* від лат. «прислівник»), 36% - з грецької (*іронія* від гр. «удавання», *алегорія* від гр. «іносказання», *анафора* від гр. «винесення вгору»), 10% - з французької (*каламбур* від фр. «гра слів»; *арго* від фр. «жаргон», що початково означало «жебракство»; *дискурс* від фр. «мовлення», яке прийшло у французьку з латини, де означало «бігати взад-вперед»), англійської (*конекціонізм* від англ. «зв'язок», *біхевіоризм* від англ. «поведінка») та німецької мов (*абзац* від нім. «відступ», *аблаут* від нім. «чергування голосних»). Якщо ж звернутися до німецької лінгвістичної енциклопедії Metzler Lexikon Sprache, то запозичених термінів в ній 69%. Найбільший вплив на її формування мала латина (62% усіх запозичень; з.B. *Adverb* von lat. „zum Verb gehörig“, *Absorption* von lat. „aufsaugen“, *bilateral* von lat. „zweimal“ und „seitlich“, *Diskurs* von lat. „hin-und herlaufen“), далі йдуть грецька мова (24%, з.B. *Analogie* von griech. „Entsprechung“, *Apostroph* von griech. „Abwendung“, *Dativus ethicus* von griech. „das Gefühl, den Charakter betreffend“), англійська (11%, з.B. *Compiler* von engl. „zusammenstellen“, *Complementizer* von engl. „Ergänzer“, *Bennennung* von engl. „Nomination“) та французька (3%, з.B. *evaluieren* von frz. „berechnen“, *Jargon* von frz.

„*unverständliches Gemurmel*“). Крім того, як в українській, так і в німецькій лінгвістичних терміносистемах запозичені здебільшого прості терміни, в той час, як у складних термінах або термінах-словосполученнях може бути запозиченим лише якийсь складовий компонент.

Отже, термінологія для терміна є тим полем, яке дає йому точність і однозначність, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна. Запозичення в мові з'являються, як правило, разом із запозиченням понять. Інтернаціональна лексика притаманна багатьом мовам, які так чи інакше контактували між собою. Таким чином, інтернаціональні елементи є органічною частиною різномовних терміносистем, оскільки інтернаціональне реалізується через національне, зберігаючи при цьому властиву їм специфіку.

Сучасна термінологія, в тому числі і лінгвістична, потребує стандартизації та однозначності, так як в українській та німецькій терміносистемах існують паралельні власне мовні та запозичені форми деяких понять, що викликає неточності при їх вживанні та перекладі, так як їх конотативні значення можуть співпадати лише частково. До того ж все частіше постає питання про виправданість вживання запозичень замість власне мовних понять та про урегулювання їх функціонування у наукових текстах. Тому дослідження інтернаціоналізмів та запозичень у лінгвістичній термінології є актуальним та потребує додаткової уваги для вирішення проблем, пов'язаних з уніфікацією терміносистем.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. / В.В.Акуленко. – Харьков: Издательство Харьковского университета, 1972. – 214 с.
2. Білоус О.М. Неологізми німецької мови: сучасний стан та шляхи проникнення. / О.М.Білоус., А.Л.Міщенко. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім.В.Винниченка, 2006. - 112 с.
3. Даниленко В.П. Русская терминология. / В.П.Даниленко. – Москва: «Наука», 1987. – 243 с.
4. Комарова З.И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание. / З.И.Комарова. – Свердловск: Издательство Уральского университета, 1991. – 156 с.
5. Симоненко Л.О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. / Л.О.Симоненко, С.О.Соколова, І.В.Коропченко, М.П.Годована, В.С.Марченко. – Київ: Наукова Думка, 1995. – 236 с.
6. Редер Томас. Німецька економіка та глобалізація. / Томас Редер // Deutschland. – 2006. – №3.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. / О.О.Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Metzler Lexikon Sprache. Herausgegeben von Helmut Glück // dritte, neubearbeitete Auflage. – Stuttgart: J.B.Metzler, 2005. – 761 S.

Ігор БУЛАТ

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ АНГЛОМОВНИХ ВЕРСІЙ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент І.Є. Снісаренко

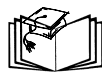
Упродовж більш ніж двох тисячоліть культура християнського світу звернена до Біблії, яка вважається книгою мудрості, джерелом моральних, духовних та етичних знань і настанов людству. Останнім часом все більше зростає зацікавленість учених у дослідженні лексики біблійних текстів. Бібліїзми та біблійна лексика становлять саме той пласт мовних одиниць, які формують образну біблійно-християнську картину світу, відображають культурно-історичні чинники та національно-специфічні надбання мови [2, 10].

Вивчення лінгвокультурологічного аспекту лексики пов'язане з загальною проблемою взаємозв'язку та взаємодії мови і культури. Філософське тло цієї проблеми сприяли формуванню лінгвокультурології як самостійного напрямку в лінгвістиці наприкінці XX століття (Н.Д.Арутюнова [2, 18], В.А.Маслова [3, 5], В.М.Телія [4, 15-16]). Але біблійні тексти не піддавалися серйозному лінгвокультурологічному дослідженню, [1, 4], що власне і визначає актуальність обраної нами теми.

На сьогоднішній день існує більше 30 англomовних версій Біблії, з яких є лише чотири найбільш повних та точних, з точки зору передачі змісту лексичними засобами, версії Біблії: King James Version (KJV), New American Standard Bible (NASB), New Century Version (NCV) та Today's New International Version (TNIV) [2, 15].

Формування антропоцентричної парадигми зумовило поворот лінгвістичної проблематики до людини, її місця в культурі. У межах цієї парадигми з'явилися нові напрями, "орієнтовані на культурний чинник у мові і на мовний чинник у людині" [1, 8]. Одним з таких напрямів є лінгвокультурологія, що має основним завданням розкриття ментальності народу і його культури через мову [6, 29].

На думку Телія В.Н., культура є базовим поняттям для лінгвокультурології. Її об'єкт – культурна інформація, не тільки суто національна, але і загальнолюдська, наприклад, закодована в біблійних текстах, оскільки вони є справжніми носіями інформації. Тексти відображають духовний світ людини і її культуру.

Тексти, створені людиною, будують різні світи, відображають динаміку руху людської думки, представлену за допомогою мовних засобів [2, 21].

Як вважає Михайлова Є.В., біблійний текст пов'язаний з кількома культурами, бо він пронизаний великою кількістю культурних кодів. Тексти англomовних версій Біблії зберігають інформацію з історії (як біблійної, так і англійської того часу, коли ці версії створювалися), етнографії, національної психології, національної поведінки, тобто про все, що складає зміст культури. Лінгвокультурологічний підхід до аналізу англomовних версій Біблії в діакронії – це дослідження й історичних, і сучасних мовних фактів, відображених в англійських біблійних текстах за певний період часу, через призму духовної культури [1, 15].

Лінгвокультурологія безпосередньо пов'язана також з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу. У зв'язку з цим розглядається теорія мовної картини світу [5, 11].

Теорія картини світу в лінгвістиці представлена в різних аспектах досліджень. Зіставлення ментального простору, сформованого колективно, індивідуальними концептосистемами, виділяє загальну й індивідуальну картини світу в межах однієї мовної спільності. З'являється ідея міжетнічної моделі світу, узуальної картини світу та [3, 83]. Мовна картина світу історично складається в буденній свідомості певного мовного колективу і відображена в мові сукупністю уявлень про світ, а також є певним способом концептуалізації дійсності. Мовна картина світу є формою об'єктивування мовної свідомості багатьох поколінь людей, носіїв якої-небудь певної мови. Вона допомагає людині орієнтуватися при сприйнятті і пізнанні світу, оскільки є сукупністю знань людини про світ, інтегрованих у якесь ціле. Основним завданням теорії мовної картини світу є вирішення питання, в чому і як впорядковані відомості про мову, а її окремі одиниці і категорії допомагають людині пізнавати світ [5, 109].

Концептуальна картина світу і мовна картина світу знаходяться у тісному взаємозв'язку і складають загальну базу знань людини, основу її когнітивної діяльності. Зміни в концептуальній картині світу відбиваються в мовній картині світу. Мовну картину світу прийнято відмежовувати від концептуальної, або когнітивної, моделі світу, оскільки вона є основою мовного втілення, словесною концептуалізацією сукупності знань про світ [2, 23].

На думку Селіванової О.О., кожна етнічна мова – це ключ до самотутньої картини мовного світу, відображеної буденною свідомістю і семантикою загальнонародної мови. Національні мовні картини світу, також як і семантичні системи мов, повністю збігатися не можуть, оскільки кожен народ має свої особливості соціального і трудового досвіду. До того ж, і дійсність відображається в різних мовах неоднаково через нетотожні умови матеріального і суспільного життя людей. "Саме людським чинником, тобто відношенням людини до якого-небудь предмета або явища світу на певному ступені оволодіння цим світом, а також різноманіттям світу і можливостями його сприйняття пояснюється не тільки вибір найменувань для нього, але і спосіб його опису" [4, 131]. Такий вид впливу людини на мову є феноменом первинної антропологізації мови. Феноменом вторинної антропологізації вважається вплив на мову різних картин світу людини – релігійно-міфологічної, філософської, наукової, художньої [5, 11].

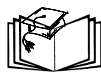
Ми досліджуємо різні версії англomовних біблійних текстів, де об'єктом дослідження є релігійна, зокрема біблійна, мова. Традиційно, біблійна мова представлена більш вузьким поняттям порівняно з релігійною [4, 2]. Біблійна мова – це мова, якою написані тексти Священного Писання для певного народу, тобто, це народна мова, яка виконує функції профетичної мови (мови віровчення і богослужіння). У нашому дослідженні це англійська біблійна мова [7, 6].

Будь-яка мова, в тому числі і релігійна, проходить певні етапи у своєму розвитку. Михайлова Є.В. висуває гіпотезу, згідно з якою розвинена і досконала мова стає привабливою для жерців, священників, пророків, апостолів та інших духовних осіб, тому що дозволяє висловити найвищі аспекти духовності; розвинена і досконала мова стародавніх і релігійних текстів зберігається в чистоті і правильності вимови зберігачами записаної інформації. Представники цих верств населення оберігають її від зовнішніх впливів і не дозволяють проникати в цю мову новим словам і значенням, тим самим сакралізує її. Вони прирікають біблійну мову на "вмирання"; розвинена і досконала релігійна мова вмирає разом із носіями [1, 17].

Динаміка розвитку релігійної мови є очевидною в мовах, письмо яких було створено для запису релігійного змісту (ведійський, санскрит, старосврейський, араміський, церковнослов'янський), і в мовах, які раніше володіли значною письмово-літературною традицією і були пізніше використані для запису сакральних текстів (старогрецький, латинський, класичний арабський) [8, 5].

Профетичним мовам протистояли місцеві або народні мови. У міру секуляризації винятковість профетичних мов ніби зменшувалася і забувалася. Стали можливими тлумачення Писання і богослужіння на народних мовах. Іншими словами, нові мови почали виконувати функції профетичних мов – бути мовою Писання і ритуалу [3, 22-24].

Отже, видається цікавим простежити історію біблійної мови і виявити особливості її розвитку на матеріалі англomовних версій Біблії. Знайомство та аналіз наукових робіт про різні підходи до вивчення,

тлумачення біблійних текстів, які виводять на глобальні проблеми, взаємозв'язки мови і релігії, що мають безпосереднє відношення до мови та культури, дозволяють виокремити той складний шлях, яким ішли лінгвісти, філологи, екзегети і герменевти, щоб наблизити просту людину до духовних знань, накопичених людством за довгі тисячоліття.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Михайлова Є.В. Изменения в орфографии и грамматике англоязычных библейских текстов. – Запоріжжя: Наукове життя, 2007. – 24с.
2. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
3. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
4. Фесенко И.М. Современная картина мира и ее отражение в английском языке // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. – 2001. – №4. – 136с.
5. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б.А.Серебренников, Е.С. Кубрякова, В.И. Постовалова и др. – М.: Наука / АН СССР, Ин-т языкознания, 1988. – 216 с.
6. Набока Е.Н. Библизмы из Евангелия от Матфея и характер их представленности в современной справочной литературе // Записки з романо-германської філології. – Одеса: Латстар, 2004. – Вип. 15. – 163с.
7. Набока Е.Н. Лингвопрагматические аспекты трансформации канонических библейских текстов.// Вестник Одесского государственного университета.– Выпуск № 1.– Одесса, 1995.– 83с.
8. Набока Е.Н. Роль библейских текстов в формировании коммуникативной компетенции // Матеріали доповідей міжвузівської наукової конференції, присвяченої 55-річчю інституту, „Місце лінгвістичних дисциплін у формуванні комунікативної компетенції”.– Ізмаїл, 1995.– 123с.

Мирослава ВЕЧІРКО

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕТАФОРИ У РОМАНІ ДЖ. РОУЛІНГ “HARRY POTTER AND THE SORCERER’S STONE”

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент М.І. Данілко

Тема нашого дослідження полягає у визначенні особливостей перекладацьких трансформацій метафори у романі Дж. Роулінг “Harry Potter and The Sorcerer’s Stone”. Актуальність статті обумовлена перш за все матеріалом роботи, адже перший роман Дж.Роулінг, що став бестселером у багатьох країнах світу, включаючи Україну, ще не розглядався в цьому аспекті.

Переклад різноманітних стилістичних засобів з мови оригіналу іншою мовою потребує особливих перетворень, за допомогою яких можна зберегти або модифікувати початкову емоційно-естетичну інформацію.

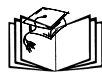
Як універсальна категорія, метафора відкриває простір для встановлення типологічних паралелей та аналогій. За словами М.М. Покровського, можна встановити коло образно-переносних слів і висловлювань, що збігаються в більшості мов, – «метафори-інтернаціоналізми» [3, с.71]. Перш за все, це стосується стертих метафор. В англійській та українській мовах метафори, що з наявного лексичного запасу вилучають ім'я на позначення предмету, нерідко збігаються. Основа виникнення цих універсалій – подібність історико-культурних умов, прямі контакти і безпосередні запозичення чи кальки.

Однак паралельно з універсальними лексемами виникають метафоричні слова і висловлювання, в яких уже виявляються національні риси, специфічні для конкретної мови. Такі метафори характерні для англійської аналітичної мови і порівняно рідко зустрічаються в українській, оскільки остання, будучи синтетичною, багата на формотворчі флексії й афікси. При перекладі атрибутивна метафора перетворюється на субстантивну.

Отже, істотними є специфічні національні властивості метафоризації, безпосередньо пов'язані з особливостями будови певної мови, її словникового складу. Необхідно також враховувати й функції лексико-семантичних груп, їх питому вагу, оскільки вони відрізняються особливою потенційною експресією метафоричного переносного значення.

Багато вчених намагалися класифікувати способи перекладу метафори. Так, у нашому дослідженні представлено класифікацію, яку виділив В.І.Карабан. На думку лінгвіста, головне при перекладі метафоричного слова – це розуміти, чи є метафоричний відповідник у мові перекладу, чи його немає, а також знати, може чи не може певне слово мови перекладу як відповідник англійської метафори вживатися метафорично і мати значення, тотожне англійському [4, с.313].

Для аналізу особливостей перекладацьких трансформацій метафори у романі Дж. Роулінг “Harry Potter and The Sorcerer’s Stone” ми використали також класифікацію, запропоновану Л.С. Бархударовим [1, с.76]. Він розрізняє такі види трансформацій: перестановки, заміни, додавання, опущення.

Тож, розглянемо й проаналізуємо, виходячи із зазначеного вище, використання трансформацій при перекладі метафор у романі Дж. Роулінг *“Harry Potter and The Sorcerer’s Stone”*.

Речення *„She threw a sharp, sideways glance at Dumbledore here, as though hoping he was going to tell her something, but he didn’t so she went on”* [11, с.10], перекладається як: *“Тут вона скося блимнула на Дамблдора, наче сподівалася щось почути, але той мовчав, тож їй довелося говорити знову”* [8, с.14]. Як бачимо, при перекладі опущено прикметник *«sharp»*, оскільки він тут надлишковий. Українському читачеві зрозуміло, що слово *“блимнула”* цілком укладається в межі *“дивитися пильно”* ще й додає мовленню певної експресії. Що ж стосується способу перекладу, то лінгвістичній трансформації вжито, на наш погляд, словниковий відповідник з тим же образом.

У наступних двох прикладах застосовано дві заміни частин мови:

„Professor McGonagall shot a sharp look at Dumbledore and said...” [11, с.11].

“Професорка Макгонеґел гостро зиркнула на Дамблдора і сказала...” [8, с.15]. Англomовний іменник *«look»* відповідає дієслову *«зиркнула»* в україномовному варіанті, а прикметник *«sharp»* – прислівнику *«гостро»*. Зазначена метафора перекладена відповідником із тим же образом.

„Snape gave Harry a swift, piercing look. Harry looked at the floor. He wished Ron would put his wand away” [11, с.177].

“Снейп пронизливо глянув на Гаррі, і хлопець втупився в підлогу. – “І чого той Рон досі палички не опустить?” – думав він” [8, с.181]. У цьому прикладі ми бачимо одразу дві трансформації. Перша – опущення (прикметник *«swift»*), а друга – заміна частини мови: прикметник *«piercing»* замінюється прислівником *«пронизливо»*. При цьому перекладач використав заміну й опущення, що сприяло встановленню точнішої відповідності текстів. Що стосується способу перекладу, то і тут теж ужито словниковий відповідник з тим же образом.

Крім заміни частин мови, перекладач може використовувати лексичну заміну, а саме генералізацію:

„Wiping his streaming eyes on his jacket sleeve, Hagrid swung himself onto the motorcycle and kicked the engine into life; with a roar it rose into the air and off in to the night” [11, с.16].

“Утерши рукавом куртки сльози, Гегрід сів на мотоцикл і завів двигуна; мотоцикл із гуркотом знявся в повітря й розтанув у нітьмі” [8, с.20].

Англійська метафора *«streaming eyes»*, котра має більш вузьке значення, замінюється українським, на наш погляд, більш широким у семантичному плані іменником *«сльози»*. Метафора перекладена неметафоричним словом із втратою образності.

У наступному прикладі застосовано одразу три трансформації у комплексі, а саме додавання, опущення і конкретизація:

“Only the photographs on the mantelpiece really showed how much time passed. Ten years ago, there had been lots of pictures of what looked like a large beach ball wearing different-coloured bonnets –but Dudley was no longer a baby, and now the photographs showed a large blond boy...” [11, с.18].

“Хіба що фотографії на камінні показували скільки насправді збігло часу. Десять років тому там стояло безліч фотографій чогось такого, що нагадувало великий рожевий надувний м’ячик у різнокольорових шапочках із бомбончиками, але тепер Дадлі Дурсі виріс, і на знімках можна було бачити дебелистого білявого хлопця” [8, с.22].

По-перше, перекладач уточнює, що надувний м’ячик є рожевим, і тому використовує додавання. По-друге, опускає дієслово *«wearing»*, тому що воно є семантично надлишковим. По-третє, в англійському реченні лексична одиниця *«bonnets»*, котра має більш широке значення, замінюється словосполученням з більш вузькою семантикою: *«шапочка із бомбончиками»*. Що стосується прийому перекладу, то вживається словниковий відповідник з тим же образом.

У деяких випадках перекладач застосовує одразу чотири трансформації, як от: два випадки опущення, заміну і перестановку:

“He was wearing long robes, a purple cloak that swept the ground, and high-heeled, buckled boots. His blue eyes were light, bright, and sparkling behind the half-moon spectacles and his nose was very long and crooked...” [11, с.8].

“Його довга пурпурова мантія волочилася по землі, ховаючи черевики з пряжками на високих підборах. За окулярами, що скидалися на два півмісяці, іскрилися голубі очі, а ніс був страшенно довгий і гачкуватий, неначе його перебили принаймні двічі” [8, с.12].

Перекладач опустив прикметники *“light”* і *“bright”* для того, щоб деякою мірою спростити структуру речення. З цією метою опущено й присвійний займенник *«his»*, (для англійської мови характерне часте вживання присвійних займенників, в українській це явище зустрічається рідше), а також замінено прикметник *«sparkling»* на дієслово *«іскрилися»*. Переклад речення змусив унести в україномовний варіант перестановку, тобто зміну порядку слів. Метафора перекладена словниковим відповідником з тим же образом.

У наступному прикладі ми спостерігаємо лише одну трансформацію, а саме, додавання: „*A piercing, bloodcurdling shriek split the silence – the book was screaming! Harry snapped it shut, but the shriek went on and on, one high, unbroken, earsplitting note*” [11, с.206].

“Пронизливий, страхітливий вереск розколов навіл тишу: книжка кричала! Гаррі миттю закрив її, але крик не виухав, лунаючи на високій, безперервній, оглушливій ноті” [8, с.210]. У зазначеному реченні перекладач додав прислівник «навіл» з метою підсилення ефекту страху. Прийом перекладу – словниковий відповідник з тим же образом.

Такого ж типу й наступна трансформація:

„*Smoke from the engine drifted over the heads of the chattering crowd, while cats of every color wound here and there between their legs. Owls hooted to one another in a disgruntled sort of way over the babble and scraping of heavy trunks*” [11, с.94].

“Над головами гомінкої юрби слався дим паротяга, а між ногами снували коти найусіякішою масті. Роздратоване ухання сов перекивало загальний галас і скрегіт важких валіз” [8, с.97].

Як бачимо, перекладач додає прикметник “загальний” для того, щоб наголосити, що галас роздавався саме від гомінкої юрби, а не від окремої особи. Що стосується способу перекладу, то вжито словниковий відповідник з тим же образом.

Інколи перекладач навмисно використовує лише одну трансформацію – заміну частини мови:

„*When it finally shouted, “GRYFFINDOR,” Neville ran off still wearing it, and had to jog back amid gales of laughter to give it to “McDougal, Morag”*” [11, с.120].

“Коли ж він нарешті крикнув: “Грифіндор!” – Невіл побіг, навіть забувши його скинути, тож мусив вертатися під загальний регіт, щоб передати його Мораг Макдугал” [8, с.124].

Англomовний іменник “gales” замінюється в україномовному варіанті прикметником “загальний”. Метафора перекладена неметафоричним словом із втратою образності.

У наступному прикладі ми спостерігаємо заміну частини мови:

„*Viewers as far apart as Kent, Yorkshire, and Dundee have been phoning in to tell me that instead of the rain I promised yesterday, they’ve had a downpour of shooting stars!*” [11, с.6]

“Мені телефонували глядачі з таких далеких місць, як Кент, Йоркшир і Данді, й повідомляли, що замість обіцяного вчора дощу вони спостерігали потоки падучих зірок!” [8, с. 10]

При перекладі іменник “downpour”, який в англomовному варіанті вжито в однині замінюється субстантивом “потоки”, але вже в множині. У цьому випадку перекладач ужив саме таку заміну з метою перебільшення. Щодо способу перекладу – це словниковий відповідник з тим же образом.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що в основі труднощів, які виникають при перекладі, лежать розбіжності у будові двох мов. Ці труднощі коливаються в доволі широкому діапазоні: від окремих елементів, що не перекладаються, до цілого вихідного тексту. Розв’язання таких проблем досягається вмінням правильно застосовувати різноманітні перекладацькі трансформації.

У процесі роботи перекладач використовує трансформації для досягнення еквівалентності, адекватності, а також для максимального наближення до тексту оригіналу.

Як видно із 76-и проаналізованих прикладів, перекладацькі трансформації в чистому вигляді зустрічаються доволі рідко, зазвичай вони поєднуються одна з іншою і внаслідок цього носять складний комплексний характер.

Для того щоб правильно застосовувати найбільш ефективні прийоми перекладу (перекладацькі трансформації), необхідно, аби перекладач однаково добре володів як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, а також знав специфіку культур цих мов.

Те, наскільки вірно і вміло перекладач застосує перекладацькі трансформації, буде впливати на наше розуміння тексту перекладу.

Аналіз використання перекладацьких трансформацій може бути представлений наступною схемою:

Перекладацькі трансформації	Метафора
Перестановки	2 (10.5%)
Заміни:	6 (31.6%)
1. конкретизація	2 (10.5%)
2. генералізація	1 (5.3%)
Додавання	3 (15.8%)
Опущення	5 (26.3%)
Всього:	19

Способи перекладу метафори можна представити таким чином:

Способи перекладу метафор	Кількість випадків
1. Словниковим відповідником з тим же образом	10 (77%)

2. Метафоричним словом з іншим образом	1 (7,6%)
3. Немеафоричним словом із втратою образності	2 (15,4%)

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975. – 237с.
2. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – М.: Высш. шк., 1978. – 350с.
3. Каплан А.Л. Актуальные вопросы теории и практики метафоры // Стилистика художественной речи: Сб. науч. трудов. – Л.: Изд-во госуд. пед. института им. А.И. Герцена, 1986. – С. 54-73.
4. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську мову. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 608 с.
5. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Учеб. пособ. для ин-тов и фак-тов иностр. яз./ – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
6. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. – М.: Иностранные языки, 1988. – 192с.
7. Латышев Л.К. Эквивалентность перевода и способы её достижения. – М.: Междунар. отношения. – 1981. – 248 с.
8. Морозов В. Гаррі Поттер і філософський камінь. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 314 с.
9. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – 216с.
10. Федоров А. Искусство перевода и жизнь литературы. Л.: Сов. писатель, 1983. – 352с.
11. Rowling J. K. Harry Potter and The Sorcerer's Stone –N.Y. Scholastic Inc., 1999. – 312p.

Юлія ГАЇНА

СИНОНІМІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ (НА МАТЕРІАЛІ СТАНДАРТИЗОВАНИХ ТЕКСТІВ КОРПОРАЦІЇ GOOGLE)

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент О.С. Бондаренко

У сучасній лінгвістиці існує тенденція до вивчення термінології як системи та визначення її місця в структурі мови. Особлива увага вчених фокусується на висвітленні семантичного аспекту термінології різних галузей [1:216-248; 3:102-108; 6; 8:82-87; 11; 13; 14; 16].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного наукового опису явища синонімії терміносистеми галузі інформаційних технологій, вироблення цілісних уявлень про формування та функціонування ІТ-термінології як важливої частини лексичної підсистеми.

Мета цієї статті полягає у виявленні особливостей ІТ-термінів-синонімів, які функціонують в стандартизованих текстах корпорації Google в українській та англійській мовах.

Мета дослідження зумовлює необхідність виконання таких практичних завдань:

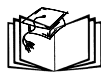
- розглянути особливості синонімії в ІТ-термінології;
- визначити принципи семантичної організації термінології галузі інформаційних технологій англійської мови на матеріалі стандартизованих текстів корпорації Google;
- виявити, описати та встановити особливості синонімічних моделей англійських та українських ІТ-термінів;

Об'єктом нашого дослідження виступають 125 англійських та українських термінів галузі інформаційних технологій, відібрані зі стандартизованих текстів корпорації Google.

Предметом наукового аналізу слугують парадигматичні відношення термінів, а саме синонімічні процеси в ІТ-терміносистемі.

Синонімія термінів є однією з найскладніших і найважливіших проблем, яку розв'язують дослідники, працюючи над унормуванням та уніфікацією будь-якої галузевої термінології. Одну з основних вимог до терміну, його семантичну норму трактують як „обов'язкову відповідність одного знака одному поняттю” [9:4], проте у сфері функціонування термінології вона нерідко порушується. Терміни використовують у різножанрових наукових текстах (стаття, монографія, наукова доповідь, реферат тощо) як звичайні слова, яким притаманні й синонімія, і полісемія, й омонімія. Ці лексико-семантичні процеси, на думку В.П. Даниленко, поєднують термінологію і літературну лексику [5:311], але для першої вони є суттєвими недоліками, оскільки порушують головний принцип професійної комунікації – точність і конкретність висловлювання. Про небажаність такого явища, необхідність вибору найточнішого варіанта серед синонімічних, навіть про заборону синонімів у словах-термінах пишуть у багатьох дослідженнях, присвячених проблемам уніфікації термінології І.М. Кочан, Г.П. Мацюк, Т.І. Панько [15], А.В. Крижанівська [10], Л.О. Симоненко [16] та ін.

В кінці ХХ – на початку ХХІ століття почали активно функціонувати такі терміни, як *веб-адреса*, *веб-майстер*, *веб-сторінка*, *електронна пошта (e-mail)*, *копірайтер*, тощо. Нерідко з'являється не один, а відразу кілька мовних відповідників нового явища чи поняття отже, говоримо про синонімію термінів, яка супроводжує процес входження в термінологію слів загальнолітературної мови. Термінологічна синонімія

об'єктивно існує, і на початковому етапі функціонування термінів-синонімів можна вибрати більш точний і влучний варіант, той, що відповідатиме суті поняття, що номінується. У літературній мові за нормативний береться варіант, підтверджений колективним досвідом, тобто колективне стає обов'язковим для індивідуумів. У термінологічній практиці спостерігаємо протилежну тенденцію: пропонується найкращий варіант для даної назви, який і кодифікується. Таким чином, індивідуальне стає загальним, обов'язковим для всіх [9:4].

Аналіз сучасної термінології галузі інформаційних технологій з погляду семантики дає змогу визначити, що їй властиве явище синонімії. Синонімія в ІТ-термінології поширена, вона є синхронною, об'єктивною й неминучою. Синонімія – семантичне явище, яке вважають у лексиці однією з найважливіших системотвірних категорій. Основними критеріями виділення синонімів є тотожність чи близькість семного складу, а також здатність чи нездатність до взаємозамінності в певному контексті. Реально цій умові не задовольняє жодна пара слів, які зараховують до розряду синонімів: або є відмінність у значеннях слів, або ж вони не взаємозамінювані в контексті [1:219].

Результати дослідження даного корпусу ІТ-термінології дали змогу визначити близько 70 пар термінів-синонімів (чи 125 синонімічних термінів, виділених із стандартизованих текстів корпорації Google), 55 синонімічних ряди. Під час опису й виділення термінологічних синонімів ми виходили не так з тієї питомої ваги, що за статистичними підрахунками припадає на частку синонімів, як з того, яка семантична вага термінологічних синонімів, яке їхнє місце в цій системі, їхнє функціональне навантаження. Під час аналізу в дослідженні термінології галузі ІТ вирізняємо такі види термінологічної синонімії:

1) терміни-дублети, які з'явилися внаслідок паралельного вживання термінологічних одиниць власне українського та іншомовного походження: *акаунт* – *обліковий запис*, *вкладений файл* – *приставка*, *браузер* – *переглядач*, *дисплей* – *показ*, *юзер* – *користувач*, *логін* – *вхід*, *нікнейм* – *псевдонім*, *тулбар* – *панель інструментів*, *фішинг* – *шахрайство*;

2) терміни-структурні синоніми, серед яких спостерігаємо паралельне використання однослівного терміна і словосполучення: *More* – *more info*, *Learn more*, *More, more, more...*, *акаунт* – *обліковий запис*, *юзернейм* – *ім'я користувача*, *трафік* – *швидкість передачі даних*;

3) функціонування термінів повної і короткої форми. Серед синонімів цього виду спостерігаємо заміну повної форми терміна абревіатурою: *Domain Name System (система доменних імен)* – *DNS*, *Frequently Asked Questions (поширені питання)* – *FAQ*, *File Transfer Protocol (протокол передачі файлів)* – *FTP*, *Graphic User Interface (графічний інтерфейс користувача)* – *GUI*.

Критерієм синонімічності є насамперед збіг обсягів значень терміна, а також можливість використання його для номінації всіх предметів, що становлять обсяг значень терміна.

Аналіз англійської та української ІТ-термінології, виділеної із стандартизованих текстів корпорації Google, що було зроблено згідно з традиційною класифікацією [8:82-87], уможливив виділити такі синонімічні відношення:

1. Відношення синонімічної **семантичної тотожності**, тобто терміни, що мають повний збіг за значенням і вживанням. Наприклад: *юзер* – *користувач*, *юзернейм* – *ім'я користувача*, *encoding* – *encryption* (кодування – шифрування), *login email* – *email address* (адреса електронної пошти), *retain* – *save* (зберігати), *update* – *refresh* (оновлювати), *configure* – *customize* (налаштовувати), *format* – *layout* (формат) тощо.

Синоніми цього типу (семантичної тотожності) у терміносистемі галузі інформаційних технологій посідають значне місце. Характерним для цього типу синонімів є однозначність, що вказує на власне значення терміна, а це дає змогу говорити про денотативну спрямованість цих синонімів. Вони конкретні, інформативні, стилістично нейтральні, легко піддаються уніфікації, стандартизації, тобто задовольняють вимоги, які традиційно висувають до терміна.

2. Відношення **семантичної близькості** (традиційно відносні синоніми), „семантична подібність яких не поширюється на всі значення” [2:407].

В аналізованій ІТ-терміносистемі досить широко вживані слова, які лише в контексті вступають у відношення семантичної близькості, подібності, тотожності. Термінологічні синоніми цього типу не мають однакової термінологічності, їхня денотативна спрямованість широка й визначається лише через контекст, семантичну дистрибуцію, що відбивається також і на їхньому функціонуванні в терміносистемі. Наприклад, розгляд таких слів, як *options*, *properties*, *preferences*, *parameters*, *settings*, на перший погляд, навряд чи дає право говорити, що вони можуть вступати один з одним (всередині кожного ряду) у відношення семантичної близькості, і лише за певних умов, за наявності семантичного оточення, виявляється їх подібність. Проаналізуємо також, наприклад, такі пари синонімів: *акаунт* – *абонемент*, *акаунт* – *рахунок*, *акаунт* – *обліковий запис*, *акаунт* – *бюджет*. Поза контекстом денотативна спрямованість терміна *акаунт* чітко не визначена і вказує на його багатозначність. Зміст цього терміна може бути розкритий лише в певному семантичному оточенні. Синоніми такого типу, на нашу думку, мають розпливчасту,

„завуальовану” денотативність. Як свідчить аналіз, синоніми з широкою „завуальованою” денотативністю вживають досить часто, особливо в умовах, де необхідно уникнути тавтології.

3. Відношення стилістичної відмінності.

Розширення функції терміна може відбуватися за допомогою приєднання до відомого терміна елементів стилістичних, конотативних відтінків. Так, термін *акаунт* (англ. *account*) колись мав значення „*count - підрахунок*”. З винаходом понять на позначення процесу обчислення цей термін утратив своє первісне значення й у термінології сьогодення асоціюється зі значенням „*обліковий запис*”, „*абонемент*”. У сучасній термінології термін *account* здебільшого вживають як складову частину багатьох термінів, у яких конкретне його значення розкривається завдяки набору якісних терміноелементів, елементів з конотативними відтінками. Наприклад: *account activation*, *account-level budgets*, *account set-up*, *account navigation*, *account management team*. Як справедливо зазначив А.Р. Медведєв, уживання таких „стилістичних синонімів пов’язане з необхідністю дохідливого викладу наукової інформації і вимогою досить повного розкриття значення терміна за допомогою добре відомих і всім зрозумілих загальноживаних слів” [12:6].

Причини виникнення синонімії в ІТ-термінології пояснюють насамперед паралельним використанням власне українських та іншомовних термінів, підбором одночасно кількох відповідників до запозиченого з іншої мови терміна тощо. На основі зробленого аналізу, дотримуючись традиційного в термінознавстві поділу [6; 11; 16], виділили такі групи термінів-синонімів за походженням:

1) власне українські терміни: *кодування* – *шифрування*, *Докладніше* – *Детальніше* – *Подробиці* ... тощо;

2) терміни-іншомовні запозичення: *формат* (від латин. *liber formātus* – організована маса), *тулбар* (від староангл. *tōl* – інструмент, знаряддя, та старофранц. *barre* – перешкола, обмеження), *трафік* (від старофранц. *trafique* – зайнятий торгівлею) та ін.;

3) власне українські та іншомовні запозичення: *обліковий запис* – *акаунт* (від старофранц. *acon* – підрахунок), *швидкий перехід* – *телепорт* (від грец. *tele* – далеко та від лат. *porta* – ворота), *панель інструментів* – *тулбар* (від староангл. *tōl* – інструмент, знаряддя, та старофранц. *barre* – перешкола, обмеження) і под.;

Як зазначено вище, синоніми в термінології – це терміни, що належать до того ж самого денотата, але мають відмінності в понятійному плані, „розрізняються за будовою (прості слова, композити, словосполучення), етимологією (власне українські, запозичені), семантичними особливостями елементів, ступенем новизни (застарілі слова), сферою вжитку та поширеністю (літературні, діалектні)” [14:39].

Залежно від цього в досліджуваній термінології виділяємо різні модифікації синонімічних пар, спираючись насамперед на традиційну класифікацію, загальноприйнятую в термінознавстві [4; 7].

1. Лексичні синоніми – терміни-слова, співвідносні за значенням: *швидкий перехід* – *телепорт*, *дисплей* – *показ*, *нікнейм* – *псевдонім*.

2. Морфемні синоніми, які диференціюють характеристику позначуваного ними поняття (процесу) щодо тривалості, різняться афіксами, хоча і позначають одне чи тотожні поняття: *надсилати* – *пересилати*, *налаштування* – *налаштовування*, *шифрувати* – *зашифровувати*, *code* – *encode*, *Home* – *homepage*, *login email* – *email address*, *forward* – *Fwd.*, *preview* – *view* тощо. Такі синоніми різняться префіксами, наявністю (відсутністю) суфіксів, способами написання, але поняття, які вони позначають, є незмінними.

3. Морфолого-синтаксичні синоніми, що утворюються внаслідок різних скорочень: *Frequently Asked Questions* – *FAQ*, *File Transfer Protocol* – *FTP*, *Graphic User Interface* – *GUI*, *Internet Service Provider* – *ISP*, *Portable Document Format* – *PDF* і под. Повне значення короткої форми терміна звичайно відновлюють у контексті.

4. Правописні синоніми: *профайл* – *профіль* тощо.

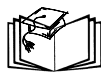
У сучасній ІТ-термінології переважають синтаксичні синоніми-конструкції, що співвідносяться за будовою і збігаються за значенням. Це викликано необхідністю номінації складних понять, уточненням об’єктів і пристроїв. На основі традиційного групування термінів-синонімів у терміносистемі галузі ІТ виділено три групи синтаксичних синонімів:

1. Синонімічна відповідність „слово-словосполучка”: *телепорт* – *швидкий перехід*, *трафік* – *потік даних (інформації)* – *швидкість передачі даних*, *тулбар* – *панель інструментів* тощо.

2. Синонімічна відповідність „повна форма – коротка форма”: *е-мейл* – *електронна пошта*, *forward* – *Fwd.*, *лептоп* – *портативний комп’ютер*, *юзернейм* – *ім’я користувача* та ін.

3. Синонімічна відповідність „словосполучка – словосполучка”: *онлайн користувач* – *користувач у мережі*, *Інтернет-провайдер* – *постачальник послуг Інтернет*, *drop-down menu* – *pull-down menu (спадне меню)* тощо.

Однак у мовному вживанні багатослівні терміни незручні через свою громіздкість. І, що особливо важливо, уживання повної форми суперечить принципів мовної економії, згідно з яким у мові реалізуються лише деякі мовні форми, що оптимізують комунікацію, тому в текстах з’являються короткі

варіанти терміна, усічені форми, аббревіатури, а також явища еліпсиса, коли замість повної форми терміна вживається один з його складників, семантично співвідносних з поняттям, що виражає термін, тобто діє „закон скорочення надлишкової частини комунікативного повідомлення” [3:105], пор.: *3D – тривимірний, лептон, ноутбук – портативний комп'ютер, веб – „Всесвітня павутина”* і под.

Проаналізовані випадки, безсумнівно, не охоплюють усього розмаїття термінознавчих проблем, проте на прикладі зазначених лексем можна скласти доволі чітке уявлення про те, як діяти тоді, коли постає потреба вибирати з кількох запропонованих термінів.

Хоч традиційно синонімію в термінології вважають негативним явищем, проведені дослідження доводять, що в терміносистемі галузі інформаційних технологій вона є досить поширеною.

Поширеність синонімії у терміносистемі галузі інформаційних технологій пояснюється як внутрішньомовними, так і позамовними факторами. Це, перш за все, прагнення до максимальної точності, пошук стислих форм і, звичайно ж, тяжіння до синонімів загальнолітературної мови.

Проблема синонімії в ІТ-терміносистемі англійської та української мов часто пов'язана зі співіснуванням у них питомих і запозичених слів для називання того самого поняття. Більшість іншомовних термінів мають відповідники в українській мові, але з ряду причин (громіздкість українських термінів, статус інтернаціоналізмів, які мають певні запозичення) частіше вживається запозичений варіант.

Таким чином, синонімами в українській мові часто стають власне українські та запозичені лексеми, спільнокореневі варіанти одного терміна, запозичені в різний час терміни на позначення одного поняття. Причиною виникнення синонімії є притаманна терміну тенденція до семантичної конденсації (аббревіація та ін.). У сучасній англійській ІТ-термінології синонімічні відношення представлені як на рівні простих термінів, так і на рівні терміносполук (відношення семантичної тотожності, семантичної близькості та стилістичної відмінності).

Аналіз терміносистеми галузі ІТ на матеріалі стандартизованих текстів корпорації Google свідчить про те, що семантичний простір цієї галузі, та синонімічні відношення зокрема, не відрізняються від інших терміносистем. ІТ-термін не може позбавитись матеріальної мовної форми, для якої характерні синонімічні відношення. У зазначеній галузі синонімічні процеси сприяють розвитку лексичного складу підмови, виконують функцію заміщення та конкретизації. Перспектива дослідження полягає у тому, аби ідентифікувати семантичну цілісність та знаковість ІТ-терміну.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды, том I. Лексическая семантика: 2-е изд., испр. и доп. М.: Школа „Языки русской культуры” – 1995. – С. 216-248.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – 608 с.
3. Божно Л. Научно-техническая терминология как один из объектов изучения закономерностей развития языка / Л. Божно // Филологические науки. – 1971. – № 5. – С. 102–108.
4. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов / Б. Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М.: Высш. шк., 1987. – 104 с.
5. Даниленко В. П. Лингвистическое изучение терминологии и культуры речи // Актуальные проблемы культуры речи. – М.: Наука, 1970. – С. 311.
6. Даниленко В.П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. – М.: Наука, 1977. – 246 с.
7. Квитко И. С. Термин в научном документе. – Львов.: Высшая школа, 1986. – 151 с.
8. Колган О.В. Явище синонімії в термінології гірництва / О. Колган // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія „Проблеми української термінології” – 2009. – № 648. – С. 82–87.
9. Колесникова І. Проблема норми в термінології // Українська мова та література. – 2003. – Число 19. – С. 4.
10. Крижанівська А.В., Симоненко Л.А. Актуальні проблеми упорядкування наукової термінології. – К.: Наукова думка, 1987. – 162 с.
11. Лепеха Т.В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова” / Таїсія Василівна Лепеха. – Дніпропетровськ, 2000. – 19 с.
12. Медведев А.Р. Объективные основания стилистической дифференциации французской научно-технической речи: автореф. дис. на соискание учёной степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05 „Романские языки” / Андрей Романович Медведев. – К., 1974. – 26 с.
13. Новиков Л. А. Семантика русского языка.: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1982. – 242 с.
14. Овчаренко Н.І. Способи номінації і словотворення у сучасній українській мінералогічній термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Наталія Іванівна Овчаренко. – Донецьк, 1996. – 218 с.
15. Панько Т.І. Українське термінознавство: Підручник. // Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
16. Симоненко Л.О. Формування української біологічної термінології / Л.О. Симоненко / АН УРСР. Ін-т мовознавства; відп. ред. М.М. Пешак. – К.: Наук. думка, 1991. – 152 с.

Світлана ГЛОТОВА

АВТОСЕМАНТИЧНА ЛЕКСИКА ТА СПОСОБИ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І.А. Чернишенко

Лексична система є найбільшою складовою частиною будь-якої мови. Лексичний склад мови постійно змінюється, нові слова та значення виникають, окремі слова стають застарілими та виходять з ужитку, а інші залишаються лише в писемних пам'ятках. Саме лексика пов'язує минуле із сучасним, передає культуру, досвід та світогляд.

Лексична система мови складається з синсемантичної та автосемантичної лексики. Синсемантична лексика складає 1% словника і покриває до 50% тексту. До цієї лексики належать артиклі, прийменники, прислівники, займенники та сполучники. Інші 99% словника охоплює саме автосемантична лексика і покриває більшу половину художнього тексту [5, с. 38].

Актуальність дослідження автосемантичної лексики та способів її перекладу полягає в необхідності ґрунтовного вивчення і зіставного аналізу автосемантичної лексики в українських та англійських художніх творах із застосуванням порівняльного підходу. Виявлення спільного зробить можливим визначення характеристик автосемантичної лексики; встановлення відмінного – допоможе подальшому вивченню мовного відображення в українській та англійській мовах.

Об'єктом дослідження є вивчення місця та функціонування автосемантичної лексики у художньому тексті, її лексичне та граматичне значення. Мета статті полягає у дослідженні та описі особливостей і способів перекладу таких груп автосемантичної лексики, як реалії, ідіоми та власні назви.

Автосемантична лексика є одним з найважливіших рівнів актуалізації мовних одиниць у художньому тексті. До автосемантичної лексики відносяться всі повнозначні слова, що існують в мові. Але існують певні класи автосемантичної лексики, які викликають найбільше труднощів під час перекладу. Вони поділяються на лексичні та граматичні. До лексичних труднощів належать переклад слів-реалій, ідіом та власних назв, до граматичних – переклад категорії числа іменників та різних форм дієслова.

Реалії є невід'ємною частиною художнього твору. Вони входять до складу безеквівалентної лексики і викликають багато труднощів під час перекладу. Переклад реалій – це частина великої і важкої роботи передачі національної і історичної своєрідності [2, с. 106]. На думку Т.Р. Левицької, реалії – це слова, що позначають особливості державного правління, побуту, моралі [6, с. 38]. Л.Н. Соболев бачить у реаліях побутові і специфічні національні слова та звороти, які не мають еквівалентів у побуті, а отже, і в мовах інших країн [7, с. 46]. Розглянувши різні підходи до визначення слів-реалій, ми дійшли висновку, що реалії – це слова, що називають предмети, які характерні для життя одного народу та чужі для іншого.

Існує декілька способів перекладу реалій, серед яких транскрипція або транслітерація та переклад [1, с. 78]. Запровадження неологізму під час перекладу вважається найбільш придатним після транскрипції шляхом збурення змісту. Також може застосовуватись і приблизний переклад, але цей спосіб не є часто вживаним, оскільки передає зміст відповідної лексичної одиниці не повністю.

Ідіоми викликають не менше труднощів під час перекладу художнього тексту. Ідіома – це стале словосполучення, загальний зміст якого не є сумою значень складових його компонентів. Англійські ідіоматичні вирази можуть бути перекладені абсолютними еквівалентами у тих випадках, коли ці вирази є інтернаціональними, наприклад: *fair game* – *чесна гра*, *more or less* – *більш менш*, *do miracles* – *творити чудеса*; відносними еквівалентами у тих випадках, коли при збереженні значення англійського виразу в українському варіанті є деякі відмінності, наприклад: *have a good reason* – *мати достатньо підстав*, *by chance* – *ненавмисно*; зовсім іншими лексичними засобами, які називаються фразеологічними аналогами, наприклад: *better an egg today than a hen tomorrow* – *краще синиця в руках, ніж журавель в небі*; та за допомогою описового перекладу, коли в рідній мові немає відповідних еквівалентів чи аналогів, наприклад: *One man's meat is another man's poison*. – *Про смаки не сперечаються*. Як показує практика, найчастіше використовуються перші два способи перекладу ідіом в художніх творах, у той час як фразеологічні аналоги зустрічаються дуже рідко.

Процес передачі українських власних назв в англійських текстах характеризується певними розходженнями та непослідовністю. Перекладачі не повинні вносити жодних змін та доповнень в англійську систему письма для слов'янської передачі назв. Але, на жаль, ані в українській, ані в більшості слов'янських мов ще не розроблено чіткої системи транслітерації, яка дозволила б однаково передавати будь-яке слов'янське слово англійськими, німецькими (латинськими) літерами, враховуючи наступну реконструкцію вихідного написання. За твердженням К.Б. Зайцевої "безсумнівно потрібно передавати внутрішню форму імені, де це можливо, особливо, якщо ім'я суттєво доповнює образ. Якщо образ не

постраждає від звичайної транслітерації імені, особливо в порівняно великому творі (повісті, романі), тоді потрібно відмовитися від перекладу імені” [4, с. 33].

Оскільки фахівець, який займається перекладом, має створити власний художній твір, не додаючи елементів свого сприйняття, та відтворивши в ньому зміст оригіналу, а також ті стилістичні засоби, котрі застосовувалися автором, можна зробити висновок, що в більшості випадків вибір типу перекладу власних назв обумовлюється дотриманням комунікативно-функціональної еквівалентності, що й надає можливість трансформацій у тексті з метою наближення перекладу до іншої соціокультури.

Для перекладу одного із складників автосемантичної лексики, а саме власних назв, зазвичай в перекладознавстві використовуються три способи: транслітерація, транскрибування та калькування. При транслітерації іноземні власні імена та географічні назви передаються буквами українського алфавіту без врахування особливостей вимови, наприклад: *Gulf Stream* – *Гольфстрім*, *Santiago* – *Сантьяго*, *Havana* – *Гавана*, *Rogelio* – *Рохельйо*, *Perico* – *Періко*, *Yankees* – *Янки*, *DiMaggio* – *Ді Маджжо*, *Cincinnati* – *Цинциннаті*, *Philadelphia* – *Філадельфія*.

Транскрипція або транскрибування полягає у **фонетичній** передачі імені, тобто так, як воно звучить на іноземній мові, наприклад: *Brooklyn* – *Бруклін*, *John J. McGraw* – *Джон Мак-Гроу*, *Luque*, *Mike Gonzalez* – *Люк*, *Майк Гонсалес*. Переклад шляхом **калькування** полягає у дослівному перекладі власного імені по частинах з наступним складанням цих частин в одне ціле, наприклад: *Cape of Good Hope* – *Мис Доброї Надії*, *New South Wales* – *Новий Південний Уельс*.

Аналіз художнього тексту показує, що транслітерація найчастіше вживається при перекладі власних назв у художній літературі і охоплює 70% випадків. Транскрибування займає друге місце і складає близько 20% випадків, а от калькування використовується у останніх 10% випадків перекладу власних назв.

Аналіз художнього тексту був би неповним без аналізу лексичних трансформацій, використаних у перекладі. Після аналізу трансформацій було встановлено, що з семи трансформацій (диференціація значення, конкретизація значення, генералізація значення, змістовий розвиток, антонімічний переклад, компенсація втрат під час перекладу та модуляція) прийоми диференціації та конкретизації є найбільш розповсюдженими та широкоживаними. Це пояснюється великою кількістю в англійській мові слів із широкою семантикою, яким немає прямих відповідників в українській мові.

Дослідження ролі автосемантичних слів у цьому процесі буде, однак, неповним, якщо ми обмежимося розглядом лише їх лексичного значення. Безумовно, йому належить провідна роль у створенні та збільшенні інформаційно-естетичної ємності твору. Але не можна замовчувати і про роль граматичного значення, тим паче, що воно зазнає актуалізації в художньому тексті [5, с. 53]. Граматичні значення слова є додатковими щодо лексичного значення і слугують для позначення як певних різних зовнішніх зв'язків предмета чи явища, так і найзагальніших властивостей буття.

Під час вивчення іноземної мови, засвоєння граматики відіграє неабияку роль. Будь-яке незнайоме слово можна знайти у словнику, а от незнання специфіки англійських граматичних конструкцій, як правило, заважає розумінню змісту речення. Перекладацький аналіз тексту підтвердив, що значення, які в одній мові є лексичними і виражаються мовними одиницями, в іншій мові можуть бути граматичними значеннями, тобто виражатися немовними засобами, і навпаки. Якщо, скажімо, в одній мові бракує граматичних засобів при перекладі, то це не становить проблему, оскільки завжди можна скористатися лексичними. Тут потрібно відмітити, що в такій ситуації можуть з'явитися певні труднощі, які постають перед перекладачем в результаті розбіжностей у граматичних структурах мов [1, с. 144].

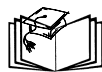
Система граматичних значень іменника розгорнута не так широко, як у дієслова, і основне варіювання тут пов'язано з категорією числа. Відомо, що різні мови мають різні категорії числа іменників та норми її вживання. Англійська та українська мови не стали винятком. Існують іменники, що мають як однину, так і множину, і такі іменники не складають проблем для перекладача, наприклад:

"The brown blotches of the benevolent skin cancer the sun brings from its reflection on the tropic sea were on his cheeks [9]." – *"На обличчі темніли коричневі плями нешкідливого нашкодлого нашкодлого раку, що з'являються від сонячного проміння, відбитого тропічним морем [8]."*

Як бачимо, такі речення не становлять особливих труднощів для перекладача, оскільки іменники *blotches*, *skin cancer*, *sun*, *reflection*, *sea*, *cheeks* мають таке ж число, як і їх українські відповідники: *плями*, *рак шкіри*, *сонце*, *відбиття*, *щоки*. Категорія числа майже повністю збережена в цьому реченні, окрім перекладу словосполучення *"on his cheeks"*. Перекладач використав прийом генералізації і в перекладі вже знаходимо *"на обличчі"*.

У наступному прикладі вживається іменник *"clothes"*, який в англійській мові має форму тільки множини. У перекладі іменник *"одяг"* використовується в однині відповідно до правил вживання різних категорій числа в українській мові.

"His clothes had been patched so many times that it was like the sail and the patches were faded to many different shades by the sun [9]." – *"Одяг на ньому був так само латаний-перелатаний, як і вітрило, й латки, нерівно повицвітавши на сонці, рябіли різними кольорами [8]."*

Основні труднощі, які можуть виникнути під час перекладу дієслова, це доконаність та недоконаність дії, яку потрібно зобразити в перекладі. Оскільки в англійській мові протиставлення доконаних і недоконаних форм в системі дієслова не існує, в українській воно відіграє важливу роль. Тому з англійського речення не завжди зрозуміло характер протікання дії в плані його доконаності чи недоконаності. Тому перекладач повинен знаходити цю інформацію в контексті. Але зустрічаються іноді такі контексти, у яких відсутні будь-які натяки на характер протікання дії. Тоді питання виду повинен вирішувати сам перекладач покладаючись на власний досвід та інтуїцію.

Адекватність перекладу автосемантичної лексики досягається не лише пошуком еквівалентів, а й за допомогою принципу взаємозалежності форми та змісту. Порушення цього принципу на користь одного з двох компонентів може завдати повідомленню значних втрат, оскільки зміст першотвору існує не сам по собі, а тільки в єдності з формою, з мовними засобами, в яких він втілюється, і може бути переданим при перекладі тільки за допомогою мовних засобів. Передача емоційних відтінків іншою мовою є складним завданням, оскільки емоції, будучи категорією загальнолюдською, у кожній конкретній мові знаходять національно-специфічне відображення. Дослідження мовних одиниць, що здатні передати конотативну інформацію в оригіналі та перекладі, дає змогу зробити певні висновки стосовно досягнення міжмовної еквівалентності при перекладі автосемантичної лексики за рахунок збереження адекватності емоційних оцінок у англійському та українському варіантах. Виникає нагальна потреба виявити альтернативні можливості передавання емотивно-оцінної інформації в перекладі.

Будь-який художній текст має 3 рівні актуалізації мовних одиниць: фоно-графічний та морфемний, лексичний і синтаксичний. В статті розглянутий лексичний рівень актуалізації мовних одиниць та один з його компонентів, а саме автосемантична лексика. Як виявилось, переклад автосемантичної лексики, а саме ідіом, слів-реалій і власних назв, викликає велику кількість проблем, які потребують вирішення. Сьогодні написано безліч робіт по дослідженню реалій, власних назв та ідіом, але жодна з них не дає загальної картини функціонування автосемантичної лексики в художньому творі.

Перспективи дослідження полягають в тому, що сьогодні все більше і більше зростає увага лінгвістів та філологів до художніх текстів, оскільки люди все більше цікавляться культурою та традиціями інших народів, а художні твори – це певне відображення реалій інших країн. І саме правильний переклад дає можливість читачу правильно сприймати те, що хотів передати автор певного твору. Тому розгляд автосемантичної лексики є важливим розділом дослідження в перекладознавстві. Кожного року з'являються нові художні твори, нові реалії, нові ідіоми, а дослідження та аналіз цих творів з'являється набагато рідше. І саме в цьому полягає основна проблема дослідження автосемантичної лексики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975. – С. 78-79
2. Бугулов И.Н., Шевченко О.Ф. Особенности передачи слов-реалий в переводах англоязычной литературы развивающихся стран. – К., 1985. – С. 106
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – С. 18-93
4. Зайцева К. Б. Английская стилистическая ономастика. Тексты лекций. – Одесса, 1973. – С. 33
5. Кухаренко В.А. Текст як комунікативна одиниця // Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультету англійської мови. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
6. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. – М.: Международные отношения, 1976. – С. 148-150
7. Соболев Л.Н. О переводе образа образом. В сборнике «Вопросы художественного перевода». – М.: Советский писатель, 1955. – С. 270-290
8. Митрофанов В. Старий і море. <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1776>
9. Ernest Hemingway. *The Old Man and the Sea*. <http://freelib.at.ua/load/235-1-0-1777>

Олександра ГОЛОВЧЕНКО

ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ В РОМАНІ ВІЛЬЯМА ГОЛДІНГА "ВОЛОДАР МУХ"

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент М.І. Данілко

Мета нашого дослідження – розглянути та проаналізувати зображальну деталь на основі роману Вільяма Голдінга "Володар Мух". Художня деталь досить часто використовується в художніх творах різних авторів. В літературознавстві і стилістиці давно і справедливо закріпилася думка про те, що широке використання художньої деталі може служити важливим показником індивідуального. Популярність художньої деталі у авторів витікає з її потенційної сили, спроможної активізувати сприйняття читача, спонукати його до співтворчості, дати простір його асоціативній уяві. Іншими словами, деталь актуалізує перш за все прагматичну направленість тексту і його модальність [4, 23].

Кухаренко В.А. виокремлює такі основні види художньої деталі - зображальна, уточнююча, характерологічна та імплікуюча деталі. Зображальна деталь покликана створити зоровий образ описуваного, тобто використовується для того, щоб дати читачу уявлення про явище в цілому. Найчастіше вона є складовим елементом опису природи та зображення зовнішності. За допомогою деталі автор намагається не лише поверхово показати читачу, про що йдеться мова, але й поглибити знання читача, даючи йому змогу домислити самому, як він все уявляє собі, використовуючи зображальну деталь. Деталь можна розшифровувати по-різному. Але справжній її зміст може бути сприйнятий різними читачами з різною мірою глибини, що залежить від особистого словникового запасу, уважності, настрою при читанні, інших особистих якостей реципієнта і умов сприйняття. Отже, деталь виражає незначну зовнішню ознаку багатобічного явища та виступає репрезентантом процесів, що не обмежуються згаданою поверховою ознакою.

Існує велика кількість деталей, які репрезентують людські переживання, завдяки індивідуальності зовнішніх проявів почуттів, індивідуальності вибіркового підходу автора до цих зовнішніх проявів, що спостерігаються. Тобто, автор індивідуально відзначає зовнішні ознаки глибоких пристрасей, які дуже індивідуально проявляються різними героями, за допомогою художньої деталі.

Деталь функціонує в цілому тексті, її повне значення не реалізується лексичним вказівним мінімумом, але потребує участі всієї художньої системи, тобто безпосередньо включається в дію категорії системності.

Зазвичай художню деталь вважають ознакою економного стилю. Але чи насправді це так? І що ж тоді економніше: дати повний опис явища чи представити його, використовуючи деталь? Кількісний параметр, що вимірюється сумою слововживань, не є тут головним, більш важливим є якісний параметр – ефективний вплив на читача. І художня деталь є якраз таким способом, тому що вона економить зображувальні засоби, створює образ цілого за рахунок незначної його риси. Більш того, вона змушує читача "включитися у співтворчість з автором, доповнюючи картину, не промальовану ним до кінця". Коротка описова фраза дійсно економить слова, але всі вони автоматизовані, тому дуже важко уявити, про що йдеться мова. Деталь же – потужний сигнал образності, завдяки якому читач переживає з автором всі події, які відбуваються протягом всього тексту, але власні творчі прагнення. Не випадково картини, що відтворюються різними читачами за однією і тією ж деталлю, майже в одному напрямці і тоні, помітно відрізняються за обставинами і глибиною зображення.

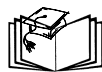
Художня деталь несе читачу і відчуття самотійності створеного уявлення. Не враховуючи того, що ціле створено на підставі деталі, свідомо відібраної для нього художником, читач впевнений у своїй незалежності від авторської думки. Ця несправжня "самотійність" розвитку читачської думки і уявлення надає оповіді тон незацікавленої об'єктивності. Тому за всіма цими причинами деталь – надзвичайно суттєвий компонент художньої системи тексту, що актуалізує цілий ряд текстових категорій, і до її відбору вдумливо та скрупульозно відносяться всі художники.

Функціональне навантаження деталі дуже різноманітне. В залежності від виконуваних функцій виокремлюють різні класифікації типів художньої деталі, але за основу нами була використана класифікація Кухаренко В.А., основою якої є зображальна, уточнююча, характерологічна та імплікуюча деталі [6,15].

У цій статті нами було розглянуто та проаналізовано використання зображальної деталі в романі Вільяма Голдінга "Володар Мух". Художня деталь грає дуже важливу роль в даному романі, а саме зображальна деталь, яка займає найбільшу частину твору за кількістю серед усіх випадків (52%). Проаналізувавши роман Голдінга, ми класифікували зображальну деталь на дві великі групи – деталь, що відтворює зображення природи та опис людини, які в свою чергу складаються з таких підрозділів опис природи – зображення стихії (47 випадків) та навколишнього середовища (59), опис людини – зображення почуттів (32 випадки) та зображення зовнішності (45). Розглянемо перший приклад, який належить до опису природи (зображення навколишнього середовища).

"The shore was fledged with palm trees. These stood or leaned or reclined against the light and their green feathers were a hundred feet up in the air. The ground beneath them was a bank covered with coarse grass, torn everywhere by the upheavals of fallen trees, scattered with decaying coconuts and palm saplings. Behind this was the darkness of the forest proper and the open space of the scar" [9: 6].

Вже з першого речення автор намагається показати читачу, описуючи навколишнє середовище острова, небезпеку, в яку потрапили діти. Він ненавмисно зображає пальми гігантами природи, які майже сягають неба, і своєю величчю одразу попереджують про таємницю, яку вони скривають за своїми кронами. Описуючи колючу траву, яка проростала крізь коріння дерев, Голдінг хоче показати безпорадність дітей, яким вже навряд чи вдасться вирватися з острова. Він ніби порівнює колючу траву з колючим дротом, який, захопивши раз, вже не відпустить ніколи. Опис гнилих кокосових горіхів та молоді паростки непролазних хащів ще раз нагадують читачу про безлюдність острова, на якому панує лише дух природи, який не дозволить відчувати у своїх володіннях дух людини. І доказом цього є темна стіна лісу, яка ніби колоною

охоронців постає перед безпорадними хлопцями, попереджуючи про заборону сягати на спокій та чужі володіння.

Прикладом зображення стихії в романі можна вважати наступне:

The dark sky was shattered by a blue-white scar. An instant later the noise was on them like the blow of a gigantic whip. The chant rose a tone in agony... Again the blue-white scar Jagged above them and the sulphurous explosion beat down. The littluns screamed and blundered about, fleeing from the edge of the forest, and one of them broke the ring of biguns in his terror... The blue-white scar was constant, the noise unendurable... Then the clouds opened and let down the rain like a waterfall. The water bounded from the mountain-top, tore leaves and branches from the trees, poured like a cold shower over the straggling heap on the sand [9, 123-124].

Цим прикладом автор намагається передати читачеві перетворення його героїв ніби невинних, наївних дітей на безжалісних та жорстоких вбивць. Так Голдінг звертається до опису природи, яка може заставити нас радіти або навпаки поринуту в світ глибокого жалю та смутку. Зображення природи, яка змінюється на очах під час дикого і вже зовсім не дитячого танцю, який міг стати для них роковим, але вона дала їм ще один шанс отямитись. Автор ніби хотів налякати дітей блискавкою, посилаючи на них немелосердний грім та накриваючи їх чорною ковдрою неба, але вони наче й не помічали все це. Налякані зовні, але вже незламно жорстокі в душі, вони вже не могли зупинитись. Великі, важкі та холодні краплі дощу били їм в обличчя, намагаючись чинити опір, ніби сльози когось з неба за їх вчинки. Але й це не зупиняло героїв: оглушені ударами грому та засліплені вогняною блискавкою, діти, немов одержані, вже нічого не могли з собою зробити. І от нарешті страх заповнив дитячі серця, здійнявся гвалт, але й на цьому природня рушійна стихія шторму не заспокоїлась... Пустився шалений, бурхливий потік води, який зносив все на своєму шляху, ніби бажаючи змити сліди злочину з цього закривавленого місця, змити всі ті страшні речі, які ще хвилину тому відбувались тут. Посилаючи сильний порив вітру, який зривав гілки та листя дерев, розлючена природа все ще намагалася заставити наших героїв отямитися. І тільки коли вони нарешті заспокоїлись, небо знову засіяло безліччю далеких зірок, вітер завмер і лише краплинки води де-не-де падали з дерев в руду землю острова.

Наступним прикладом зображальної деталі в романі є опис людини, а саме зображення зовнішності людини. *He was a boy of perhaps six years, sturdy and fair, his clothes torn, his face covered with a sticky mess of fruit. His trousers had been lowered for an obvious purpose and had only been pulled back half-way. He jumped off the palm terrace into the sand and his trousers fell about his ankles; he stepped out of them and trotted to the platform [9, 17].*

Описуючи одного з хлопчиків, який разом з іншими опинився на безлюдному острові, Голдінг намагається передати безпорадність маленької дитини, яка хоче пізнати незнайомий йому таємничий світ природи, в якому він опинився. Зі слів автора ми дізнаємося, що Джонні лише 6 років, але він має вже досить гарну фізичну форму. Судячи з одягу, який мав пошарпаний вигляд, можна сказати, що дитина зазнала труднощів. Але це не налякало маленького героя, якому дуже кортіло розкрити таємницю, яка ніби повсюду його оточувала. Йому хотілося відчувати на дотик усе, що потрапляло йому під руки, відчувати на смак все, що здавалося йому їстівним. Про це свідчить його обличчя, по вуха замазане ягодами.

І останнім розглянемо приклад зображення людських почуттів в романі за допомогою зображальної деталі. *Jack's face was white under the freckles'. He noticed that he still held the knife a loft and brought his arm down replacing the blade in the sheath... He snatched his knife out of the sheath and slammed it into a tree trunk. Next time there would be no mercy. He looked round fiercely, daring them to contradict [9, 28].*

Ми бачимо, як стрімко змінюються відношення хлопчиків один до одного та до навколишнього середовища, їхні цінності та почуття. Прибувши на цей острів беззахисними, наївними дітьми, вони поступово перетворились в бездушних, жорстоких дикунів, ніби злий дух острова вселився в їх ясні та добрі, ще тоді, серця. Змінюється не лише ставлення до оточення, а й почуття один до одного, слова "друг", "милість", "доброта" і саме головне – "людяність", перестали існувати для них. Можливо, десь в душі, вони і залишилися наївними дітьми, але авторитет серед друзів став вищим за все це. І цьому є яскравий приклад Джека, який повинен був вбити безвинну свиню, але хіба ж він вбивця, хіба не залишилось в ньому людяності? Над цими питаннями, можливо, він і задумався, тримаючи у руках гостре лезо ножа над головою беззахисного поросля. В Джековій голові ніби зло і добро боролися за справедливість, страх бути засоромленим перед друзями, чи подарувати життя тварині, в якій і не мав права його забирати. Зміна кольору обличчя, тремтіння рук показувало, що він знаходився в сумнівах, але все таки людяність ще жила в його серці, доброта душі наївної дитини не дозволили йому вчинити цей страшний злочин. Пізніше він буде оправдовуватись перед товарищами, під впливом яких і повинен був піти на такий необдуманий вчинок, але при цьому він буде радіти в душі, що його совість чиста, він не зрадив людським цінностям. Голдінг зумів лише декількома рядками показати нам внутрішню боротьбу свого героя, який під впливом оточення готовий стрибнути з головою у прірву жорстокості.

Отже, ми бачимо, що зображальна деталь найчастіше використовується при описі пейзажу та портрету: саме вона надає індивідуальності і конкретності даній картині природи або зовнішньому вигляду

персонажа. У виборі зображальної деталі чітко проявляється точка зору автора, актуалізується категорія модальності, прагматичної спрямованості, системності. У зв'язку з локально-темпоральним характером багатьох зображальних деталей можна говорити про періодичну актуалізацію локально-темпорального континууму через зображальну деталь.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Межд. отн. – М., 1975. – 240 с.
2. Голдінг Вільям. Володар мух (Lord of the flies) / Соломія Дмитрівна Павличко (пер.), Соломія Дмитрівна Павличко (передмова). — К. : Основи, 2000. — 254с.
3. Комиссаров В. Н. Слово о переводе. М.: «Международные отношения», 1973. – 220 с.
4. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
5. Попович А. Проблемы художественного перевода. М., 1980. – 199 с.
6. Райс К. Классификация текстов и методы перевода.— В кн.: Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М., 1978. – 250 с.
7. Ревзин И. И., Розенцвейг В. Ю. Основы общего и машинного перевода. М., 1964. – 190 с.
8. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. М., 1968. – 215 с.
9. William Golding, Lord of the Flies. "A Perigee book", the USA, 2003. – 291 p.

Катерина ГОНЧАРЕНКО

КРИЛАТІ ВИРАЗИ У СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

У XX столітті виник великий інтерес до вивчення фразеологічної системи і до виявлення загальних і специфічних рис в її розвитку. З моменту виділення фразеології, як окремої мовознавчої дисципліни постало питання про одиниці, які складають її предмет.

Особлива увага приділяється крилатим виразам, які займають велике місце у фразеологічній системі англійської мови. Існує загальноприйнята думка, що крилаті вирази мають не довготривалий характер і не роблять значного внеску у фразеологічну систему англійської мови. Це твердження є помилковим тому що, крилаті вирази входять в усне і писемне мовлення з канонічних пам'яток, з творів художньої літератури, з історичних, кінематографічних, телевізійних, рекламних та інших джерел. Культури різних епох та країн збагачували їх склад.

Вперше словосполучення «крилате слово» було вжито відомим давньогрецьким поетом Гомером, який використовував його у своїх поемах, як виразний поетичний образ. Гомер називав слова «крилатими» тому, що вони як би летять з вуст того, хто говорить до вуха того, хто слухає [7:89]. Крилате слово в значенні «цитована фраза, влучне слово або вираз» вперше було вжито англійським істориком, філософом і літературним критиком Т. Карлейлем в статті про В.Скотта [6:177].

У 1864 році був опублікований відомий довідник німецького вченого Г. Бюхмана «Geflügelte Worte», в якому автор використовував словосполучення «крилате слово» як філологічний термін. Г. Бюхман визначав крилаті слова як «постійно відтворюваний в широких колах вітчизни вислів, вираз або ім'я однаково якої мови, історичне джерело або літературне походження якого відомо» [1:180].

Поняття «крилате слово» до цих пір не отримало достатнього теоретичного обґрунтування. Немало публікацій присвячено різним проблемам крилатих слів, але згідно багатьох питань у вчених не має єдиної думки; це стосується навіть терміну «крилате слово» [1:32]. Тож питання про поняття «крилатий вираз» постійно перебувало і перебуває у полі зору дослідників, із-поміж яких слід назвати Б. Берлін, П. Кей, Л. Блумфілд, Л. Мерифілд, І.А. Бодуен де Куртене, Ш. Баллі, Б. Уорф, Е. Сепір, Ф. Шепард, Д. Колліерз, В.В. Виноградов, В.П.Жуков, В.Н. Телія, Н.М. Шанський, Н.Н. Амосова, А.М. Бабкін, О.І. Смирницький, Л.П. Сміт та інші.

Актуальність цієї статті зумовлена насамперед необхідністю вивчення особливостей функціонування крилатих виразів у сучасній англійській мові для подальшого підвищення ефективності мовної комунікації в плані поглиблення взаєморозуміння, оскільки ці питання висвітлені в літературі аспективно і потребують подальшого уточнення та розвитку.

Метою статті є комплексний аналіз основних груп крилатих виразів і визначення їхньої ролі у словниковому складі англійської мови. Ця мета визначає такі завдання статті: визначення сфер вживання крилатих виразів, вивчення джерел походження крилатих виразів, ілюстрація прикладів найбільш розповсюджених крилатих виразів в англійській мові.

У різних мовах світу склад крилатих слів, як частини фразеологічного фонду являє собою зліпок з мовної картини світу, певний згусток національної мовної свідомості [2:58]. Проте саме для цієї частини

системи фразеологізмів характерна наявність великої кількості запозичених одиниць. Деякі культури зробили такий значний вплив на цілі мовні ареали, групи і навіть мовні сім'ї, що це призвело до виникнення всередині окремих мов, цілого ряду крилатих слів, які за ступенем розповсюдження можуть бути віднесені до інтернаціоналізмів. Такою основною культурою для Європи є антична, греко-римська культура і мови-носії цієї культури – старогрецька і, більшою мірою, латинська. Наслідком цього стало значне число латинських крилатих слів в окремих європейських мовах, як мовах єдиного культурного ареалу. Запозичення латинських крилатих слів супроводжувалося асиміляцією, в результаті якої крилате слово приймало форму, найбільш прийнятну для функціонування всередині запозичених мов [3:39].

Фонд крилатих слів постійно поповнюється. Він поділяється на [5:18]: 1) *поширений*, загальноживаний, який відомий ще зі шкільної лави; 2) *вузько-корпоративний*, елітарний, знайомий порівняно невеликому колу посвячених (скажімо, спеціальному філологічному або якомусь іншому професійному співтовариству).

В англійській літературно-мовній культурі до найпродуктивніших основ крилатих виразів належать твори В.Шекспіра, М.Твена, О.Уальда, А.Лінкольна, В.Ірвінга, Ф.Бекона, В.Скотта сучасних сатириків і гумористів, а також політичних і інших діячів.

На думку А.В. Куніна можна виділити чотири групи крилатих слів в англійській мові [3:182]:

1. споконвічні англійські крилаті вирази;
2. міжмовні запозичення, тобто крилаті вирази, запозичені з іноземних мов шляхом того або іншого перекладу;
3. внутрішньомовні запозичення, тобто крилаті вирази, запозичені з американського варіанту англійської мови;
4. крилаті вирази, запозичені в іншомовній формі.

Біблія, як основа християнської культури стала вічним і невичерпним джерелом ідей, образів і мотивів у всіх сферах життя і мистецтва. Біблія є найважливішим літературним джерелом крилатих виразів. «Про величезний вплив, який вчинили на англійську мову переклади Біблії, говорили і писали досить багато; протягом століть Біблія була найбільш цитована книга в Англії; не тільки окремі слова, але і цілі вирази ввійшли в англійську мову зі сторінок Біблії. Кількість біблійських виразів, які ввійшли в англійську мову, така велика, що збирати і перераховувати їх було б досить нелегкою справою» [4:110-111].

Біблізми англійської мови характеризуються, як стійкі мовні одиниці, що виникли на базі тексту Біблії (тобто через пряму цитату) або біблійського сюжету (тобто через алюзію), регулярно відтворювані в мові.

Нижче наводимо приклади широко розповсюджених біблізмів. Біблійські еквіваленти деяких з цих крилатих виразів використовуються і в українській мові [3:190]:

1. *at the eleventh hour* – в останню хвилину, в останню мить;
2. *beat swords into plough-shares* – перекувати мечі на орала і перейти до мирної праці;
3. *can the leopard change his spots?* – горбатого могила виправить;
4. *cast pearls before swine* – метати бісер перед свинями;
5. *in the twinkling of an eye* – в одну мить.

Багато крилатих слів беруть свій початок від індивідуальних авторських оборотів, та є плодом творчості письменників. Дійсно, епоха Шекспіра, за словами С. Беркнера, «має виключно важливе значення як період формування літературної англійської мови», для якої характерний був у той час надзвичайно інтенсивний розвиток і збагачення. Активним процесом у XVI - XVII століттях було утворення нових фразеологізмів. Шекспір зробив значний внесок в сферу фразеології англійської мови, оскільки багато «дотепних, виразів перейшли з мови творін письменника в мову нації». Їх число понад сто. Більша кількість шекспіризмів зустрічається в творах Шекспіра лише один раз, і їхня форма фіксована. Наприклад, *eat somebody out of house and home* – розоряти людину, жити за її рахунок; *give the devil his due* – віддавати належне ворогу; *the green eyed monster* – чудовисько з зеленими очима, ревності [5:186].

Ще одним джерелом походження крилатих виразів є кінематограф. Багато крилатих виразів починаючи з 30-х років XIX століття поповнили запас крилатих виразів в англійській мові завдяки засобам масової інформації. У цій статті використовувався метод суцільного обстеження завдяки якому було відібрано 100 крилатих виразів для дослідження, наводимо нижче відомі і найцікавіші цитати із кінофільмів.

Quotation number	Quotation	Character	Actor	Film	Date
1	"Frankly, my dear, I don't give a damn."	Rhett Butler	Clark Gable	<i>Gone with the Wind</i>	1939
2	"I'm gonna make him an offer he can't refuse."	Vito Corleone	Marlon Brando	<i>The Godfather</i>	1972

3	" Toto , I've got a feeling we're not in Kansas anymore."	Dorothy Gale	Judy Garland	The Wizard of Oz	1939
4	" Go ahead, make my day. "	Harry Callahan	Clint Eastwood	Sudden Impact	1983
5	" May the Force be with you. "	Han Solo	Harrison Ford	Star Wars Episode IV: A New Hope	1977
6	" You talkin' to me? "	Travis Bickle	Robert De Niro	Taxi Driver	1976
7	" E.T. phone home. "	E.T.	Pat Welsh	E.T. the Extra-Terrestrial	1982
8	"A census taker once tried to test me. I ate his liver with some fava beans and a nice Chianti. "	Hannibal Lecter	Anthony Hopkins	The Silence of the Lambs	1991
9	" Show me the money! "	Rod Tidwell	Cuba Gooding, Jr.	Jerry Maguire	1996
10	" I'll be back. "	The Terminator	Arnold Schwarzenegger	The Terminator	1984
11	"Elementary, my dear Watson. "	Sherlock Holmes	Basil Rathbone	The Adventures of Sherlock Holmes	1939
12	" Hasta la vista, baby. "	The Terminator	Arnold Schwarzenegger	Terminator 2: Judgment Day	1991
13	"My precious."	Gollum	Andy Serkis	The Lord of the Rings: The Two Towers	2002
14	"I'm the king of the world!"	Jack Dawson	Leonardo DiCaprio	Titanic	1997

Культури різних епох і країн збагачували запас крилатих виразів. Античні і біблійські міфи, народні пісні і казки, світова художня література, критика, публіцистика, мемуари, історичні документи, наукові твори, мови політичних і громадських діячів є рясними джерелами крилатих слів. Існує багато класифікацій крилатих виразів, але достатнього обґрунтування на питання «Що ж таке крилатий вираз?» досі не має. Це питання потребує подальшого уточнення та розвитку.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. К.: Наукова Думка, 1989. – 132 с.
2. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – 312 с.
3. Кунин А.В. Английская фразеология. Теоретический курс. – М.: Русский язык, 1981. – 375 с.
4. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. – М.: Из-во фак-та международных отношений, 1996. – 416 с.
5. Кунин А.В. О стилистическом контексте во фразеологическом ракурсе // Сб. науч. тр. / МГПИИЯ им. М. Тараса. – М., 1976. – Вып. 103. – С. 78-92.
6. Шулежкова С.Г. Крылатые выражения русского языка, их источники и развитие. – М.: Азбуковник, 2002. – 288 с.
7. Эльянова Н.М. Крылатые слова. Их происхождение и значение. – Л.: Просвещение, 1971. – 208 с.

Ірина ГРЕБІНЬ

СИНТАКСИЧНІ СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО ГОТИЧНОГО РОМАНУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. ЛЬЮІСА «МОНАХ»)

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філол. наук, обраний доцент Т.В. Кібальнікова

Останнім часом увагу літературознавців привертає проблема жанрових особливостей готичного роману. Так, наприклад, М.Б. Ладигін вивчає шляхи розвитку жанрів готичного роману в діяхронії [1, 53-71], Н.В. Соловйова розглядає архітектоніку готичного роману [2, 5-22], І.М. Качуровський досліджує різні жанри готичного роману в синхронії [3, 59-67]. Однак мовний аспект, а саме функціонування синтаксичних

стилістичний засобів у жанрі готичного роману XVIII століття, залишається поза увагою лінгвістів, що й зумовлює **актуальність** нашої наукової розвідки.

Отже, **мета** нашого дослідження полягає у визначенні синтаксичних стилістичних особливостей готичного роману XVIII століття.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- установити залежність довжини речення від прагматичної мети автора готичного роману XVIII століття;
- охарактеризувати функціонування синтаксичних засобів, таких як інверсії, еліпсу, повторів, паралелізмів, літоти, риторичних питань у готичному романі XVIII століття.

Спершу слід зазначити, що синтаксична будова готичного роману XVIII століття складна, тому навіть прості речення є поширеними за рахунок відокремлених членів речення (*detachments*), які виконують атрибутивну функцію, характеризуючи явища та дійових осіб [4, 174]. Крім того, незалежно від того, яку позицію в реченні займають відокремлені члени речення (на початку, всередині чи в кінці), вони підсилюють виразність та емоційність опису, інтенсифікують ознаку певного явища чи об'єкта, наприклад:

<...> once noble and majestic form, now became a corpse, cold, senseless and disgusting [5, 404].

Wild and desperate, she threw herself upon the ground <...> [5, 63].

Your heart, new to the world and full of warmth and sensibility, receives its first impressions with eagerness [5, 24].

Приблизно 75% готичного роману складають складні речення, які за довжиною можна віднести до довгих (від 21 до 60 слів) та дуже довгих (більше 60 слів), що вживаються для збільшення емоційного та смислового навантаження тексту, для передачі плавності переходу від однієї думки до іншої [6, 73], наприклад:

She was fully persuaded that at first she had made a terrible breach in his heart; but hearing nothing more of him, she supposed that he had quitted the pursuit, disgusted by the lowness of her origin, and knowing upon other terms than marriage he had nothing to hope from such a dragon of virtue as she professed herself; or else, that being naturally capricious and changeable, the remembrance of her charms had been effaced from the Conde's heart by those of some newer beauty [5, 327].

Сукупність довгих і коротких, розповідних та окличних речень у свою чергу створює **прийом наростання (climax)**, за допомогою якого автор передає надзвичайну емоційну напругу, гнів, відчай, захоплення та інші почуття, якими переймаються його герої [4, 154]. Так, наприклад, прийомом наростання М. Льюїс передає гнів настоятельки монастиря, спрямований на черницю, яка своєю розпусною поведінкою підірвала репутацію благочесності і цноти жіночого монастиря:

While she perused the letter, the Domina's countenance grew inflamed with passion. What! Such a crime committed in her convent, and made known to Ambrosio, to the idol of Madrid, to the man whom she was most anxious to impress with the opinion of the strictness and regularity of her house! [5, 63].

Крім того письменник показав безнадійну ситуацію, в яку потрапив герой. Хоча в ньому бореться почуття співчуття до своєї жертви та інстинкт самозахисту перед небезпекою, яка нависла над ним, однак страх за власне життя перемагає:

Quickened by her cries, the sound of footsteps was heard approaching. The abbot expected every moment to see the inquisitors arrive. Antonia still resisted, and he now enforced her silence by means the most horrible and inhuman. He still grasped Matilda's dagger: without allowing himself a moment's reflection, he raised it, and plunged it twice in the bosom of Antonia! She shrieked and sank upon the ground [5, 518].

Таким чином особлива комбінація різних за довжиною речень дає змогу автору готичного роману створити інтригу, привертаючи цим увагу читача. Прийом наростання, який реалізується в контексті навіть цілого абзацу, передає внутрішній стан героя та критичну ситуацію, в яку він потрапив [6, 65].

Еліпс як стилістичний засіб уживається в готичному романі для створення стислості, компактності в побудові речення зі збереженням його інформативного змісту, уникнення повторюваності певних одиниць, надання динаміки [4, 45], наприклад:

1. *The women came to show themselves, the men to see the women* [5, 6] (автор уникає повторення дієслова «came»)

2. *His stature was lofty, and his features uncommonly handsome. His nose was aquiline, his eyes large black and sparkling <...>* [5, 20] (в обох реченнях пропущено допоміжне дієслово «were»).

Для англійської мови властивий фіксований порядок слів, однак з метою надання тим чи іншим словам більшої експресивності, письменники вживають інвертований порядок слів, іншими словами **інверсію**, яка виступає стилістичним засобом на письмі [5, 193]. Ми проілюструємо різні види інверсії на прикладах із роману «Монах» М. Льюїса.

1. Повна інверсія (обставини способу дії та часу разом із присудками у позиції перед підметами): *Scarcely had the abbey bell tolled for five minutes, and already was the Church of the Capuchins thronged with auditors* [5, 5].

2. Обставина в позиції перед підметом: *The old woman was obstinate and on she went* [5, 7].
3. Абсолютна форма присвійного займенника у функції іменної частини змішаного типу присудка (the predicative of the mixed type of predicate – modal and nominal) у позиції перед підметом: *Before the break of day, mine you must, and mine you shall be!* [5, 502].
4. Обставина місця та присудок у позиції перед підметом: *By the side of three putrid half-corrupted bodies lay the sleeping beauty* [5, 501].
5. Обставина способу дії та допоміжне дієслово у позиції перед підметом: *Thus had she sued to him for mercy, and thus had he refused her prayer!* [5, 402].

Виходячи з цього, ми можемо зробити висновок, що еліпс та інверсія слугують ефективними стилістичними засобами для створення стислості оповіді та надання виразності твору.

М. Льюїс як автор готичного роману використовує **повтор** для забезпечення логічності, ясності висловлювання, для вираження експресивно забарвленого ставлення до того чи іншого явища, ситуації: подиву, радості, задоволення, різних відтінків негативної реакції [6, 78-79]. Крім того повтор у готичному романі виступає засобом емоційного та логічного підсилення змісту висловлення.

У готичному романі функціонує суто синтаксичний різновид повтору – **паралелізм**, синтаксична структура, яка повторюється в наступному реченні повністю або окремими елементами і використовуються для посилення емоційності тексту, слугує фоном для емпатичного виділення необхідного слова або висловлювання [4, 96-97], наприклад:

Some were attracted by curiosity to hear an orator so celebrated; some came because they had no better means of employing their time till the play began; some, from being assured that it would be impossible to find places in the church <...> [5, 6].

Still dare you hope for pardon? Still are you beguiled with visions of salvation? Think upon your crimes! Think upon your lust, your perjury, inhumanity, and hypocrisy! Think upon the innocent blood which cries to the throne of God for vengeance <...> [5, 567].

Разом з паралельними конструкціями та повторами в готичному романі часто трапляється **перелік**, який виконує підсилювальну функцію для характеристики героїв, їх думок і почуттів, місця та часу подій у творі [4, 78], наприклад:

The reports that were made me of your mode of life, of your knowledge, piety, and self-denial <...> [5, 81].

He was suffered to be proud, vain, ambitious, and disdainful [5, 317].

His exemplary piety, persuasive eloquence, and pleasing manners had secured him universal esteem. For a time, spare diet, frequent watching, and severe penance cooled and repressed the natural warmth of his constitution [5, 318].

Таким чином, повтор і його синтаксичний різновид паралелізм, перелік як стилістичний засіб виражають насамперед гаму почуттів, настроїв, устремлінь героїв і розкривають їх глибинну сутність. У зображенні інтер'єру перелік виконує підсилювальну функцію [6, 148].

Такі різновиди транспозиції, як **риторичне питання** та **літота** широко використовуються в готичному романі.

Риторичні питання автор готичного роману вживає, щоб привернути увагу, підсилити враження, підвищити емоційний тон та залучити читача до міркування або переживання, примушуючи самотійно зробити висновок [1, 106], наприклад:

That you may denounce me to the world? That you may proclaim me a hypocrite, a ravisher, a betrayer, a monster of cruelty, lust and ingratitude? [5, 510].

Believe you that your secret thoughts escaped me? [5, 583].

'Antonia secure from you?' [5, 402].

Літоту як синтаксичний прийом М. Льюїс використовує для послаблення позитивної ознаки поняття, зокрема в характеристиці героїв [2, 108]:

Her skin though fair was not entirely without freckles [5, 12].

I never unveil in public, signor [5, 11].

She will find herself the worse for not following my counsels [5, 16].

Отже риторичні питання посилюють емоційне враження читача, а літота, навпаки послаблює характеристику ознаки певного явища. Разом ці види транспозиції слугують для вираження інтенції автора [3, 28].

Таким чином на матеріалі твору М. Льюїса «Монах» ми з'ясували, що в синтаксичній структурі готичного роману XVIII століття значну роль відіграють:

1. відокремлені члени речення, які слугують для уточнення обставинних та атрибутивних характеристик явищ, предметів і дійових осіб;
2. довжина речення та різноманітна комбінація речень, що дають змогу автору готичного роману створити інтригу, привертаючи цим увагу читача;

3. прийом наростання, який, реалізуючись у контексті цілого абзацу, передає внутрішній стан героя та критичну ситуацію, в яку він потрапив;
4. еліпс та інверсія, які виступають ефективними стилістичними засобами для забезпечення лаконічності оповіді та виразності твору;
5. повтор і його різновид паралелізм, перелік як стилістичні засоби, що виконують підсилювальну функцію;
6. риторичні питання та літота, які слугують для вираження певної інтенції автора.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ладыгин М.Б. К вопросу о путях развития «готического романа» // Проблемы метода и жанра в зарубежной литературе: Сб. науч. тр. – М.: МГПИ, 1980. – Вып.5. – С.53-71.
2. Соловьева Н. В. В лабиринте фантазии // Комната с гобеленами: Английская готическая проза. – М.: Правда, 1991. – С.5-22.
3. Качуровський І. Готична література та її жанри // Сучасність. – 2002. - №5. – С.59-67.
4. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 448 с.
5. <http://www.gutenberg.netTitle>: The Monk; a romance Author: M. G. Lewis. Posting Date: October 10, 2008.
6. Kukharensko V.A. A Book of Practice in Stylistics. - Vinnytsia: Nova knyga, 2000. – 160 с.

Ольга Діордієва

КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Знання іноземної мови асоціюється із знанням слів, в той час як володіння мовою – з умінням вільно спілкуватися, із знанням реалій мови, яка вивчається, із володінням граматичними навичками, які саме й забезпечують гармонійне функціонування лексики і граматики у спілкуванні. Так, проблема полісемії модальних дієслів у сучасній німецькій мові потребує детального вивчення і вважається однією з актуальних у філології.

В останні роки увагу багатьох лінгвістів привертала до себе засоби вираження категорії модальності. Ця категорія виражається у будь-якому реченні, вона є однією з основних ознак речення і таким чином, належить до області синтаксису. Німецьким вченим належить заслуга розробки основних проблем теорії модальності. Також Бругман, Дельбрюк, детально опрацювали й описали систему засобів вираження модальності у відповідності з структурними особливостями мови.

Проблема модальних дієслів завжди була актуальною, і потребувала детального вивчення. Специфічною особливістю внутрішніх законів німецької мови є наявність в ній особливої системи модальних дієслів – граматизованої лексики (Дельбрюк). Модальність виражається системою засобів, які характерні лише для німецької мови, її будови, та внутрішніх законів розвитку.

Модальні дієслова належать до основного лексичного запасу німецької мови, мають всі ознаки, які властиві словам основного словникового фонду: вони є загальнонародними, виражають життєво-важливі поняття, стійкі, існуючи в німецькій мові протягом багатьох століть.

Модальні дієслова виражають можливість, вірогідність, бажання, необхідність, наказ та ін. Ці значення загалом складають у мові особливу категорію – категорію модальності. Під категорією модальності розуміють суму значень, які властиві відмінам, але виражаються вони окрім відмін, також іншими засобами мови. Наприклад: вірогідність в німецькій мові виражається за допомогою кон'юнктива, модальними дієсловами *konnen / dürfen* з інфінітивом, модальними словами *vielleicht, wahrscheinlich*, формою футурум. Таким чином, категорія модальності – це система граматичних значень, що вказують на відношення змісту мовлення до дійсності, а інколи на волевиявлення мовця [2: 14].

Категорія модальності виражається в будь-якому реченні. Вона є однією з основних ознак речення і, таким чином, належить до галузі синтаксису.

У німецькій мові модальність виражається іншою системою засобів, яка є характерною лише для німецької мови, її будови та внутрішніх законів розвитку. Система модальних дієслів є достатньо специфічною і зазвичай утворюється в поєднанні з інфінітивом. Модальні дієслова – це система службових (хоча не допоміжних) дієслів, що означають модальність вже своїм лексичним значенням [10: 148].

Крім модальних дієслів, у німецькій мові існують спеціальні лексико-синтаксичні конструкції (*haben/sein +zu +Infinitiv*), а також інші засоби в тому числі інтонація речення.

Таким чином, в реченні модальність виражається цілим рядом комплексних засобів, які взаємодоповнюють один одного. При цьому кожний елемент, який вживається в реченні, не втрачає до

кінця своєї специфіки. Так, наприклад, модальні дієслова, у будь-яких поєднаннях для вираження модальності, де вони виступають, завжди передають можливість, намір, наказ, сумнів значно конкретніше, ніж морфологічні засоби. Тому моделі з модальними дієсловами, що утворюються як в індикативі так і в кон'юнктиві, дозволяють більше диференціювати різноманітні відтінки модальності ніж, це реалізується в кон'юнктиві (Зиндер, Строева-Сокольская «Современный немецкий язык»).

Німецький лінгвіст О. Ердманн характеризує можливість модальних дієслів більш чітко виражати модальність. О.Ердманн пояснює, що пов'язані з інфінітивом форми *ich konnte, mochte, sollte* чіткіше (*scharfer*) виражають значення притерта кон'юнктива, ніж сам кон'юнктив. При цьому навіть тут модальні дієслова зберігають відтінки своїх самостійних значень, та дуже рідко вони можуть вживатися як допоміжні дієслова для вираження модального значення (*Modusbedeutung*) [3 : 115].

У сучасній німецькій мові широко розвинуті сім модальних дієслів : *konnen/durfen/mogen/wollen/sollen/mussen/lassen*. Одночасно продовжується процес граматизації цих дієслів, який проявляється як було сказано раніше, у появи у них більш другорядних значень, які властиві граматичним категоріям. Цей процес відбувається поступово. Достатньо відмітити посилення граматизації модальних дієслів *sollen* та *wollen* у середньовісній німецькій період, коли дієслова були основними засобами для вираження майбутнього часу. На даний момент модальні дієслова мають більше граматичних функцій : вони виражають запит (дієслово *sollen*) майбутній час (дієслова *sollen* та *wollen*) пряму мову (наприклад дієслова *sollen* та *mogen*), пасивність та перехідність (дієслово *lassen*) [4 : 234].

Семантичне збагачення модальних дієслів органічно поєднується з їх усталеністю в історії мови. Протягом багато вікової історії модальні дієслова набули багатьох змін : змінилися фонетичні ознаки – вокалізм і консонантизм, частково змінилися основні значення цих дієслів. При цьому відбувся і розвиток значень дієслів від конкретних до абстрактно-модальних і граматичних.

Більшість модальних дієслів у давній мові мали конкретні значення – *sollen* – бути повинним, (в значенні *schulden*), *durfen* – потребувати (в значенні «потреби»-*bedurfen* \ *darben*), *konnen* – «знати» в прямому значенні, *mogen* – «могти» (в значенні силу), *mussen* – ср.гот. *gamot* – «findet Raum», каузативне дієслово *gamotjan* – зустрічати (ср. англ. *to meet*), *lassen* – залишати. Всі конкретні значення були не просто «замінені» іншими значеннями, а надали простір більш узагальненим значенням. Тому *kann* не просто «замінює» *mag*, чи *darf* витісняє *tag*: *mag* конкретно означало поняття «мати силу», *kann* абстрактно значить «мати можливість», *tag* – «мати мужність», *darf* – абстрактне значення «мати право», «наважитися».

Модальні дієслова утворюють стійку структуру основного словникового фонду німецької мови. У зв'язку з цим можна говорити про розробку особливого морфологічного типу модальних дієслів [2 : 85].

Основна частина модальних дієслів (*konnen, dürfen, mogen, sollen і müssen*) – це претеріто-презентні дієслова. Існують певні особливості цих дієслів : 1) зміна голосних (явище, характерне для сильних дієслів) за наявності слабкого минулого часу (*mogen- ich mag- ich mochte*); 2) в 1 і 3-й особі однини теперішнього часу вони не мають закінчення (*kann, muss*) і голосний основи теперішнього часу (*kann, muss, darf*) відрізняється від голосного форми множини (*konnen, müssen, dürfen*); 3) у модальних дієслів в першу чергу була відсутня повна система дієслівних форм, яка властива для них у сучасній німецькій мові.

У германських мовах претеріто-презентні дієслова характеризуються у теперішньому часі вокалізмом; тому у множині зазвичай дієслово має іншу голосну, ніж в однині. З розвитком у похідних формах значення теперішнього часу потрібен новий минулий час, який утворюється від основи множини за допомогою дентального суфікса. Більшість претеріто-презентних дієслів означає стан свідомості (стан душі) і має широке розгалуження у мові в якості дієслів модальності (В.М.Жирмунський).

Дієслово *wollen* в системі сучасної німецької мови зближується з іншими модальними дієсловами, а саме тому що це дієслово також має різні голосні у множині і однині (*will – wollen*), в 1 і 3-й особі не має закінчення (*ich will, er will*) і має слабку форму минулого часу.

Дієслово *lassen* належить до числа модальних дієслів, не маючи з ними аналогічної морфологічної характеристики. У давньовісній німецькій період це дієслово належало до числа дієслів з редуплікацією і мало форми *lazan, lazu, liaz, liazum, gilazan* (у готс. *Letan, lailot, lailotum, letans*). В сучасній німецькій мові дієслово відноситься до сьомого ряду аблаута сильних дієслів. Однак ми досліджуємо дієслово *lassen* як модальне, адже дане дієслово має свою семантику і функції, які властиві модальним дієсловам [7 : 37].

Синонімія модальних дієслів – це здатність модальних дієслів наближатися за семантикою і виражати різні відтінки тих самих модальних значень [6 : 34].

Особливістю синонімії модальних дієслів є їх наближення один до одного не в своїх лексичних значеннях, а у похідних, граматизованих значеннях. Коли модальні дієслова виражають різні відтінки того самого модального значення, дієслова цього типу ніколи не бувають аналогічними один одному за значенням. Вони лише наближаються один до одного. Якщо два дієслова є однаковими за семантикою, то одне з них витісняє інше, як наприклад, дієслово *durfen* витіснило дієслово *turren* [8, 107].

Можливість німецькій мові виражається лише за допомогою модальних дієслів. Ірреальна можливість виражається за допомогою кон'юнктива претеритальної групи. Таким чином, модальні дієслова ніяким

чином не дублюють кон'юнктив, а навпаки, виражають такі значення, які кон'юнктив виразити нездатний. В даному випадку не йдеться про еквівалентність кон'юнктива і модальних дієслів. Основний засіб вираження модальності – дієслово *konnen*. Його вживання слід відмежовувати від випадків вживання дієслова *durfen*, яке виражає, загалом, своєрідно забарвлену можливість і має відтінок обов'язку [1: 27].

Якщо основне значення дієслова *können* – «могти», «мати можливість», то дієслово *dürfen* означає «отримати дозвіл», або «дозволити собі».

Kann ich hier rauchen?

Natürlich kannst du. Aber du darfst es nicht tun.

Таким чином, зараховуючи дієслово до модальних, потрібно враховувати морфологію, синтаксичну характеристику і семантику. В лінгвістичній і методичній літературі вживання і семантика модальних дієслів подається в історичному плані, із великою кількістю прикладів взятих з середньовисхіднонімецької мови. В словнику Пауля також є цілий ряд спостережень за модальними дієсловами в плані сучасної німецької мови.

Аналіз модальних дієслів показує, що всі вони багатозначні і кожне з них має у своєму розпорядженні систему різноманітних значень, які охоплюють різні сторони і відтінки модальності. З іншого боку, різні види модальності: можливість, необхідність, побажання, сумнів, намір та інші, які виражаються не одним, а цілим рядом модальних дієслів у різній формі, до того ж кожне дієслово має свої особливі відтінки, які не властиві іншим дієсловам. У цих випадках спостерігається своєрідна синонімія модальних дієслів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зиндер Л.Р. и Т.В.Строева-Сокольская, Современный немецкий язык, 1978, 346 с.
2. Крашенинкова Е.А. Модальные глаголы и частицы в немецком языке, М., 1983
3. Настольная книга преподавателя иностранного языка. Справочное пособие / Е.И. Маслыко – Минск : Высшая школа, 2001 – С 288 – 303.
4. Пассов С.И. Урок иностранного языка в средней школе. – М.: Просвещение, 1988, 223с.
5. Agricola E. Die deutsche Sprache in zwei Banden, Leipzig, 1969, 1970
6. В. Адмони, Теоретическая грамматика немецкого языка. Ленинград. 1960, 264с.
7. В. Адмони, Введение в синтаксис современного немецкого языка. М., 1956
8. Bech, G., Grundzüge der semantischen Entwicklungsgeschichte der hochdeutschen Modalverben, 1984
9. Die deutsche Sprache. Autorenkollektiv, Leipzig, 1957
10. О.И. Москальская, Грамматика немецкого языка. Морфология, М., 1988

Олександра ДРАЧЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЗЛОЧИН» В АНГЛІЙСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ТА ПОВСЯКДЕННІЙ КАРТИНАХ СВІТУ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л.О. Ярова

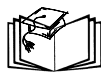
На сучасному етапі вивчення концептів є одним із перспективних напрямків у лінгвістиці. Введення терміна «концепт» в категоріальний апарат лінгвістичної науки було обумовлено зміною наукової парадигми гуманітарного знання на антропоцентричну, яка повернула людині статус «міри всіх речей» та помістила її в центр світобудови [1, с.11].

Висвітлення даного питання неможливе без визначення поняття «концепт». Термін «концепт» (від лат. *conceptus* – «думка», «поняття») є міждисциплінарним або, за визначенням Е.С. Кубрякової, «парасольковим», тобто, він наче «покриває» предметні області кількох наукових напрямків, які займаються проблемами мислення та пізнання, зберігання та переробки інформації [2, с.58]. Згідно з «Кратким словарем когнитивных терминов», поняття «концепт» відповідає уявленню про ті думки, якими оперує людина в процесах мислення і які відображають зміст досвіду та знання, зміст результатів всієї людської діяльності та процесів пізнання світу у вигляді так званих «квантів знання».

Термін, який виник як поняття математичної логіки та закріпився в психології, культурології, філософії, когнітології, став базовим у когнітивній лінгвістиці. У науковому вжитку вітчизняного мовознавства з'явився в 20-х роках минулого сторіччя.

Різні науковці, серед яких С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, Г.Г. Слишкін, В.А. Маслова, З.Д. Попова, Й.А.Стернін, пропонують власні підходи до інтерпретацій, класифікацій та методів дослідження концептів. Однак, слід зазначити, що внаслідок нечіткості та різнобічності самих концептів, не існує в науці і точного набору методів їх аналізу.

Основне завдання цієї статті полягає в становленні мовленнєвих засобів репрезентації концепту «злочин» в англійській науковій та повсякденній картинах світу. Об'єктом дослідження є набір лексичних одиниць, що є складовими концепту «злочин» в англійській лінгвокультурі.

Концепт «злочин» можна віднести до базових універсальї, які притаманні будь-якій культурі. Злочин посідає не тільки важливе місце в системі явищ, притаманних усім без винятку культурам, але й розподіляється на велику кількість категорій, які вважаються спільноті найбільш вагомими та важливими, але ця структура відрізняється в науковій та повсякденній картинах світу. Слід відзначити, що з розвитком історії вона стає більш складною та багатокomпонентною: світ перетворюється на більш жорстокий, виникає багато нових видів злочинів та злочинних дій.

Лексема «злочин» належить до термінологічної (або спеціальної, в даному випадку, *правової*) лексики, яка є одним з найцікавіших та численних розділів лексики сучасних мов [3, с.10]. В залежності від співвіднесеності й зв'язаності понять, виражених термінами права, всі вони можуть бути умовно розділені на декілька семантичних груп, найчисельнішими з яких є:

- види правопорушень;
- юридичні факти (дії, події, стан), з якими закон пов'язує виникнення правовідносин;
- об'єкти прав та злочинів;
- суб'єкти права та злочинів.

Слід зазначити, що концепти «*crime, investigation, judge, punishment*» є ключовими для мови права. Термін «*crime*» вважається як загально правовим, тобто таким, який використовується в багатьох галузях права, так і спеціальним в складі словосполучень, де «*crime*» є базисним, наприклад, *crime at common law* – в загальному праві, *crime under international law* – в Міжнародному праві.

Лексема «*crime*» є багатозначною й створює термінополя із значенням «злочин», «злочинець», «злочинність», «неправильна поведінка». Концепт «*crime*» групує такі одиниці як *offence, misdemeanor, felony, delinquency, misdeed* та інші.

Ядро «*crime*» та його похідні «*criminal/illegal act/behaviour*» повторюються в наступних дефініціях:

- offence* – an *illegal act, crime or wrong thing done*;
- misdemeanor* – a *crime that is less serious than murder or theft*;
- felony* – a serious *crime* such as murder or violent attack;
- delinquency* – bad or *criminal* behaviour, usually of young people;
- wrongdoing* – *illegal or dishonest behaviour, crime*; etc.

Вказівка на конкретизацію названих протиправних дій дає можливість встановити область референції концептів:

1. *емоційне та інтелектуальне відношення /вплив* – contempt of court; hate crime;
2. *емоційна поведінка та вираз почуттів* – breach of the peace; crime of negligence;
3. *мовленнєво-розумова діяльність* – slander;
4. *соціальний контакт* – unfair dismissal; discrimination;
5. *фізичні дії* – felony; grievous bodily harm (abbr. GBH);
6. *зміна фізичного стану* – murder; the crime of killing; arson;
7. *п'як* – reckless driving; jaywalking.

Характеризація назв протиправних дій може відображати наступні ознаки:

- *місце дії* – breach of the peace; perjury; robbery; mugging;
 - *повторюваність/неповторюваність* – sorcery crime.
- Дефініційний аналіз дозволяє визначити *описову* характеризацію концептів:
- *суб'єктна конкретизація* – delinquency; corruption; crime syndicate;
 - *об'єктна конкретизація* – high treason; arson; embezzlement;
 - *інтенсивність* (градація за ступінню тяжкості скоєння злочину) – misdemeanor, felony;
 - *оцінка* – offence; joyriding;
 - *причина* – assassination (murder of an important or famous person, esp. for political reasons);
 - *спосіб* – abduction; robbery;
 - *інструмент* – armed robbery; a hold-up;
 - *мета* – kidnapping; counterfeiting; crime for profit;
 - *ситуативна віднесеність* – high treason; plundering; attempted crime.

Таким чином, кожне слово або вільне словосполучення з компонентом «*crime*» утворює своє мікрополе, й подібне утворення мікрополів з урахуванням характеру та об'єму додаткової характеризації в рамках поля з базовим концептом «*crime*» дозволяє показати складну природу конкретизації концепту.

Аналіз сполучуваності базових лексем, які репрезентують концепт *crime*, дозволяє зробити наступні висновки: найбільш поширеним є живання словосполучень типу *adj. + noun* (criminal law, perfect crime); *noun + of + noun* (contempt of court, crime of negligence); *participle II + noun* (**organized crime, convicted criminal**).

Одним із основних моментів концептуального аналізу вважається визначення особливостей репрезентації концепту на матеріалі словникових статей. У тлумачному словнику Longman Dictionary of

Contemporary English одним із основних моментів концептуального аналізу вважається визначення особливостей репрезентації концепту на матеріалі словникових статей:

1. An action or an instance of negligence that is deemed injurious to the public welfare or morals or to the interests of the state and that is legally prohibited.
2. Criminal activity and those engaged in it.
3. The habitual or frequent commission of crimes.
4. Any offense, serious wrongdoing, or sin.
5. A foolish, senseless, or shameful act.

Згідно із WordNet Dictionary, лексема **crime** має усього два значення [4]:

1. (Criminal law) an act punishable by law; usually considered an evil act; "a long record of crimes".
2. An evil act not necessarily punishable by law; "crimes of the heart".

Longman Dictionary of Contemporary English пропонує розгляд вживання даної лексеми за такими основними значеннями [5]:

3. illegal activities in general;
4. an illegal action, which can be punished by law;
5. a life of crime;
6. the perfect crime;
7. crime of passion;
8. crime against humanity;
9. partners in crime;
10. something that someone is blamed or criticized for doing.

У зв'язку з певними світовими подіями, досягненнями технічного прогресу, розвитком людського суспільства взагалі, у сфері злочинності також відбулися зміни, що зумовило появу нових понять:

- 1) **cyber crime**: criminal activity that involves the use of computers or the Internet;
- 2) **hate crime**: a crime that is committed against someone only because they belong to a particular race, religion etc.;
- 3) **war crime**: a cruel act done during a war which is illegal under international law;
- 4) **organized crime**: a large and powerful organization of criminals;
- 5) **crime wave**: a sudden large increase in the amount of crime in an area. До цієї категорії злочину можна віднести й «тероризм».

Досить яскраво представлена тема злочину, а також пов'язаних з нею справедливості, законності, звинувачення та покарання в англійських фразеологізмах, прислів'ях та приказках [6]. Проаналізований нами матеріал можна об'єднати в групи за таким смисловим навантаженням:

- 1) злочин, зло: *Of two evils choose the least*;
- 2) особа злочинця: *An open door may tempt a saint*;
- 3) відповідальність: *The receiver (accomplice) is as bad as the thief*;
- 4) честь, чесність: *Honesty is the best policy*;
- 5) закон/беззаконня, справедливість/несправедливість: *One law for the rich, and another for the poor*;
- 6) звинувачення: *Whoever profits by the crime is guilty of it*;
- 7) покарання: *The wages of sin is death*.

Як бачимо, особливе значення в англійській повсякденній картині світу приділяється питанням виконання/невиконання закону та дотримання справедливості.

Ключовими словами в афористичних висловлюваннях представників англійської лінгвокультури у відображенні концепту «злочин» виступають *закон, справедливість, мораль, покарання*; ми виділили також такі протиставлення: *вади-чесноти, зло-добро, правда-брехня*.

Серед 150 розглянутих нами афоризмів більшість стосується теми закону (законності) [7], [8]. Проаналізувавши дані висловлювання, ми встановили наступні відношення та об'єднали в окремі групи, серед яких: злочин та суспільство: *Society prepares the crime; the criminal commits it* (Buckle).

Мораль – це ще одна категорія, якій у світовій афористиці приділяється багато уваги: *Morality is the theory that every human act must be either right or wrong, and that 99 % of them are wrong* (Henry Louis Mencken).

Всесвітньовідомі мислителі, поети, письменники, політичні діячі звертали увагу суспільства на проблему дотримання/порушення закону, порядку: *Laws grind the poor, and rich men rule the law* (Goldsmith). На думку афористів людська бездіяльність, за обставин скоєння злочину або іншої провини, також вважається злочином: *A person may cause evil to others not only by his actions but by his inaction* (Mill).

Представників англійської лінгвокультури хвилюють не тільки на глобальні проблеми людства, але й стосунки між чоловіком та жінкою, в яких також є місце й добру й злу: *Husbands never become good; they merely become proficient* (Henry Louis Mencken).

Значне місце в англійській лінгвокультурі відведено афоризмам про справедливість: *Justice is the ligament which holds civilized beings and civilized nations together* (Webster).

Питання покарання в усі часи було одним із головних у нелегких стосунках між суспільством та законом: *It is better that ten guilty persons escape than that one innocent suffer* (Blackstone).

По-особливому сприймається наявність паремій та фразеологізмів на позначення концепту «злочин» в англійських детективах, що безумовно допомагає читачеві більш глибоко перейнятися загадковими подіями та таємничим життям героїв цього жанру. Наведемо декілька прикладів вдалого використання фразеологічних одиниць Агатою Крісті, визнаною «королевою» детективу:

to put smb. out of the way – I can believe that Rogers put his wife out of the way – if it were not for the unexpected death of Anthony Marston [9, с.114];

neck is in danger – And if she goes to pieces, his neck's in danger! [9, с.99];

bare-faced fortune hunting – It's simply bare-faced fortune hunting; but there you are – she is her own mistress, and she's married him [10, с.12].

Вживання паремій та фразеологізмів авторами художніх текстів додає натуральності та емоційності діалогам героїв та є показником стилістичної забарвленості мови твору взагалі.

Розглянуті нами афоризми відомих світових мислителів, поетів, письменників, політичних діячів і сьогодні привертають увагу суспільства на проблеми виконання/порушення закону та дотримання загальнолюдських норм моралі.

Отже, розкривши особливості репрезентації концепту «злочин» в англійській лінгвокультурі, ми дійшли такого висновку: як соціальне явище злочин посідає значне місце в англомовному суспільстві і знаходить втілення як в мовній семантиці, так і комунікативній діяльності, однак, специфіка відмінностей у відображенні концепту «злочин» у повсякденній та правовій свідомості ще недостатньо вивчена.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность. Концепт. Становление антропоцентрической парадигмы в языкознании/ Филологические науки, 2001. №1. – С.64.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996.
3. Лисицкая Е.П. Вербализация концепта Преступление в обыденной картине мира// Русская филология. Украинский вестник. - 2006. №3-4(31). – С.10 – 15.
4. WordNet Dictionary <http://www.webster-dictionary.org/definition/Crime>
5. LDOCE: Longman Dictionary of Contemporary English. Longman Group Ltd., 1992. – 1229 с.
6. [http://aforism.yaxy.ru/eng/tema_eng/aphorisms_on_themes_eng_%20\(110\)](http://aforism.yaxy.ru/eng/tema_eng/aphorisms_on_themes_eng_%20(110)).
7. English aphorisms <http://www.english4real.com>.
8. English aphorisms <http://www.english-thebest.ru>.
9. Agatha Christie. Ten Little Niggers. – М.: Издательство «Менеджер», 2002. – 288 с.
10. Agatha Christie. The Mysterious Affair at Styles. – «Triad Panther Books», 1978. – 192 p.

Роман Карпенко

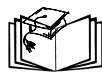
СТРУКТУРНО – СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент В.Ю. Кочубей

Антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістики, тенденція вивчати мовні одиниці на фоні широкого екстралінгвістичного контексту, врахування інтердисциплінарних зв'язків з іншими науками вимагають певного переосмислення багатьох мовних явищ. Одним із дискусійних питань сучасного мовознавства є розуміння словосполучення як частини речення або як одиниці, що існує і поза реченням [5, 307]. Синтаксичні словосполучення як група з двох чи більше повнозначних слів, об'єднаних синтаксичним зв'язком [5, 307; 4, 311], будуються за певними граматичними зразками, які залежать не тільки від граматичних властивостей слів, а й від їх лексичного значення. Залежність між словами у словосполученні може бути рівноправною (сурядний зв'язок) і нерівноправною (підрядний зв'язок) [5, 308]. Парні словосполучення як тип словосполучень із сурядним зв'язком між компонентами, структурні та семантичні характеристики парних словосполучень в англійській мові не дістали достатнього висвітлення в сучасній мовознавчій науці, що і визначає актуальність дослідження.

Парні словосполучення були предметом численних наукових розвідок, найбільш вагомими з яких висвітлювали проблеми типізації парних словосполучень (Медведева Л.М.), особливостей парних словосполучень в сучасній англійській мові (Іванова Т.В.), порядку слідування компонентів (Y. Malkiel) тощо.

Мета цієї статті – описати структурні та семантичні особливості парних словосполучень англійської мови, визначити їхню стильову приналежність та сферу застосування.

Матеріалом дослідження є парні словосполучення англійської мови, які включені до словника парних словосполучень англійської мови, укладеного Л.М. Медведєвою та В.В. Дайнеко [7].

Парні словосполучення, які включають пару граматично рівноправних слів однієї і тієї ж частини мови, з'єднаних сурядним сполучником, виражають у багатьох випадках семантично та синтаксично співвідносні поняття [6, 6].

Парність як властивість людського мислення до представлення різного роду об'єктів, структур тощо у вигляді бінарних, була присутня вже в давніх системах двійкової символічної класифікації. В понятті парності знаходить своє відображення властивість людського розуму, мислення як процесів усвідомлення об'єктивного світу, схильність до об'єднання, співставлення, протиставлення думок про явища і предмети навколишнього світу, безпосередньо та опосередковано одне з одним [2, 206].

У парних словосполученнях природної мови як найважливішого знаряддя гносеологічного пізнання світу закріплюються властивості та якості, взаємозв'язки та взаємодія предметів та явищ зовнішнього світу, який пізнається людиною [2, 207]. Бінарність мислення представників різних етносів обумовлює наявність парних словосполучень як найважливішого номінативного ресурсу у мовах різних груп, наприклад в російській мові – *сплошь и рядом, с головы до ног, вкривь и вкось*; в українській мові – *день і ніч, душею і серцем, без ладу й складу*; в англійській – *day and night, husband and wife, advice and consent*; в німецькій – *Sturm und Drang, in Wehr und Waffen, Ost und West*.

Парні словосполучення в сучасній англійській мові утворюються за низкою спільних структурно-семантичних моделей, характеризуються ідентичним типом статусного відношення їх складових та синтаксичною нерозкладністю [3, 5]. Одиниці, які входять у корпус парних словосполучень англійської мови, розрізняються, проте, за ступенем сталості, лексико-граматичними особливостями конститuentів, семантичними, функціональними та прагматичними характеристиками [3, 5].

Розглянемо структурні характеристики парних словосполучень англійської мови. З точки зору лексико-граматичних особливостей компонентів, з яких складаються парні словосполучення, або біноми, останні поділяються на однокласні та різнокласні [4, 8]. Однокласні біноми включають іменникові (*advice and consent, arrival and departure, foot and horse, bread and butter*), ад'єктивні (*hard and fast, great or small, safe and sound, sublime and ridiculous*), адвербіальні (*down and out, again and again, fully and fairly*), нумеральні (*one and thirty, one and two*), займенникові (*all and some, all or any, you and yours*), слова різних частин мови, які піддалися субстантивзації (*in ones and twos, ifs and buts*), прийменникові (*by and between, by and before*), сполучникові (*if and when, if and only with, as and when*) та інші біноми. Різнокласні біноми являють собою гібридні (змішані) утворення, оскільки складаються з різних частин мови (*by and large, home and dry, enough and to spare*) [1, 74-78].

За характером зв'язку компонентів у межах біному виокремлюються словосполучення з синдетичним зв'язком між компонентами, а також парні словосполучення, компоненти яких з'єднані безсполучниковим зв'язком. Переважна більшість компонентів парних словосполучень поєднані синдетичним зв'язком – 99 %. Компоненти парного словосполучення можуть бути з'єднані простими (*all sugar and honey, good or bad*) та переривчастими сполучниками, тобто такими, що вживаються між однорідними членами речення (*both now and always, neither hay nor grass*), які виражають кон'юнкцію (об'єднання) та диз'юнкцію (роз'єднання) відношень, що властиві їх компонентам. З'єднуючи складові біному, сполучник вказує на вичерпність даного переліку. Переважна більшість парних словосполучень являють собою закриті сурядні ряди, тобто не допускають продовження словосполучення. У випадку адитивного розширення біномів, тобто збільшення їх компонентного складу, сполучник як правило, використовується перед останнім компонентом, наприклад *here, there and everywhere; every Tom and Dick and Harry*. Можливі також парні словосполучення з асиндетичним зв'язком їх компонентів, наприклад *day in and day out ma day in, day out; ever spare and ever bare ma ever spare, ever bare*. Кількість парних словосполучень, компоненти яких з'єднані асиндетичним зв'язком, не перевищує 1% в матеріалі дослідження. Окрім того, парні словосполучення допускають варіювання сполучників, які виражають тотожні відношення, наприклад *fair face and foul heart* та *fair face but foul heart*, та використання прийменників, наприклад *face to face, arm in arm, day by day*.

Розглянемо стильову приналежність парних словосполучень англійської мови. Компоненти біному можуть належати до різних стилів, наприклад парне словосполучення *foibles and weakness* вживається у розмовному та літературному стилях. Аналіз парних словосполучень, отриманих методом вибірки із словників та творів художньої літератури, показує, що близько 73% з них належить до розмовного стилю, наприклад *eyeball to eyeball, the devil and all to pay, bangers and mash*. 13% парних словосполучень в матеріалі нашого дослідження вживаються в літературному стилі. Як приклад наведемо такі – *dale and down, green and smiling age, hill and dale*. Сленговими є 8% словосполучень, наприклад, *from hell to*

breakfast, front and center, gammon and patter. Найменший відсоток парних словосполучень (6%) належить до жаргону – *cloak-and-dagger boys, meat and potatoes, skin-and-blister*.

Велика кількість біномів зустрічається та функціонує в певній сфері людської діяльності та відсутня в іншій. Так, біноми *ingress and egress* (право орендаратора вступити у володіння орендованою власністю або залишити її), *clear and present* (правило по оцінці судом «небезпеки» обставин при розгляді справи про обмеження свободи слова) функціонують лише як юридичні терміни і не вживаються стосовно інших сфер людської діяльності. Як показали результати проведеного нами аналізу парних словосполучень, більшість з них належить до шести галузей людської діяльності, найбільша кількість парних словосполучень стосується сфери економіки – 30%. Далі розподіл парних словосполучень є таким: юриспруденція – 19%, мореплавство – 16%, спорт – 15%, історія – 8%, військова справа – 7%, на ботанічні та зоологічні терміни приходить близько 5%.

Шляхи утворення парних словосполучень такі ж різноманітні, як і способи утворення будь-яких фразеологізмів взагалі. Тут ми знаходимо парні словосполучення біблейського походження, наприклад *David and Jonathan, the rain falls on the just, watch and pray*, а також авторські звороти, наприклад *gammon and spinage* (*Charles Dickens*), двокомпонентні утворення – переосмислені терміни – *back and fill, ebb and flow, hard and fast*. Парні словосполучення як номінативні одиниці можуть утворюватися на основі приказок як комунікативних одиниць, висловлювань фіксованої семантики, наприклад: *eat (keep) one's cake and have it* (you can't eat your cake and have it); *little by little, bit by bit* (little by little and bit by bit; little by little the bird builds its nest); *honour and profit* (honour and profit lie not in one sack);

Таким чином, парні словосполучення, які складають значний пласт словосполучень в англійській мові, являють собою синтаксично організовану послідовність двох граматично рівноправних мовних одиниць різного ступеня стійкості. З точки зору лексико-граматичних особливостей компонентів парні словосполучення поділяються на однокласні та різнокласні. За характером зв'язку компонентів у межах біному виокремлюються словосполучення з синдетичним зв'язком між компонентами, які можуть бути з'єднані простими й переривчастими сполучниками, та асиндетичним зв'язком. Більша частина парних словосполучень належить до розмовного стилю. Частіш за все парні словосполучення використовуються в 6 галузях людської діяльності: спорт, економіка, юриспруденція, військова справа, історія, мореплавство. Переважна більшість парних словосполучень використовується в сфері економіки.

Семантична неоднорідність координативних парних словосполучень, властива багатьом з них ємність висловлюваних понять, так само як і ідіоматичність семантики нерідко викликає труднощі для тих, хто вивчає англійську мову, опановує цим важливим пластом її лексико-фразеологічної системи. В той же час вивчення іноземної мови з метою її використання як засобу спілкування та пізнання світу, інструмента думки та комунікації передбачає вивчення граматики одночасно з опануванням лексико-фразеологічною системою мов, яка включає і парні словосполучення.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у детальному вивченні основних семантичних відношень, властивих компонентам парних словосполучень, а також у вивченні частотності вживання парних словосполучень у різних функціональних стилях англійської мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Быкасова Л.В. О структурно-семантических особенностях бинарных идиом // Европейские языки: историография, теория, история: Межвузовский сборник научных работ – Елец.: Изд-во ТГПИ, 2005. – С.74-86.
2. Иванов В.В. Бинарные структуры в семиотических системах // Системные исследования. – М.: Ежегодник, 1972. – С. 206-236.
3. Иванова Т.В. Когнитивные и прагматические аспекты парных словосочетаний в современном английском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04/ Росийский государственный педагогический университет имени А.И. Герцена. – СПб., 2008. – 19 с.
4. Ильиш Б.А. Строй современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1971. – 367 с.
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. – К.: "Академія", 2005. – 368 с.
6. Медведева Л.М. Парные словосочетания английского языка: учебное пособие для фак. и ин-тов иностр. яз – К.: Вища школа, 1989. – 181 с.
7. Медведева Л.М., Дайнеко В.В. Англо-український словник парних словосполучень. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія», 1994. – 256 с.

Вікторія КІРІЧКОВА

ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА ТА ЇЇ ХАРАКТЕРНІ РИСИ

(магістранка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л.О. Ярова

Аналіз наукового доробку з досліджуваної проблематики свідчить, що питаннями політичного рекламування опікувалися як зарубіжні, так і вітчизняні фахівці. Поняття, основні принципи та технології політичної реклами вивчали І. Антоненко, А. Донцов, А. Соловйов, С. Лісовський, С. Пшизова. Як

комунікативний процес політичну рекламу розглядали В. Бебик, Є. Єгорова-Гантман, Т. Ляпіна, В. Музикант, І. Шовкун та ін.

Дослідження політичної реклами здійснюється в рамках основних міждисциплінарних напрямків – культурологічного, іміджевого, соціологічного тощо [1, 132].

Із змістовної і регулятивної точки зору визначаємо рекламу як психологічну дію, спрямовану на споживача з метою спонукати його до придбання певного товару або скористатися послугою. При цьому психологічна дія може бути поліваріантною, тобто такою, що включає мовні, невербальні, образні, кольорові та інші види дій. Нарешті, рекламна діяльність завжди пов'язана з постійним вивченням споживацької сфери, інтересів і потреб споживачів.

На відміну від комерційної політична реклама вміщує критику опонентів, жорсткі регламентації в ідейних позиціях і акцентах, допускає перебільшення, спрощує і драматизує дійсність, використовує специфіку гостро конфліктного сприйняття людьми соціальної дійсності. Метою політичної реклами є формування іміджу, ідентифікація і популяризація кандидатів чи політичних партій для перемоги на виборах.

Визначаючи сутність політичної реклами, можна визначити її як текст аргументованого звернення до споживачів, який формується в умовах конкуренції і передбачає надання інформації споживачам про певний політичний товар, його популяризацію, а також створення активного попиту на нього. Політична реклама виступає різновидом імідж-реклами, оскільки вона спрямована на створення позитивного образу (іміджу) серед громадськості. У рекламі такого типу важливими складовими є надійність, ефективність діяльності, доброзичливість до клієнтів, стабільність.

Структурний аналіз компонентів політичної реклами як форми державно-управлінської комунікації дозволяє виокремити такі її складові:

- суб'єкт політичної реклами – це претенденти на виборні посади, партії, суспільно-політичні рухи, зацікавлені політичні сили;
- об'єкт політичної реклами – виборці або їх цільові групи;
- предмет політичної реклами – політичні платформи, передвиборчі програми, особи лідерів;
- мета політичної реклами – отримання владних повноважень за допомогою виборчого процесу, формування громадської думки тощо;
- засоби політичної реклами – виступи на телебаченні, публікації в засобах масової інформації, безпосередній контакт з виборцями, теледебати, масові акції, листівки, плакати, рекламні кліпи тощо;
- прямі і зворотні зв'язки політичної реклами – зафіксовані електоральні настрої, джерела тривоги, симпатії, дані соціологічних опитувань, відношення громадськості до політичної реклами, до кандидата [4, 35].

Характерною особливістю впливу рекламного повідомлення на людину є те, що воно не впливає на глибинні основи людської свідомості, а взаємодіє в основному з оперативною пам'яттю людей, їх емоціями і поточними поведінковими установками. Рекламні тексти не створюють, а направляють вже сформовані установки політичних акторів на той чи інший товар. Реклама орієнтована не на зміну світогляду чи політичних позицій, а лише на створення часових переваг людей по відношенню до власної продукції.

Головне завдання політичної реклами полягає в тому, щоб змусити громадянина (навіть того, в якого відсутні стійкі установки на взаємодію з владою) вибрати серед партій і кандидатів певний інститут або лідера, тобто підтримати той чи інший політичний товар.

Політична реклама намагається спровокувати ситуацію політичного вибору не тільки серед активних громадян, але і в людей, відчужених від політики і які не потребують політичної ідентифікації. Так, І.В.Шовкун стверджує, що політична реклама – це форма комунікації в умовах вибору, що здійснює адресний вплив на групи людей та електоральні групи в лаконічній, оригінальній, легко запам'ятовуваній формі [6, 57]. На думку дослідника А.І.Соловйова [5, 522], завдання політичної реклами полягає в тому, щоб в емоційній та стислій формі донести до людини (виборця) суть політичної платформи партії, іміджу кандидата або іншого політичного об'єкту з метою сформуванню в неї позитивне ставлення до останніх, підтримки дій і програм того чи іншого об'єкту.

Аналіз політичних інформаційно-пропагандистських матеріалів дозволяє виділити багатоманітність рекламних тем, до яких можна віднести:

- 1) рекламу імені кандидата чи назви політичної партії;
- 2) рекламу іміджу;
- 3) проблемну рекламу (акцент на двох-трьох основних програмних питаннях);
- 4) контрастну рекламу (вигідна самопрезентація на фоні опонентів та конкурентів);
- 5) рекламу на підтримку (демонстрація підтримки відомих політичних діячів з високим рейтингом популярності);
- 6) негативну політичну рекламу (так званий “чорний PR”).

Політична реклама відрізняється від комерційної тільки одним – товаром, що рекламується, є людина. При цьому, як і у звичайній рекламі, в рекламі політичній на перший план виходять не загальні характеристики об'єкта, а його переваги для конкретних виборців. Політична партія має чітко підкреслювати те, як ідеї її лідера поліпшать життя пересічних громадян. Отже, проблема влади цілком аналогічна проблемі продажу товару. Так само аналогічною є й методологія створення іміджу політика.

Сучасна політична реклама має такі особливості:

- товаром, що рекламується, є людина або певна соціальна філософія, а не продукт, послуга чи підприємство;
- тривалість політичної рекламної кампанії, як правило, обмежується точно визначеним часом;
- у політичній рекламі найгострішими проблемами є морально-етичні, бо успіх чи неуспіх політичної рекламної кампанії завжди має далекосяжні наслідки для великих груп людей, а іноді для всієї країни;
- створення іміджу політику або політичній партії є не заміником політики, а тільки додатком до неї;
- створення іміджу політику або політичній партії треба починати задовго до початку виборчої кампанії.

Створення політичної реклами завжди містить етап формування потрібного типу (з урахуванням очікувань електорату), оскільки люди легше сприймають саме типаж, а не реальну людину. Типажі можуть бути найрізноманітнішими: хитрий лис, батько нації, гарний хлопець, сильна людина, яка може захистити, аскет, святий, котрий нічого не хоче для себе, або навпаки – ділова людина, підприємець, який сам заробив гроші і знає, як зробити так, щоб усі стали багатими.

Іміджева політична кампанія будується з використанням набору традиційних прийомів. З одного боку, політик намагається стати одним із нас. З іншого – він не може бути таким як ми, бо навіщо тоді його обирати. У нього мають бути харизматичні риси, він мусить активно демонструвати почуття агресивності, суперництва.

Довіра до політика виникає, на думку фахівців, коли іміджмейкерам пощастило створити його образ у координатах безпеки, кваліфікації та динамізму. Безпека належить до загальних характеристик особливості політика, тобто його уміння справити враження людини доброї, дружньої, приємної, чесною, спокійною, терплячою, гостинною, комунікабельною тощо. За параметром «кваліфікація» виборець виносить свій вердикт про компетентність та обізнаність у питаннях, котрі обговорюються і є дуже важливими для електорату. Динамізм поєднує поняття енергійності, агресивності, активності, швидкості реакції тощо.

Ефективність політичної реклами значною мірою визначають психологічні принципи (навіювання; пояснення фактів; актуальної рекламної діяльності і таке інше), які виявляються на когнітивному, афективному, сугестивному та конативному рівнях. Вони формують психологічні чинники мотивації поведінки потенційного виборця (сприйняття образів, формування цілеспрямованих асоціацій, технологія створення настрою і таке інше) і спрямовані на «створення» у нього потреби в рекламованому політичному товарі шляхом використання маніпуляційних прийомів та технік [2, 64].

Розглянемо особливості політичної реклами на прикладах.

Проаналізуємо політичні плакати Джона Маккейна та Барака Обами. Суб'єкт – особа, оскільки реклама готувалася в рамках президентської передвиборчої кампанії.

Текстова частина плакату Джона Маккейна лаконічна. Стилість повідомлення зумовлена метою переконати виборця, реклама має легко запам'ятовуватися. Це завдання реалізується у синтаксичній структурі *Peace is born of wisdom*, – просте повне речення. Семантичні центри речення – слова *peace* та *wisdom*. Концепт миру застосовано для того, щоб переконати електорат у тому, що за умови перемоги Джона Маккейна буде зупинено військові дії США. Проблема війни турбує значну частину американського населення, тому використання цього засобу – досить вдалий вибір. Концепт мудрості наголошує на перевагах політика, рекламує його образ. При розгляді плакату з точки зору стилістики варто виділити метафоричність висловлювання. Використано засіб персоніфікації, оскільки мир – не жива істота, народжуватися він не може. Образність тексту покликана «пробудити» виборців, проникнути в їх свідомість і як наслідок, – схилити проголосувати саме за названого кандидата. Реклама містить ще два повідомлення:

McCain 08 – ім'я кандидата та часові рамки виборів,

www.JohnMcCain.com – електронна адреса, за якою виборці можуть ближче ознайомитися з його політичною програмою.

Як бачимо, останні рядки несуть суто інформативне навантаження.

Отже, плакат у першу чергу привертає увагу, ілюструє одну найяскравішу засаду програми. У разі, якщо реклама спрацює, виборці можуть скористатися інтернетом та ознайомитися з політичними поглядами Джона Маккейна детальніше.

Зображення на плакаті іншого кандидата у президенти на виборах в США у 2008 році Барака Обами гармонійно поєднано з текстовим повідомленням, що становить цілісну єдність. Текстова частина досить коротка і проста. Це цілком відповідає меті привернути увагу. Крім того, слоган легко запам'ятовується. У

самому тексті криється візуальний стилістичний прийом – вертикальне та горизонтальне розміщення утворює перетин двох слів на літері О (*Stand for ma Obama*).

Stand for change – просте неповне спонукальне речення. Слоган включає відвертий заклик. Стислість та спонукальне забарвлення стимулюють активність електорату, така синтаксична структура покликана привернути увагу та здійснити вплив на виборців.

Синтаксема містить символічний образ зміни, до того ж, підкреслюється своєрідна революційність, оскільки *stand for* не можна назвати нейтральною лексичною одиницею, вона містить емоційне забарвлення, пробуджуючи в уяві образ протистояння існуючим політичним обставинам, рішучості, активної участі в суспільно-політичному житті. Виборцям навіюється думка, що саме вони можуть змінити своє життя на краще, що кожен з них наділений владою, їхня доля в їхніх руках.

Obama for president 2008 – просте неповне еліптичне речення, присудок відсутній, проте його легко відновити з контексту. Висловлювання несе головне інформативне навантаження всього плакату, реченню притаманний номінативний характер. Зазначено особу кандидата (*Obama*), характер виборів (*for president*) та часові рамки події (2008).

Плакати кожного політичного діяча утворюють логічну єдність, розширюючи та доповнюючи зміст одне одного. Текстова частина плакатів Барака Обама становить лише одне слово – *change* та *hope* відповідно. Типовим є використання номінативних непоширених речень, оскільки для прочитання та розуміння таких гасел достатньо лічених секунд. Цей прийом вдало реалізує поставлену мету – лише ім'я кандидата у президенти одразу пробуджує в пам'яті концепти, застосовані в передвиборчій кампанії.

Отже, спрощена синтаксична структура та стилістичне забарвлення текстів політичної реклами реалізують мету привернути увагу, запам'ятатися та спонукати виборців проголосувати за відповідного кандидата. Політичні слогани формують імідж політика, а не відображають його характеристику як особистості чи суспільного діяча, тому тексти плакатів насичені символічними образами та концептами, направлені на позитивне сприйняття електоратом.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2004. – 424 с.
2. Біденко А.І. Політична реклама поза зоною свідомості // Людина і політика. – 2004. – № 4. – С. 55–64.
3. Лисовский С.Ф. Политическая реклама. – М.: ИВИЦ «Маркетинг», 2000. – 256 с.
4. Лютко Н.В. Політична реклама у виборчих технологіях: аксіологічно-нормативні виміри та принципи: Дис. ... канд. наук: 23.00.02 - 2009.
5. Соловьев А. И. Политология: Политическая теория, политические технологии. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 559 с.
6. Шовкун І.В. Політична реклама як комунікативний процес: Дис. ... канд. політ. наук : спеціальність 23.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 185 с.

Дмитро КОЗАРЬ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМП'ЮТЕРНИХ СКОРОЧЕНЬ

(студент IV курсу факультету іноземних мов)

Науковий керівник – канд. філолог. наук, старший викладач М.М. Тарнавська

Науково-технічна література є сферою широкого вживання різних скорочень як таких, що увійшли до мови й зафіксовані в словниках авторських, okazіональних, що створені тільки на конкретний випадок і зафіксовані лише в одному тексті. У деяких видах текстів скорочення іноді становлять 50% усіх слововживань та 15% словникового складу. З точки зору їхнього перекладу, зазначений розподіл скорочень є доцільним, тому що останні, як завжди, мають свої відповідні повні форми в конкретному тексті, що перекладається, і їхнє розуміння, звичайно, не викликає труднощів, тоді як при перекладі перших іноді можуть не допомогти й перекладні словники скорочень, якщо вони не містять потрібного скорочення [2, 128].

Переклад комп'ютерних текстів та їхніх складових – термінів (аббревіатур, скорочень та ін.) – справді є актуальною темою на сьогодні. Оскільки процес поширення новітніх технологій триває, то виникнення нової лексики й потреба в її тлумаченні залишається. Тому варто виділити актуальність цієї теми.

Мета цієї статті полягає в дослідженні аббревіатур та скорочень англomовних комп'ютерних текстів та аналізі особливостей їхнього перекладу.

Об'єктами є аббревіатури та скорочення в англomовних комп'ютерних текстах. Предметом є особливості й засоби перекладу англomовних комп'ютерних текстів українською мовою.

Оскільки ми маємо справу зі скороченнями та їхніми видами в комп'ютерній лексиці, необхідно визначити такі поняття. Скорочення – це такий спосіб словотвору, суть якого полягає у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або являє собою словосполучення, об'єднане загальним змістом.

Скорочення прийнято класифікувати на лексичні й графічні. До лексичних відносять усічені слова (*clipped or stump words*) та акроніми (*initial words or acronyms*). Скорочуватися можуть будь-які фрагменти слова незалежно від морфемних границь. Скорочення як засіб утворення слів залишається одним з найбільш продуктивних у сучасній англійській мові, що пояснюється тенденцією до збільшення темпу життя і до економії мовних засобів. Аббревіатура – складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття і вживаються в усній та писемній мовах. Аббревіатури називають також акронімами. Наявність акронімів є однією з типологічних ознак, притаманних науково-технічному типу тексту. Акроніми є одним з видів економії мовних засобів і слугують компресією інформації на лексичному рівні. Використання аббревіатур/акронімів стає можливим завдяки тому, що адресат ІРТ володіє спільним з автором тезаурусом. В ІРТ з інформаційних технологій поширене вживання аббревіатур/акронімів спричинено відносною численністю багатокomпонентних термінологічних словосполучень. Наприклад: *ROM – Read Only Memory*, *RAM – Random Access Memory*, *SIP – Single In-line Package*, *SDLC – Synchronous Data Link Control*, *TCP/IP- Transmission Control Protocol/Internet Protocol*.

Серед скорочень найчастіше трапляються кінцеві усічення типу *admin*, *logo* (з *administrator*, *logotype* відповідно). Усічення типу *box*, *net* (з *mailbox*, *Internet*) називаються початковими, а приклади *frig* або *flu* (з *refrigerator*, *influenza*) ілюструють так звані кінцево-початкові усічення. Значна частина отриманого в результаті слова залишається незмінною, хоча стилістична належність змінюється в бік зниження. Процес словотвору може не закінчуватися усіканням, а може ускладнюватися, наприклад, субстантивацією, якщо скорочує слово, яке входило до словосполучення. Наприклад, усічення слова *zoological* у сполученні *zoological garden* при подальшій субстантивації привело до появи слова *zoo*. Скорочення кожного зі слів відбувається, як зрозуміло із визначення, тільки одним способом – кінцевим усіканням. Орфографічно акроніми також однозначні і представлені у вигляді сполучень великих літер [3, 240].

Графічні скорочення також численні й уживаються для позначення мір, одиниць або величин (*bit*, *K* (*kilobyte*)). Умовність такого типу скорочень виявляється в тому, що в усному мовленні вони відтворюються повністю. Внаслідок дуже тісного зв'язку усної та письмової форм мови, іноді дуже важко розрізнити усічення, створені в усному мовленні, від графічних аббревіатур. Тим більше, що останні все частіше з'являються в усному мовленні і широко використовуються у спілкуванні. Вони становлять особливу підгрупу скорочень. До цієї групи належать широко відомі скорочення: *i.e.* (латинське *id est*, англійське *that is*), *e.g.* (латинське *exempli gratia*, англійське *for example*), *etc.* (латинське *et cetera*, англійське *and so on*).

До того ж типу скорочень належать й прийняті на письмі позначення деяких грошових знаків (наприклад, лат. *Libra*, англ. *Pound*; лат. *denarius*, англ. *penny*) і т.д.

Специфічно англійський підтип скорочень – напівскорочення, тобто комбінації акроніма одного члена словосполучення із повною основою іншого.

E-mail – electronic mail.

Подібні напівскорочення близькі до символів, що підтверджується й значним поширенням слова *e-mail*, перша частина якого не що інше, як заміна імені *electronic*.

З наведених прикладів (*ALGOL (Algorithmic Language)* – Алгол; *LISP (List Processing)* – Лисп; *FORTTRAN (Formula Translation)* – Фортран) виходить, що для утворення акронімів використовуються частини слів, що входять до складу початкових термінологічних груп або корелят. На відміну від акронімів, для утворення аббревіатур використовуються лише перші літери слів, що входять до складу початкових термінологічних груп: *FOB – free on board*; *ASAP – as soon as possible*. Цей спосіб формування нвих слів стає все більше популярним в майже усіх галузях людської діяльності і особливо в науково-технічних словниках. Наприклад: *UNO – United Nations Organization*, *NATO – the North Atlantic Treaty Organization*, *SALT – Strategic Arms Limitation Talks*.

Акроніми частіше омонімічні до звичайних слів. Іноді навмисно обрані, щоб створювати деякі асоціації. Наприклад: *the National Organization for Women* називається *NOW*. Акроніми стали настільки популярними, що їхня кількість виправдала публікацію спеціальних словників.

Окрему групу аббревіатурних скорочень становлять аббревіатури, що виникли під час листування у всесвітній мережі Інтернет. Найбільш поширені з них такі:

BTW – By The Way – до речі; *BOT – Back On Topic* – повертаючись до теми спілкування; *FWIW – For What It's Worth* – справжня ціна; *FYI – For Your Information* – до вашого відома; *GIGO – Garbage In Garbage Out* – за що купив за те і продав; *HTH – Hope This Helps* – сподіваюся, це допоможе; *IBTD – I Beg To Differ* – вибачте, але я з вами не згоден; *ICQ – I Seek You* – я шукаю вас; *IWM – If It Were Me* – що до мене; *IMNO – In My Considered Opinion* – за моїм переконанням; *IMHO – In My Humble Opinion* – на мою скромну думку; *KISS – Keep It Simple Stupid* – будь простішим; *LOL – Laughing Out Loud* – від душі сміюся та ін. Можна сказати, що ці аббревіатури становлять певний шар лексики спілкування в Інтернеті [4].

Будь-який науковий текст, у тому числі й той, що стосується комп'ютерних систем, характеризується певною повторюваністю термінів. Тому для правильної передачі значення незнайомого й відсутнього в словниках терміна або термінологічного сполучення дуже важливо врахувати й зіставити всі випадки його

вживання у відповідному тексті й лише після цього спробувати з'ясувати значення терміна через ознайомлення із спеціальною літературою з певного питання. Велику допомогу перекладачеві може надати вже наявна перекладна література з цього питання, особливо якщо є можливість порівняти оригінал і переклад.

Таким чином, було визначено, що основними способами перекладу термінів є транслітерація/транскрипція, калькування, експлікація та переклад на основі аналогії.

Транслітерація і транскрипція при перекладі комп'ютерних термінів рідко бувають у чистому вигляді, найчастіше використовується транскрипція із збереженням елементів транслітерації (напр., *hacker* (хакер), *interface* (інтерфейс), *computer* (комп'ютер)). Серед прикладів чистої транскрипції можна навести терміни *cache* (кеш), *slash* (слеш), *BASIC* (Бейсик). Приклади транслітерації численніші: *port* (порт), *adapter* (адаптер), *assembler* (асемблер), *cursor* (курсор), *supervisor* (супервізор).

Транслітерація і транскрипція є надзвичайно продуктивними засобами перекладу й збагачують прошарок не тільки стандартної лексики, а й жаргонної, наприклад, *upgrade* (апгрейд), *user* (юзер), *shareware* (шаровари – ресурс, доступний для спільного використання). Якщо транслітерація/транскрипція використовується в основному при перекладі окремих слів-термінів, то переклад термінологічних словосполучень здійснюється більше засобами калькування та експлікації.

Калькування – це засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу через заміну її складових частин (морфем або слів) їхніми лексичними відповідностями в мові перекладу. Калькування використовувалося при перекладі таких термінологічних словосполучень, як: *process-handling procedure* (процедура управління процесом); *peer view instances* (рівноправні екземпляри видимого елемента); *disk storage* (дискова пам'ять); *current drive* (поточний дисковод); *image recognition* (розпізнання зображення). Калькування є виправданим при перекладі термінологічних словосполучень тоді, коли складові елементи цих словосполучень уже посіли певне місце в термінологічній системі мови перекладу і є доступними для розуміння спеціалістів [4, 52].

У разі, коли словосполучення складається з термінів, які ще не ввійшли у вживання в певній галузі науки чи техніки на мові перекладу й потребують свого тлумачення, використовується експлікація.

Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, коли лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення певної одиниці. Цей спосіб перекладу полягає у поясненні нового терміну засобами, що існують у мові перекладу. Експлікація є надзвичайно продуктивним засобом перекладу комп'ютерних термінів, оскільки бурхливий розвиток сфери інформаційних технологій не дає змоги багатьом термінам своєчасно знайти свої еквіваленти й закріпитися в мові перекладу. За допомогою експлікації перекладаються багатокomпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад: *Random Access Memory* – запам'ятовуючий пристрій з вільною вибіркою; *cache hit* – успішний пошук у кеш-пам'яті; *native mode* – режим роботи у власній системі команд; *processor-specific code* – програма, прив'язана до певного процесора; *non-mouse program* – програма, яка не підтримує роботу з мишкою; *business application* – програма комерційних розрахунків; *nucleus* – ядро операційної системи [5, 96].

Продуктивність експлікації при перекладі українською мовою також пояснюється розбіжностями в засобах творення слів та словосполучень. В англійській мові, аналітичній за своєю структурою, переважають багатокomпонентні безприйменникові словосполучення, що не є притаманним українській мові й створює певні труднощі в процесі перекладу. Труднощі при перекладі багатокomпонентних словосполучень часто усуваються за допомогою калькування зі зміною послідовності компонентів словосполучення. Пор.: *CSMA/CA (Carrier Sense Multiple Access/collision Avoidance)* – колективний доступ з контролем головної хвилі і вилученням конфліктів; *BIOS (Basic Input/Output System)* – базова система вводу-виводу; *DMA (Direct Memory Access)* – прямий доступ до пам'яті.

Перевагою калькування перед експлікацією є те, що експлікація багатослівна, а в разі калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу, отже, реалізується принцип економії мовних засобів. Іноді експлікація діє спільно з калькуванням, як, наприклад: *MS-DOS (MicroSoft Disk Operating System)* – дискова операційна система фірми *Microsoft*; *EISA (Extended Industry Standard Architecture)* – розширений промисловий стандарт (шинної) архітектури. Лексичні одиниці української мови так само, як й англійської, розвивають нові значення для позначення нових понять та об'єктів.

Проаналізувавши 100 комп'ютерних скорочень, було встановлено, що близько 65% скорочень перекладені способом транслітерації і транскрипції, 20% – методом калькування та 15% – за допомогою експлікації. Отже, найбільш поширеним методом перекладу є транслітерація й транскрипція. Цю тенденцію можна пояснити кількома причинами: по-перше, комп'ютерна лексика розвивається настільки швидко, що в мовах перекладу не встигають з'явитися чіткі відповідники комп'ютерним реаліям. По-друге, комп'ютерна лексика є інтернаціональною, тому для різних мов перекладу краще прийняти той чи інший термін таким, яким він є (наприклад: *port* – порт, *hacker* – хакер, *interface* – інтерфейс). Однак, слід мати на

увазі, що існує безліч термінів, які можна перекласти лише способом експлікації (наприклад: *nucleus* – ядро операційної системи) або калькуванням (наприклад: *current drive* – поточний дисковод).

Оскільки номінативні процеси в галузі інформаційних технологій розвиваються в мовах усіх технічно розвинених країн світу, то процес творення нової комп'ютерної лексики стає динамічнішим. І тому це дає поштовх до подальшого вивчення багатьох феноменів комп'ютерної лексики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Єнікеева Є.М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову // Вісник СумДУ. – 2001. – №5 (26). – С. 54–59.
2. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. – К.: Політична думка, 1997. – 300 с.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 368 с.
4. Медвідь О.М. Комп'ютерний сленг // Вісник СумДУ. – 2005. – №6 (78). – С. 50–56.
5. Носенко І.А., Горбунов Е.В. Пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский. – М.: Высшая школа, 1974. – 125 с.
6. Пронина Р.Ф. Перевод английской научно-технической литературы. – М.: Высшая школа, 1973. – 174 с.

Катерина КОШЕЛЬ

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ ПРЕЗИДЕНТІВ США)

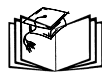
(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент І.Є. Сісаренко

Сучасний суспільний розвиток є всеохопним загальнолюдським процесом, одним із найсуттєвіших компонентів якого постає мова. Усі аспекти людської діяльності, усе соціально осмислене, виокремлене людською свідомістю, відображається у мові. Тому в сучасній лінгвістиці чітко окреслилися тенденції не тільки формально-структурного аналізу мови, але й в аспекті тієї семантичної і прагматичної інформації, яку вона реалізує у комунікативному процесі. Основою такого вивчення мови постає одна з її визначальних функцій – бути засобом комунікації, зокрема політико-управлінської. Дослідження цього виду комунікації безпосередньо актуалізує проблему взаємовідношення мови і політики (О.Виноградова, Л.Масенко, Г.Мацюк, Г.Яворська).

Вивчення політичної промови як особливого типу тексту й, водночас, як особливого типу політичної комунікації ґрунтується на антропоцентричних та комунікативно-прагматичних засадах (А.Д.Белова, М.О.Діденко, Г.Л.Жуковець) і останнім часом привертає все більшу увагу дослідників різних галузей знань [1,4]. Так, дослідженню політичної комунікації в аспекті іміджології присвячено праці Г.Г.Почепцова (мол.), різні аспекти українського політичного дискурсу вивчали О.М.Мацько, Г.Б.Мінчак, О.М.Пазинич, Н.М.Полішук, Л.Л.Шевченко та інші. Серед російських дослідників комунікації у сфері політики слід назвати А.М.Баранова й Ю.М.Караулова. Важливий внесок у вивчення цього питання був зроблений також і іноземними лінгвістами (Т.А. Ван Дейк, М. Еделман, Н. Феарклау, П. Чілтон, Дж. Уілсон, Р. Водак, Р. Ходж, Дж. Сайдел та інші) [див. 9,10]. Здебільшого в цих розвідках увагу приділено найефективнішим і найпоширенішим стилістичним і риторичним прийомам, що використовують у промовах політики, а також аналізу їхнього індивідуального стилю. Однак, питання, пов'язані із синтаксичними конструкціями, що використовуються в політичних промовах, на сьогоднішній день є не достатньо дослідженими, це і визначило актуальність нашої теми.

Політичний дискурс як комплексна форма людської діяльності з давніх-давен привертав увагу дослідників різноманітних галузей гуманітарних наук. Проте останнім часом обширна експансія друкованих та електронних засобів масової інформації посилила інтерес мовознавців до політичної комунікації як могутнього засобу мовленнєвого впливу на слухача. Актуальним сьогодні є вивчення здатності політичного дискурсу переконувати і спонукати аудиторію до дії та трактування політичного мовленнєвого впливу як такого, що визначає владу чи прагнення до неї (Г. М. Яворська, Т. А. Ван Дейк, Н. Феарклау, М. Фуко). У зв'язку з цією проблематикою виникає широке коло суто лінгвістичних проблем, пов'язаних з вивченням мовних механізмів здійснення влади, вивченням внутрішньомовних характеристик, а також з окресленням результатів маніпулювання мовою, тобто впливів на мовленнєву поведінку і мовну свідомість носіїв мови. Політичний дискурс як лакмусовий папір виявляє нерівність між дискурсивними сутностями комунікантів в інституційній обстановці, де реалізація домінантності відбувається шляхом домінантних мовленнєвих дій з одного боку та використанням лінгвістичних засобів аргументації і маніпуляції з іншого [4, с. 181]. Названі проблеми розглядаються у зв'язку з дослідженням функціонування

мовних одиниць різних рівнів у тексті та вивченням способів реалізації їх прагматичної функції у текстах публічних промов політичної комунікації [10, с. 54].

На нашу думку, політична промова може по праву вважатись одним з найяскравіших прикладів публічної промови та найпопулярнішим інформаційно - переконувачим жанром політичного дискурсу. Проте досягнення ефективності процесу політичної комунікації є можливим лише за умови успішної реалізації таких основних функцій політичної промови, як інформаційної, інтерпретаційно-оціночної, функції формування політичної свідомості та визначальної функція переконання і контролю [3, с. 18].

Одним з найважливіших стилетвірних засобів є синтаксис, який тісно пов'язаний зі змістом висловлювання, жанром мовлення, його спрямуванням і адресованістю. Формуванню семантико-прагматичного змісту політичної промови слугують синтаксичні одиниці, оскільки саме в синтаксисі особливо яскраво виявляється нерозривний зв'язок мови та мислення, що знаходить своє відображення у будові тексту [8, с.55-62]. Особливістю синтаксису політичних промов є тенденція до конденсації мовного вираження, до економії мовних засобів, до їхнього компактного та стислого способу висловлення. Синтаксична компресія - це збільшення кількості інформації на одну одиницю плану вираження. Процесу компресії властиво рух від речення до словосполучення, від деталізованого вираження до короткого репрезентативного знака. Вищезгадане явище є результатом тенденції політичного мовлення до скорочення мовної надмірності при збереженні максимуму інформації [2, с. 35]. Компресія у політичних промовах виражається в широкому використанні іменних конструкцій, частому використанні інфінітивних, дієприкметникових і дієприслівникових зворотів, а також простих речень. Значна кількість складних речень або мають характер формально простого, або головне речення не несе значного інформаційного навантаження, а лише вводить підрядне. Такі речення легше сприймаються, створюють видимість міркування з наступним висновком, мають апелятивний, стверджувальний характер [6, с. 148].

На думку О.С. Фоменко, подібне спрощення синтаксичної структури сучасної політичної промови пов'язане з загальними тенденціями розвитку мови і з впливом на політичну промову ЗМІ і мови реклами. Останнє виявляється також у широкому використанні неповних речень. Вони здебільшого наповнюються асоціативно діючими наочними елементами, що посилюють їхній емоційний потенціал [7, с. 21].

У рамках нашого дослідження був проведений ґрунтовний синтаксичний та стилістичний аналіз десяти оригінальних текстів інавгураційних промов президентів США (загальною кількістю 650 речень) та відповідно десяти україномовних перекладів текстів цих промов. Проаналізувавши та зробивши кількісний підрахунок типів речень, які були використані різними американськими президентами у своїх інавгураційних промовах, ми можемо зробити висновок, що середньостатистично американські політики використовують переважно прості речення – 42,5%, тобто 304 речення від загальної кількості, вагоме місце в промовах також займають складнопідрядні речення - 41%, тобто 241 речення, значно рідше вживаються складносурядні речення – 16,5%, тобто 84 речення від загальної кількості.

Важливою особливістю нашого дослідження є те, що історичний проміжок часу, в який проголошували свої промови різні президенти США сягає 220 років: від інавгураційної промови, проголошеної у 1789 році першим президентом Сполучених Штатів Америки Джорджем Вашингтоном, до останньої, на сьогоднішній день, промови Барака Обами, яку він проголосив 20 січня 2009 року. Нами було висунуте припущення, що синтаксичні особливості історичного розвитку англійської мови в цілому знайшли свій відбиток зокрема і в політичних промовах. Діахронічний аналіз вищезазначених промов цілком підтвердив нашу гіпотезу. Так, кількісне та відсоткове співвідношення частоти вживання різних типів речень в промовах президентів різних епох дещо різняться. Наприкінці XVIII, на початку XIX століть політики в своїх промовах надавали перевагу вживанню складнопідрядних речень (напр. Джордж Вашингтон – 65,3 % речень; Томас Джефферсон – 52,6% речень), у той час як частка вживання простих речень в тих самих політиків є помітно меншою (Джордж Вашингтон – 13% речень; Томас Джефферсон – 34,2% речень). У другій половині XX століття співвідношення вживання різних типів речень в політичних промовах помітно варіюється. Політики почали надавати значну перевагу простим реченням (напр. Гаррі Трумен - 62,5% речень; Білл Клінтон – 56,7% речень). Надання переваги політиками простим реченням призвело до значного зменшення кількості складнопідрядних речень, вжитих в інавгураційних промовах (напр. Білл Клінтон – 30% речень; Барак Обама – 34,5% речень). Щодо вживання складносурядних речень, то ці одиниці займають проміжне місце в текстах інавгураційних промов американських президентів, їх кількість досить незначна. Найменший кількісний показник вживання складносурядних речень, серед проаналізованих нами промов, складає 6,7% речень (інавгураційна промова Гаррі Трумена, 1949р.), та відповідно найбільший показник складає 27,2% (інавгураційна промова Барака Обами, 2009 рік). Також слід зазначити, що у вживанні складносурядних речень в інавгураційних промовах американських президентів різних часів немає чіткої закономірності. На нашу думку, вищезазначені історичні особливості вживання різних типів речень у політичних промовах є наслідком тенденції політичного мовлення до скорочення мовної надмірності при збереженні максимуму інформації [2, с. 35], що й слугують поясненням збільшення кількості вживання простих речень у проаналізованих нами інавгураційних промовах.

Найпоширенішими експресивно-емоційними синтаксичними засобами проаналізованих політичних промов, що слугують досягненню прагматичних цілей мовця, є використання інвертованого порядку слів (30,3% речень) для надання тим чи іншим словам більшої експресивності; та вживання синтаксично паралельних конструкцій (24,1%), що слугують фоном для емпатичного виділення необхідного слова або висловлювання та посилення емоційності тексту. Також в інавгураційних промовах американських президентів спостерігається використання вставних конструкцій (23,6% речень) - для логічного акцентування, характеристики, деталізованої оцінки повідомлення з позиції мовця, підкреслення достовірності, послідовності думок; еліптичних речень (12,9%) - які переважно використовуються з формальною метою (привітання, подяка, встановлення контакту з аудиторією) і не несуть емоційного забарвлення, а також використання антитези (8,9%).

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що мова в політиці реалізує декілька пов'язаних між собою функцій, основною з яких є персуазивна, тобто функція регулювання світогляду і поведінки громадян. Визначальною рисою процесу комунікації в політиці є його спрямованість на адресата з метою домогтися перлокутивного ефекту – спонукати аудиторію до суспільно-політичної реакції [5, с.224]. Характерними синтаксичними рисами сучасного політичного дискурсу слід вважати домінування простих речень у текстах політичних промов та використання інвертованого порядку слів з метою надання висловлюванню більшої експресивності.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Діденко М.О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця XX століття): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/ Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2001. – 19с.
2. Катрина Е.В. Стилистические заметки о современном политическом дискурсе // Облик члова: Сб. ст. [памяти академика Д.Н.Шмелева]. – М., 1997 – С.32-37
3. Попова Н.М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05/ Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 20с.
4. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації - К.: Видавничий центр «Київський університет», 1999. - 308 с.
5. Семенюк О.А., Парашук В.Ю. Основи теорії мовної комунікації: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ін Юре, 2009. - 276 с.
6. Ушакин С.А. Речь как политическое действие // Полис. – 1995. - №5. - С. 142-163
7. Фоменко О.С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (9 - ті роки XX століття): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/ Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 1998. -18 с.
8. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Монография. - Волгоград: Перемена, 2000(а). - 367 с.
9. Seidel G. Political Discourse Analysis // Handbook of discourse analysis. – London: Academic, 1985. – Vol. 4. – P. 43-60
10. Van Dijk T.A. What is political discourse analysis? // Political linguistics/ Ed. Jan Blommaert, Chris Bulcaen. – Amsterdam, 1998. – Vol. 3. – P. 54-65

Ольга КРОТОВСЬКА

ТРАДИЦІЙНА Й АВТОРСЬКА СИМВОЛІКА У ТВОРАХ ДЖ.Д. СЕЛІНДЖЕРА

(магістрантка факультету іноземних мов)

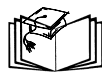
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, обраний доцент Т.В. Кібальнікова

Символи завжди в різні епохи та різними людьми використовувалися для вираження умовного змісту, світогляду та відношення до навколишнього середовища чи оточуючих. Багато мислителів, літературознавців і вчених звертались до проблеми символу та вираження символічного, зокрема у творах письменників. Робота з вивчення проблеми символу проводилася в різних напрямках. Н.Д. Арутюнова [1] та Б.А. Успенський [2] розглядають символ як роз'єднувальну лінію між раціональним та містичним. У свою чергу прихильники семантичної філософії мистецтва (Е.Касирер [3], Ц.Тодоров [4]) убачають сутність мистецтва в його символічній природі, а А.Ф.Лосєв [5] трактував це поняття в історіософському ключі.

Окремі аспекти дослідження залишаються поза увагою дослідників, а саме специфіка реалізації авторського та традиційного символічного значення в культурологічному аспекті, що й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні особливостей традиційного й авторського тлумачення деяких символів у творах Селінджера "Nine Stories" у культурологічному аспекті.

Серед різноманітних потреб людини є одна, що дуже відрізняє її від тварин, потреба в символізації. Людина живе не просто у фізичному середовищі, вона живе в символічному всесвіті. Це знайшло найбільш яскраве вираження в літературі, котра сама є своєрідним космосом символів [5, с.75]. Кожна людина завдяки своїм людським властивостям здатна говорити мовою символів і розуміти її; мову символів "не потрібно вчити, її розповсюдження не обмежується певними групами людей" [5, с.188]. А.Ф. Лосєв трактує символ як такий тип художнього образу, де конкретно-чуттєва даність предмета зображення, тобто його

чуттєвий образ, водночас з власним має значення вказівки на такий предмет, явище або ідею, які безпосередньо в зображуване не входять [5, с.107].

На думку І.Л. Галінської, символічного змісту певні образи, відтворені в художньому творі, можуть набирати за двох умов. По-перше, тоді, коли зображуваний автором предмет уже сам по собі є символом. У цьому разі говорять про традиційну символіку, усталені образи-символи, які органічно закріпилися за певними, в основному природними об'єктами, в суттєвих ознаках яких убачали певні аналогії з ціннісними проявами людського життя [7, с.109]. Друга умова, за якої зображуване може стати символом, передбачає зображуваний предмет, який сам по собі не є символом або ослабленим, «забутим» символом. Більш-менш чітко виражених символічних ознак він набуває безпосередньо в процесі самого зображення. Такі символи називають індивідуально-авторськими, тобто такими, що з'являються поза загальною традицією (чи поновлюють її забутий зміст) і є наслідком авторської настанови на узагальнення й поглиблення смислової перспективи того чи іншого зображуваного об'єкта [7, с.107-110]. Індивідуальний (авторський) символ може бути розгаданий не всіма. У художній літературі такий символ вимагає духовного напруження читача, який нібито вступає у внутрішній діалог, намагається осмислити значення символу, а автор закликає його до розумової діяльності, вимагаючи розкрити символічну таємницю.

Особливого значення ми надаємо індивідуальності автора, яка виявляється не тільки у створенні нових оказіональних символів, але й в актуалізації часом досить архаїчних образів символічного характеру. У руслі нашого дослідження варто звернути увагу на культурологічні та релігійні вподобання Дж.Д. Селінджера та як вони відображаються у його творах. Прихильність письменника до східної культури, а саме до дзен-буддизму була виражена як у композиційних, так і в смислових особливостях книги "Nine Stories".

У більшості творів даного циклу традиційними виступають символи кольорів. Для підтвердження зазначеного, наведемо приклад кольороназви «blue», яке було вжите 20 разів у тексті. Символічне значення цього кольору пов'язано з безхмарним небом. У міфологічному сприйнятті багатьох народів небо являло собою місце проживання богів і божеств, що і стало передумовою символічного значення духовності і божественності[6]. У творах ми маємо змогу побачити велике розмаїття використання відтінків кольору для створення відповідного ефекту: *blue coat, a blue bathing suit, his trunks were royal blue, his hair was blue-black, a navy-blue jersey*. Крім того, в історії "A Perfect Day for Bananafish" одному із головних героїв, Сеймуру, жовтий купальний костюм Сібіл здається синім: *She was wearing a canary-yellow two-piece bathing suit <...>* [8, с. 6], *That's a fine bathing suit you have on. If there's one thing I like, it's a blue bathing suit* [8, с. 7]. Можна припустити, що використання даного символу виражає ставлення головного героя до дівчинки, він вважає її невинною і чистою духовно.

У східній культурі зелений – це колір духовності, юності, тендітності, з життєвими можливостями, народженням і надією [6]. Словосполучення "Green eyes" трапляється 12 разів і слугує заголовком одного із циклу оповідань. Головний герой історії «Pretty Mouth and Green My Eye» згадує вірш, який він написав коханій дівчині, де і містилось дане словосполучення. Та парадоксальним є те, що він добре усвідомлював, що колір її очей інший: *She doesn't have green eyes - he has eyes like sea shells, for Christsake – but it reminded me anyway <...>* [8, с. 58]. Таким чином, дівчина назавжди залишиться у його пам'яті юною, тендітною і сповненою надії.

White – має магічну символіку, яка варіюється в залежності від культури, починаючи від божественності і світла до хворобливості та відчуження [6]. У Дж.Д. Селінджера цей колір тяжіє до другого значення, позначаючи холодність, непривітність, ізоляцію: *cold, white isolating summit, cigarette between the fingers, looked oddly and inorganic, white-hot dignity*.

До традиційного тлумачення числівників ми можемо віднести символіку числа дев'ять з урахуванням індійської культури. Не дарма автор обрав саме таку назву збірки, і не дарма число *nine* повторюється рівно дев'ять разів у різних контекстах. Дослідниця творчості Селінджера І.Л. Галінська вважає, що спираючись на релігійно-філософські вчення Сходу, можна припустити зв'язок числа із традиційною концепцією індійської поезії. Згідно попереднього припущення, кожне оповідання із циклу "Nine Stories" має відповідати певному настрою [7, с. 2].

У тексті ми також натрапляємо на числівник 6. І.Л. Галінська розглядає його з точки зору давньоіндійської культури. Ці числа означають кількість людських пристрастей і причин, що породжують жагу до життя, яка призводить людину до загибелі. Згідно першої класифікації, існує 6 видів «нечистих» пристрастей: 1) кохання, 2) ненависть, 3) гордість, 4) невігластво, 5) хибні погляди, 6) сумніви. Скоріше всього, 6 бананів у роті одного із оселедців уособлюють саме ці пристрасті, через які гине риба [7, с. 10].

Не менш важливою для розуміння тексту є і авторська символіка, оскільки кожен має власне, суб'єктивне бачення життя. Розглянемо деякі приклади авторського тлумачення традиційних символів.

У першому оповіданні «A Perfect Day for Bananafish» автор надає особливого значення лексичній одиниці *bananafish*, узуальне значення якої є «оселедець». У даному випадку лексема набуває символічного значення і має на меті зобразити слабку істоту, що живе в океані. Океан, у свою чергу, виступає символом

світу, вічної низки народжень і смертей [7, с. 11]. Отже, ця слабка істота – це людина в океані пристрастей і спокус, що занадто захоплюється жагою до життя і, не витримуючи її, помирає. Американський дослідник Дж. Браун убачає в цій лексемі символічне значення одержимості людьми матеріальними благами. Підтвердити його точку зору можна наступним порівнянням: *Well, they [the bananafish] swim into a hole where there's a lot of bananas. They're very ordinary-looking fish when they swim in. But once they get in, they behave like pigs* [8, с. 8]. Це демонструє втрату людської подоби тих, хто забуває про моральні цінності і переймається лише матеріальним.

Важливою є також лексема *banana*, яка в індійській філософії виступає не лише символом кохання, а й з філософської точки зору, передає значення слабкості, оскільки стовбур бананового дерева складається не із деревини, а із нашарування листя. У «Махабхараті» людину метафорично називають «нестійким бананом» [7, с. 10].

Яскравим прикладом індивідуально-авторських символів у творах Дж.Д. Селінджера є імена персонажів, які автор трактує по-новому. Можна сказати, що імена персонажів стають антономастичними, імплікуючи основні характеристики героїв.

Зокрема в п'ятому оповіданні «*Down at the Dinghy*» головного героя звати «*Lionel*». Ім'я походить від англійського слова на позначення лева (*Lion*), царя звірів, сильного та могутнього звіра. Не дивлячись на те, що Лайонел – дитина, він виявляє себе як доросла, рішуча і серйозна людина, що готова піти на жертву заради досягнення власних цілей. На підтвердження цього можна навести наступні лексеми: *Lionel ordered, Lionel's answer was complete*, і останнє речення оповідання: *Lionel won*.

Ще одним прикладом імені з символічним значенням є ім'я героя оповідання «*Down at the Dinghy*» Сеймура. *Seymour* – see more (бачити більше ніж інші), *Seymour Glass* – see more glass – «семиглаз», таким чином ми бачимо гру слів, яка притаманна індійській поезії. «*Glass*» – прізвище головного героя, яке у перекладі значить скло, і в свою чергу передає символічне значення чистоти і незіпсованості. У кінці історії головний герой вбиває себе. Існує багато версій трактування такого його вчинка. Згідно однієї із них, самогубство, за догматами індуїзму, є законним і цілком необхідним актом, якщо людина не здатна опиратися пристрастям. Більш того, джайністи вірять, що таке самогубство звеличує життя [7, с. 10]. Таким чином, бачимо, що Сеймур досяг прозріння і усвідомив свою неспроможність опиратися життєвим пристрастям і негараздам.

«*Ramona*» – дочка Елоїзи, і в той же самий час, її пародія або копія. Це також притаманно індійській поезії. Рамона – напівсліпа дитина, Елоїза теж сліпа, але духовно, вона не в змозі досягти просвітлення; вона – копія матері, не обтяжена тягарем культури і часу, на відміну від своєї матері, і може безтурботно кохати своїх вигаданих героїв. Ситуація, в якій знаходиться героїня новели, ніби відтворюється в іграх її доньки. Така паралель бере свій початок із композиційно-стилістичних прийомів давньоіндійської літератури, так званого поєднання парних строф, які трактують одну й ту саму тему в контрастних планах, у позитивному і негативному [7, с. 12].

Символ листів (*letters*) використовується автором протягом усього твору. В оповіданні «*For Esme: with Love and Squalor*» головна героїня зберігає листи від батька, таким чином, виявляючи небажання прощатися з ним, прагнення «залишити» собі його частинку: *"My father wrote beautifully," Esme interrupted. "I'm saving a number of his letters for posterity."* [8, с. 46]. Інший герой цього ж твору, Клей, також має специфічне ставлення до листів, але відмінне від попередньо зазначеного. Засобами письма та завдяки допомозі сержанта, Клей став героєм війни в очах своїх рідних і коханої: *The door slammed shut, then instantly opened again. Hey. O.K. if I leave a letter to Loretta under your door? I got some German stuff in it. Willy fix it up for me?; Yes. Leave me alone now, God damn it* [8, с. 51]. Ще один факт, що стосується його ставлення до листів: *two dozen unopened letters and at least five or six unopened packages, all addressed to him*, а саме купа нерозкритих конвертів і пакунків символізує небажання героя повертатися в реальний, невоєнний світ або спілкуватися з ким-небудь, адже він так їх і не відкриває.

Повертаючись до історії «*For Esme: with Love and Squalor*» ми не можемо не помітити лексичну одиницю, що повторюється протягом усього сюжету і нашоує читача на роздуми та здогадки – це наручний годинник батька головної героїні. Це перше, що кидається у вічі героєві твору: *She was wearing a wristwatch, a military-looking one that looked rather like a navigator's chronograph* [8, с. 43]. Надто великий розмір, як для дівчини, передається автором через порівняння його з хронографом та використання епітетів: *I happened to be looking at her enormous-faced, chronographic-looking wristwatch again*.

Насправді цей чоловічий годинник символізує її духовну близькість з батьком, час, який вони провели разом. Згодом вона дарує їх старшому сержантові Ікс на щастя, таке, яке вона мала, коли була поряд з рідною людиною. Продемонструвати це можна такими епітетами та порівнянням, які героїня вживає в листі до солдата: *water-proof and shockproof as well as having many other virtues, accept it as a lucky talisman*.

Таким чином, ми бачимо, що Дж.Д. Селінджер у своїй творчості протиставляв прямому зображенню речей мистецтво натяку, тому для того, щоб зрозуміти дійсність, створену автором, необхідно відшукати у творах символи. Автор використовує як традиційні, до яких можна віднести символічне значення кольорів,

цифр і понять, притаманних буддистській філософії, так і індивідуальні, до яких належать імена героїв та звичайні поняття, які через багаторазові повтори та специфічний контекст отримують нові значення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Успенский Б.А. Избранные труды. – т. 1. – Семиотика истории. Семиотика культуры. – М.: Издательство «Гнозис», 1994. – 432 с.
3. Кассирер Э. Феноменология познания // Философия символических форм. – т.3. – СПб: Университетская книга, 2002. – 352 с.
4. Тодоров Ц. Теории символа. – М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. – 384 с.
5. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525с.
6. Словарь символов, available at <http://www.lib.deport.ru/slovar/sim/html>. Posting date: January 2, 2010
7. Галинская И.Л. Загадки известных книг. – М.: Искусство, 1986. – 128 с.
8. Salinger J. D. Nine stories. – N. Y., 1970. – 91p.

Юлія Литвин

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КІНЕСИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент В.Ю. Кочубей

Інтенсивний розвиток фразеології як самостійної лінгвістичної дисципліни зумовив розширення її фразеологічної проблематики. Зокрема, в центрі уваги дослідників знаходилися: взаємодія фразотвірних компонентів у процесі утворення узагальнено-образної семантики фразеологічних одиниць (М.Ф.Алефіренко, В.М.Білоноженко), внутрішня форма фразеологічних одиниць та її функції (Я.А.Баран, О.В.Кунін), мовні механізми виникнення емотивності фразеологічних одиниць (М.В.Гамзюк), вивчення національно-культурної специфіки фразеологізмів (Є.М.Верещагін, В.Г.Гак, В.Г.Костомаров).

В основу нашого дослідження покладене розуміння фразеологізму як семантично пов'язаного сполучення слів, яке відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. На відміну від висловів або речень, фразеологізми виникають в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем [11].

Підвищення інтересу до вивчення комунікації як особливої форми творчої діяльності визначає необхідність всебічного дослідження функціонування мовних одиниць з огляду на їх роль у процесі комунікації [3, 260].

В центрі нашої уваги знаходяться фразеологічні одиниці в склад яких входить кінесичний компонент, під яким розуміємо лексичні одиниці для вираження різних рухів людини, частіше за все рухів рук та обличчя. На позначення жестів, міміки, поз, модуляцій голосу людини та інших ознак, що мають значення, також використовують термін соматизм (від грецького *soma* (*somatos*) – тіло) [1, 188].

Метою цієї статті є виявлення семантичних особливостей фразеологічних одиниць із кінесичним компонентом у сучасній англійській мові.

Рухи тіла людини під кутом зору семіотики спеціально вивчалися кінесикою, де сукупність кінем – значимих жестів, мімічних і пантомімічних рухів, що входять в комунікацію, визначається як невербальні компоненти при безпосередньому спілкуванні комунікантів. Кінесика - це спосіб комунікації за допомогою рухів тіла і жестів, що охоплює манеру вдягатися, зачісуватися тощо. До кінесики також відносять такі рухи, які пов'язані з використанням предмету: хлопання дверима, поскрипування стулом, почерк [9, 3-4].

Невербальна комунікація – це обмін інформацією без використання слів, але із застосуванням різних символів, з метою доповнення й заміни мови, відображення емоційного стану партнерів по комунікаційному процесу тощо. Існує думка, що невербальні компоненти займають в мовленнєвому спілкуванні провідне місце і мовлення лише незначною мірою впливає на поведінку партнера з комунікації: визначальний вплив має невербальна поведінка співрозмовника [5, 82]. Ми погоджуємося з цією точкою зору, хоча варто навести й протилежну думку, що невербальні компоненти відіграють в мовленнєвій комунікації лише допоміжну роль, вони лише супроводжують процес мовлення.

У сучасній мовознавчій науці під кінесичними засобами комунікації розуміють: 1) жести – значущі рухи тіла, які виконуються свідомо і з розрахунку на споглядача; 2) міміку – значущі рухи м'язів обличчя; 3) пози (статичні аналоги жестів) – значущі положення людського тіла, які зберігаються протягом певного часу; 4) так звані вирази обличчя (статичні аналоги міміки) – значущі фіксовані положення м'язів обличчя; 5) різні симптоми емоційного стану, наприклад, симптом зміни кольору обличчя [7, 43]. Кінесичні засоби поділяються на індекси, які характеризуються асоціацією за суміжністю (вказівні жести, симптоми, жестикуляція); ікони, що являють собою кінесичні знаки, побудовані на асоціації за подібністю

(образотворчі жести, міміка); символи, які характеризуються умовним зв'язком: позначуване і позначувальне [1, 6-7].

Кінесичні засоби також класифікують за їх зображувальними можливостями:

1) використання жестів за кількістю членів мовних спільнот – а) жести, які вживаються в культурному ареалі більше, ніж в одній етнолінгвістичній спільноті; б) загальнонаціональні жести; в) діалектні жести; г) соціальні жести; д) професійні жести;

2) за сферою застосування жестів – а) жести повсякденного спілкування; б) виразні жести театрального мистецтва і публічного мовлення; в) символічні жести ритуалів і церемоній;

3) за ступенем переваги емоційного чи мисленнєвого початку – а) інтелектуальні жести; б) емоційні жести;

4) за наявністю чи відсутністю безпосереднього зв'язку з об'єктом – а) конкретні або реальні жести; б) абстрактні або умовні жести;

5) за ступенем самостійності чи співвіднесеності з мовленням – а) жести, що супроводжують мовлення; б) жести, які замінюють мовленнєве висловлювання чи якусь його частину [4, 33].

За ступенем самостійності чи співвіднесеності з мовленням виділяють такі види жестів: а) жести, які супроводжують мовленнєве висловлювання або його частину; б) жести, що замінюють мовленнєве висловлювання або його частину. У першому випадку відношення між кінемою і словом надзвичайно рухливі і різноманітні. У деяких випадках жест дописує, завершує висловлювання, добудовує обірваний синтаксичний ряд, в інших – заперечує значення слова, дискредитує пряму семантику мовлення.

Кінесичний супровід мовленнєвого висловлювання може по-різному впливати на його семантику, а саме: 1) підтверджувати смисл висловлювання; 2) відхиляти (заперечувати) смисл; 3) доповнювати смисл [10, 23].

Розглянемо семантичні характеристики фразеологічних одиниць з кінесичним компонентом англійської мови. Матеріал нашого дослідження складають 140 фразеологізмів з кінесичним компонентом, отриманих методом суцільної вибірки з англо-російського фразеологічного словника А.В. Куніна [6, 1-150]. В основу класифікації фразеологічних одиниць з кінесичним компонентом англійської мови покладено класифікацію кінесичних засобів З.І. Нуртазіної [10, 23]. Усі фразеологічні одиниці з кінесичним компонентом можна умовно розділити за семантикою та функціями на п'ять груп: дейктичні, описові, символічні, підсилюючі жести і кінесичні інвективи.

Найбільша кількість фразеологічних одиниць з кінесичним компонентом (38%) в матеріалі нашого дослідження припадає на **описові жести**. За допомогою описових жестів комунікант будує модель об'єкта-денотата, тому що жести цієї групи схожі зовні на те, що описується. Описові жести співвідносяться з відповідними денотатами. Такими є кінесичні форми вираження геометричних фігур (*diamond-shaped; O-shaped*), розмірів (*the breadth of a finger; at a height of...metres; to be ...metres long*), форми поверхні (*smooth surface; rumpled structure*), виконання дій (*to smoke like a chimney; rush to the door; to count one's money; to drop a line to smb.; to strike someone; to count on one's fingers*). Описові жести зазвичай сприймаються однаково іншомовними адресатами. На нашу думку, ця група жестів є найчисельнішою тому, що при спілкуванні мовець зазвичай розповідає про події, які сталися, описуючи всі моменти, з метою точнішого розуміння повідомлення адресатом, а також для вираження таким чином власних емоцій. Саме описові жести допомагають найточніше висловити емоції.

Символічні жести. Символічні жести мають непрозору мотивацію та відносно незалежні від контексту. Вони виражають абстрактний зміст. За допомогою символічних жестів автор зазвичай підкреслює соціальний статус персонажа, його походження та виховання. Мова символів-жестів у більшості зрозуміла усім і також без проблем може сприйматися іншомовним адресатом. Так, наприклад, помахування з боку в бік піднятою рукою, легкий напівуклін чи кивок головою, піднятий чоловіком капелюх при зустрічі замінюють або супроводжують слова *"Pleased to meet you!"*, при неформальній зустрічі люди обмінюються словами *Hi there!* в поєднанні з легким помахом рукою. Знак прощання, побажання щасливої дороги супроводжується словами *Good bye!* та специфічним помахом рукою, побажання щастя та поплескування по плечу *good luck!* Запрошення увійти в приміщення або зайняти місце за столом, супроводжується рухом руки у бік, куди треба йти: *come in, please; sit down, please; sit down to breakfast*; застереження чи погроза, як правило дитині, супроводжується помахуванням вказівним пальцем зі сторони в сторону *to shake one's finger (at); to shake one's fist (at)*; заклик наблизитись чи, навпаки, відійти, супроводжують рухи вказівного пальця, або руки: *come up to me; roll up, roll up!; clear the way!*; Надсилання повітряного поцілунку супроводжується рухом відкритою долонею в бік адресата: *to blow a kiss to smb.* Все це елементи інтернаціональної мови жестів. В матеріалі нашого дослідження фразеологічні одиниці з кінесичним компонентом на позначення символічних жестів займають друге за частотністю місце (25%).

Дейктичні (вказівні) жести. Дейктичні жести позначають те, на що вони в даний момент вказують, тобто скеровують увагу адресата на конкретний денотат, вказуючи головою, рукою, пальцем на предмети, людей, тварин (*in the corner; all over; watch out!*). Комуніканти, які використовують дейктичні жести,

одночасно виділяють просторові координати: там, внизу, нагорі, збоку, позаду, попереду, в середині, навколо, в кутку (*all over; here and there; look at the front; in the (very) middle; round the corner; from here*), що сприяє адекватному сприйняттю жеста адресатом. В матеріалі нашого дослідження фразеологічні одиниці з кінесичним компонентом на позначення вказівних жестів займають третє місце за частотністю (17 %).

Підсилюючі жести. Окрім жестів, які мають самостійну конкретну семантику, у кінесичі є також соматизми, які вживаються для підсилення змісту вербальних висловлювань, наприклад, *to breathe – to take air, gas, etc into the lungs and send it out again, to run – to move fast on foot, to speak – to express thoughts aloud using the voice, etc* [8, 259-263]. До них, перш за все, належать жести ораторського мистецтва: помах руки або рук; протягнена долоня; прикладена до серця долоня; стиснена в кулак рука (*to set one's hand (to); to clench one's fists; with (one's) arms outstretched*). Сюди ж належать також вербальні компоненти вербально-кінесичних єдностей на зразок “*yes + кивок голови*”, “*no + похитування головою*”, “*probably + пожимання плечима*”. Підсилюючі жести займають четверте за частотністю місце (13 %).

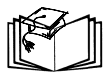
Інвективні жести (Інвектива – лат. *investiva* – “лайливий вислів” – різкий випад проти кого-н., чого-н., образливий виступ, викриття, плямування), охоплюють грубі, вульгарні жести, які використовуються у мовленні з метою, перш за все, образити партнера по комунікації [2, 296]. Сене вживання інвективних жестів – нанесення моральної шкоди партнеру по комунікації. В англійському спілкуванні це жести: *bog off; butt out; leave me alone; like hell; no way!; not likely!; nuts to you!; go to blazes!; come off it*, тощо. Інвективні жести займають останню сходинку з частотністю у 7 %.

Кількісний аналіз фразеологізмів з кінесичним компонентом свідчить, що в англійській мові переважають описові кінесичні фразеологічні жести, які є найважливішим додатковим засобом комунікації. Вони є найчисельнішою групою, на нашу думку, тому, що дозволяють комуніканту описувати яскравіше різні події в процесі комунікації, використовуючи описові рухи для кращого розуміння адресатом інформації і кращого уявлення ситуації. Також описові жести частіше за всіх використовуються для вираження різних емоційних станів комунікантів.

Комунікативна значимість кінесичних засобів і їх взаємодія з вербальними засобами засвідчує, що жести, міміка існують у своєму кінесичному (описовому) вираженні, але поряд з цим вони отримують і вербальне закріплення, утворюючи певну групу усталених мовних знаків, зокрема фразеологічних одиниць. Вербально виражені жести, міміка мають цілісне значення (напр., “помахати рукою” – попрощатися), переклад їх на іншу мову часто є неможливим або неадекватним. Знання мови жестів і рухів дозволяє не лише краще розуміти співбесідника, а й передбачити, яке враження справило на нього почуте ще до того, як він висловиться з цього приводу. Отже, різні форми невербальної поведінки використовуються для виділення чи акцентування вербального повідомлення, для посилення якої-небудь частини повідомлення, для пояснення мовчання, для додавання нової інформації до висловлення чи для перекручування вербального повідомлення. Перспективи дослідження полягають у виявленні структурних властивостей фразеологізмів з кінесичним компонентом у сучасній англійській мові.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. - 3-е изд. - М.: Русский язык, 1983. - 269 с.
2. Дементьев А.В. Семантико-функциональные аспекты кинематических речений в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / МГПИИЯ. - М., 1985. - 21 с.
3. Жельвис В.И. Опыт классификации эмоциональных жестов // Из опыта создания лингвострановедческих пособий. - М.: Наука, 1977. - 321 с.
4. Крафт Б. Организация инструктивного диалога с шестилетними дошкольниками // Психолингвистика. - М.: Наука, 1984. - С. 260
5. Кулиш Л.Ю. Неязыковые средства коммуникации // Вестник Киевского ун-та. Серия: Романо-германская филология. - К., 1983. - Вып. 17. - 35 с.
6. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. / А.В. Кунин. - 8-е изд., стереотип. - М.: Рус. Яз.-Медиа, 2007. - 571 с.
7. Леонтьев А.А., Шахнарович А.М. Психолингвистические проблемы семантики. - М.: Наука, 1983. - 284 с.
8. Сайфи Л.А. Исследование невербальной семиотики в отечественной и зарубежной лингвистике // Материалы всероссийской научно-практической конференции, посвященной 15-летию со дня принятия Декларации о государственном суверенитете республики Башкортостан и 5-летию образования Нефтекамского филиала БашГУ. В 3-х ч.: Ч. II. - Нефтекамск: РИО БашГУ, 2006. - 263 с.
9. Сайфи Л.А. Концептуализация соматического образа человека в языке и дискурсивных практиках: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 – БашГУ. - Нефтекамск: РИО БашГУ, 2006. - 24 с.
10. Харчук О.В. Фразеологічні одиниці з кінесичним компонентом у сучасній німецькій мові : семантико-структурний аспект : Автореф. дис...канд. филол. наук : 10.02.04 / КНЛУ. - К., 2006. - 24 с.
11. <http://5ka.ru/105/24672/1.html>

Дар'я Маньківська

СИНТАКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОНЕТІВ УІЛЬЯМА ШЕКСПІРА

*(магістрантка факультету іноземних мов)**Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент І.Є. Снісаренко*

Творчість Уільяма Шекспіра, зокрема його поетична спадщина, представляє інтерес для дослідження як з літературознавчої, так і з лінгвістичної точки зору. В першу чергу, це стосується дослідження синтаксису творів Уільяма Шекспіра. Це можна пояснити такими факторами: по-перше, речення як структурна одиниця художнього тексту є багатограним синтаксичним утворенням, що несе певне стилістичне навантаження та підлягає вивченню з різних точок зору; по-друге, літературна мова, яка вживалася у ранній новоанглійський період, має значно складніші синтаксичні структури, у той час як сучасна англійська мова тяжіє до спрощення [10, с. 20].

Каушанська В.Л. (1973) [8], Іванова Г.Г., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. (1981) [7] дослідили проблему класифікації речень в англійській мові, розглянули підходи до класифікації речень та охарактеризували основні типи речень. М.Д. Кузнец, Ю.М. Скребнев (1960) [9], Гальперін І.Р. (1971) [4], Арнольд І.В. (1981) [2] у своїх дослідженнях охарактеризували основні синтаксичні стилістичні засоби виразності, такі як інверсія, повтор, риторичне запитання, еліipsis, паралельні конструкції. Однак цілісні статистичні дослідження синтаксичних особливостей сонетів У. Шекспіра у вищезгаданих працях не були проведені, що і визначає **актуальність** теми дослідження.

Метою дослідження є з'ясування стилістико-синтаксичних особливостей сонетів Уільяма Шекспіра шляхом аналізу функціонально-стилістичних характеристик типів речення у вищезгаданих творах, а також синтаксичних стилістичних засобів виразності в них.

Розвиток англійського синтаксису пов'язаний з глибинними змінами в морфології; занепад системи закінчень в новоанглійському періоді супроводжувався зростанням функціонального значення синтаксичних засобів зв'язку між словами. Найбільш очевидною відмінністю між староанглійським синтаксисом та синтаксисом середньоанглійського і новоанглійського періоду є те, що порядок слів у реченні став фіксованим, а використання сполучників — більш широким. Зростання писемних форм мови, розквіт літератури в пізній середньоанглійський період і особливо в епоху Відродження, диференціація літературних стилів і спроби вчених створити логічний, вишуканий стиль - все це відіграло значну роль у розвитку синтаксису англійської мови. Структура фрази і речення стала, з одного боку, більш ускладненою, а з іншого, була стабілізована і стандартизована [10, с.277].

Порядок слів у середньоанглійський та новоанглійський період зазнав суттєвих змін – структура речення набула вигляду: підмет + присудок + додаток (S+P+O) або підмет плюс повнозначна (notional) частина присудка (найчастіше в запитаннях) [10, с. 280].

У ранньонovoанглійський період остаточно здійснюється тенденція переходу від контекстуального (сурядного) до підрядного зв'язку. Цей перехід характерний для всіх германських мов. Так, В.Г. Адмоні зазначав відносно німецької мови таке: "Загальна динаміка розвитку від початку чотирнадцятого до вісімнадцятого століття полягає у збільшенні частки складнопідрядних конструкцій у загальній кількості складних речень [3, с. 104].

Початок ранньонovoанглійського періоду характеризується наявністю складних і довгих речень, що включають значну кількість підрядних одиниць, які відносяться до одного головного. Зв'язок цих підрядних між собою та з головним реченням представлений нечітко. Часто такі складні речення містять як сурядний, так і підрядний зв'язок, а також ускладнюються через наявність численних зворотів і конструкцій з безособовими формами [7, с.363].

Оскільки порядок слів в англійській мові є фіксованим, емоційність і експресивність можуть бути передані в мові не лише спеціальним вибором слів, але і особливим їх розташуванням [9]. В англійській мові у кожного члена речення є фіксована позиція, яка визначається способом його синтаксичного вираження, дистрибуцією і типом речення.

Проблема порядку слів є важливим фактором створення стилістичного ефекту у художньому творі [9]. У практичній частині нашого дослідження ми доводимо це, розглянувши випадки застосування інверсії в сонетах Уільяма Шекспіра. Також ми розглядаємо застосування у сонетах Уільяма Шекспіра таких синтаксичних стилістичних засобів як риторичне запитання та повтор.

Коротко окреслимо основну проблематику сонетів Уільяма Шекспіра. Російські дослідники О. Анікст, Ю. Домбровський та І.Гілілов [1], [5], [4] пропонують таку структуру розміщення тематичних груп, на які розпадаються «Сонети»:

А. Сонети, присвячені другу: 1-126

І. Оспівування друга: 1-26

2. Випробування дружби: 27-99: а) гіркота розлуки: 27-32; б) перше розчарування в другові: 33-42; в) туга та побоювання: 43-55; г) відчуження та меланхолія: 56-75; д) суперництво з іншими поетами: 76-96; е) «зима» розлуки: 97-99; 3. Триумф поновленої дружби: 100-126

Б. Сонети, присвячені смаглявій коханій: 127-152

В. Закінчення — радість та краса кохання: 153-154

На нашу думку, синтаксичні стилістичні засоби виразності відіграють значну роль у розкритті проблематики сонетів. Однією з цілей нашого дослідження є з'ясувати взаємозв'язок між проблематикою сонетів та їх синтаксисом, схарактеризувати вплив проблематики творів на вибір засобів виразності для її розкриття.

Під час дослідження ми проаналізували 50 сонетів Уільяма Шекспіра та виявили в них 139 випадків вживання синтаксичних стилістичних засобів виразності, з них 68% інверсії (95 випадків), 18,7 % риторичних запитань (26 випадків), 9,3% повторів (13 випадків), 0,7% повторів (1 випадок), 0,7% асиндетону (1 випадок), 0,7% синтаксичної тавтології (1 випадок) та 1,4 % еліпсису (2 випадки).

Оскільки найбільш уживаним прийомом є інверсія, то у цій статті ми зробили спробу якісно проаналізувати таку частоту та виявити певні закономірності.

По-перше, інверсія вживається у сонетах Уільяма Шекспіра для виділення головної проблематики творів. Наприклад, у сонеті 1 знаходимо такі випадки інверсії як: *From fairest creatures we desire increase; But as the ripper should by time decease; within thine own buduriest thy content* [11]. За допомогою інверсії підкреслюються головні концепти сонету, такі як краса та невідворотність її згасання, зміни поколінь. Ця тема вводиться за допомогою інверсії і в сонеті 11: *when thou from youth convertest; thou shouldst in beauty cherish* [11]. У сонеті 5 очевидний такий випадок інверсії як: *Those hours that with gentle work did frame* [11], при цьому метою інверсії є розкрити один з головних концептів твору – концепт краси. Подібний випадок спостерігаємо і у сонеті 12: *Then of thy beauty do I question make* [11]. У сонеті 8 інверсія унаочнює ідею того, що жодне явище в світі не існує саме по собі: *by unions married* [11].

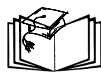
По-друге, інверсія надає висловлюванню почуттям більшої виразності, підкреслює емоційну напруженість, переживання ліричним героєм скороминучості людської краси, марності життя людини, котра не залишає по собі нащадків. Наприклад, у сонеті 7: *the eyes (fore duteous) now converted are from his low tract and look another way; So thou, thy self out-going in thy noon, unlooked on diest* [11]. У сонеті 9 інверсія підкреслює осуд ліричним героєм егоїзму друга: *That on himself such mure'rous shame commits* [11]. У сонеті 10 інверсія наголошує на байдужості адресата твору до інших: *But that thou none lov'st is most evident* та на бажанні ліричного героя змінити ставлення адресата сонету до світу і самого себе: *Or to thy self at least kind-hearted prove* [11]. У сонеті 12 інверсія *When lofty trees I see barren of leaves* [11] підкреслює неминучість осені життя, а в сонетах 16 та 18 – тимчасовість людського щастя: *Now stand you on the top of happy hours* [11], *Sometimes too hot the eye of heaven shines* [11], *And often is his gold complexion dimmed* [11]. Схожий випадок спостерігаємо у сонеті 19: *him in thine course untained do allow* [11] та у сонеті 22: *Then look I death my days should expiate*. У сонеті 25 інверсія підкреслює скороминучість земної слави та земних насолод: *Great princes' favourites their fair leaves spread* [11], *And in themselves their pride lies buried* [11], *For at a frown they in their glory die* [11]. Емоційно-експресивне навантаження інверсія має у сонетах 26: *To thee I send this written pilgrimage* [11], *But that I hope some good conceit of thine in thy soul's thought (all naked) will bestow it* [11] та 27: *Weary with my toil, I haste to my bed* [11], *Lo thus by day my limbs, by night my mind for thee and for my self, no quiet find* [11].

У сонетах 29, 30 та 31 інверсія використовується для увиразнення страждань від нерозділеного кохання, яке зазнає ліричний герой: *When in disgrace with Fortune and men's eyes, I all alone bewep my outcast state* [11]; *Yet in these thoughts myself almost despising* [11]; *Haply I think on thee* [11]; *When to the sessions of sweet silence thought, I summon up remembrance of things past* [11]; *Then can I grieve at grievances foregone* [11]; *Which I new paid as if not paid before* [11].

По-третє, інверсія є засобом підкреслення протиріч у характерах ліричних героїв сонетів: *For shame deny that thou bearst love to any* (сонет 10) [11] – підкреслення дисгармонійності почуттів персонажів.

По-четверте, інверсія є засобом виділення ідеї твору, наприклад у сонеті 13 за допомогою інверсії утверджується потреба людини в турботі про майбутнє, необхідність залишити слід по собі: *Against this coming end you should prepare; and your sweet semblance to some other give; which husbandry in honour must uphold* [11]. У сонеті 18 за допомогою інверсії поет наголошує на здатності поетичної творчості увічнити скороминучу красу: *When in eternal lines to time thou growst* [11]. У сонеті 19 за допомогою інверсії підкреслюється роль, яку надає ліричний герой поезії: *My love shall in my verse ever live long* [11]. У сонеті 20 інверсія допомагає висловити думку ліричного героя про значення почуття кохання для людини: *Mine be thy love and thy love's use their treasure* [11]. У сонеті 21 інверсія є засобом висловлення поетичного кредо ліричного героя: *O let me true in love but truly write* [11].

По-п'яте, інверсія є засобом протиставлення протилежних точок зору і явищ, наприклад у сонеті 14: *Not from the stars do I my judgement make ... But from thine eyes my knowledge I derive* [11]. У сонеті 21 інверсія

виступає як засіб створення контрасту між поетичною творчістю ліричного героя та поетичною творчістю інших митців: *So is it not with me as that with that muse* [11], *Who heaven itself for ornament doth use* [11], *And every fair with his fair dost rehearse* [11].

Наступним за частотою вживання синтаксичним стилістичним засобом у сонетах Уільяма Шекспіра є риторичне запитання (26 випадків). Метою риторичних запитань є привернення уваги читача до проблематики поетичного твору, а також надання йому емоційної експресивності. Проаналізуємо деякі випадки вживання риторичного запитання.

По-перше, риторичне запитання є засобом окреслення основної проблематики сонетів (проаналізовані нами сонети належать до першої частини циклу, проблематикою якої є оспівування друга та дружби, а також переживання скороминущості земної краси, потреби людини дбати про майбутнє):

For where is she so fair whose unear'd womb disdaines the tillage of thy husbandry? [11]; *Or who is he so fond will be the tomb of his self-love, to stop posterity?* [11]; *Unthrifty loveliness, why dost thou spend upon thyself thy beauty's legacy?* [11]; *Then, beauteous niggard, why dost thou abuse the bounteous largess given thee to give?* [11]; *Profitless usurer, why dost thou use so great a sum of sums, yet canst not live?* [11]; *Then how, when nature calls thee to be gone, what acceptable audit canst thou leave?* [11]; *Then, what could death do if thou shouldst depart, leaving thee living in posterity?* [11].

Саме за допомогою риторичних запитань в сонети вводиться проблема поетичної творчості та призначення поета: *Why is my verse so barren of new pride, so far from variation of quick change?* [11]; *Why with the time do not I glance aside to new-found methods and to compounds strange?* [11]; *Why write I still all one, ever the same, and keep invention in a noted weed, that every word doth almost tell my name, showing their birth and where they did proceed?* [11]

По-друге, риторичне запитання є засобом підкреслення емоційної напруги, розкриття почуттів ліричного героя: *Music to hear, why hears't thou music sadly?* [11] *Why lov'st thou that which thou receiv'st not gladly, or else receiv'st with pleasure thine annoy?* [11] *Is it for fear to wet a widow's eye, that thou consum'st thy self in single life?* [11]; *Shall hate be fairer lodged than gentle love?* [11].

Таким чином, синтаксичні стилістичні засоби виразності у сонетах У. Шекспіра є суттєвим чинником створення ефекту емоційної напруженості, а також окреслення проблематики поетичних творів. Основними синтаксичними стилістичними засобами виразності при цьому є інверсія та риторичне запитання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аникст А. Шекспир. М.: Молодая гвардия, 1964. – 200 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – Л.: Международные отношения, 1981. – 300 с.
3. Адмони В.Г. Типология предложения//Исследования по общей теории грамматики. – М.: Высшая школа, 1968.
4. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 350 с.
5. Гилилов И. Уильям Шекспир. – М.: Международные отношения, 2000. – 300 с.
6. Домбровский Ю. Уильям Шекспир. – М.: Международные отношения, 2001. – 320 с.
7. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 285 с.
8. Каушанская В.Л. Теоретическая грамматика английского языка. – Л.: Международные отношения, 1973. – 320 с.
9. Кузнец М.Д., Скребнев Ю.М. Стилистика английского языка. – Л.: Международные отношения, 1960. – 340 с.
10. Расторгуева Т.А. История английского языка. – М.: Высшая школа, 1983. – 400 с.
11. www.william-shakespeare.info/sonnets/html

Ірина Настояща

ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ – ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

(магістрантка факультету іноземних мов)

науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Термін «політична коректність» набув поширення в останні роки в США і доволі швидко почав впливати на політичну культуру західноєвропейських країн. Політична коректність відображається, у першу чергу, в мовленнєвій поведінці сучасної ідеології західної демократії, що ґрунтується на концепції «справедливості» і, як наслідок, досягнення «рівноправ'я» і «дотримання прав людини».

Ця проблема висвітлюється в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників таких як: А. Шлесінджер, П. Фассел, В. Д. Раймонд, Ф.Беквіт і М. Бауман, С. Трофімова, С. Г. Тер-Мінасова та ін.

Термін «політична коректність» з'явився у зв'язку з виникненням ідеї культурного плюралізму і необхідності, відповідно до нової ідеології, пропорційно представляти твори літератури і мистецтва, досягнення суспільного і політичного життя, що відносяться до представників всіх етнічних і сексуальних меншин.

Саме поняття політичної коректності є доволі багатограним та сприймається неоднозначно. Наприклад, М. Г. Комлев у «Словнику іноземних слів» дає таке визначення: «Політична коректність, політкоректність – зароджене в США поняття – гасло, що демонструє ліберальну спрямованість сучасної американської політики. Політкоректність має справу не стільки із змістом, скільки з символічними образами і коректуванням мовного коду. Мова декорується знаками антирасизму, терпимого ставлення до національних і сексуальних меншин, боротьби проти СНІДу. Терпимість маніфестується в пом'якшених виразах (наприклад, замість «чорні» – «афроамериканці», замість «інваліди» – ті, що «потребують фізичної підтримки») [3: 279-280].

С.Г.Тер-Мінасова вважає, що «політична коректність мови виражається у прагненні знайти нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідність індивідуума, принижують його людські права звичною мовною нетактовністю і/або прямолінійністю щодо расової і статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду і т.д. Стає зрозумілим, що рух, який не має рівних за розмахом і досягнутим успіхом в світовій і лінгвістичній історії, розпочався саме в США. Англійська мова як мова світового спілкування, міжнародного і між культурного, використовується як засіб комунікації представниками різних народів і різних рас. Ось чому ці народи і раси висувають особливі вимоги. США – особлива країна, населення якої складається з представників різних народів і різних рас, і тому міжнаціональні, міжкультурні і міжетнічні проблеми тут постали особливо гостро. До того ж «культ окремої особистості», культ індивідуалізму в цій країні, що претендує на задоволення одвічної людської мрії про вільне і щасливе життя, що вабить усіх невдоволених здійснити цю мрію на батьківщині, – це культ, за відомими причинами, досяг свого апогею і складає головний стержень ідеології, а значить, усіх державних систем – економічної, політичної, культурної» [4: 216]. Разом з тим, С. Г. Тер-Мінасова вважає словосполучення політична коректність невдалим, пропонуючи замінити його більш відповідним терміном «мовний такт».

Зарубіжні автори концентрують свою увагу на тому, що явище політкоректності виникло і поширилося на території американських коледжів і університетів, як центрів науки і культури, а також завдяки етнічному і расовому різноманіттю студентства. У передмові до книги «Are You Politically Correct?» Ф. Беквіт і М. Бауман дають визначення політичної коректності як «мережі взаємозв'язаних ідеологічних переконань, які ставлять під сумнів основи університетської освіти: традиційний учбовий план, погляди на об'єктивність отримуваних знань, надаючи значення культурним, статевим, класовим і расовим відмінностям» [6: 9].

Ідеологи висвітлюють це поняття як засіб уникнення конфліктів у полікультурному суспільстві: між чорними і білими, між чоловіками і жінками, між представниками різних віросповідань і т. д. – шляхом встановлення спеціальних норм мовленнєвого етикету, перш за все вживання особливої мови, що включає особливі вирази, які будуть емоційно позитивно сприйняті представниками усіх або більшості груп адресантів, і накладання табу на цілий ряд слів і виразів, які можуть викликати негативні асоціації.

Політична коректність у мові призводить до цілого ряду змін у лексиці, слововживанні і навіть граматиці.

Політичне мовлення через сферу свого вживання і через прагматичні причини є одним з найбагатших евфемізмами стилів мовлення. Публічні промови будь-якою мовою, у більшій чи в меншій мірі, характеризується заміною виразів, які мовець вважає непристойними, грубими, образливими для даної категорії адресатів, на більш нейтральні чи прийняті в даній спільноті.

Не зважаючи на перший компонент терміна «політична коректність», вживання тільки невеликої частини евфемізмів цієї групи пов'язане зі сферою політики. Вони широко вживаються в засобах масової інформації, щоб завуалювати прямі повідомлення про агресивні військові дії та антигуманну політику держави, наприклад: *gadget – atomic bomb, air support – bombing, energy release – radiation release*.

З появою політичної коректності під її захистом опинились в першу чергу дві категорії громадян: іммігранти – представники інших рас і національностей – і жінки. Особлива обережність у слововживання спостерігається, коли мова йде про расові та етнічні меншини. В американському мовленні, прагнення уникнути навіть найменшого натяку на дискримінацію вже призвело до виникнення, замість звичайних вказівок на колір шкіри, складних, але з точки зору політичної коректності, тих, що знаходяться поза підозрою, виразів *Native Americans, African Americans, Asian Americans*. Ідея політкоректності знайшла найбільш яскраву підтримку серед прихильників руху за гендерну рівність. Під впливом феміністського руху і задля полегшення перекладу замість традиційних *cameraman, fireman, policeman* до англійської мови увійшли *camera operator, firefighter, police officer*. З метою вирівнювання співвідношення між чоловічою і жіночою статтю в титулах компонент *man* замінюється на *person*: *chairman – chairperson, congressman – congressperson, spokesman – spokesperson*.

Більшість слів з суфіксом *-ess/ -ette*, що позначають осіб жіночої статі, замінюються на більш нейтральні. Наприклад, замість слова *stewardess* уживається *flight attendant*. У деяких виданнях, зокрема, «The Official Politically Correct Dictionary and Handbook», пропонується ввести суфікс *-ron* замість суфіксів

-or, -er/-ess, наприклад слово *actron* замінює слова *actor* і *actress*, *waitron* – *waiter* і *waitress*; таким чином, стирається обмеження за статеву ознакою.

Уникнення вживання займенника *he*. Деякі вчені пропонують ввести нейтральний у відношенні до статі займенник *thon*, щоб замінити *he* в ситуаціях, коли мова йде про осіб будь-якої статі, наприклад: *A doctor should be careful that thon does not misdiagnose*. Інші вчені віддають перевагу використанню виразу *he or she* або зміні категорії числа в тексті, наприклад: *Doctors should be careful that they do not misdiagnose*.

Політично некоректним вважається віддавати перевагу «гарному» і не сприймати «негарне». Цей вид політично коректної поведінки отримав назву *lookism* (від *look* – дивитися, перевіряти). Можна виділити окрему групу евфемізмів політичності з позадвербальним вживанням лексем *advantaged*, *challenged* чи *disadvantaged* для евфемізації надлишку чи нестачі певної якості: *chronologically advantaged (old)*, *culturally advantaged (rich)*, *culturally disadvantaged* чи *economically disadvantaged (poor)* і т.п.

Окремо слід виділити розряд непрестижних, на думку мовців, професій, які в останні роки вимагають елевативної евфемістичної субституції: *butcher* стає *meat cutter (meat purveyor)*, *barmaid* – *beer-dispenser*, *rubbish-collector* – *garbologist (sanitation engineer)*.

Таким чином явище політичної коректності спричинило утворення великої кількості евфемістичних субститутів. З одного боку, вони служать вербальними засобами уникнення будь-якого виду дискримінації та полегшують комунікацію на неприємні теми, а з іншого, особливо коли потреба в їх утворенні та застосуванні не досить яскраво виражені, – синонімами-неологізмами певних понять, що спричинює в мові явище «перелексикалізації».

Попри динаміку позитивного впливу на розвиток сучасної англійської мови, рух за політичну коректність створив також такі штучні слова та вирази, які, на думку багатьох лінгвістів, лише псують природну мову, через те, що інколи евфемізми політичності є абсурдними і застосовуються для субституції номінацій понять, які фактично не потребують евфемістичної субституції (напр., *chemically challenged person* – *drug addict*; *domestic incarceration survivor* – *wife* і т.п.) [2: 3-8]. Політична коректність, на думку її опонентів, слугувала лише засобом створення комунікативної пара реальності, позитивної самопрезентації та формальної ввічливості [1: 62].

Варто також зазначити, що підходи до аналізу політичної коректності різні: концепт трактується як особлива ідеологічна реалія, мовний рух, культурно-поведінкова і мовна тенденція, мовна толерантність і ін., але потрібно також констатувати факт існування даного концепту не лише у англійській, а й німецькій, українській та інших мовах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – М.: Изд-во Московского университета, 1973. – 233 с.
2. Видлак С. Проблема эвфемизма на фоне теории языкового поля // Этимология 1965. – М.: Наука, 1967. – С. 267 – 286.
3. Комлев Н.Г. Словарь новых иностранных слов: (С переводом, этимологией и толкованием). — М.: Изд-во МГУ, 1995. — 144 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 264 с.
5. Томахин Г.Д. Реалии-американизмы. – М.: Высшая школа, 1988. – 239 с.
6. Beckwith F.J., Bauman M.E. Introduction // Are You Politically Correct?: Debating America's Cultural Standards. – Prometheus Books, Buffalo, NY, 1993. – pp. 9.

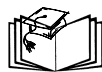
Анна НІКІТЕНКО

ІНВЕКТИВИ-НАЗВИ ОСІБ В АНГЛОМОВНІЙ НЕОЛОГІЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ: СТРУКТУРА ТА СЕМАНТИКА

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, обр. професор В.Ю. Паращук

Мова і, зокрема, її лексична система є найважливішою формою збереження знань, при цьому мова не лише пасивно втілює образ світу, властивий певній культурі, а й активно впливає на формування цього образу в різних його елементах [11: 2]. Численні наукові дослідження та аналіз англійських лексичних інновацій [1; 2; 5; 7; 8; 9; 10] переконливо доводять, що внутрішньосистемні зміни словникового складу мови в кінці ХХ - на початку ХХІ століть відбуваються в цілому інтенсивно: в 90-ті роки, за оцінками дослідників, англійська мова щорічно поповнювалась 15000-20000 новими одиницями, тоді як на початку минулого століття приріст становив всього 1000 одиниць на рік [7: 3]. У той же час подібні зміни відбуваються неоднаково в різних комунікативних сферах [1: 3-4; 2]. У зв'язку з цим виникає необхідність з'ясувати й дослідити специфіку поповнення окремих сфер лексики, оскільки нові позначення в різних галузях людської діяльності мають не тільки якісні, а й кількісні відмінності.

Цікавими в плані структури та семантики є лексичні інновації-інвективи на позначення особи як вербалізатори негативних соціальних стереотипів у сучасних англomовних суспільствах, що зумовлює **актуальність** їхнього аналізу й опису. Хоча дослідження інвективної лексики на матеріалі різних мов проводиться досить тривалий час, однак мікрополе інвективної лексики “ЛЮДИНА” як фрагмент англomовної неологічної картини світу ще не було об’єктом спеціального дослідження.

Мета статті полягає у встановленні мовної специфіки англійських лексичних новоутворень – інвективів-назв особи, – як засобів вербалізації соціокультурних стереотипів в англomовній неологічній картині світу шляхом аналізу їхніх структурних та семантичних характеристик. **Об’єктом** дослідження є моно- та полілексемні одиниці англійської мови, що номінують особу, вміщують сему її негативної оцінки, і хронологічно маркуються як новоутворення – неологізми або okazіоналізми. **Предмет** дослідження складають структурні та семантичні особливості інвективи як вербалізатора певного негативного соціального стереотипу особи. **Матеріалом** спостереження слугує картотека ЛЮ з інвективами-номінантами осіб укладена нами шляхом наскрізної вибірки з репрезентативних лексикографічних джерел нової лексики та Інтернет-джерел [12; 13; 14; 15; 16; 17]. Основні **дослідницькі процедури**, якими ми послуговувались для вирішення завдань дослідження, включають дефініційно-компонентний аналіз, словотвірний та ономазіологічний види аналізу, прийоми лінгвістичного спостереження, класифікації та систематизації. Для отримання частотних показників утворення нових номінативних одиниць використовувалися кількісні підрахунки.

Теоретико-лінгвістичним підґрунтям вивчення проблеми, що висвітлюється в цій статті, стали праці вчених, які досліджують поняття “інвектива” [6; 4], “неологізм” та “okazіоналізм” [2; 7; 10]. Як засвідчив аналіз теоретичної літератури з проблеми інвективної лексики, на часі однозначного загальноприйнятого визначення поняття інвективи не існує. В. І. Жельвіс вказує на можливість подвійного розуміння терміна “інвектива”: у вузькому значенні – це “спосіб існування словесної агресії, що сприймається в певній соціальній (під)групі як різкий чи татуйований”, а в широкому значенні – “будь-який словесно виражений прояв агресивного ставлення до опонента” [4: 13]. Відтак, поняття “інвектива” або виступає синонімом до поняття “мовленнева агресія”, або ж співвідноситься з ним як частина й ціле, використовується для позначення табуованої, непристойної лексики. На основі визначення інвективи Г.В. Завражиної, тлумачимо інвективу-антропосемізм як мовний засіб (лексему), що номінує особу й використовується для зниження її соціального статусу та заподіяння їй психологічної шкоди [6: 9]. Звідси випливає, що поняття “інвектива” пов’язане з уявленням про образливий потенціал мовних одиниць, і вона є основним, найбільш сильним і деструктивним проявом мовленнєвої агресії, однак охоплює значно ширше коло явищ, ніж просто табуовані лексико-фразеологічні одиниці [6: 9]. Ми погоджуємося з міркуваннями Г.В. Завражиної, що одиницю мови (передусім лексику) можна назвати інвективною, якщо вона вписується в певні параметри, які умовно розподіляються на три групи: 1) семантичні параметри – особливості семантики мовних одиниць (інтелектуальна негативна оцінка, а також компоненти експресивності: емоційна оцінка, інтенсивність, образність, стилістична маркованість); 2) прагматичні параметри – особливості інвективної ситуації, в якій використовується одиниця і яка передбачає обов’язкову наявність інвектума (реципієнта образи), інвективної інтенції та інвективного результату (зниження соціального статусу інвектума, наявність у нього почуття ображеності); 3) функціональні параметри – спрямованість мовної одиниці на зниження соціального статусу інвектума і заподіяння йому психологічної шкоди, утвердження домінуючого становища мовця, демонстрацію сили [6: 9-10].

Оскільки в центрі нашої уваги – інвективи-антропосемізми, які є лексичними інноваціями в сучасній англійській мові, схарактеризуємо основні критерії ідентифікації одиниць матеріалу спостереження. На часі існують різні погляди стосовно визначення неологізмів, їхньої диференціації та співвідношення з поняттями “новоутворень”, “інновацій”, “okazіоналізмів”. Є.В.Розен стверджує, що чинник часу виникнення слова є визначальним у з’ясуванні ступеню його новизни. А.А.Радченко вважає, що основним у визначенні неологізмів є не його хронологічні межі, а функціональна доцільність нової номінації. Немає одностайної думки і щодо визначення нових словотворень у мовленні, котрі ще не зареєстровані у словниках. Одні автори називають їх okazіоналізмами (В.Г. Ликов, М.С. Ретунська), інші – потенційними словами (А.І. Смирницький, Є.М. Медникова), ще інші – формальними неологізмами (В.Г.Гак).

Для уточнення поняття неологізму в лінгвістичній літературі існують такі параметри: 1) “час”; 2) “новизна”; 3) “мовний простір”; 4) “мовна свідомість”. На їхній основі І.В.Андрусак пропонує таке визначення неологізмів: слова (або сполучення слів), нові за змістом чи формою або за змістом і формою, що виникли в певній мові та сприймаються як нові мовною свідомістю її носіїв у певний період часу [2: 8]. На відміну від неологізмів, *okazіоналізми* – це мовленнєві конкретно-ситуативні, створені за традиційними і нетрадиційними (новими) словотвірними моделями слова, які проходять стадію узуалізації у ході їхньої адаптації в мові, проте ще не зареєстровані у словниках неологізмів, хоч і служать для нової назви денотату [10: 8]. Будь-які новотвори в момент виникнення становлять собою факти мовлення і стають фактами мови

тільки після багатократного відтворення, поширення і закріплення в узусі. У межах нашого дослідження вживаємо термін “лексична інновація” як гіперонім для термінів “неологізм” та “оказіоналізм”.

Для опису та кращого розуміння процесів творення англійських інвективних новоутворень-назв особи виокремлюємо декілька основних шляхів, які властиві словотвору лексичних одиниць (ЛО) нашого матеріалу спостереження: 1) морфологічний (злиття двох і більше слів, суфіксація, телескопія, за допомогою компонентів складних слів); 2) неморфологічний (словоскладання, метафоризація, конверсія); 3) запозичення; 4) фонетичний (ономатопія). Окрім того, у нашому емпіричному матеріалі є група слів, шлях творення яких, на нашу думку, не піддається ідентифікації. Схарактеризуємо основні способи у межах кожного з визначених шляхів словотвору досліджуваних нами ЛО.

Таблиця 1.

**Продуктивність способів словотворення англійських лексичних інновацій
інвективів-назв особи**

№	Спосіб словотворення	Частота у м-лі дослідження		Приклади інвективів
		Абс.	Відн. (%)	
1.	Злиття двох і більше слів	35	19,4%	<i>Boot-boy; born-against; crackhead</i>
2.	Суфіксація	34	18,9%	<i>Motherette; peppier; petonic</i>
3.	Словоскладання	32	17,8%	<i>Apple polisher; Bad news; couch potato</i>
4.	Інші способи творення інвективів	25	13,9%	<i>Dimp; goofer; losple</i>
5.	Телескопія	16	8,9%	<i>netizen; stalkerazzi; twonk</i>
6.	МЕТАФОРИЗАЦІЯ	16	8,9%	<i>Joye; K-mart express; Moses</i>
7.	Конверсія	7	3,9%	<i>Blamot; stirrer; stiff</i>
8.	Запозичення	7	3,9%	<i>Bimbo; loc; machoso</i>
9.	Скорочення	3	1,6%	<i>Bum; neg; pseudo</i>
10.	За допомогою компонентів складних слів	2	1,1%	<i>Autochondriac; motormouth</i>
11.	Ономатопія	2	1,1%	<i>Hoodoo; kook</i>
12.	Римований сленг	1	0,5%	<i>faghag</i>
	Усього	180	100%	

Кількісні підрахунки засвідчили, що найпродуктивнішим способом словотворення є злиття двох і більше слів – тобто 35 ЛО (19,4 %) належать до іменних словосполучень і утворилися за моделями: $n + n$, наприклад, *boot-boy*, $a + n$, наприклад, *smarty-boots*.

Структурний підрозділ "Інші способи творення інвективів", у межах якого нараховуємо 25 одиниць, або 13,9 %, містить слова, що є неологізмами, наприклад, *dimp*; сленгом, наприклад, *dork*, *gofer*; словами, які утворені за принципом аналогії, наприклад, *nerd*, *losple*; словами, походження яких невідоме або його неможливо встановити.

На морфологічному рівні найпродуктивнішим способом словотворення інвектив-назв осіб є злиття двох і більше слів. У результаті дослідження виявлено 35 складних слів-інвективів, тобто 19,4 %, які представлені двома типами слів: 1) утворених зі звичайних, простих за структурою слів, напр., *crackhead*, *sorehead*, *head-case*; 2) в яких принаймні один із компонентів є похідною основою, напр.: *Ball-breaker*, *gender-bender*, *whistle-blower*. Найпродуктивнішою виявилась структурна модель $a + n$. За цією моделлю утворено 22 ЛО, що складає 63% цієї групи слів, наприклад, *longbeard*, *roughneck*, *Smarty-boots* тощо.

За допомогою суфіксального способу утворено 34 інвективів-назв, що складає 18,9% ЛО нашої картотеки. При цьому найчастіше використовуються два суфікси: *-er*, наприклад, *Buster*, *User*, *Siner*, та *-ie* / *-y*, наприклад, *Winie*, *Okie*, *Wally*. Послугуючись класифікацією І.К. Білодіда, зазначимо що, перший належить до класифікаційних, а другий до оцінювальних суфіксів, які визначають певний семантичний клас [3: 174].

Структурний аналіз семи слів-телескопізмів, тобто 8,9 %, дає підстави вважати, що в сучасному словотворенні помітна тенденція поєднання двох видів словотворення – скорочення та телескопії (як виду словоскладання) [2: 5]. Унаслідок відсікання початкової, кінцевої та середньої частини основ, телескопізми видозмінюються за формою і за змістом. Це, очевидно, складає структурно-семантичний механізм пом'якшення негативного змісту інвектив-назв осіб в англійській мові, що підтверджується такими

прикладом, як *Netizen* = *Internet* + *citizen*, *Stalkerazzi* = *Stalker* + *Paparazzi*, *Twonk* = *twit* + *plonker* і низкою інших інвектив-телескопізмів.

Метафоризація як спосіб словотворення використовується у 16 інвективах-назвах осіб, що складає 8,9 % ЛО матеріалу дослідження. Досить широко представлені в англійській мові інвективи-антропоніми – 9 одиниць, або 5 %, тобто інвективи-назви осіб, які утворюються внаслідок антономасії – метонімічного перенесення власних імен і прізвищ. Матеріалом для творення цього типу інвективів-назв осіб слугують, як правило, найбільш поширені, традиційні в межах певної нації імена: *janny* «шкільний доглядач» від *Jane*, *Jenny*, що є прізвиськом від імені *Jennifer*, яке вважається популярним ім'ям у Шотландії.

Конверсія також розглядається як особливий спосіб утворення інвективів-назв осіб, оскільки у цьому випадку словотворчим рушієм служить сама парадигма слова. Вісім інвективів-назв, а саме 4,5% ЛО, утворено шляхом конверсії, наприклад, *blamot*; *stirrer*; *stiff*. Вони свідчать про постійну семантичну динаміку серед інвективів-назв осіб.

Лексико-семантичне вивчення запозичень – 7 одиниць, або 3,9 %, - з іспанської (*loc*, *machoso*) та італійської мов (*bimbo*) свідчить, що більшість з них лише частково адаптована у фонетичній та граматичній системах англійської мови, що пояснюється звуженою сферою їхнього функціонування в мовленні.

За участю *auto*- та *motor*- (компонентів складних слів) утворено дві інвективи-антропосемізми, або 1,1 % ЛО матеріалу спостереження, а саме: *Autochondriac*; *motormouth*.

Дефініційно-компонентний аналіз корпусу слів матеріалу спостереження дозволив виокремити диференційні семи, згідно з якими групуємо інвективи-антропосемізми на 13 ЛСГ: 1) особливості поведінки, звичок; 2) інтелектуальні характеристики; 3) гендерні ознаки; 4) життєві пріоритети; 5) поведінка в соціумі; 6) професійні ознаки; 7) ознаки психічного стану; 8) соціальний статус; 9) етнічні ознаки; 10) антисоціальна поведінка; 11) вікові ознаки.

Результати кількісних підрахунків показали, що найчисельнішою є ЛСГ “Особливості поведінки, звички” – 40 ЛО, тобто 22,2 ЛО % матеріалу дослідження, напр.: *Blamot*, *netizen*, *shopaholic*

ЛСГ “Інтелектуальні характеристики особи” включає 33 інвективи, тобто 18,3% матеріалу дослідження, напр.: *Meathead*, *nerd*, *grind*. У межах цієї ЛСГ виокремлюємо декілька лексико-семантичних рядів (ЛСР): 2.1) ЛСР “Тупість” є найчисельнішою в межах цієї ЛСГ і охоплює 29 ЛО, зокрема *Nerd*, *Dork*, *Wally*; 2.2) ЛСР “Розумники”, до якої входять чотири інвективи, напр.: *Grind*, *Smarty-boots*, *Stidiots*.

ЛСГ “Гендерні ознаки” охоплює 22 ЛО (12,2%), які поділяються на два ЛСР: 3.1) ЛСР “Жінка”, що нараховує 15 інвектив, напр., *Motherette*, *Bimbo*, *Tart*. Цей ЛСР є досить чисельним, і більшість його ЛО мають перше значення “проститутка”; 3.2) обсяг ЛСР “Чоловік” складає 7 ЛО – *Toy boy*, *Lounge lizard*, *househusband*.

ЛСГ “Життєві пріоритети” нараховує 13 ЛО та поділяється на такі ряди: 4.1) ЛСР “П'янство” складає майже половину лексем (6 ЛО), напр.: *Buster*, *Buzz crusher*, *Winie*. Інвектива *Winie* безпосередньо утворена від слова *wine* і називає людину, яка має надмірний інтерес до вина, особливо при оцінці і порівнянні різних його видів; 4.2) ЛСР “Статок”, яка включає 4 ЛО, заснована на асоціаціях, пов'язаних із грошовим багатством та заможними людьми, напр.: *Fat cat*, *Lombard*, *silk-stocking*. *Fat cat* спочатку означало багатого спонсора у політичній кампанії, але згодом стало використовуватися також у значенні – заможна та привілейована особа; 4.3) ЛСР “Наркотична залежність” складає 2 ЛО – *Acid head*, *Crackhead*. *Acid head* називають особу, часто з розумовими відхиленнями, залежну від ЛСД. *Crackhead* – людина, що надмірно палить, або є залежною від наркотиків (очищеного кокаїну); 4.4) ЛСР “Релігійні пріоритети” входить одна ЛО – *Candleholic*.

ЛСГ “Поведінка в соціумі” налічує 12 ЛО, тобто 6,7 % матеріалу спостереження, напр.: *Parachutist*, *Bad news*, *Basthole*.

ЛСГ “Професійні ознаки” охоплює 12 інвектив нашої картотеки, напр.: *Seagull manager*, *Stalkerazzi*, *Sea lawyer*. До неї входять номінанти таких професій: журналіст (*Stalkerazzi*), юрист (*Sea lawyer*), офіціант (*Peppier*), вчитель (*Bloctobe*) та політик (*Moses*).

ЛСГ “Ознаки психічного стану” нараховує 11 ЛО, тобто 6,1% інвектив нашої картотеки, й складається з двох рядів: 7.1) ЛСР “Божевілля, неврівноваженість” – 6 ЛО, напр.: *Freak*, *Head-case*, *Radge*; 7.2) ЛСР “Фобії” – 5 інвектив, напр.: *Petonic*, *Autochondric*, *Yellow dog*.

ЛСГ “Соціальний статус” містить 11 (6,1 %) ЛО матеріалу дослідження, напр.: *Big wig*, *King pin*, *Big brother*.

ЛСГ “Етнічні ознаки” також охоплює 11 інвективи (6,1 %), напр.: *Coconut/coconut head*, *rude boy/rudie*, *spearchucker*.

До ЛСГ “Антисоціальна поведінка” відносимо 8 інвектив, тобто 4,4 % ЛО матеріалу спостереження, напр.: *Disablist*, *Stirrer*, *Fizgig*.

ЛСГ “Вікові ознаки” охоплює 7 ЛО (4 %) нашої картотеки, напр.: *Longbeard*, *Joye*, *Boot-boy*, і поділяється на: 11.1) ЛСР “Молодь” налічує 5 ЛО, напр., *Boot-boy*, *Dudical*, *Joye*; 11.2) ЛСР “Старі” є двічі

меншою й охоплює 2 ЛО, напр.: *Longbeard, Crinkly*;

Отже, дослідження структури англійських лексичних інновацій – інвективів-номінантів осіб виявило, що злиття двох і більше слів (19,4 % ЛО), та суфіксація (18,9 %, ЛО) є найпродуктивнішими способами їхнього словотворення. Менш продуктивним є творення за участю компонентів складних слів, ониматопія (1,1 % ЛО) та римований сленг (0,5 % ЛО). Високою є словотворча активність моделей $n + n$, $a + n$. За семантичним критерієм, лексико-семантичне поле англійських інвективів-антропосемізмів, які є лексичними інноваціями, складається з 11 лексико-семантичних груп. Найчастіше когнітивними чинниками утворення англійських інвективів-антропосемізмів виступають: риси поведінки та звички, а також інтелектуальні здібності особи.

Перспективою подальшого дослідження може бути визначення оцінного значення інвективних лексичних інновацій-номінантів особи в сучасній англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Английские неологизмы (60-70-е годы) / Отв. ред. Жлуктенко Ю. А. – Киев: Наукова думка, 1983. – 172 с.
2. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2003. — 20 с.
3. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. – К.: Вища шк., 1969. – 361 с.
4. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Ладомир, 2001. – 340 с.
5. Заботкина В. И. Семантика и прагматика нового слова: Автореф. дис. ... докт. філол. наук. – М., 1991. – 51 с.
6. Завражина Г. В. Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної газетної комунікації): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т філології. — К., 2008. — 20 с.
7. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу англійської мови у 80-ті-90-ті роки ХХ століття: Автореф. дис. докт. філол. наук. – Київ, 2003. – 36 с.
8. Згурська В. Г. Лексичні інновації англійської мови як вербальне відбиття нових концептів // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2005. – № 649. – С. 41-45.
9. Ребрий О. В. Оказіоналізми як засіб формування мовної картини світу // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 667. – Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків: Константа, 2005. – С. 137-140.
10. Янков А. В. Соціально-політичні неологізми та оказіоналізми в американському варіанті англійської мови: структура – семантика – функціонування: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2004. — 20 с.
11. Gozzi R. New words and a changing American culture. – Columbia: Univ. of South Carolina press, 1990. – 124 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Балла М. І. Англо-український словник. – К.: Освіта, 1996. – Т. 1. – 752 с. – Т. 2. – 712 с.
13. Новий англо-український та україно-англійський словник. – Х.: Друкарський центр "Єдиноріг", 2000. – 576 с.
14. Dictionary.com // Режим доступу: dictionary.reference.com
15. Thorne T. Dictionary of Modern Slang. – М.: Вече-Персей, 1996. – 318 с.
16. The Oxford Dictionary of New Words / Ed. By Elizabeth Knowles. – Oxford. New York: Oxford University Press, 1997. – 599 p.
17. Trash, Cash, Fizzbos and Flatliners. A Dictionary of Today's Words. / Ed. by Lerner, Gary S. Belkin. – New York: Houghton Mifflin Company, 1993. – 221 p.

Ірина ПИНДИК

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б. В. Кучинський

Дериваційні процеси у німецькій фразеології є дуже важливими для сучасної лінгвістики, адже вивчення фразеологічної деривації та вивчення відношень, що складаються між базовими та похідними одиницями дає можливість з'ясувати побудову та функціонування всієї фразеологічної системи мови.

Аналіз сучасного стану фразеологічної науки показує, що проблеми фразеотворення ще не досить вивчені та привертають все більшу увагу провідних фразеологів (Ш. Баллі, П. Блумфільда, Х. Касареса, Райхштейна А. Д., Куніна А. В., Чернишевої І. І., Мокієнко В. М., Теллі В. Н., Назаряна А. Г., Мелерович А. М., Розензона Л. І., Телія Н. В. та ін.)

Уже в XVI—XVII ст. виходить декілька збірок німецькою та латинською мовами: Agricola, Johannes. Dreihundert gemeiner Sprichwörter, der wir Deutschen uns gebrauchen. Hagenau, 1529; Namenlose Sammlung von Jahre 1532; Franck, Sebastian. Sprichwörter. Frankfurt a. M., 1541; Schottel (ius) Justus Georg. Ausführliche Arbeit von der Deutschen Hauptsprache. Braunschweig, 1663 (у цій праці вперше зустрічається термін sprichwörtliche Redensart, який набрав згодом широкого вжитку); Bebel, Heinrich. Proverbia Germanica collecta atque in Latinum traducta. Straßburg, 1508; Tunnicius. Monosticha. Köln, 1513 u. ö. (hg. von Hoffmann von Fallersleben). Die älteste deutsche Sprichwörterammlung. Berlin, 1870, тощо.

Особливо багато словників та різноманітних збірок прислів'їв і приказок, стійких сполук слів, крилатих слів тощо з'являється у XVIII та у XIX ст. Серед авторів цих лексикографічних досліджень в першу чергу слід назвати Г. Бюхманна, Й. Ейзелейна, В. Кьорте, К. Зімброка, Ф. Тетцнера [2: 9].

Історія вивчення утворення фразеологізмів сягає праць Буслаєва Ф.І., Потебні О.О., Ф. Зейлера, Борхарт-Вустманн-Шоппе, В. Шлейшер. Академік Буслаєв Ф.І., вказуючи на стабільність форми фразеологічної одиниці, відмічав видозміни її за умови збереження змістової єдності [3: 181]. Потебня О. О. своїми спостереженнями над процесами стиснення сюжету, а саме байок та прислів'їв у "приказки" та "висловлювання", зробив цінний внесок в історичне описання стійких словесних комплексів (далі ССК) та пізнання закономірностей їх утворення як знаків мови [10: 103].

Найвидатнішою працею першої половини XX ст. є "Німецька фразеологія" ("Deutsche Sprichwörterkunde") Ф. Зейлера. Тут робиться спроба диференціювати стійкі сполуки слів: в окремі групи виділено прислів'я, приказки (sprichwörtliche Redensarten) і власне фразеологізми (наприклад: im Trüben fischen; Öl ins Feuer gießen; an den Bettelstab kommen), афоризми, крилаті слова, парні сполуки слів. Багато уваги Ф. Зейлер приділяє аналізу етимології фразеологізмів, сферам їх виникнення, тематичній характеристиці. Важливо, що деякі положення праці не втратили актуальності і на сьогоднішній день. Мається на увазі визначення прислів'я, що стало класичним, характеристика виражальних засобів, структури зворотів тощо [2: 9].

Значним досягненням німецької фразеології слід назвати словник, виданий Е. Агріколою за участю Г. Гернера та Р. Кюфнера. У вступній статті словника розглядаються різні типи сполук слів, серед них фразеологічні одиниці та їх класифікація, вказується на верхню і нижню межу фразеологізмів, дається характеристика сполук слів, що стоять безпосередньо за рамками фразеології.

У зарубіжному мовознавстві до процесів зміни ССК звернувся швейцарський лінгвіст Ш. Баллі. Він розрізняє два основних типи сполучень слів: фразеологічну групу, "в якій спайка слів відносно вільна", та фразеологічна єдність, "в якій зовсім поглинається та втрачається індивідуальний зміст слів-компонентів". Визначаючи фразеологічні єдності за зовнішніми та внутрішніми однаками, Ш. Баллі визначає наявність в них змінних компонентів, заміна яких не порушує цілісності ССК (зовнішня ознака): "...поряд зі сталою частиною фразеологічний зворот може містити змінну, тобто деякі слова звороту можуть бути замінені іншими без порушення цілісності групи". Крім того, Ш. Баллі вказує серед інших ознак на "можливість еліпсиса, плеоназму у складі фрази, наявність похідних від неї слів" (внутрішні ознаки) [1: 99].

У працях відомого лінгвіста В. Шмідта фразеологія розглядається як частина словникового складу мови. Інакше кажучи, він відносить фразеологізми до одиниць мовної системи. Характеристиці фразеологічних одиниць Шмідт В. виділяє незначне місце. Він розглядає їх як засіб образності мови поруч з персоніфікацією, метафорою, метонімією. Характерною особливістю фразеологізмів вважає образність, здатність символічно виражати інший зміст [2: 12].

У зв'язку зі спробами класифікації ССК окремі думки про фразеологічну деривацію висловлюються і в книзі іспанського лінгвіста Х. Касареса. Так, характеризуючи висловлювання як "...стійкі сполуки двох та більше слів, які мають функцію частини мови та заздалегідь відомим єдиним значенням, яке не є простою сумою нормальних значень компонентів" за їх функціональними та структурними особливостями, Х. Касарес підходить до них з етимологічним критерієм та називає історичні причини їх виникнення. "Слід вважати, що багато висловлювань, які використовуються на сучасному етапі у розмовній мові, є осколками, які вціліли після загибелі старих проverbs'яльних сполук ... частинами прислів'їв" [7: 181].

Постановка проблеми фразеологічної деривації стала реальною після виокремлення фразеології у самостійний розділ лінгвістики в результаті інтенсифікації досліджень з фразеології на базі робіт академіка Виноградова В. В. [4]. Виникнення і систематизація одиниць фразеології на основі конкретизації про фразоутворюючі властивості слів та їхні "фразеологічно пов'язані" значення та обумовлене цим визначення об'єму фразеології, стали основою теорії фразеології. "Проблематика фразеології була переведена в план теоретичного дослідження законів поєднання слів та словесних значень в особливій лексико-семантичні комплекси, які відрізняються від утворень, основаних на самостійному парадигматичному протиставленні словесних значень та синтагматичній свободі їх поєднання" [12: 260].

Вказуючи шляхи розвитку фразеології, Виноградов В. В. звертає увагу на дослідження ССК щодо використання у мовленнєвій діяльності. "В мовленнєвій діяльності ... межі слова та фрази хиткі, не визначені. ... В мовленнєвій діяльності як особлива синтаксична категорія виступає складне фразеологічне ціле" [5: 47].

Вивчення утворення ССК в історико-діахронічному аспекті, що почалося ще з часів Потебні О. О., знайшло своє продовження у відомій праці Ларіна Б. А. "Нариси з фразеології". Автор стверджує, що "виникнення, шляхи та закономірності утворення фразеологічних сполучень можуть бути з'ясовані лише за умови історичної побудови фразеології, при розробці всього багатства середньовіччя та стародавньої ідеоматики, стійких сполук у різних мовах" [9: 202].

Однак у праці Ларіна Б. А. висвітлювалося питання утворення фразеологічних одиниць зі змінних,

“вільних” словосполучень, що відповідає постановці проблеми структурної єдності одиниць “власне фразеології” та відмежування їх від невірних, але якісно нових сполучень.

Ряд цікавих думок для формування теорії фразеологічної деривації висловлює Шанський Н. М. Це стосується утворення фразеологічних одиниць у процесі їх використання в мовленні та розмежування джерел їх утворення. “Надзвичайно важливого значення набуває також і облік бінарності слова та фразеологічного звороту як результату та факту деривації, такої обставини, яка обов’язково потребує обліку не лише того, як утворюються слова і фразеологізми, але і того, на базі чого вони утворюються” [14: 250].

Виходячи з концепції “фразеологія в широкому розумінні”, утворення ССК на основі прислів’їв та приказок розглядав Кунін А. В. Він відзначив два шляхи утворення ССК з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів в залежності від того мовного матеріалу, який ліг в основу майбутнього ССК: первинну та вторинну фразеологізацію. При цьому Кунін А. В. називає шляхи утворення ССК одним з аспектів фразеологізації, розуміючи під фразеологізацією утворення фразеологічних одиниць та стійких словосполучень нефразеологічного характеру [8: 8]. Якщо первинна фразеологізація включає шість основних типів утворення ССК (переосмислення змінних сполук слів; переосмислення стійких сполук нефразеологічного характеру; на основі потенціальних фразеологізмів; з авторських зворотів; на основі сюжету, але не сполуки слів; каламбурне обігрування омонімів), то вторинна фразеологізація являє собою ССК від ССК шляхом виокремлення зі складу більш складних фразеологізмів – як словосполучень, так і речень.

Основною рушійною силою, що приводить в рух “механізм фразеологізації” (шляхи утворення ССК), Кунін А. В. вважає фразеологічну стійкість. Цієї точки зору дотримувалась і Свиридова Л. Ф., вивчаючи збагачення англійської фразеології шекспіризмами [11].

Серед праць, присвячених вивченню фразеології німецької мови, значний вплив на розвиток теорії та постановки проблеми фразеологічної деривації мали праці Чернишевої І. І. Тонко та глибоко проаналізувавши процес фразеологічної деривації Чернишева І. І. з усією впевненістю стверджувала, “наявна фразеологія” є не лише джерелом збагачення і розширення словникового, але і фразеологічного складу мови. “Новими аспектами, які щойно поставлені та чекають свого вирішення, - зазначала Чернишева І. І., - є збагачення німецького фразеологічного фонду на основі наявної фразеології, а також збагачення лексичної системи на базі фразеологічних одиниць” [13: 26].

Досліджуючи семантику і структуру крилатих висловів, а також взаємодію з іншими ССК, питання поповнення фразеологічного складу сучасної німецької мови на базі крилатих висловів в плані діячності вивчає Гаврись В. І. [6]. При цьому розглядається семантика і структура як вихідних крилатих виразів, так і похідних від них ССК, які автор називає за Х. Касаресом “осколковими виразами”. На основі структурно-семантичних особливостей крилатих виразів Гаврись В. І. поділяє їх на сучасні та історичні. Він приходить до висновку, що історичні крилаті вирази в плані діячності є одним із джерел поповнення фразеологічного складу сучасної німецької мови. Виникнення нових ССК при структурно-семантичних перетвореннях крилатих висловів відбувається шляхом розпаду багатокомпонентних базових виразів. Для теорії фразеологічної деривації особливо важливими в праці Гаврися В. І. є висновок про фразеологізацію виразів як при незмінній їх формі, так і при структурній видозміні в процесі їх семантичного перетворення [6].

Питанням щодо відмежування фразеологізмів від інших видів стійких сполук слів займався Борхарт-Вустманн-Шоппе в своєму словнику, який був потім перевиданий Шрімером А., де дається визначення фразеологічної одиниці, вказується на відокремлення фразеологізмів від прислів’їв та приказок, розглядаються структурна і стилістична властивості фразеологізмів, а також їх образність.

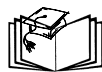
Окремі зауваження щодо стійких сполук слів містять праці Г. Пауля, О. Беагеля, І. Ріса, Й. Ербена тощо [2].

Для поглиблення проблематики фразеологічної деривації мали велике значення праці Амосової Н. Н., Шанського Н. М., Архангельського В. Л., Куніна А. В., Чернишевої І. І., Бабкіна А. М., Райхштейна А. Д., Гаврися В. І. та ін.

До видань останнього часу належать праці Борхарта-Вустманна-Шоппе, К. Крюгера-Лоренца, Е. Агріколи та В. Фрідеріха [2: 44].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Балли Ш. Французская стилистика / Пер. К.А. Долинина. – М., 1961.
2. Баран Я.А. Основні питання загальної та німецької фразеології. – Львів: Вища школа, 1980. – 156 с.
3. Буслев Ф.И. Исторические очерки народной словесности и искусства. – 1861.
4. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Русский язык: Грамматическое учение о слове. – М.; Л., 1947 – С. 360 – 364.
5. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. – Л., 1946.
6. Гаврись В. І. Фразеологізація крилатих виразів сучасної німецької мови. – “Мовознавство”, 1969 - №4 - с.14-19
7. Касарес Х. Введение в современную лексикографию / Пер. Н.Д.Арутюновой. – М., 1958.
8. Кунин А.В. Пути образования фразеологических единиц // Иностр. яз. в шк. – 1971. - № 1 – С. 8-21.

9. Ларин Б.А. Очерки по фразеологии // Учен. зап. ЛГУ. № 198. Сер. филол. наук. – Л., 1967. – С. 31-36.
10. Потебня А.А. Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка. – Харьков, 1984.
11. Свиридова Л.Ф. Обогащение английской фразеологии: Автореф. дис. канд. филол. наук. – М., 1968.
12. Телия В.Н. О дополнительной слово- и фразообразовательных способов номинации в сфере обозначения непредметных сущностей // Сб. науч. МПНИИЯ им. М.Тореза. – М., 1980. – № 164. – С. 170-179.
13. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка. – М., 1970.
14. Шанский Н.М. Деривация слов и фразеологических оборотов // Труды Самарканд. ун-та. Вопросы фразеологии. – 1970.

Ольга ПОПЛАВСЬКА

ЕФЕКТИВНЕ ЧИТАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник - професор Д.А.Євгененко

У процесі навчання іноземних мов читання вже на початковому етапі повинно займати важливе місце, проте іноді спостерігається недооцінка його ролі. Спрямованість на практичне оволодіння іноземною мовою посилює тенденції навчання усної мови, що проявилось у погіршенні ставлення до читання іноземною мовою у вищих навчальних закладах. Між тим часто вміння читати повинно бути на першому місці. У технічних вищих навчальних закладах воно повинно стати основною метою навчання [3, 9].

На думку багатьох вчених саме ефективне читання є більш значущим в сучасних умовах і його доцільно активно впроваджувати в навчальний процес, тому саме питання ефективного читання, як невід'ємної складової навчального процесу, є досить актуальним. Над дослідженням проблеми читання плідно працювало багато науковців: З.І. Кличнікова, С.К. Фоломкіна, В.І. Ільїна, Т.Г. Єгоров, М. Уест, Г.В. Рогова, К.І. Крупнік, С.Ф. Шатілов, О.Б. Бігич, П. Хегболт та інші.

Що ж таке ефективне читання? Чим воно відрізняється від традиційного? Які методи і принципи його організації?

Ефективне читання ґрунтується на психолінгвістичних моделях читання, запропонованих англійськими вченими А.Гурманом і У.Смітом (1982-1998). Згідно з поглядами А. Гурмана, читання – це психолінгвістична гра на здогадку, яка завбачає взаємодію між думкою і мовленням. Учений стверджує, що процес читання – це цикл шаблонів, передбачень-здогадок, тестування і підтвердження. Відповідно до переконань У.Сміта, є два типи інформації, обов'язкові для ефективного читання: візуальна інформація, яку ми отримуємо з друкованої сторінки, і невізуальна інформація, що має у своєму складі розуміння релевантного мовлення, тобто такого, що може диференціювати мовні одиниці, що є важливими для спілкування. Невізуальна інформація - це наша обізнаність з предметом обговорення, наша загальна здатність до читання і наші знання про навколишній світ. Чим більше невізуальної інформації ми маємо, коли читаємо, тим менше візуальної інформації ми потребуємо, і навпаки. Сміт стверджує, що “Навички читання справді залежать від використання очей якомога менше; оскільки у нас виробляються навички швидкого читання, ми вчимося опиратися більше на те, що ми вже знаємо і менше на сторінку (текст), що лежить перед нами” [6, 54].

Згідно з психолінгвістичними моделями читання, ефективне читання можливе і доцільне, тому що людина, яка швидко читає, не читає букву за буквою чи слово за словом, а схоплює зміст загалом. Проглядаючи зразки текстів, студент може передбачати значення більшої частини інформації, яку він уже має завдяки попередньому досвіду читання. Тоді він дивиться на другу частину тексту, щоб підтвердити свої передбачення. Тобто ефективний читач – той, хто правильно здогадується про зміст інформації за мінімальним обсягом тексту, що надзвичайно важливо і необхідно для всіх читачів. Тож у підготовці до занять чи іспитів студентам, вочевидь, слід опиратися на психолінгвістичні моделі А.Гурмана і У.Сміта [6, 58].

Д. Коуді розробив свою модель ефективного читання іншомовного тексту. Згідно з його моделлю, ефективне читання залежить від успішної взаємодії трьох факторів, а саме: концептуальних здібностей високого рівня, базових знань і стратегій процесу читання. Як же ми можемо навчити такого ефективного (швидкого) читання студента?

На нашу думку, першим завданням викладача має бути виявлення слабких місць чи проблеми в знаннях та вміннях студентів. Через діагностичні тексти і спостереження ми з'ясували, що студенти натрапляють на п'ять головних проблем, навчаючись читання:

1. Читання слово в слово, що гальмує швидкість сприйняття інформації і заважає зрозуміти основну думку чи проблему даної статті чи тексту.
2. Фокусування надмірної уваги на формі за рахунок значення.
3. Заглиблення в деталі, внаслідок чого втрачається головна ідея і студенти бачать тільки дерево замість лісу.

4. Маленький запас слів і велика залежність від словника через багатозначність слів.

5. Обмежені основні, базові знання й уміння.

Завдання, яке стоїть перед викладачем, полягає, на нашу думку, в тому, щоб допомогти студентам змінити їх звичну манеру послідовного читання, навчаючи ефективних навичок навчання.

Основним із таких ефективних методів є спрямоване читання, тобто читання в аудиторії під керівництвом викладача. У спрямованому читанні в аудиторії не тільки студенти можуть вчитися, як читати різними способами для різних цілей, але й викладач сам може спостерігати, як його студенти справді читають, щоб підказати їм чи допомогти, виправляючи їх помилки, вказуючи на слова, які вони не розуміють. Ці навички дають змогу читачам здогадатися про значення невідомих слів, не використовуючи словника. Тут можна виділити два важливих компоненти:

1. Здогадування значень слів за усвідомленим змістом прочитаного раніше, за допомогою синонімів і антонімів, а також за підказкою викладача.

2. Морфологічний аналіз слова, аналіз похідних, складних слів та часто вживаних словосполучень і фразеологічних зворотів.

Інший метод навчання, який необхідний викладачеві, - це вироблення умінь розташовувати спеціальні блоки інформації, які потрібні студентів, а саме: дату, вихідні дані чи назву. Студент зосереджує увагу на пошуку тільки тієї інформації, яка йому потрібна, обминаючи непотрібний йому в даному разі матеріал. Ключем до сканування постає формування здатності студента точно з'ясувати, яку саме інформацію він шукає і де її знайти. Щоб студенти виробили такі навички, викладач повинен змусити їх шукати специфічну інформацію, таку як визначення, ім'я автора, діючих осіб, назву місця, час дії, епоху, і прослідкувати, хто з них першим знайде таку інформацію, а тоді запропонувати студентів, який знайшов все необхідне першим, пояснити, як він це зробив.

Для студента важливо розрізняти два види швидкісного читання: сканування тексту з більш чіткою концентрацією уваги на деталях і більш оглядове читання для з'ясування головної ідеї різних підрозділів тексту [5, 36].

Деякі лінгвісти приділяли велику роль детальному дослідженню тексту. Зокрема І. Р. Гальперін писав, що текст - це повідомлення, яке об'єктивоване у вигляді писемного документа, який складається із цілого ряду висловлювань, що поєднані різними типами лексичного, граматичного і логічного зв'язку.

Дивлячись на читання як на особливий процес мовного спілкування, методисти виділяють два основних і нерозривних компоненти:

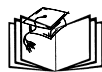
- сприйняття надрукованого чи написаного тексту,
- осмислення (розуміння) прочитаного.

Для сприйняття усного і писемного мовлення необхідна безпосередня дія фізичних явищ на органи почуттів (сприйняття), що протікає як єдине ціле з впливом на людину, яка читає або слухає зміст тексту [2, 23].

На думку психолога З.І. Кличкової, люди, які багато читають іноземною мовою, зберігають уміння говорити цією мовою довше, ніж люди, що читають мало і під час вивчення мови не надають великої уваги інтенсивному читанню іноземною мовою [3, 10]. Але концепція читання як процесу переробки інформації, що лежить в основі оволодіння іноземною мовою, не може охопити всі інтелектуальні, моральні, емоційні та культурно-освітні вимірювання літературного тексту [1, 10].

Щоб краще розібратися з питанням ефективного читання, потрібно розглядати його не тільки з точки зору методики, а й психології, а саме вивчати його психологічні особливості, починати потрібно з властивостей тексту [5, 42]. Якщо виходити із концепції В.А. Артемова, то можна вважати, що первинними фізичними властивостями тексту слід вважати величину літер, шрифт, яким вони зображені, насиченість і тон. Значення слів і сутнісний зміст тексту не змінюється від того, надруковані темним чи світлим, чорним чи кольоровим шрифтом. До другорядних властивостей літер потрібно віднести структурні особливості їх написання, що дозволяють людині відрізнити їх між собою. Як в усному мовленні немає нічого крім фізичних явищ звукової матерії, так і в писемному мовленні на людину діють тільки фізичні якості друкованих знаків. Писемні якості мови, що сприймаються людиною, не накладаються механічно на її фізичні властивості. Доведенням може бути такий факт: якщо передати комусь лист на невідомій для нього мові, тобто оптичний сигнал мови з його фізичними властивостями, то людина, що його читає, не може зрозуміти мовного значення і суттєвого змісту [4, 82].

Дослідження показали обумовленість сприйняття тексту зручністю його читання. Звідси, навчаючи читанню іноземною мовою, потрібно уважно ставитись до матеріалів для читання з точки зору їх зручності читання: розміру, відстані між рядками фону сторінки і використання кольорового шрифту. Для студентів це має значення на початковому етапі навчання, коли навички читання ще не досить розвинуті. Далі, при читанні літератури по спеціальності, наприклад, фахових журналів, не рекомендується брати статті, які набрані дрібним шрифтом, так як труднощі, що пов'язані з розбірливістю шрифту, затримують темп читання, призводять до втоми, і в решті решт до небажання читати іноземною мовою. Поки читання не

стало звичною діяльністю студентів, вони можуть відчувати труднощі, які пов'язані з іншим, ніж в алфавіті рідної мови, написанням букв та їх комбінаторикою в слові. Тому читання повинно протікати в заданому темпі. Останнє пов'язане з необхідністю привчити студентів до швидкого розпізнавання графічних символів.

Під час читання іноземною мовою, студент повинен володіти не тільки новим зоровим кодом, але і новою звуковою реалізацією оптичних сигналів. Викладач повинен чітко знати настільки кожен студент володіє навичкою читання іноземною мовою. Слід зауважити, що швидкість читання іноземною мовою пов'язана з темпом читання рідною. Вважають, що навички швидкого читання в значній мірі автоматично переносяться з рідної мови на іноземну [5, 53].

Читання вголос спрямоване насамперед на розвиток техніки читання, зокрема, перетворення зорових образів у слухові та артикуляційні. Воно також формує вміння об'єднувати мовні знаки в значущі відрізки, смислові комплекси, тобто синтезувати мовні одиниці, що має важливе значення на всіх етапах навчання. Для майбутнього вчителя професійною необхідністю є чітке виділення наголосів, пауз, інтонації, що сприяє виробленню стереотипів синтагматичного членування тексту, характерного для даної мови.

На старших етапах навчання читання вголос може навіть завдати шкоди, особливо коли ним підміняють зріле швидке читання про себе. Справа в тому, що швидкість читання вголос (повне проговорювання тексту) має свої технічні межі, його темп не може перевищувати темпу усного висловлювання.

Тим часом зріле читання здійснюється значно швидше і стрибкоподібно. Точними дослідженнями встановлено, що зрілий читач читає не послідовно, а "блоками", а іноді "абзацами" і навіть "по діагоналі" (всю сторінку відразу), чого не скажеш про читання на початковому етапі. Це досягається за рахунок так званої редукції («стискування») "звукової матерії" мови, що виявляється можливим лише при читанні про себе. Отже, постійне озвучування тексту незабаром починає гальмувати формування швидкісного читання [5, 59].

Читання виражає собою важливу діяльність, виконання якої базується на складній роботі центрів мозку. Пусковим механізмом цієї діяльності є графічний знак. Сприймання графічних знаків і їх перекодування засновані на законі єдності фізичних властивостей, сприйнятих якостей, мовленнєвих значень і змісту.

Дешифрування фізичних знаків і набуття ними визначеного змісту проходить по закону еталонного зв'язку і носить складний характер, але це не могло б існувати без фізичної дії графічного знаку на орган зору. Тому першочерговий механізм читання лежить в діяльності ока і зумовлений особливостями самого подразника – тексту, який являє, собою набір графічних символів з їх фізичними характеристиками і в їх співвідношенні з мовним значенням і змістом.

В процесі перекодування графічних знаків в суттєвий зміст особливе місце займає механізм ймовірного прогнозування. Без нього процес читання був би неможливий, ймовірне прогнозування тексту, що читається, власне і є тим механізмом, який призводить до руху і в той же час сам обумовлений еталонним механізмом. Саме в цьому психологи вбачають існування закону взаємодії сприйняття і розуміння при читанні.

Слово в тексті діє на зоровий аналізатор як фізичний подразник. При цьому спрацьовує складний механізм аналітико-синтетичної діяльності мозку, що включає в себе злиття даного подразника з еталоном, і впізнавання його як одиниці, що несе якусь певну інформацію, притому одночасно усвідомлюються зв'язки цього слова з іншими словами фрази і зв'язок словосполучень між собою, утворюється акт розуміння написаного. Читання в цьому випадку повинно бути зрозумілим як процес впізнавання і інтерпретації інформації, задоволеної в графічних сигналах по системі даної мови [5, 62].

Отже, читання - це один із видів мовленнєвої діяльності, що має велике пізнавальне значення. Воно має позитивний вплив на засвоєння лексичного та граматичного матеріалу та закріплення мовленнєвих навичок говоріння і письма. Читання звичайно виступає не лише як мета, а в як засіб навчання самого читання, а також інших видів мовленнєвої діяльності.

Навчання ефективного читання більш значуще в сучасних умовах і його варто активно впроваджувати в навчальний процес разом із іншими навчальними методами. Вміння володіти такими навичками не повинно недооцінюватись ні студентами, ні викладачами.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бориско Н.Ф. «Общевропейская компетенция владения иностранным языком. Изучение. Обучение. Оценка.» Анализ некоторых аспектов. Иноземні мови. №1.2005. с. 8-15
2. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. 3-е изд. Перераб и доп. – М.: АРКТН, 2004. – 192с.
3. Клычникова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке. – М., 1972. – с. 9-10
4. Клычникова З.И. «Некоторые психологические особенности обучения взрослых чтению на иностранном языке». Чтение. Перевод. Устная речь. – Ленинград: Наука, 1977. – с. 79-96
5. Общая методика обучения иностранному языку: Хрестоматия/ Сост. Леонтьев А.А. – М.: Рус.яз., 1991. – 360с.
6. Smith U. Frank. Reading. - Cambridge University Press, 1978. - 128 p

Олександра РАТУШНА

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕО-СИНОНІМІЧНИХ РЯДІВ
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник - доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Фразеологія є важливим елементом культурного надбання кожного народу, адже у цій сфері найбільш яскраво виражається національний спосіб світосприйняття: соціальна психологія етносу, характер та спрямованість практичної діяльності. Крім того, точнішу передачу відтінків значень, думок та відчуттів забезпечують словосполучення особливого типу, які схожі у значенні, однак різняться за морфемним складом, фонетичним оформленням та використанням, тобто фразеологічні синоніми.

Фразеологічна синонімія була об'єктом дослідження багатьох вчених, зокрема Л.П.Сміта, А.Дж.Уорелла, О.В.Куніна, Д.І.Квеселевича, О.І.Смирницького тощо. Однак, саме цей аспект фразеології не був повністю ґрунтовно дослідження, що передбачає існування певних лакун, які потребують подальшого заповнення. Зокрема це стосується структурного аспекту фразеологічних синонімічних груп.

Тому метою даної статі є дослідження структури ряду груп фразеологічних синонімів, що полягає у поєднанні підходів, які застосовуються при вивченні фразеологічних зворотів та фразеологічних синонімів.

Матеріалом для вивчення слугували 180 фразеологічних одиниць, згрупованих за семантико-структурним критерієм у синонімічні ряди та зібраних методом загальної вибірки з «Англо-українського фразеологічного словника» К.Т.Баранцева, «Англо-російського фразеологічного словника» О.В.Куніна, спеціалізованого словника фразеологічних синонімів Н.Л.Каменецкайте та творів англійських та американських класиків

Для початку необхідно з'ясувати сутність такого явища як фразеологічний синонім. В багатьох аспектах його визначення віддзеркалює поняття про лексичний синонім, однак з певною специфікою. Давайте порівняємо. За І.В.Арнольд, лексичні синоніми – це два або більше слів однієї мови, що належать до однієї частини мови, мають одне чи більше ідентичних (чи майже ідентичних) денотативних значень, є взаємозамінними, принаймні у деяких контекстах, однак різняться за морфемним складом, фонетичним оформленням, відтінками значення, стилістичними особливостями, комбінаторністю та ідіоматичним вживанням [1: 195]. В той же час Є.В.Богоявленської, зазначала, що «фразеологічні синоніми — це одноструктурні та різноструктурні фразеологічні одиниці, які при збереженні тотожності предметно-логічного значення, відрізняються семантичними відтінками значення, неадекватністю образної основи і різною функціонально-стилістичною приналежністю»[2: 65].

Крім того, О.В. Кунін також додавав, що фразеологічні синоніми повинні відноситися до одного морфологічного класу. Таким чином, не можна вважати фразеологічними синонімами адвербіальну фразеологічну одиницю (ФО) *for ages* - *довгий час, давно* та субстантивну *a month of Sundays* - *довгий строк, великий проміжок часу* [5:180].

З цього можна зробити висновок, що при визначенні слів або фразеологічних одиниць як синонімів, необхідно, щоб вони мали спільний концепт, однак з різними відтінками у значенні, були не однаковими у звучанні (у випадку фразеологізмів – містили різне лексичне наповнення), стосувалися однієї частини мови, відрізнялися стилістичними особливостями. Однак, внаслідок того, що фразеологічна одиниця може складатися зі слів, що відносяться до різних частин мови, постає питання до якого групи віднести той чи інший фразеологізм, а внаслідок цього, чи є фразеологізми зі схожим значенням синонімами і чи можна їх поєднати в один фразеологічний ряд.

Щоб дати відповідь на це питання О.В.Кунінін була розроблена структурна (а точніше структурно-семантична) класифікація фразеологічних зворотів. Згідно з нею, основна увага приділялася домінантному слову фразеологізму та співвіднесеність його з певною частиною мови [4: 85]. Тому дослідник виокремлював наступні групи:

- 1) вербальні (*To ride the hide horse, to drop a brick, to take a fancy, to take the bull by the horns*);
- 2) субстантивні (*a grass window, a bull in china shop*);
- 3) ад'єктивні (*high and mighty, as busy as a bee*);
- 4) адвербіальні (*from head to foot, by hook or by crook, like a shot*);
- 5) виголово (*good heavens! Sakes alike, goodness gracious!*).

Структурна типологізація фразеологічних синонімів є вдало розроблена В.П.Жуковим. Вчений розрізняв одноструктурні, різноструктурні, подібноструктурні фразеологічні синоніми.

Одноструктурні синоніми мають однакову схему (модель) побудови. Наприклад, фразеологічні синоніми *to shake a leg, to tread a measure, to have a crack* (мають спільне значення «танцювати») утворюються за схемою «дієслово+іменник».

Різноструктурні синоніми мають різний зразок побудови, неоднакове розташування складових компонентів (*all at once, on a sudden* – із загальним значенням “раптово”).

Подібноструктурні синоніми. Дана назва є умовною. До цієї категорії відноситься значна кількість ФО, які займають проміжне місце між вищезазначеними розрядами. Сюди відносяться, наприклад, фразеологізми, у складі яких граматично опорний компонент виражено однієї й тією ж частиною мови (дієсловом, іменником, прикметником, прислівником), а всі інші компоненти розташовані в різній послідовності, є по-різному оформленими [7: 365-366]. Наприклад, у фразеологічних одиницях з основним концептом «ніколи» *before the ink is dry, in a twinkling of an eye, before one can say Jack Robinson* основний елемент виражено прислівником (*before, in*), а схема розташування інших компонентів різниться.

Що стосується особливостей групування фразеологічних синонімів, то фразеологічні синоніми входять до складу синонімічних гнізд, синонімічних рядів та синонімічних груп. Можливі й змішані синонімічно-антонімічні групи. Це явище регулярне і є одним із проявів системності фразеології.

У склад синонімічного гнізда входять фразеологічні синоніми, які складаються із спільних компонентів, однак не містять синонімічних компонентів: *have a (good) head on one's shoulders – have one's head screwed on right (the right way)* – мати голову на плечах, бути розумним, кмітливим (перша ФО часто вживається у сфері бізнесу).

Появі синонімів цього типу сприяє утворення за аналогією, наприклад, за аналогією з ФО *play the fool* виникла варіантна ФО *act (play) the (giddy) goat* – поводитися по-дурному, кліти дурня [6: 111].

Фразео-синонімічний ряд (ФСР) можна розглядати як ланцюжок семантично пов'язаних ФО. Кожен член синонімічного ряду відрізняється будь-яким компонентом свого значення від інших членів ряду і співпадає з ними стосовно іншого компонента.

У склад синонімічного ряду входять фразеологічні синоніми, які містять як синонімічні, так і не синонімічні компоненти: *(as) clear as a day (day-light) – (as) plain as a pikestaff (as the nose on your face)* – повністю очевидно, без сумнівно, ясно як день; *(as) crazy as a fox – (as) mad as a March hare (as a hatter)* – повністю з'їхавши з глузду; *stand (stick) out like a sore thumb – stick out a mile* – бути помітним. Слова *clear* і *plain*, *crazy* і *mad*, *stand out* і *stick out* є синонімами [6: 111].

У склад синонімічної групи входять фразеологічні синоніми, які не мають ні синонімічних, ні спільних компонентів: *down at heel – out at elbow* – бідно, неохайно вдягнений (перша ФО може стосуватися до неохайної зовнішності навіть людини зі статком); *of the same kidney – tarred with the same brush* – люди одного складу, одного поля ягоди (друга ФО використовується в негативному значенні, а перша – не завжди) [6: 111].

Однак, найбільш поширеним і вживаним залишається поняття синонімічного ряду. Вони можуть складатися як з невеликої кількості фразеологічних синонімів (2-5) (необ'ємні / не потужні), так і бути досить чисельними (до 20 одиниць) (об'ємні / потужні). І це суттєво впливає на однорідність фразеологічного ряду з структурної точки зору. Наприклад, ФСР з концептом «a considerable quantity, much» складається з чотирьох субстантивних ФО: *a good bit, a good deal, a great deal, a vast deal* [3: 9]. Вони є одноструктурними, тобто побудованими за однаковою моделлю «Adjective+Noun».

Подібна тенденція спостерігається і в рядах з ад'єктивними фразеологізмами: *(as) hungry as a hawk, (as) hungry as a hunter* (концепт «very hungry»); *(as) pale/white/ as a ghost, (as) pale/white/ as a sheet (paper), (as) pale/white/ as ashes (stone), as white as death* (концепт «very pale») [3: 12]; *(as) red as a rose, (as) red as a beet, (as) red as a lobster, (as) red as blood, (as) red as fire* (концепт «very red») [3: 13]; вербальними ФО: *engage somebody's interest, enlist somebody's interest* (значення «to obtain interest»); *break into conversation, embark upon a conversation, enter into conversation, fall into conversation* (значення «to start a conversation») [3: 95]; *crack a jest, crack/cut/ a joke, make a joke* (концепт «to joke») [3: 212].

Однак, існують випадки, в яких до малочисельних фразео-синонімічних рядів входять фразеологічні одиниці не ідентичні за структурою. Наприклад, ад'єктивні фразеологізми: *be wet to the skin, be (as) wet as a drowned rat, be wet to the skin* (значення «be drenched»); *be worth one's salt, be worth one's weight in gold* (значення «be worthy») [3: 60]; адвербіальні ФО: *by fair means or foul, by hook or by crook* («by any means») [3: 69]; вербальні ФО: *to make a bee-line, take a short cut* (значення «to go by the shortest way») [3: 307].

У даних прикладах, фразеологічні синоніми є подібноструктурними. Це означає, що в них є опорне слово, яке відноситься до певної частини мови, а інші компоненти можуть трохи різнитися. Крім того, як бачимо з прикладів, і одноструктурні і подібноструктурні фразеологізми частіше за все побудовані навколо одного слова (наприклад, *hungry, pale, red, crack, worth* тощо).

Що стосується більш об'ємних синонімічних рядів, то потрібно зазначити, що вони достатньо рідко складаються лише з одноструктурних фразеологічних зворотів. Приклад типу *big boy, big bug, big gun, big man, big noise, big shot, big wig* (концепт «an important person») [3: 61] є достатньо рідкісним. Більш поширеною тенденцією є змішування одноструктурних та подібноструктурних фразеологічних синонімів в одному синонімічному ряді. Це означає, що один і той же фразеологізм може бути одноструктурним в порівнянні з одним і подібноструктурний з іншим ФО. Наприклад, для передачі концепту «healthy» можуть

використовуватися наступні ад'єктивні фразеологічні звороти: *alive and kicking, (as) fit as a fiddle, (as) fit as a flea, (as) right as rain /the mail/, (as) sound as a bell, hale and hearty, safe and sound, sound in wind and limb* [3: 284]. Отже, як бачимо, даний фразео-синонімічний ряд є неоднорідний за структурою. ФО *(as) fit as a fiddle, (as) fit as a flea, (as) right as rain /the mail/, (as) sound as a bell* є одно структурними синонімами з експліцитно вираженою компаративною складовою. В свою чергу фразеологізми *alive and kicking, hale and hearty, safe and sound* є теж одно структурними парними синонімічними зворотами. Однак, якщо порівняти ці групи між собою, то вони є подібноструктурними. Даний приклад вказує на ще одну особливість потужних синонімічних рядів. Фразеологічні синоніми можуть групуватися у їх складі за структурним принципом.

Проте, ці групи не завжди є пропорційними. Наприклад, для передачі значення “make use of an opportunity” є доречними вербальні фразеологізми з наступного синонімічного ряду: *catch /seize/ an opportunity, embrace an occasion, embrace an opportunity, make hay while the sun shines, play one's cards/hand/ well, play one's hand for all it is worth, seize an occasion, strike while the iron is hot, take (an) occasion, take an opportunity, take the tide at the flood, take time by the forelock* [3: 304]. Як бачимо, одна одноструктурна група складається з шістьох елементів (*catch /seize/ an opportunity, embrace an occasion, embrace an opportunity, seize an occasion, take (an) occasion, take an opportunity*), в той же час як друга – лише з двох (*take the tide at the flood, take time by the forelock*). Інші звороти не утворюють груп такого типу і є подібноструктурними по відношенню до інших.

Потрібно зазначити, що до одного синонімічного ряду можуть входити всі три типи фразеологічних синонімів (визначені за структурним принципом В.П.Жуковим). Яскравим прикладом є наступний синонімічний ряд зі значенням «я не я буду якщо...» (forms of positive or negative asseveration): *I'll be /I'm/ a Dutchman if /or/..., I'll be /I'm/ damned if..., I'll be /I'm/ hanged if..., I'll eat my hat (if, or)...., I'm jiggered (if)...., strike me blind if...* [3: 172]. Отже, у даному випадку одноструктурними є *I'll be /I'm/ damned if..., I'll be /I'm/ hanged if..., I'm jiggered (if)....*, подібноструктурними *I'll be /I'm/ a Dutchman if /or/..., I'll eat my hat (if, or)....*. ФО *strike me blind if...* є різноструктурним у порівнянні з будь яким елементом даної синонімічної групи.

Отже, дослідивши об'ємні та необ'ємні фразео-синонімічні ряди англійської мови ми можемо зробити висновок, що існує певна взаємозалежність між кількістю елементів синонімічного ряду та їх структурних взаємозв'язків. Не чисельні синонімічні ряди мають у своєму складі одноструктурні фразеологічні синоніми, потужні є змішаного типу. Переважна більшість складається як з одно-, так і з подібноструктурних синонімів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. - М.: Высшая школа, 1986.
2. Богоявленская Е. В. Фразео-синонимический ряд и проблема доминанты // Фразеологическая семантика: Германские и романские языки. - М., 1983.
3. Каменецкайте Н.Л. Синонимия в английской фразеологии. - М.: Международные отношения, 1971
4. Квеселевич Д.І., Сасіна В.П. практикум з лексикології сучасно англійської мови: Навч. посібник. - Вінниця: Нова книга, 2001.
5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Учеб. Для ин-тов и фак-тов иностр.яз. - М.:Высш.шк., 1996
6. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. - М.: Международные отношения, 1972
7. Современный русский язык: Лексикология. Фразеология. Лексикография: Хрестоматия и учебные задания / Сост. Л. А. Ивашко, И. С. Лутовинова, Д. М. Потебня, М. А. Тарасова, М. Ю. Жукова, Е. И. Зиновьева, М. А. Шахматова. — М.: Филологический факультет СПбГУ, 2002

Надія Савченко

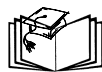
СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ СТРУКТУРИ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Німецька мова має багату фразеологію. Цікаве спостереження зробив Л. Сміт. Він пише: “Німецька мова більш за інші європейські мови багата поетичними і образними виразами фольклорного походження” [5:35]. Про це свідчить велика кількість збірок і словників одиниць фразеологізмів, прислів'їв і крилатих слів, основною спрямованістю деяких із них є пояснення походження і значення фразеологізмів.

Дослідження фразеології в німецькому мовознавстві бере свій початок із спостережень лексикографів, які звернули увагу на існування в мові стійких сполук слів, що відтворюються як готові одиниці з притаманною їм певною організацією елементів та значенням, відмінних від самостійних значень їх компонентів.

Значним досягненням німецької фразеології слід назвати словник, виданий Е.Агріколою за участю Г.Гернера та Р.Кюфнер. Слід відзначити також лексикографічну працю В.Фрідеріха “Сучасна німецька ідіоматика”. За останні роки вона є, по суті, найбільшим досягненням західнонімецької лексикографії. Питаннями фразеології займалися О.В. Кунін, С.Н. Денисенко, В.М. Телія, Ю.А.Фірсова, В.В.Виноградов.

Актуальною проблемою фразеології є аналіз семантики і походження фразеологічних одиниць німецької мови, оскільки це питання на сучасному етапі досі не вирішене.

Фразеологізм як одиниця мовної системи – складне багатогранне явище. Гостра полеміка ведеться навколо таких питань, як стійкість фразеологічних одиниць, співвідношення фразеологізму і слова, значення фразеологічних одиниць, методи дослідження та вивчення фразеологічної одиниці [1: 56].

Серед проблем фразеології особливе місце займає проблема визначення фразеологічної одиниці. Ще досі не вироблено загальноприйнятого визначення фразеологічної одиниці навіть для конкретної мови. Деякі вчені визначають фразеологізм як стійку сполуку слів, яка має своє власне значення, що не дорівнює сумі значень слів, що входять до словосполучення.

Семантична структура німецьких фразеологізмів складається з інформаційних блоків (макрокомпонентів): граматичного, денотативного, мотиваційно-образного, емотивного, функціонально-стилістичного, лінгвокультурного, кожен з яких має семну структуру. Обов'язковими елементами семантичної структури фразеологічних одиниць є граматичний, денотативний, емотивний і функціонально-стилістичний макрокомпоненти, мотиваційно-образний та лінгвокультурний блоки мають факультативний характер. Денотативний компонент фразеологічного значення вужчий за відповідний аспект лексичного значення, тобто денотат фразеологічних одиниць виражає коротший референтний ряд. Особливістю значення фразеологічних одиниць у порівнянні з лексичними одиницями є наявність більшого обсягу інформації про об'єкт позначення.

У структурі значення фразеологічної одиниці переважають емотивні, оцінювальні, образні елементи та стилістична забарвленість. Компоненти емотивності присутні в значенні мотивованих і демотивованих фразеологізмів, наявність цих компонентів не є контекстуально зумовленою. Своєрідність фразеологічної семантики виражається в значній деталізації фразеологічного образу та еврисемічності, більшій змістовності фразеологічного значення. Наявність сем лінгвокультурного компонента “культурна обумовленість”, “типовість для німецької спільноти” у значенні фразеологічних одиниць обумовлена зв'язком семантики фразеологічного компонента (слова-етнореалії, фонового слова), прямого значення прототипу фразеологічної одиниці з відомостями про реалії етнокультурної дійсності, культурно-ментальні факти.

Аналіз кількісних і якісних змін складу корпусу фразеологізмів відображає універсальні процеси еволюції самосвідомості людства. Процес деталізації об'єкта номінації фразеологічних одиниць, що виявляється в появі фразеологізмів вказує на розширення та оновлення понятійної сфери, вираженої у фразеології, що є об'єктивним процесом розвитку фразеологічної системи німецької мови. У семантиці фразеологічних одиниць знаходять вираження ідеали та цінності німецького суспільства на кожному етапі його розвитку [4: 21].

За загальнокатегоріальними значеннями і синтаксичними функціями фразеологічні одиниці належать до субстантивного, ад'єктивного, дієслівного розрядів. Фразеологізми вживаються у синтаксичній функції підмета, предиката, означення, додатка.

Становлення семантичних властивостей фразеологізмів є складовою частиною процесів первинного та вторинного фразотвору. При первинному фразотворі фразеологічної одиниці формуються на базі слів, вільних словосполучень і речень. При утворенні фразеологізмів взаємодіють вихідна матеріальна форма, позамовна ситуативна сфера, яка зумовлює появу фразеологічної одиниці, та мотивація мисленнєвої, емотивної інформації, що реалізується у фразеологічній одиниці. Фразотвірні механізми (семантичні та формальні зміни мовних одиниць), що діють у процесі утворення фразеологічних одиниць, обумовлені характером прототипів фразеологічних одиниць (вихідних одиниць): вільних словосполучень, речень; потенційних фразеологізмів; сталих словосполучень нефразеологічного характеру; крилатих висловів; окремих слів.

У первинному фразотворі продуктивною для фразеологічних одиниць є реалізація лексико-семантичних механізмів переосмислення прототипів: метафори, метонімії (на основі вільних словосполучень, речень; стійких словосполучень нефразеологічного характеру), метафоричного порівняння, алогізму, антитези, гіперболи, розширення речення. Процес перебудови семантичної структури компонента (як правило, іменника) є провідним чинником утворення узагальнено-метафоричного значення аналізованих фразеологічних одиниць. Формування семантичної структури фразеологічних одиниць *ein grober Bauer* – “*ein grober Mensch*” відбувається шляхом актуалізації потенційних сем компонента *Bauer*: емотивно-логічної семи “невихована людина”, емотивних сем “емотивний тон - презирство” “негативна оцінка” внаслідок наявності відповідних предметно-логічних сем компонента-іменника, які не узгоджуються з новою семантичною структурою.

В утворенні фразеологічних одиниць беруть участь фонетичні, структурні, синтаксичні, лексико-синтаксичні механізми. Евфонічні засоби (алітерація, асонанс, рима) сприяють добору компонентів фразеологічних одиниць та закріпленню їх у певній формі, що є чинником лексичної та граматичної стабілізації висловлювань: *falscher Fünziger* – “unzuverlässiger, heimtückischer Mensch”, *müde Tüte* – “langweiliger Mensch”. Нейтралізація структурних ознак розповідного речення під впливом інтонаційного оформлення (питального, вигукowego); зміна акцентування у висловлюванні, що формально виявляється у винесенні присудка, додатка на нетипову початкову позицію в реченні; певна послідовність розподілу ритмічних груп викликають процес загальної ідіоматизації вільних висловлювань.

Продуктивні семантичні механізми утворення фразеологізмів представлені розширенням та звуженням значення базових фразеологічних одиниць. Розширення значення фразеологічних одиниць у процесі вторинного фразотвору зумовлено відривом від первісного контексту; абстрагуванням від певної ситуації; затемненням вихідного образу. При формуванні нової фразеологічної одиниці відбувається перегрупування семантичної структури базової одиниці внаслідок дезактуалізації диференційних предметно-логічних сем, наприклад, при утворенні фразеологічної одиниці *mit der Latte laufen* – “eitel, leichtsinnig, unentschlossen sein” дезактуалізуються семи “пихатий”, “легковажний”. Звуження значення фразеологічної одиниці пов’язане з індукуванням додаткових диференційних сем предметно-логічного компонента. Поява сем “бути фахівцем у своїй справі”, “знати підхід до людей”, “бути знавцем усіляких вивертів” зумовила формування нової фразеологічної одиниці з розширеним змістом значення і, відповідно, меншим обсягом значення, ніж у базової одиниці: *den Rummel verstehen* – “seinen Vorteil auskennen” > *den Rummel verstehen* – “eine Sache gründlich kennen”

Досліджений мовний матеріал свідчить про активність механізмів структурно-семантичних трансформацій при утворенні фразеологічних одиниць. Морфологічна субституція сприяє конкретизації або узагальненню фразеологічного значення, зміні інтенсивності емотивності фразеологічної одиниці.

Наслідком лексичної субституції компонентів фразеологічної одиниці стає зміна інтенсивності емотивності, функціонально-стилістичної приналежності, лінгвокультурної маркованості фразеологізму, лексико-семантичної та граматичної валентності фразеологічної одиниці, підсилення узагальнено-метафоричного характеру фразеологічного значення, наприклад: *sein Mundwerk geht wie eine Karfreitagsratsche* – “von einem gern und viel redenden Menschen” > *sein Maul geht ihm wie ein Entenarsch* – “von einem Schwätzer”. У складі першої фразеологічної одиниці слово-реалія позначає культурний артефакт: *Karfreitagsratsche* – дерев’яна тріскачка, яка використовувалася для повідомлення про початок богослужіння в страсний тиждень, коли мовчали церковні дзвони. Фонове слово *Entenarsch* несе типові для ментальності національно-культурної спільноти асоціації, отже лінгвокультурний компонент другої фразеологічної одиниці виражений імпліцитно. Лексико-граматична субституція фразеологічних компонентів веде до зміни обсягу значення фразеологічної одиниці, розширення лексико-семантичної та граматичної валентності фразеологізму. Заміна компонентів фразеологічної одиниці на змінні слова дає змогу розширити валентні зв’язки фразеологізму, перенести його зміст на інші ситуації [3:135].

Еліптування структури фразеологічної одиниці може викликати узагальнення її значення внаслідок затемнення мотивації фразеологічної одиниці, ослаблення зв’язку з ситуацією, яка спричинила її появу. На інтенсивність емоцій, виражених похідними фразеологічними одиницями, впливає характер емотивної маркованості редукованого компонента, наприклад випуск компонента *ganz*, який несе певне емотивне навантаження (семантична структура містить емотивно-логічну сему “відповідність нормі”), веде до зниження інтенсивності емотивності похідної фразеологічної одиниці: *ein ganz gutes Herz* – “haben gut, gutartig, hilfsbereit sein” > *ein gutes Herz haben* – “gut, hilfsbereit, mitleidig sein”.

Розширення синтаксичної структури фразеологічної одиниці шляхом додавання нових компонентів, контамінації спричинює звуження значення фразеологізму, перетворення предметно-логічного компонента, підсилення образності та емотивності, зміну експлікованості лінгвокультурної маркованості фразеологічної одиниці, появу додаткових культурних конотацій. Стрижневий компонент фразеологічної одиниці *wie eine Schlange* – “von einem falschen betrügerischen Menschen, der gut behandelt und ungereizt doch zu Schaden sucht” та поширювач *falsch* мають спільні емотивно-логічні семи, семи емотивної оцінки. Ця семантична надмірність значно підсилює емотивність похідного звороту *falsch wie eine Schlange* – „sehr heimtückisch, nicht vertrauenswürdig”.

Спрощення синтаксичної структури фразеологічної одиниці супроводжується абстрагуванням і посиленням узагальнено-метафоричного змісту похідних фразеологічних одиниць, розширенням їх лексико-семантичної та граматичної валентності, наприклад: *Du bist mir ein schlauer Gast* – “du bist ein schlauer Mensch” > *Der schlaue Gast* – “listiger, verschlagener Mensch”. Ускладнення синтаксичної структури фразеологічної одиниці супроводжується семантичною спеціалізацією, посиленням інтенсивності емотивності похідних фразеологічних одиниць за рахунок повернення вмотивованості фразеологічного значення. Семантична структура фразеологічної одиниці *Er wirft das Beil zu weit* – “er ist ein Großsprecher, er lügt und übertreibt” містить диференційні предметно-логічні семи хвалитися,

ошукувати, які відсутні в семантичній структурі базової фразеологічної одиниці *das Beil weit werfen* – “*sich etwas großes vermessen, namentlich im Ansprechen, Reden*”, що свідчить про спеціалізацію значення похідної одиниці.

Реалізація фразеологічного значення на рівні мовлення позначається терміном актуалізація значення фразеологічної одиниці. Умовою узуальної актуалізації значення фразеологізму є збереження обсягу та змісту його семантичної структури, що експліцитно виявляється в незмінності дистрибутивних зв'язків фразеологічних одиниць. Порушення включення фразеологічної одиниці в контекст сигналізує про оказіональну актуалізацію значення одиниці, зміни в її семантичній структурі

Контекстом фразеологічної одиниці вважається частина мовленнєвого ланцюга, в межах якої відбувається узуальна або оказіональна актуалізація значення фразеологізму. Актуалізація оказіонального значення фразеологічних одиниць відбувається внаслідок дії семантичних та структурно-семантичних трансформацій, які супроводжуються зміною валентності фразеологізмів. Розвиток фразеологічного значення від узагальнення, набуття нових відтінків до повного його оновлення як різновид семантичних трансформацій цих одиниць визначається порушенням лексико-семантичної та граматичної валентності фразеологічної одиниці. Дистрибутивні зв'язки фразеологічних одиниць, які зазнали лексичної, граматичної, лексико-граматичної субституції, розширення компонентного складу, сприяють актуалізації оновлених компонентів їх значення: граматичного, предметно-логічного, емотивного, функціонально-семантичного [2:77].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Баран А.Я. Основные вопросы общей и немецкой фразеологии. – Львов, Высшая школа, 1980. .137 с.
2. Денисенко С.Н. Фразеобразование в немецком языке // Монография. – Львов, Высшая школа, 1988, 200 с.
3. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1986. – С. 214-245
4. Огуй О.Д. Лексикология немецкой речи. – Вінниця, 2003, 135 с.
5. Смит Л.П. Фразеология английского языка. – М., Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1959, 208 с.

Юлія САМОЙЛОВА

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – професор Д.А.Євгененко

Проблемою рольової гри як засобу активізації комунікативних умінь займалися багато вчителів, викладачів вищої школи і методистів – науковців серед, яких можна назвати Л. Єрмоленко, що досліджував комунікативний підхід до навчання іноземної мови, В.Лобанову, яка досліджувала тему рольової гри на заняттях з іноземної мови, І.Носаченко і Т.Шепеленко, які досліджували формування комунікативних умінь студентів в процесі рольової гри.

Актуальність теми полягає в тому, що рольова гра надає можливості використання процесів навчання іноземної мови як елементу комунікативного та особистісно-орієнтованого підходів згідно з сучасними методологічними засадами у вивченні іноземних мов.

Комунікативний підхід передбачає як засвоєння правил, так і їх практичне використання, як свідоме, так і підсвідоме в мовленні.

Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземної мови означає, що формування навичок і вмінь здійснюється завдяки мовленнєвій діяльності студента. Оволодіння засобами спілкування та вміннями аудіювання, читання, говоріння і письма спрямоване на їх практичне використання, отже і навчальна діяльність студентів організується для вирішення комунікативних завдань, максимально наближених до реального спілкування, тобто здійснюється в таких умовах, що моделюють спілкування.

Саме тому мова іде лише про максимальне зближення процесу навчання і прагматичного використання мови у реальному спілкуванні. Спілкування, якщо воно наближене до реального, – це більше, ніж просто передача інформації від мовця до слухача. Мовець такі ситуації є одночасно і суб'єктом, і об'єктом свого власного повідомлення. Спілкування - це обмін інформацією, який включає в себе також і передачу відношення до повідомлень як з точки зору мовця, так і з точки зору слухача.

Якість оволодіння студентом іншомовною діяльністю значною мірою зумовлена впливом окремих психологічних процесів. На сучасному етапі розвитку методики вчені вже тривалий час вважають необхідним усвідомлене оволодіння іншомовними навичками й вміннями з опорою на мисленнєві процеси аналізу та синтезу. Набуті таким шляхом навички та вміння є більш гнучкими і сталими. Мислення студентів характеризується різними особливостями такими, як самостійність, глибина

розуміння, швидкість передачі. Мислення функціонує в єдності з мовленням. Наявність індивідуальних відмінностей мислення вимагає застосування різних прийомів навчання [2, 10-11].

Важливу роль в оволодінні іноземною мовою відіграє також пам'ять. Участь у комунікативній діяльності можлива лише у тому випадку, коли у довгочасній пам'яті (свідомості) людини міцно зберігаються мовні засоби.

Існують різні типи пам'яті: одні студенти краще запам'ятовують предмети (образна пам'ять), інші - слова (вербальна пам'ять). Існує також поділ пам'яті за джерелом надходження інформації (слухова, дотикова, зорова, рухова і комбінована). У більшості людей наявні всі типи пам'яті, але рівень розвитку кожного з них неоднаковий.

Рівень розвитку пам'яті по-різному впливає на певні види мовленнєвої діяльності. Розвинути пам'ять кожного типу допомагає установка, мотивація і зацікавленість тих, хто вивчає мову.

Адже оволодіння студентами іншомовною діяльністю значною мірою зумовлено інтересом і професійною мотивацією, яка викликає і стимулює цілеспрямовану активність для досягнення мети. Психолог І.Зимня цілком правомірно називає мотивацію "запусковим механізмом" діяльності, у тому числі й мовленнєвої. Зіткнувшись з різноманітними труднощами на шляху до досягнення мети, мотивація у студентів може знижуватись, зникає активність, погіршується успішність.

Важливу роль у навчанні іноземних мов відіграють процеси сприймання. Індивідуальні особливості сприймання виявляються в його повноті, точності, швидкості. Вони можуть характеризуватися цілісністю, емоційністю, якщо увагу студента привертають самі факти (синтетичний тип), або переважаючою аналітичністю, коли увага спрямовується на значення і пояснення фактів (аналітичний тип), іноді спостереження та опис фактів поєднуються з їх поясненням (аналітико-синтетичний тип). Це свідчить про необхідність індивідуалізації засобів та форм навчання, особистісно-зорієнтованого підходу [5, 108-110].

Загальновідомо, що різна навчальна інформація сприймається по-різному. Піраміда засвоєння навчальної інформації, на думку психологів, свідчить, що 70% інформації засвоюється під час навчальних ділових дидактичних ігор, 50% - у групових дискусіях.

У той час як інші стратегії та методи навчання не дають таких результатів засвоєння інформації, а отже і навчального матеріалу.

Серед провідних методів навчання, які належать до найінформативніших та результативних з точки зору сприйняття, виокремлюють такі, як:

- спілкування парами та групами, особливо у синхронному режимі;
- рольові, ділові ігри, що імітують реальні ситуації;
- дискусії як наближення до справжнього обговорення спірних питань;
- дебати як обмін думками з приводу певної проблеми.

Важливо глибоко продумати стимули для мовлення, заохочувати студентів до активних мовленнєвих дій у зв'язку з певною ситуацією. Таким чином буде реалізована взаємодія та співпраця викладача зі студентом, а також підтримання інтересу студента до вивчення мови. Лише за наявності у студента інтересу до мови, що вивчається, мова не забувається студентами, навіть якщо знання цієї мови не буде використовуватись протягом тривалого часу. Одним з основних стимулів інтересу є гра, у нашому випадку рольова гра.

Отже, гра - рід діяльності, вільної та свідомої, яка дає студенту не тільки задоволення, але й дозволяє самотверджуватись у заняттях, які його цікавлять.

Гра - розумна, планомірна, підпорядкована відомим правилам система поведінки. Перифразуючи визначення Виготського Л.С., можна сказати, що гра є природною формою праці того, хто грає, властивою лише йому формою діяльності. Особливість дитячої гри в тому, що її мотив не в результаті, а в змісті ігрової (у нашому випадку, мовленнєвої) дії. Ігрові ситуації сприяють створенню особливого простору навчальної діяльності, у якому студент готується до вирішення життєво важливих проблем і реальних ускладнень.

За допомогою мовної гри реалізується активна позиція студента в навчальному процесі, адже студент передає не лише інформацію, але й своє ставлення до неї, а також фіксує і враження інших учасників гри. Одним із видів мовної гри є рольова гра.

У результаті кожен гравець виступає як частина соціального оточення інших і демонструє шаблон, у рамках якого вони можуть спробувати свою власну поведінку.

Сама назва "рольові ігри" свідчить про те, що в ній учні отримують певну роль, яку вони повинні зіграти. Рольові ігри:

- сприяють пізнанню процесів та почуттів інших учасників гри;
- створюють умови, коли студенти розв'язують певну проблему, обігруючи ролі;
- створюють сприятливі умови для обговорення.

Кінцева мета рольової гри - набуття нових знань і навичок та їх відпрацювання і активізації до рівня мовленнєвих умінь, процес пізнання визнається першочерговим. Ідея використання рольової гри полягає в тому, щоб дати можливість студентам потренуватись у спілкуванні з оточуючими, беручи на себе ролі за сценарієм. Крім того гра - це змагання, що активізує пам'ять студента, відобража сприйняття ним світу [1, 304-305].

Учасники рольової гри не тільки роблять повідомлення за певною темою, але й невимусовно вступають у бесіду, намагаються підтримати її. Вони цікавляться думкою інших, погоджуються, сперечаються, відстоюють свою позицію. Гра проходить у жвавій творчій атмосфері, і, зрештою, спілкування стає невимусовним. Існують певні аспекти рольової поведінки, які сприяють створенню моделей реальних життєвих ситуацій.

У щоденному житті ми спілкуємось власною мовою, граємо багато ролей. Кожної миті ми поведимося по-різному. Поведінка студентів в рольовій грі дещо відрізняється від нашої поведінки рідномовному оточенні, але основні аспекти поведінки - ті ж самі. Зокрема, формальність - ми вживаємо більш-менш формальні мовні засоби, а іноді навіть термінологію, в залежності від того, з ким ми спілкуємось. Наступним аспектом можна виокремити функціональність. Від того, які функції ми будемо виконувати, залежить також вибір мовних засобів. Ще цілком зрозумілою є залежність вибору мовних засобів від нашого ставлення до співрозмовника. Крім того, мовні зразки для спілкування потрібно правильно підбирати і правильно вживати, щоб дати співбесідникові можливість зрозуміти наше ставлення (згоду, незгоду, радість, сум, гнів тощо).

Слід також враховувати різницю у культурі поведінки, тому що багато студентів будуть спілкуватися невимусовно, тому дуже важливо знати відповідну до слів інтонацію міміку та жести. У рольовій грі важливим аспектом поведінки є негайна усна відповідь. Співрозмовник повинен зрозуміти ситуацію, показати розуміння почутого, вчасно відповісти, помітити реакцію співбесідника - можливо, треба перефразувати чи пояснити свою відповідь, подати сигнал - чи бажає він продовжити розмову, чи ні. [6, 232-233]

На думку К.Лівінгстоуна, перед проведенням рольової гри викладач повинен враховувати:

- мовленнєву підготовку студентів - крім формальної мовленнєвої практики, робота викладача повинна бути спрямована на використання студентами широковживаних мовленнєвих засобів у різних типах мовленнєвої діяльності, у різних ситуаціях, за різних умов;
- фактичну підготовку - студенти повинні знати конкретні умови, перш ніж впевнено грати свою роль;
- потреби, інтереси та досвід студентів.

Викладач повинен переконатися, що студенти можуть вільно оперувати необхідними для ситуації вербальними та невербальними мовними засобами і це оперування не викликає у них суттєвих труднощів. Рольова гра - це діяльність, яка надає студенту можливість практичного застосування мовних засобів, аспектів рольової поведінки.

Отже, знання мовних засобів та умінь і навички оперування ними мають бути вже засвоєні до моменту проведення рольової гри. Іншими словами, рольова гра буде неефективною, якщо студенти не будуть попередньо належно підготовлені.

Викладачі практики мови зазначають також певні недоліки у використанні рольових ігор у навчальному процесі. Серед них, зокрема, недоліки організаційного плану - аудиторія невеликого розміру, тобто - брак вільного простору, потрібного для деяких рольових ігор; нестача часу, який потрібен для ефективності гри.

Надаючи студентам свободу в аудиторії у використанні та експериментуванні з мовленнєвими засобами, ми можемо з'ясувати, що вони вивчили і наскільки вони розуміють доцільність використання цих засобів. Будь-яка помилка може бути проаналізована і використана викладачем як основа для подальших, більш поглиблених вправ [4, 51-52].

З висловленого вище можна зробити висновок, що ігрова пізнавальна діяльність допомагає викладачеві сформувати у студентів певну систему умінь і навичок невимусовного спілкування. Основним методичним завданням є формування пізнавальної активності, інтересу студентів до гри, залучення їх до процесу самовиховання. Не менш важливим є завдання комунікативного характеру, адже процес навчання відбувається в умовах спілкування як педагога і студента. Слід зауважити, що рольова гра спрямована на розвиток умінь аналізувати конкретні практичні ситуації і приймати рішення, в ході гри розвивається творче мислення, а також розвивається умінь спілкуватися один з одним, як найповніше використовуючи засвоєні до рівня автоматизму лексико - граматичні навички мовлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. - М.: Педагогіка, 1991. - 480с.
2. Єрмоленко Л.П. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови в середній школі // Іноземні мови. - 2002. - № 3. - с.10-11
3. Зимняя И.Я. Психологія обучения иностранным языкам в школе, М.: 1991. - 200с

4. Лобанова В. Рольова гра на заняттях з іноземної мови. // Рідна школа - 2002.- №10.- С.51-52
5. Носаченко І. Системний підхід до використання рольових ігор у навчанні // Неперервна професійна освіта: Теорія і практика.-2002.-№2.- С. 107-111
6. Шепеленко Т.Л. Формування комунікативних умінь студентів в процесі рольової гри // Педагогіка і психологія професії – 1988, - С. 232 - 237

Ярослав СЕМЕНЧЕНКО

**НЕОЛОГІЗМИ-ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ
СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
(НА ОСНОВІ ЗАПОЗИЧЕНЬ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ)**

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Сучасний етап розвитку людства характеризується безпрецедентним зростанням і розширенням суспільно-політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між народами, що сприяє значному збільшенню об'єму інформації і зростанню темпів міжнародного обміну нею. Останнім часом все частіше з'являються нові продукти у таких важливих галузях як медицина, комп'ютерна техніка, політика, інформаційні технології, економіка, банківська справа тощо. Нові продукти потребують термінів та дефініцій, що зумовлює виникнення великої кількості неологізмів.

Незважаючи на те, що процеси впливу запозиченої лексики на словниковий склад німецької мови та її входження до нього хоч і були вже предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних мовознавців (зокрема вплив англійської мови досліджували такі мовознавці як: Н. Bus, В. Carstensen, R. Glahn, M. Lehnert, L. Lejasblusa, H. J. Meyer, S. Müller, S. Zeltina, Ю. Г. Коротких, А. П. Майоров, Н. Поліщук), питання комплексного аналізу входження англоамериканізмів у німецьку лексико-семантичну систему, їх статус у ній та адаптація в німецькій мові залишаються недостатньо висвітленими, що зумовило актуальність теми дослідження.

Тобто, актуальність обраної теми визначається загальною тенденцією у сучасній науці про мову до дослідження та осмислення динамічних процесів у мові, а по-друге, вивченням лексико-семантичних, структурних ознак у механізмі формування німецької лексики завдяки впливу англоамериканізмів, зумовлених також розвитком нової комунікативно-прагматичної дослідницької парадигми.

Фактичним матеріалом послуговували 270 лексичних одиниць (неологізмів, запозичень), виписаних зі словників: *Anglizismen-Wörterbuch* (Band 1, 2, 3), , *Deutsches Fremdwörterbuch* – 2. Auflage, *Großes Wörterbuch: Fremdwörter*.

Вплив англоамериканізмів на сучасну німецьку мову. Основні причини запозичення англо-американського лексичного складу. Отже, мови світу знаходяться у постійному контакті. Причини такого мовного контактування, як вже згадувалось, обумовлені політичним, культурним, суспільним та економічним розвитком (імпорт нової продукції, престиж, формування місцевого колориту, інтернаціоналізація фахових підмов та ін.). Так, наприклад, німецька мова впродовж століть зазнавала впливу різних іноземних мов: стійкий вплив на німецьку мову мала латина, на тій частині Германії, яка була завойована римлянами завдяки римському завоюванню, частини, християнізації та впливові науки в епоху гуманізму. Велика кількість французьких запозичень з'явилися в німецькій мові у середньовіччя (епоха рицарства) та пізніше у XVIII та XIX ст. під впливом абсолютизму та Французької революції. Сучасний етап характеризується зменшенням кількості французьких запозичень. Досить часто вони використовуються лише як цитати (*Tete-a-tete*). З іншого боку виникає євролатина [10]. Ці новоутворення латинського походження, прикладом яких можуть виступати слова *situativ* та *ultimativ*, суфікси *-ation*, *-ät*, *-ment* (*Regeneration*, *Quantität*) і запозичені префікси *anti-*, *extra-*, *pseudo-*, *trans-*, *ultra-*. Одночасно з'являється велика кількість гібридних композитів, компонентами яких є лексичні одиниці різних мов (наприклад: латинської та німецької): *Exgattin*, *antiwestlich*. До євролатини відносять також конфікси (елементи слів, які не належать до префіксів, суфіксів та вільних лексем. Це продуктивні кореневі та службові морфеми, виділені шляхом членування простих слів та ті складники спільнокореневої частини простих слів, які виділені з лексичних одиниць порівняно з іншими словами, що мають той самий корінь або післякореневу частину.) як, наприклад: *-phie*, *-graph* (*Monographie*, *Photograph*), *audio-*, *tete-*, *bio-*, *euro-*, *geo-*, *öko-*, *phono-*, *video-* та ін.

У XX. ст. найбільшого впливу зазнала німецька мова від англійської. Сьогодні на початку XXI століття, яке називають «американським століттям», кількість запозичень невинно зростає. Це пов'язано із виникненням таких нових галузей, як теорія комунікації, інформаційні технології, Інтернет-економіка. Найважливішим експортером новітніх технологій стали США, і цей факт зумовив всесвітне

розповсюдження словникового складу вищезгаданих галузей та його семантики і пояснює, чому англійська мова стала основним джерелом поповнення словникового складу всіх іноземних мов. Лише за допомогою статистики цей феномен неможливо пояснити, а тому лексика кожної із цих галузей потребує комплексного дослідження.

В епоху глобалізації, яка сьогодні виступає на передній план, у світі не існує балансу сил, а, навпаки, цей баланс порушується і керується насамперед з боку США, які стали гегемоном світової політики, технологій та поп-культури. Вплив Америки у сучасному світі ґрунтується не лише на військовій силі, але й на престижі США у всіх куточках Земної кулі, де «міф Америки» через фільми з «фабрик мрій» протягом тривалого часу зачаровує людей. Незважаючи на існування у цій країні жорсткої конкуренції, великої соціальної несправедливості та високого рівня кримінальної злочинності, тут декларуються необмежені можливості, захист прав людини, привабливість Америки та невичерпний оптимізм. Вільна, весела, спрямована у майбутнє – це той образ, який ми маємо про Америку, передається речам, які приходять із США, а також американській англійській мові.

Ще у 1909 році Г. Дюнгер констатував значний потік англійських запозичень у німецьку мову та класифікував їх за належністю до певної галузі, починаючи від «англійських позначень певних професій», в одязі та назвах тканин, в галузі науки і техніки до їх проникнення у галузь спорту та виникненні «англо-німецької гібридної мови». Але ж на той час не вистачило б навіть фантазії жодної людини, щоб уявити собі той інтенсивний та безперервний вплив, який засоби масової інформації та реклама матимуть на людей, що житимуть у кінці століття.

Г. У. Зандфорт вказує на чотири основні причини, чому сьогодні надається перевага американській англійській мові [9]:

- по-перше: «звичайна необхідність» – для позначення значної кількості винаходів: сьогодення просто необхідні нові слова;

- по-друге: більшість коротких, часто безафіксних англійських слів, які нерідко сприймаються як більш «наочні», є більш точним позначенням порівняно з їх відповідниками умові-реципієнті. Англійське позначення стресу *der Stress* коротше за його німецький еквівалент *die Anstrengung*, і це робить англійські слова

більш привабливими;

- по-третє: з кінця другої світової війни Америка є осередком культурного впливу: її культура сприймається як сучасна, динамічна, молода, життєва, її лексичний склад є магічним, і ці якості передаються речам, які позначаються американізмами. Американські слова привабливі і роблять привабливими речі, які вони позначають. Слово, яке не має еквівалента в німецькій мові, запозичується. Відсутність німецьких позначень – це більш ніж необхідність чи перевага для використання англіцизмів у якості позначень для певних речей, це і є головним мотивом мовного розвитку і запозичення, а тому цей процес не зупинити, і якими нудними видаються німецькі кальки у порівнянні з англійськими позначеннями, наприклад: передовиця – *der Leitartikel* (нім.) і *das Editorial* (англ.); магазин – *der Laden* (нім.) і *der Shop* (англ.); гірський велосипед – *das Bergrad* (нім.) і *das Mountainbike* (англ.); біг – *das Laufen* (нім.) і *das Jogging* (англ.); консультації по телефону – *die Telefonberatung* (нім.) і *die Hotline* (англ.);

- по-четверте: з кінця другої світової війни німці, а також австрійці переживають так звану «кризу особистості», що теж може бути однією з причин, чому перевага надається іноземним словам.

Дослідження проникнення англіцизмів є одним з найголовніших завдань сучасного мовознавства, яке повинно з'ясувати й описати мотиви та методи запозичення англіцизмів у всі іноземні мови.

У процесі кількісного зростання вокабуляра сучасної німецької мови велику роль відіграють англоамериканізми. Невдоволення щодо засмічення німецького мовлення англійськими (американськими) словами та виразами триває більш як 50 років. І справді, якщо у XVIII ст. було зареєстровано тільки 11 запозичень, то на початку XX ст. – 392, а сьогодні лексикографи просто не можуть прослідкувати за зростанням використання англійських слів в німецькій мові.

Інтенсивне використання англійських слів американського походження відрізняється у всіх європейських мовах. Та і в українській ми звертаємо увагу на використання невідомих раніше англоамериканізмів, наприклад, «брифінг» (*das Briefing*) – коротка інформаційна прес-конференція, калька «слухання» (*das Hearing*), аеробіка (*die Aerobik*) [1].

Відношення всіх інтенсивно вживаних англоамериканізмів до неологізмів новітнього часу, в принципі, проблемне, так як одні з них вже були записані в словник іноземних слів ще в 1945 р., а інші епізодично з'являлися раніше. Так достатньо популярне сьогодні слово *die Party* = *kleine Veranstaltung* (воно входить до складу багатьох численних, більш нових найменувань: *Silvester Party*, *Geburtstagparty*) вже було відоме з літератури, що описувала життя англословного суспільства. Так, у споминах письменника Клауса Манна про його відвідини Америки в 20-і роки можна зустріти слово *party* («вечір», «прийом гостей»), причому слово взяте в лапки і пишеться з маленької букви [8]. Отже, зрозуміло, що К. Манн вважає його невідомим і чужим словом. Деякі англоамериканізми запозичуються тільки в одному, найбільш

актуальному для сучасної культурної або політичної ситуації значенні, інші – в усьому комплексі значень слова в рідній мові.

Наприклад, популярне сьогодні в молодіжних жаргонах *der Freak*, що замінило інтенсивно використовуване раніше *Typ, Type* («тип»), має в мові-джерелі значення: «примха», «дивацтво», «ненормальний хід». Молодіжний жаргон запозичив *Freak* спочатку як негативну, насмішливу назву особи (пор. «дивак», «урод», «ненормальний»), а потім досить лояльну назву молодої людини.

Неологізми *das (der) Blackout* і в німецькій мові повторює всі ті значення, в яких це слово використовується в рідній мові [3]. Як розмовне слово воно означає «короткочасна втрата пам'яті» і використовується з іронією або жартівливо, наприклад:

Mit seiner jüngsten Äußerung ... hat er bewiesen, dass er ein Kanzler des kalten Krieges ist. Oder befindet er sich in einem ewigen Blackout? (з листа читачки журналу «Штерн»).

Слово *Blackout* в німецькій мові означає також: a) *plotzliches Verdunkeln der Szene*; b) *totaler Stromausfall*; c) *Unterbrechung des Funkakts zwischen Raumschiff und Bodenstation*.

Багато англоамериканізмів співіснують з німецькими синонімами, в одних випадках це слово, що виникло як калька, в других, навпаки, англоамериканізми введені в обіг як синоніми німецького значення. Так, слово *das Hearing* заміщається калькою *die Anhörung*.

У вокабулярних надходженнях останніх років не так вже багато англоамериканізмів, які означали б нові наукові уявлення. Більшість слів зобов'язані своєю появою в німецькій мові мовній моді.

Іноземні слова часто мають перед рідними синонімами ту перевагу, яка характеризує мовця в соціальному плані високо. За допомогою таких слів людина стверджує свій культурний і суспільний авторитет. Якщо в минулі часи престижними були латинські цитати, а потім французькі цитати і слова, то сьогодні ця роль перейшла до англоамериканізмів.

Їхнє використання диктується тепер вже бажанням підкреслити не високий рівень освіченості чи знання мовного етикету, а інші якості, що цінуються сьогодні суспільством: рівень інформативності про нове, сучасне.

Цей мотив (*up to date sein* – бути на рівні) може пояснити в ряді ситуацій перехід від німецьких найменувань до англійських.

Деякі скептично настроєні групи носіїв мови вважають, що використовувати під час розмови слова *happy, fashionable, Outsider* престижніше або «елегантніше» ніж німецькі *glücklich, modisch, Ausenseiter, Fremder* [4]. А сама розмова на загальні теми, те, що раніше йменувалось *leichte Konversation*, сьогодні в ситуаціях (коли мова йде про прийом гостей, а не про розмову і т.п.) називається *small talk*.

Про престижність цього позначення свідчить перенос його з області дипломатичних раутів в сферу обслуговування. Так, на заоканських авіалініях пасажирів потрібно розважати бесідою: *Eigentlich wäre es ihre Aufgabe als Stewardess gewesen, in der Kabine zu servieren und Small Talk zu führen*.

Англійське слово *talk* («бесіда») входить до складу іншого англословного слова „*Talkshow*”, цей неологізм позначає телепередачу, яка складається з бесіди відомих громадських діячів, аналогічної нашим «крутлим столам».

Нерідко можна зустріти престижні англійські слова – найменування гастрономії, використовувані замість більш «скромних» німецьких, пор.:

Neben dem Teewagen mit Porridge, mit gebratenem Fisch, mit Wurst

Porridge = Haferbrei

Sie trinken einen „Nierenstein Auflangen Spätzle“ und beginnen mit japanischem Crab-Meat.

Crab-Meat = Krabfleisch

Подібні слова використовуються постійно авторами і з метою створення певного соціального колориту (дорогі ресторани, звички багатих гурманів та ін.)

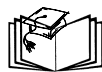
В молодіжних кругах носіїв мови також сьогодні відмічаються мода на престижні англо-американські слова. Важко сказати – це дань моді чи пародія мовлення з фільмів, перекладених романів, запозичення з англійських пісень.

Слова *der Job, die Story, der Run, topfit, shake-hands* більш нові американізми, *der Speech* – раннього походження, *forever* (назавжди) – запозичене героєм із якоїсь модної пісеньки.

Американізм *der Job* був запозичений ще в довоєнний час, але використовувався як слово, що пов'язане з американським способом життя. Сьогодні воно означає: 1) робота; 2) вигідна робота; 3) професія (в нейтральному використанні), пор., наприклад, *Schnell geht Demmin ... aufdringlich wie ein Mensch, der sich einen Job verschaffen will*.

Під словом *die Story* розуміють сьогодні вигадану історію, наприклад: *Mit viel Phantasie und wenig Skrupel konstruierte der Emigrant nun mehr seine Story*.

Запозичення *der Run* – первинне значення у німецькій мові «штурм (кас банків)» – використовується рідко. Значення цього слова порівнюється з німецьким *das Rennen* (гонка, скачка, заїзд). Слово *der Run* використовується і в значенні, близькому до названого, первинного «поспіх кудись».

Англійське слово *fit* спочатку стосувалося лише хорошого фізичного стану спортсмена (*fit sein* – бути в гарній формі), дуже швидко стало використовуватися в ширшому значенні («працездатний», «кваліфікований»). Це слово вживається досить давно. Його можна зустріти в художній літературі, наприклад: *Jeden Morgen zwölf Minuten Gymnastik macht fit für den ganzen Tag* (A. Zweig).

Відомий також лозунг, що спонукає населення до занять спортом: *Mach mit, sei fit!*

Доречно згадати й інший англіцизм з тим самим коренем – слово *Fitneß* («відмінна спортивна тренуваність»). З ним вживається багато неологізмів: *Fitneßcenter, -programm, -raum, -test, -platz*.

Ми розглянули другу частину слова *topfit*. Звернемось тепер до його першої частини – основи *top*, значення якої – 1) найвищий, максимальний; 2) найголовніший – посилює значення *fit*.

Так, наприклад, зі словом *top* організовується ряд іменників, в яких воно грає роль посилювача значення, закладеного в основі. Такі слова часто стосуються спорту (*Topform, Topspieler*), мистецтва (*Topstar, Topmodell*), моди (*Top-Mode, topmodisch*) та ін.

Слово *Top* зустрічається також і як прислівник, пор.: *Muster und Uni zusammen sind top*, і як іменник, що позначає верхню частину жіночого костюма: *Top aus Baumwolle, Sommertop*. Сюди ж можна відвести і англіцизм *Top-less* – німецький відповідник *oben ohne* (відкрита верхня частина тіла).

Престиж іноземного найменування може переноситися й на речі, ними названі. Володіння цими речами також престижне: й ця обставина широко використовується в рекламі, торгівлі.

У зв'язку з торгівлею відомі такі англійські запозичення, як *der Shop (Laden, Geschäft)*, *das Shöpping (Einkaufstummel)*. Привабливе іноземне найменування допомагає торгівлі «проштовхувати» товар. Англоамериканізмни пронизують тексти реклам в досить великій кількості використовуються в складі словесних товарних знаків. Американський напій *Coca-cola* завоював світовий ринок, викликав багато чисельні наслідування: *Club-cola, Tropen-Cola, Super-Cola* та ін [7].

Модні предмети одягу також носять американську назву: *Sweatshirt, T-shirt* – сорочка без рукавів. Сюди ж можна віднести слово *Slipper* (кімнатні туфлі), *Slip* (плавки). В області моди сьогодні відмічається різкий перехід від французьких слів в сторону американо-англійських найменувань. Вже три найбільш вживаних слова в цій області – *Style, Look, Set* – вказують загальний напрям сучасної мовної моди, де англійські слова витісняють старі запозичення французького походження. Прикладами найменувань в цій області можуть слугувати *Slacks* (довгі широкі жіночі брюки), *der Slipon* (чоловіче однобортне пальто), *der Jumpisnit* (комбінезон), *Fancy* (подвійна тканина). Слово *das Outfit* має узагальнене значення «туалет, вбрання, ансамбль».

Особливо поширене слово *Set* (комплект, гарнітур): *Twin-Set, Kombi-Set* та ін.

У косметичці англійські найменування сьогодні також популярніші, ніж французькі, пор.: *Make-up*: 1) косметика; 2) косметичний засіб для обличчя, *Spray* (аерозольна косметика), *Brushless Shaving Cream* (крем для бриття), *Body-Shampoo, Body-Lotion* (шампунь і лосьйон для тіла). Пластична операція (підтяжка зморщок) носить назву *das Lifting*, а заклад, подібний нашому салону краси називають *Schönheitsfarm* (*farm* – ферма) [6].

Англоамериканізмни глибоко проникли сьогодні в сферу спорту, і не тільки як нові назви його різних видів, наприклад: *Surfing, Freestyle, Biathlon*; але і як назви престижних змагань, наприклад: *Tournement of Champions* (турнір чемпіонів), *French Open* (першість Франції з тенісу), *Grand-Slam* (Великий шлем).

Соціально-психологічні мотиви, що зумовлюють вибір англо-американського слова в певних комунікативних ситуаціях, мають місце і в мовленнєвій діяльності деяких професійних груп. Багато з нових англо-американських виразів, що застосовуються всередині групової комунікації, відомі лише тільки членам самих груп і широкого розповсюдження не мають, але певна частина їх «виходить» за межі групової комунікації і стає розповсюдженою, відомою.

Насичений англоамериканізмами професійний лексикон і кінематографістів, наприклад: *das Skript* (сценарій), *Cutter* (монтаж), *Playback* (відтворення запису).

Постійними провідниками англоамериканізмів в німецьку мову є кореспонденти, які часто використовують їх в новинах, такі слова як: *die Headline* (яскравий заголовок), *das Statement* (публічна заява), *der Scoop* (сенсація) [2].

Ряд англоамериканських професіоналізмів, пов'язаних з так званою «показовістю» (*show-business*), був сприйнятий молодіжними групами і рідше іншими групами носіїв мови. Давно відоме *Show* стало базою наступного поповнення вокабуляра як англоамериканізмами, так і гібридами – англійськими і німецькими словами: *der Showstar (der Star* – зірка), *der Showman, das Showgirl* (артистка в шоу). З основою *Show* створюються композити-гібриди типу *Zweistunden-Show, Show-Redakteur, Show-Talent, Show-Mann*.

Гібридне складне слово *Live-Konzert* також прийшло до вокабуляра із професійних лексиконів працівників телебачення і радіо. З компонентом *Live* в значенні «пряма трансляція» створюються нові слова: *Live-Sendung, -Bericht, -Reportage*.

Засоби масової інформації включають і рекламу. В цій області зайнята велика кількість професіоналізмів, груповий лексикон яких насичений англоамериканізмами.

Професійний жаргон рекламодавців ввів слово *das Bestseller* – сьогодні відоме як «найбільш популярна книга, видана великим тиражем». Зустрічаються також *Long-Seller* (книга чи товар, що користується довгий час попитом). В німецьких текстах можна також зустріти американізми *Covergirl*, *Covermann* (чоловічі і жіночі фото на обкладинці ілюстрованого журналу).

Якщо прослідкувати джерела, звідки вибрано наведені вище сучасні англоамериканізми, то можна помітити приклади із преси. Це спостереження повністю відповідає сучасному стану справ: головним провідником англомовної лексики в німецьку мову є преса. Багато англоамериканізмів і «не йдуть далі», вони маловідомі німецькому читачеві, який навіть часто не знає, як їх правильно вимовляти. Загалом, це залежить від знання англійської мови. Треба зауважити, що фонетичний бік «запозичених» слів є складнішим і в науковому відношенні: словники записують вимову по-різному. Нестійка й орфографія цих слів [5]. І останнє: багато англоамериканізмів, що з'явилися в сучасній німецькій мові являють собою епізодичне явище, але яким воно буде – довгим чи коротким – невідомо.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Домашнев А. И. Развитие лексики немецкого языка и лексикографическая практика. – Л., 1993. – 138 с.
2. Розен Е.В. Лексика немецкого языка сегодня. – М. 1996. – 211 с.
3. Савицкий И. П. Неологизмы второго порядка в системе лексики современного немецкого языка. – Калинин, 1993. – 89 с.
4. Сержантов С.В. Проблема интернационализации лексики. Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М.Тореза. – М., 1990. – 201 с.
5. Стеранова М. Д., Чернышева И. И. Лексикология современного немецкого языка. – М., 1986. – 226 с.
6. Heinemann M. Wie modern sind Modewörter// Sprachpflege. – 1984. – 110 S.
7. Johann E. Deutsch, wie es nicht im Wörterbuch steht. – Frankfurt am Main, 1982. – 154 S.
8. Mann K. Der Wendepunkt. Ein Lebensbericht. – 1953. – 90 S.
9. Sanford G. U.. Amerikanismen in der deutschen Sprache der Gegenwart. – <http://www.inst.at/trans/3Nr/saniford.htm>
10. Voigt W. Zur Zukunft des Deutschen und anderer Sprachen in Europa. – <http://wortbasar.ffii.org/logsys/wvoigt/index.html>

Марія СИМОНЕНКО

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

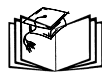
Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Фразеологічні одиниці (ФО) є невід'ємною складовою англійського словника. Їх дослідженням займається відносно нова лінгвістична дисципліна – фразеологія (Ш. Баллі, В.В. Виноградов, В.Л. Архангельський, О.В. Кунін, Л.Г. Скрипник, В.М. Телія, М.М. Шанський та ін). Проте дослідження фразеологізму, де ядерний компонент представлений антропонімом, не знайшло свого достатнього висвітлення в англійській філології. Питання антропонімічного фразеологізму як засобу відображення певного фрагменту англомовної картини світу потребує подальшого вивчення, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті полягає у виокремленні особливостей ФО з антропонімічним компонентом шляхом класифікації їх за джерелом походження, а також залежно від значення антропоніма, що входить до складу ФО. Об'єктом дослідження виступає масив англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом. Фактичним матеріалом статті є картотека ФО з антропонімічним компонентом, укладена шляхом наскрізної вибірки з лексикографічних джерел.

Фразеологія тісно пов'язана з історією, культурою, традиціями та літературою народу, який говорить даною мовою. Цей зв'язок найкраще ілюструють ті ФО, до складу яких входять антропоніми – власні назви людей. Більшість фразеологічних зворотів цього типу пов'язана з давноминулими подіями, тому мотивацію як особового імені, так і всієї ФО можна відновити лише шляхом етимологічного аналізу. Наприклад, вживаючи вислів *Hobson's choice* «відсутність вибору, вимушений вибір», мало хто з англійців знає, що *Hobson* – це ім'я власника стайні в Кембриджі в XVII ст., який змушував клієнтів брати коня, що знаходиться ближче до виходу. Як зазначає О.А. Леонович, власна назва в складі ФО часто стає «потенційним словом», лексично «спустошеним», нерідко спостерігається поява значення «спільного роду», що по суті доводить абстрактне значення антропонімів в одиницях даного типу [5: 117].

Антропоніми у складі ФО підлягають максимальному семантичному спрощенню. Їх роль у фразеологічній структурі зводиться до двох функцій. По-перше, антропоніми можуть виступати у якості граматично визначального компонента: *weary Willie* «в'яла, апатична людина», *Jack in office* «чиновник», *Jack among the maids* «залицальник», *lazy Lawrence* «ледар, нероба». По-друге, вони можуть виконувати функцію формального суб'єкта чи об'єкта предикації: *Jack of all trades is the master of none* «всього потроху

і нічого толком», *Jack is as good as his master* «який господар, такий і слуга», *Lawrence bids wages* «нічого не хочеться робити, лінощі беруть» [1: 37].

Дослідження етимології ФО дозволяє встановити не лише походження фразеологізмів, а й розкрити уявлення народу про світ. За джерелом походження ФО з антропонімічним компонентом поділяємо на наступні групи [5]:

1) Фразеологізми, до складу яких входять біблійні власні назви людини. Вони існують в мовах всіх країн і певною мірою пов'язані з християнством. Англійська мова зазнала особливого впливу Біблії, і не лише окремі слова, але й цілі ідіоматичні висловлювання були запозичені з її сторінок. Алюзії до біблійного тексту – дуже поширене явище в англійській літературі. Біблійні власні назви людини зустрічаються в наступних фразеологізмах: *a doubting Thomas* – Хома невіруючий; *the old Adam* – старий Адам, гріховність людської натури; *Job's comforter* – лихо-розрадник; *a Juda's kiss* – поцілунок Іуди; *as poor as Job* – бідний як Іов, жебрак; *to out-Herod Herod* – перевершити Ірода в жорстокості.

2) ФО, до складу яких входять антропоніми, пов'язані з античною міфологією. В англійській мові, як і в мовах багатьох європейських народів, які є нащадками античної культури, зустрічається багато образних висловів, запозичених у древніх римлян та греків. Серед них особливе місце посідають фразеологізми з назвою людини: *Pandora's box* – ящик Пандори, джерело лиха; *Penelope's web* – тактика зволікання з прийняттям рішення; *a labour of Sisyphus* – сизифова праця, важка та даремна праця; *Achilles' heel* – Ахіллесова п'ята; *the sword of Damocles* – Дамоклів меч; *to appeal from Philip drunk to Philip sober* – просити кого-небудь все зважити та переглянути своє поспішне рішення; *to throw a sop to Cerberus* – задобрити Цербера; *in the arms of Morpheus* – уві сні; *the torments of Tantalus* – муки Тантала, нестерпні страждання; *Charon's bark* – човен Харона, дорога до смерті; *the thread of Ariadne* – нитка Аріадни, дороговказ; *Haniballus' vow* – Ганнібалова клятва, тверда рішучість боротися до кінця.

3) ФО з традиційними чоловічими та жіночими іменами. Широко поширені англійські імена, які вживаються в повсякденному мовленні, стали компонентами низки фразеологізмів і здебільшого надають їм яскраво виражену експресивно-емоційне забарвлення. Такі імена, як Betty, Tom, Jack, John, Mary та ін. стали носіями окремих рис характеру людей. Так, ім'я Jack асоціюється переважно з веселим хлопцем, хитрим та спритним, іноді лукавим. Цікавою є етимологія фразеологізму *before one can say Jack Robinson*, що означає «вмить, й схаменутися не встиг», в якому *Jack Robinson* виступає реальною особою. Він наносив короткі візити своїм знайомим та встигав піти, перш ніж господарям повідомляти про його прихід. Наведемо інші приклади цієї групи: *to sham Abraham* – прикидатись хворим, симулювати; *cousin Betty* – недоумкуватий дурень; *Jack and Jill* – закохана пара, нерозлучні друзі; *the Black Maria* – тюремна карета; *Aunt Sally* – дитяча гра; *dumb John* – дурень; *Johnny-come-lately* – людина, що прийшла в останню хвилину; *Johnny-on-the-spot* – людина, готова допомогти в будь-яку хвилину; *Jack of the clock* – знаряддя в руках кого-небудь.

4) Фразеологізми, до складу яких входить реальна антропоніміка. ФО цієї групи пов'язані з іменами видатних історичних постатей англійської культури (монархи, політичні діячі, вчені, винахідники та ін.): *the admirable Crichton* – «неперевершений Крайтон», вчений, освічена людина. Етимологія цього фразеологізму пов'язана з іменем відомого шотландського вченого XVI ст. Дж. Крайтона, який отримав ступінь магістра в 14 років, а також мав привабливу зовнішність; *according to Cocker* – «як за Кокером», правильно, точно, за всіма правилами. Е. Кокер (1631-1675) – автор англійського підручника з арифметики, який був поширений в XVII ст.; *John Hancock* – власноручний підпис. Дж. Хенкок – американський державний діяч, його підпис стоїть першим під Декларацією про незалежність; *the Scavenger's daughter* – лещата, знаряддя для торгур, перекручене прізвище коменданта Тауера Скевінгтона (*Skevington*), який за правління Генріха VIII винайшов це знаряддя.

5) ФО запозичені з літературних джерел. Англійська література та усна народна творчість значно збагатили мову. Наприклад, ФО *a Peeping Tom* – занадто допитлива людина, той хто всюди сує свого носа, походить з легенди про Годіву, в якій розповідається, що граф Мерсійський наклав великий податок на мешканців міста Ковентрі, але погодився його зняти, якщо його дружина леді Годіва пройде оголеною містом. Всі жителі зачинили свої ставні, лише кравець Том став підглядати і він осліп [4: 768]. До цієї групи відносимо ФО, запозичені:

а) з творів В. Шекспіра: *Cordelia's gift* – ніжний жіночий голос; а *Daniel come to judgement* – чесний суддя;

б) з інших англійських літературних джерел: *John Bull* – «Джон Буль» (глузливе прізвисько англійців), вперше вжито в сатиричному памфлеті придворного лікаря Дж. Арбертона (1667-1735) «Тяжба без кінця, або Історія Джона Буля»; *John Barleycorn* – Джон Ячмінне Зерно (уособлює міцні напої), вислів був поширений у XVII ст., набув популярності завдяки баладі Р. Бернса; *what will Mrs. Grundy say?* – що скажуть люди?, вживається у комедії Томаса Мортонна «Speed the Plough», в якій Місіс Гранді – втілення ходячої моралі; *Barkis is willin'* – ніяких заперечень; *King Charles's Head* – одержимість, нав'язлива ідея, зустрічаються в творі «David Copperfield» Чарльза Діккенса.

в) з інших літературних джерел: *Aladdin's lamp* – чарівна лампа Аладіна, талісман, що виконує всі бажання володаря (казка «Аладін та чарівна лампа»); *Alnaschar's dream* – пусті мрії, фантазії (казка «Тисяча й одна ніч», в якій йдеться про Альнашара, який всі кошти витратив на вироби зі скла, він мріяв розбагатіти, але розгнівавшись на дружину, вдарив по кошику з виробами і все скло розбилася).

Антропоніми, що входять до складу ФО можуть мати різне смислове наповнення. У залежності від значення антропоніма фразеологізми можна поділити на три типи [2]:

1. ФО, в процесі створення та розвитку яких власна назва втратила своє буквальне значення: *a Mark Tepley* – оптиміст; *Gay Lothario* – донжуан, ловелас; *Calamity Jane* – песиміст; *one is no Solomon* – цей пороку не вигадас; *Jim Dandy* – чудовий; *Simple Simon* – простак; *Smart Alec* – нахаба; *Honest Abe* – чесний.

2. ФО, значення антропоніма в яких зберігається і лежить в основі звороту. Ім'я слугує засобом оціночної характеристики. В таких фразеологізмах зв'язок антропоніма із носієм імені втрачено, його можна прослідкувати лише шляхом етимологічного аналізу: *Sister Anne* – вірна подруга; *Aunt Sally* – об'єкт нападів, жартів; *Dumb Dora* – дурна дівчина; *King Stock* – тиран, деспот; *Arcadian youth* – обмежена, недалеко людина; *John Trot* – неотесаний хлопець; *Tom Pepper* – брехун.

3. ФО, в яких імена певних осіб беруть участь у формуванні нових власних назв, що позначає неживий предмет. В таких зворотах власній назві передують означення. При цьому антропонім не втрачає свого мовного статусу: *Blind Tom* – гра в піжмурки; *Big Ben* – Великий Бен, годинник за ім'ям конструктора Бенджаміна Холла; *Teddy Bear* – дитяча іграшка; *Derby Day* – приз за скачки, який запровадив граф Дербі в 1780 р; *Black Jack* – піратський прапор; *Bloody Mary* – коктейль з горілки та томатного соку.

Отже, ФО з антропонімічним компонентом широко вживаються в сучасній англійській мові, мають різну етимологію та різне значення компонентів-антропонімів.

Перспективою подальшого дослідження ми вважаємо порівняння ФО з антропонімічним компонентом в сучасній англійській та українській мовах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. – К.: Наукова думка, 1989. – 136с.
2. Арделян О.В. Концептуалізація власних назв у фразеологізмах англійської мови // Наукові записки. – Випуск 81 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 131-134.
3. Баранцев К.Т. (уклад.) Англо-український фразеологічний словник. Близько 30 000 словосполучень. 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
4. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь/ Лит. ред. М.Д. Литвинова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз., 1984. – 44с.
5. Леонович О.А. Топонимы США: учеб. пособие по англ. языку. – М.: Высшая школа, 2004. – 246с.

Сергій Стариченко

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТРАНСПОРТУ В БРИТАНСЬКОМУ Й АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Т.О. Дацька

Процес розвитку терміносистем різних галузей науки і техніки викликає постійну увагу дослідників. Однією з них є терміносистема транспорту, що відноситься до важливих аспектів людського життя.

Термінологія у наш час вважається наймобільнішою частиною лексики [9, с.19]. У ній у першу чергу відбувається зрушення лексичної системи як на рівні семантики, так і на рівні способів номінації, оскільки термінологічна неологізація невіддільна від процесу наукового пізнання і перетворення реального світу.

У полі дослідження лінгвістів перебували термінологічні системи різних наукових галузей, зокрема досліджувалися медичні терміни, терміни фінансів [10], юридична термінологія [11], географічна термінологія [6], фізична термінологія [4], спортивна термінологія [7], терміни садівництва [8] та маркетингу [5].

Проте мовні особливості термінологічної системи транспорту в британському й американському варіантах англійської мови залишаються недостатньо дослідженими.

Мета цієї публікації – встановлення особливостей тематичної організації, лексичних та орфографічних відмінностей англійської транспортної термінології в американському й британському варіантах англійської мови. Матеріалом дослідження слугували 192 пари термінів американського і британського варіантів англійської мови, отриманих шляхом суцільної вибірки із словника *English-Russian Thematic Pictorial Encyclopedic Dictionary* [1].

Поняття *термін*, услід за І.В. Арнольд, тлумачимо як слово або словосполучення, яке служить для чіткого вираження поняття, специфічного для якої-небудь галузі знання, виробництва або культури, та яке обслуговує комунікативні потреби в цій сфері діяльності людини [3, с.81].

При впорядкуванні термінології необхідно враховувати інтернаціональний термінологічний фонд, оскільки терміни утворюються не лише на ґрунті структур і моделей загальнонародної мови, а й здатні легко проникати в терміносистему іншомовних запозичень. Тому можливі часткові вияви термінологічної інтеграції термінів близькоспоріднених і неблизькоспоріднених мов, що пов'язано з сучасними процесами спеціалізації в різних наукових галузях. Звідси виникає потреба міжмовної уніфікації, а також дослідження мовних особливостей різних груп термінів [9, с.13].

Термін має тенденцію до однозначності, експресивної нейтральності, є чітким, системним і відповідає певному поняттю професійної галузі. При цьому Ф.О. Циткіна зазначає, що вимоги до терміна не слід сприймати занадто прямолінійно, оскільки ідеальних термінів, що повністю задовольняють всі вимоги лінгвістів, напевно, не існує [13, с.11].

Усі використані в дослідженні лексичні одиниці приймаються за 100%. Відповідно, усі кількісні показники дослідження співвідносяться з усіма аналізованими одиницями, які складають 100%.

У результаті тематичного групування слів було виокремлено 4 основних блоки: «Залізничний транспорт», «Автомобільний транспорт», «Водний транспорт», «Повітряний транспорт». Кількісне співвідношення лексичних одиниць цих тематичних блоків подаємо в таблиці 1.

Увесь лексичний матеріал дослідження також проаналізовано за параметрами лексичних та орфографічних відмінностей. Загалом, в термінології транспорту лексичні відмінності (73,43%) переважають над орфографічними (26,56%).

Таблиця 1.

Тематичне групування термінів транспортної термінології

Тематичний блок	Залізничний транспорт	Автомобільний транспорт	Водний транспорт	Повітряний транспорт
Кількість транспортних термінів	103 53,64%	52 27,08%	27 14,06%	10 5,2%

Під лексичними відмінностями розуміємо випадки поповнення мови лексичними одиницями, що надходять завдяки запозиченню, утворенню нових слів, наданню нових значень старим тощо [12, с.209].

Отже, існують наступні типи **лексичних відмінностей** в американському й британському варіантах англійської мови:

1. Випадки, коли різні лексичні одиниці використовуються для позначення одного денотата. Так на позначення одного поняття в обох варіантах використовують різні терміни, наприклад, *вантажівка* – *truck AmE / lorry BrE*, *крило автомобіля* – *mudguard AmE / fender BrE*, *вітрове скло* – *windscreen AmE / windshield BrE*.

2. Випадки, коли семантична структура часткових еквівалентів різна. Слово *pavement* означає “covering of the street or the floor and the like made of asphalt, stones or some other material”. У британському варіанті дане слово означає “the footway at the side of the road”. В американському варіанті використовують слово *sidewalk* для позначення даного поняття, у той час як *pavement* означає “the roadway”.

Слово *porter* вживається у двох варіантах англійської мови в значенні “someone whose job is to carry people’s bags at railway stations, airports, etc”. В американському варіанті це слово має додаткове значення – “someone whose job is to look after the part of a train where people sleep”.

Слово *car* має значення “a vehicle with four wheels and an engine, that can carry a small number of passengers” в обох варіантах. Але в американському варіанті він має значення “a train carriage”. У британському варіанті використовують слово *van*, що означає “a railway carriage with a roof and sides, used especially for carrying goods”. У той час як *van* в американському варіанті англійської мови використовується з таким значенням – “a large box-like car that can carry a lot of people” [14].

Слово *bumper* в BrE означає “a bar fixed on the front and back of a car to protect it if it hits anything”. Синонім цього слова в BrE – *buffer* (“one of the two special metal springs on the front or back of a train or at the end of a railwaytrack to take the shock if the train hits something”), а в AmE – *fender*, що також означає “a curved piece of metal over the wheel of a bicycle that prevents water and mud from flying up”. Синонімом цього значення в BrE виступає слово *mudguard*. Інше значення *fender* в AmE – “the side part of a car that covers the wheels”. Синонім цього значення в BrE – *wing* [14].

3. Випадки, коли терміни мають відмінну дистрибуцію. Дієслово *ride* в британському варіанті англійської мови здебільшого вживається з такими іменниками як *a horse*, *a bicycle*, рідше використовується *ride on a bus*. В американському варіанті англійської мови конструкції *a ride on the train*, *ride in a boat* використовуються частіше [2, с.268].

4. Ефект частотності вживання термінів слід також врахувати. Так термін *time-table* вживається частіше в британському варіанті англійської мови, у той час як “*schedule*” частіше вживається в американському варіанті англійської мови [2, с.268].

Випадки, коли різні терміни використовуються для позначення одного денотата та коли семантична структура часткових еквівалентів різна, переважають серед лексичних відмінностей обох варіантів англійської мови.

Орфографічні відмінності між американським і британським варіантами англійської мови спостерігаємо у 26,56% від усіх досліджуваних лексичних одиниць. Основними причинами орфографічних відмінностей є тенденція до спрощення слів в американському варіанті, які ґрунтувались на фонетичних, а не історичних, засадах [12, с.210].

Спрощення інколи має місце при подвоєному вживанні літери *l* та в окремих сполученнях голосних, наприклад *зрівнювальний ніж (у дорожній техніці)* – *leveling blade AmE / levelling blade BrE*, *розкладний дах* – *swiveling roof AmE / swivelling roof BrE*, *сигнальна лампа (для передачі азбуки Морзе)* – *signaling lamp AmE / signalling lamp BrE* [1].

В американському варіанті спрощуються також групи літер *-our*, *-au*, *-ou*: *показник пального* – *fuel gage AmE / fuel gauge BrE*, *гавань* – *harbor AmE / harbour BrE*, *плаз корпусообробного цеху (для розгортання теоретичного креслення корабля)* – *mold loft AmE / mould loft BrE*.

Нарешті, слід згадати про невелику кількість слів, що історично мали одне написання, яке збереглося в британському варіанті, і інший варіант в американському: *плуговий леміх* – *plowshare AmE / ploughshare BrE*, *хвилеріз* – *groine AmE / groove BrE*, *літак* – *airplane AmE / aeroplane BrE* [12, с.210].

Підсумовуючи отримані результати, можемо зазначити, що матеріал дослідження більше відрізняється лексично, ніж орфографічно. Ця тенденція простежується в усіх виділених у процесі аналізу тематичних блоках.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Англо-русский тематический иллюстрированный энциклопедический словарь. / Сост.: О.Т. Зубкова, В.Л. Иолтуховский и др. – Х.: Весть, 1988. – 784 с.: ил.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. – М.: Просвещение, 1986. – 296 с.
3. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике: Учеб. пособие. – М.: Высш. шк., 1991. – 140 с.
4. Волкова І.В. Лексико-семантична характеристика сучасної української фізичної термінології (на матеріалі спеціалізованих видань 90-х рр. XX ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 20 с.
5. Гутирак О.І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 18 с.
6. Данилюк О.К. Географічна термінологія Волині: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. – К., 2000. – 18 с.
7. Дикань І.І. Етимологічні аспекти сучасної української спортивної термінології // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – №18. – С.132-138.
8. Костенко Л.М. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / Запорізьк. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2005. – 22 с.
9. Крижанівська А.В. Проблеми упорядкування термінологіки на сучасному етапі // Мовознавство. – 1984. – №1. – С. 12-19.
10. Кришталь М.І. Структурно-семантичний аналіз метафоричних термінів підмови фінансів в англійській і українській мовах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. / Донецький національний університет, 2003. – 20 с.
11. Ляшук А.М. Структурно-словотвірні особливості української юридичної термінології // Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2003. – Вип. 48. – С 305-312.
12. Мостовой М.І. Лексикология английской мовы: [Підруч. для ін-тів і фак. іноземних мов]. – Х.: Основа, 1993. – 256 с.
13. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения). – Львов: Вища школа, 1988. – 160 с.
14. Longman Dictionary of Contemporary English. Fourth edition. – Longman Dictionaries, 2005. – 1700 p.

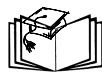
Зінаїда СТРИЖАК

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – доктор філософії у філологічних науках, професор Б.В. Кучинський

Складне речення німецької мови має свою специфіку, що спостерігаються передусім у його особливій структурі. Проблема структурних особливостей складного речення ґрунтовно досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, такі як Петер Айзенберг, Ульріх Енгель, Вольфганг Штернефельд, Карл-Ернст Зомерфельдт, а також Адмоні В.Г., Атаян Е.Р., Крушельницька К.Г., Москальська О.І., Шишкова Л.В. та інші. Але на практичному рівні виникають проблеми при утворенні складного речення (неправильний порядок слів, вживання невідповідного сполучника). Саме це є наслідком порушення його цілісної структури, що і визначило **актуальність** даної роботи.

Матеріалом для роботи послуговували 150 синтаксичних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки із художніх творів німецьких письменників 19-20 століття: B.Kellermann „Das Meer“, T.Storm „Eekenhof. Der Schimmelreiter“, G.Weisenborn „Der Verfolger“.

Складне речення, утворене з двох або більше предикативних одиниць, об'єднаних між собою за принципом рівнозначності в єдине семантичне, граматичне й інтонаційне ціле, називається **складносурядним (Satzreihe, Satzverbindung, Parataxe)** [8, 95].

У складносурядному реченні речення пов'язані між собою сурядним зв'язком. Це означає, що до складу складносурядного речення входять граматично рівноправні (*gleichartig, gleichrangig*), незалежні одне від одного прості речення [2, 16].

Die schwarzen Wolken wälzten sich über den Himmel, der Wind knallte in meinem Rock, und ich fror

Предикативні частини складносурядного речення є рівнозначними, що виявляється в тому, що вони виконують однакові синтаксичні функції щодо цілого, яке вони утворюють. **Рівнозначність предикативних одиниць**, що входять до складносурядного речення, є однією з найхарактерніших ознак складних речень цього типу. З цієї ознакою тісно пов'язаний той факт, що кожна предикативна частина складносурядного речення є відносно самостійною, зберігає значення окремого твердження і певну синтаксичну незалежність, хоча така семантична самостійність і синтаксична незалежність є відносними (адже більш-менш вільно будується тільки перша предикативна частина, лексичний склад і побудова другої й наступної зумовлені включенням їх в єдине ціле з першою частиною) [4, 45].

Die Leuchtfener suchten nach uns wie riesige Blendlaternen, und wir schlichen wie Diebe zwischen den Hütten dahin

Другою характерною ознакою складносурядних речень є те, що їх компоненти – предикативні одиниці – поєднуються між собою сполучниками сурядності, які завжди перебувають між предикативними одиницями, не належачи жодній з них, а тільки всьому складносурядному реченню в цілому. У цьому легко переконатися, помінявши місцями предикативні частини цих речень. Наприклад:

Die Möwen schrillten und flogen über den Reigen weg, und der Wind wehte. – Der Wind wehte, und die Möwen schrillten und flogen über den Reigen weg.

Іще однією **структурною ознакою** складносурядного речення є те, що жоден з його компонентів (предикативних одиниць) ніколи не може перебувати в середині іншого компонента (предикативної одиниці), в той час як підрядна частина складнопідрядного речення може розміщуватися і всередині головної:

Sein Vater hatte sich einsame Jahre knapp geholfen, und mit dem, was er sich entzogen hatte, war er des neuen Besitzes Herr geworden.

Ця залежність виявляється в реалізації сполучникового зв'язку переважно в рамках другого речення (виняток становлять парні сполучники), в порядку слів другого речення, у виборі лексики, а також в наявності анафоричних елементів в його структурі, які нібито поєднують його з першим реченням. Так, у реченні *Tonio verstummte, und seine Augen trübten sich* анафоричну функцію має присвійний займенник [3, 25].

Сурядний зв'язок між окремими реченнями складносурядного речення здійснюється за допомогою лексичних, граматичних, фонетичних, логічних, стилістичних і структурних засобів, як, наприклад, сполучники та сполучні слова, інтонація, логічна послідовність, особлива структура речення. Найважливішими засобами поєднання предикативних одиниць в одне ціле у складносурядному реченні є **інтонація та сполучники** [7, 252].

Зв'язок між окремими реченнями складносурядного речення може бути **синдетичний** (syndetisch, mit Konjunktion) та **асиндетичний** (asyndetisch, ohne Konjunktion) [1, 507].

Синдетичний зв'язок здійснюється за допомогою:

- Сурядних сполучників (*auch, außerdem, desgleichen, noch, sowie, zudem, aber, dagegen, denn, doch, entweder...oder, gleichwohl, indessen, oder, sondern, weder...noch, nicht nur...sondern auch, sowohl...als auch, so...wie* und viele andere).

Es war ein grotesker Satz. Ich habe ihn nicht vergessen, denn es war der erste Satz, den ich von Eva hörte.

- Сполучників-прислівників (*außerdem, da, dafür, dann, darüber, darum, davon, dazu, deshalb, deswegen, endlich, ferner, zudem, zuletzt*).

Er hatte den Aktenhefter unter dem Arm, dann warf er ihn plötzlich auf die Eichenplatte....

Асиндетичний зв'язок здійснюється за допомогою:

- Інтонації та логічної послідовності:

Die Schweine schrien mörderisch, die Weiber in den Felsennischen kreischten vor Lachen.

- Паралельної побудови речень, які часто мають характер протиставлення (антитеза):

Alles vergeht, Wahrheit besteht. (Sprichwort)

- Повторення одного чи кількох членів у кожному реченні (анафора):

Er wird ein wenig angetrunken sein, er wird wie immer schweigend das Taxi bezahlen, er wird wie immer an den gelben Zigarettenautomaten treten und eine Packung ziehen.

• Анафоричних займенників і прислівників, які вказують на яке-небудь слово у попередньому реченні або на весь зміст попереднього речення [6, 248].

Der Karren mit dem Schimmel kam, dieser stand und ging in einer Art Kniebeuge...

Як синдетичний, так і асиндетичний сурядний зв'язок завжди виражає певне граматико-логічне відношення між простими реченнями складносурядного речення. За характером цього відношення в складносурядному реченні розрізняють чотири основні типи зв'язку: *єднальний, протиставний, причиновий і наслідковий* [5, 52].

При **єднальному зв'язку (kopulative oder anreihende Beiordnung)** між собою з'єднуються рівноправні речення. У цьому разі зміст одного речення не заперечує і не виключає змісту іншого речення.

Єднальний зв'язок у складносурядному реченні виражається за допомогою сполучників і сполучників-прислівників: **auch, außerdem, bald...bald, besonders, dann, darauf, desgleichen, erstens...zweitens, gleichfalls, hierauf, nachher, nämlich, nicht allein...sondern auch, nicht bloß... sondern auch, nicht nur... sondern auch, noch sowie, sowohl...als auch, teils...teils, überdies, und, weder...noch, zudem, zumal, zwar.**

Garsten besann sich einen Augenblick, dann klatschte er mit seiner Peitsche in die Luft.

Єднальний зв'язок може виражатися також асиндетично:

Ihre Wangenschienen eingefallen zu sein, sie sah gealtert aus.

При **протиставному зв'язку (adversative Beiordnung)** зміст одного речення протиставляється змісту іншого речення. Цей зв'язок виражається за допомогою таких сполучників та сполучників-прислівників: **aber, allein, dagegen, dennoch, dessenungeachtet, doch, entweder...oder, gleichwohl, hingegen, indes, indessen, jedoch, nicht...sondern, oder, sondern, sonst, trotzdem, vielmehr, wohl:**

Er klopfte und streichelte ihm den blanken Hals, aber es bedurfte dieser Liebkosung schon nicht mehr.

Протиставний зв'язок може виражатися також асиндетично:

Alles war in Bewegung, nur Chikel, die Hundeseele, rührte sich nicht..

При **причиновому зв'язку (die kausale Beiordnung)** зміст одного речення виражає причину дії іншого речення. У складносурядному реченні причиновий зв'язок виражається за допомогою сполучників **denn, ja, nämlich:**

Ich blickte ihn lächelnd an, denn ich wollte auf keinen Fall seinen Argwohn erregen.

Причиновий зв'язок може виражатися асиндетично:

Ich verabschiedete mich, ich hatte genug gesehen.

При **наслідковому зв'язку (die konsekutive Beiordnung)** друге речення означає наслідок дії, вираженої присудком першого речення. Наслідковий зв'язок у складносурядному реченні виражається за допомогою сполучників-прислівників: **also, dadurch, daher, damit, darum, deshalb, deswegen, folglich, mithin, so, somit, sonach:**

Er war eine einfache Natur und deshalbkonnte es nicht unterlassen, mich dutzendmal seiner ewigen Freundschaft zu versichern.

Наслідковий зв'язок може виражатися асиндетично:

Heilwig rührte sich nicht, die Kinder saßen in ihrer Einsamkeit noch lange schweigend Hand in Hand.

Оскільки складносурядне речення складається з предикативних частин, подібних до простих речень, то воно має й аналогічну структурну побудову. Як відомо, **порядок слів (die Satzgliedfolge, die Satzgliedstellung)** у німецькій мові, на відміну від української, відносно сталий. Підмет і присудок займають, як правило, у німецькому реченні певне місце. Другорядні члени речення також мають визначені місця.

Сполучники **und, aber, denn, oder, sondern** не впливають на порядок розташування слів, що йдуть після них. Після них ми маємо прямий порядок слів, наприклад:

Aber die Nacht war noch nicht herum, und es schlief nicht alles in diesem Hause.

Der Kätner schüttelte den Kopf, denn es wohnte niemand mehr darin .

Такі сполучники як **darum, deshalb, deswegen, dann** впливають на порядок слів і викликають зворотній порядок слів, наприклад:

Er antwortete nicht, deswegen standen beide wortlos nebeneinander .

Після сполучників **also, doch, jedoch** порядок слів може коливатися, наприклад:

Doch er besann sich, es war ja Sturmflut.

Die Melodie zog mich langsam im Kreise, und ich schlief ein, doch fand ich keine Ruhe.

Важливу роль у структурі складного речення відіграють у першу чергу порядок слів, а потім як інтонація, так і сполучникові засоби (сполучники і сполучні слова) та вказівно-співвідносні слова, що слугують засобом поєднання предикативних частин складного речення в єдине структурне ціле.

У складносурядному реченні речення зв'язані між собою складносурядним зв'язком. Це означає, що до складу складносурядного речення входять граматично рівноправні, незалежні одне від одного прості речення.

Сурядний зв'язок між окремими реченнями складносурядного речення здійснюється за допомогою лексичних, граматичних, фонетичних, логічних, стилістичних і структурних засобів, як, наприклад, сполучники та сполучні слова, інтонація, логічна послідовність, особлива структура речення. Найважливішими засобами поєднання предикативних одиниць в одне ціле у складносурядному реченні є інтонація та сполучники.

Формально-граматична структура сурядного зв'язку та її значущість в багаточленних складносурядних реченнях як з кількома кон'юнктами, так і з конструкціями, що розширюють цю структуру, у цілому залежить від логіки слідування складових, що поєднуються, від семантичних, когнітивних та прагматичних чинників.

Найхарактернішою структурною ознакою складносурядного речення є те, що жоден з його компонентів (предикативних одиниць) ніколи не може перебувати в середині іншого компонента (предикативної одиниці), в той час як підрядна частина складнопідрядного речення може розміщуватися і всередині головної.

Отже, основу речення становить структурна схема, під якою розуміють абстрактний зразок, що складається з мінімуму компонентів, за яким може бути побудоване мінімальне самостійне повідомлення.

На основі аналізу лінгвістичних досліджень складного речення як синтаксичної одиниці вищого порядку виявлено, що це дуже складна за своєю організацією й багатоаспектна одиниця, яку необхідно досліджувати в різних напрямках.

Бібліографія

1. Дуден. Грамматика современного немецкого языка. – Л.: Наука, 1962. – 699 с.
2. Євгененко Д.А., Білоус О.М., Гуменюк О.О., Кучинський Б.В., Артамановська С.П. Грамматика німецької мови. Частина 2. Навчальний посібник для студентів. – Кіровоград, РВЦ КДПУ імені В.Винниченка, 2001. – 132 с.
3. Кващук А.Г. Синтаксис складного речення. Посібник для вчителів. – К.: Рад.шк., 1986. – 109 с.
4. Москальская О.И. Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка) : Учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. школа, 1981. – 175 с.
5. Приходько А.М. Синтаксис складного речення для германістів. – Запоріжжя: ЗДУ, 1998. – 295 с.
6. Смеречанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови. – К.: Рад. шк., 1989. – 304 с.
7. Соколова Н.Б., Молчанова И.Д. Справочник по грамматике немецкого языка. – М.: Просвещение, 1989. – 304 с.
8. Шишкова Л.В. Синтаксис современного немецкого языка. Учеб. пособие. – М.: Изд. Центр „Академия”, 2003. – 125 с.

Сергій ТКАЧЕНКО

ПЕРЕКЛАД ГУМОРИСТИЧНОГО МІКРОТЕКСТУ З ЛІНГВІСТИЧНОЮ ОСНОВОЮ

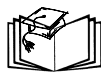
(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент О.В. Долгушева

Гумористичні твори є однією з важливих складових літератури та національної культури. Тому переклад таких творів пов'язаний зі значною кількістю труднощів. Основними з них можна назвати такі: відмінності у менталітеті представників різних культур та специфічні особливості національного гумору (одне і те саме явище може вважатися смішним в західній культурі і нейтральним у східній чи навпаки); розбіжності у словниковому запасі мови оригіналу та перекладу (труднощі при перекладі з аналітичної мови на синтетичну, особливості фразеології та словотвору, сленг і т.д.); культурні відмінності у двох мовах, згадки у оригіналі про історичні реалії, літературні джерела, знаменитостей країни, які маловідомі у країні, мовою якої перекладається твір тощо.

Проблема гумористичних текстів різних жанрів та їхнього перекладу ставала об'єктом вивчення багатьох мовознавців. Зокрема, Голденков М. [3] описав особливості англійського сленгу та його використання у розмовній мові та гумористичних творах; Корунець І. В. [4] окреслив низку труднощів при перекладі на рівні слова (переклад багатозначних та складених слів, стилістичні труднощі при перекладі); Солодуб Ю.П. [9] визначив коло проблем перекладу саме художнього тексту та наголосив на необхідності передачі не лише фактичного матеріалу, але і емоційного ефекту.

Утім інформація, представлена мовознавцями, була недостатньо систематизована; крім цього, особливості створення комічного ефекту англійських жартів та передачі специфіки англійського гумору засобами української мови не були вивчені досить детально. Останнє і визначає **актуальність** запропонованої статті.

Метою нашого дослідження є з'ясувати національні особливості англомовних гумористичних мікротекстів (анекдотів, жартів) та засоби створення їхнього комічного ефекту, визначити труднощі перекладу мікрогумористичних текстів; подати зразки перекладу жартів з англійської мови на українську, окресливши шляхи подолання труднощів.

Гумор у лінгвістиці як різновид комічного є категорією сфери інтересів лінгвокраїнознавства. Хоча фізіологічні і психологічні основи смішного аналогічні в усіх мовних спільнотах, проте існує так званий національний гумор, що дає можливість припустити наявність певних параметрів форми і змісту гумористичних текстів, які мають національно-культурну специфіку, представлену низкою лакун. Лакуна визначається як незбігання мовних (мовленнєвих) формальних та змістових елементів іншомовного тексту з фреймами когнітивної пам'яті реципієнта [4, 142]. З проблемою лакунарності тісно пов'язана проблема фрейму. За визначенням М.Мінського, це поняття означає спосіб організації досвіду, а також знання про властивості предметів, подій, дій, що традиційно поєднуються в практичній діяльності учасника комунікації [6, 50]. Р. Сколлон та С. Сколлон визначають фрейм як сталий та достатньо стереотипно відтворюваний жанр мовленнєвої діяльності комунікантів, набір мовленнєвих засобів, використовуваний мовцями в актах взаємодії, котрі найчастіше зустрічаються в житті [8, 102]. Тож аби дешифрувати наявні в тексті лакуни, читачеві – представнику іншої культурної спільноти – необхідно активізувати наявні в ньому фрейми, що і має зробити перекладений рідною мовою текст. У нашій статті ми лише побічно торкаємося цієї проблеми, оскільки вона пов'язана із фоновими знаннями україномовного читача, брак яких часто спричиняє нерозуміння англомовних жартів.

Певною мірою тематика британських гумористичних текстів є лакунарною, тому що включає в себе інтереси та зразки поведінки, не характерні для представників інших націй. Високим ступенем лакунарності позначені і деякі жанри гумористичних текстів. Так, наприклад, дитячі римовані вірші, лимерики і гумористичні епітафії є специфічно британськими жанрами.

У нашій статті будуть розглянуті проблеми передачі особливостей англомовного гумористичного мікротексту засобами української мови.

Традиційно труднощі, що виникають при перекладі поділяються на мовні (лінгвістичні) та позамовні (екстралінгвістичні).

Перші наявні майже на всіх рівнях організації мови. Так, мінімальною одиницею художнього та будь-якого перекладу є слово. Процес перекладу починається з усвідомлення перекладачем ролі слів, включених в текст оригіналу, у вираженні ідейно-тематичного змісту твору. На рівні слова найчастіше стикаємося з неспівпадінням значень слів і словосполучень при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу.

Труднощі у перекладі на рівні речення пов'язані з наявністю в англійській мові форм та зворотів, які відсутні в українській, а також відмінності у вживанні та частоті вживання схожих граматичних конструкцій.

Серед інших граматичних труднощів перекладу лінгвісти зазначають повне або часткове неспівпадіння в граматичній будові мов оригіналу та перекладу. Повне неспівпадіння спостерігається в випадках, коли в українській мові відсутня форма, наявна в англійській мові, наприклад герундій. Однак найбільш розповсюдженими є випадки, коли граматична категорія існує в обох мовах, але повного співпадіння немає [5, 20].

Звісно, цим не обмежується коло мовних труднощів, з якими стикається перекладач у ході своєї діяльності. Деякі інші проблеми будуть розглянуті нижче в даній статті.

Друга група труднощів в цілому пов'язана з культурно-історичної пре-інформаційна неадекватність перекладного тексту, що виникає, на думку Л.К. Латишева, тоді, коли перекладач не враховує, що носії мови перекладу не мають екстралінгвістичних знань, потрібних для інтерпретації тексту [9, 69]. У процесі перекладу доводиться вдаватися до різних перекладацьких засобів, зокрема до уведення до тексту додаткової інформації (переведення екстралінгвістичної інформації, якої немає в тексті, в «текстуальну»), використання перекладачем приміток тощо.

Розглянемо кілька англомовних гумористичних мікротекстів та наведемо власні варіанти їхнього перекладу з опертям на труднощі, що виникають у ході передачі жартів іншою мовою.

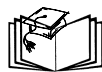
1. *The hotel clerk was astonished to see a guest parading through the foyer in a pair of pajamas:*

'Here, what are you doing?'

The guest said: 'I am a somnambulist'.

'Well', sneered the clerk, 'you can't walk around here like that, no matter what your religion is'. [7, 62].

У англійському варіанті гумористичного мікротексту комічний ефект побудований на фреймі релігії (назви релігійних сект в англійській мові мають суфікс *-ist*) та на омонімії закінчень (гіпонімічна лексема *religion* імплікує наявність іншого члена малапропічної опозиції (першим членом якої є слово *somnambulist* – поля з елементами *baptist, methodist, adventist* тощо).

В українській гумористичній традиції іронія над релігією не так розповсюджена, як в англійській, через це ми вважаємо доцільним замінити конкретну вказівку на релігію більш загальним поняттям «переконання».

Тому ми пропонуємо такий варіант перекладу:

Робітник готелю побачив наймача номеру, який ішов по фойє в піжамах, і запитав:

«Що ви тут робите?».

«Я сомнамбуліст».

«Які б не були ваші переконання, але з'являтися тут в такому вигляді не можна».

2. *'Now then, Johnny' said the teacher, 'if your father gave you seven cents and your mother gave you six cents and your uncle gave you four more, what would you have?'*

Johnny wrinkled his forehead and went into silence for the space of several minutes.

'Come,' said the teacher impatiently. 'Surely you can solve a simple little problem like that'.

'It isn't a simple problem at all', replied the boy. 'I can't make up my mind whether I'd have an ice-cream soda or go to the movies' [7, 70].

У цьому варіанті гумористичному мікротексті комічний ефект виникає в ході дитячої логіки та одночасній реалізації двох значень дієслова *have* (як самостійного дієслова у значенні «мати» та складника таких конструкцій як *have an ice-cream, have a soda, have a drink* тощо). Останнє завдає певних труднощів при перекладі. Тому при збереженні фрейму дитячої логіки та вказівки на актантів (дорослого і дитину) ми пропонуємо трансформацію гри слів, побудованої на граматичних особливостях. Тож наш варіант перекладу цього жарту такий:

- Ну, Джонні, — сказав вчитель, —якби тато дав тобі сім центів, мама шість, а дядечко ще чотири, що б у тебе було?

Джонні замовк і глибоко замислився.

- Думай, Джонні, —поклав його вчитель, —Це ж просто.

- Ні, не просто, — відповів хлопчик. — Я думаю, що краще: морозиво і лимонад чи квиток у кіно.

3. *As the doctor completed an examination of the patient, he said, "I can't find a cause for your complaint. Frankly, I think it's due to drinking."*

"In that case," said the patient, "I'll come back when you're sober" [7, 70].

У наведеному вище анекдоті комічний ефект виникає через помилкове тлумачення герундія *drinking* обома співрозмовниками. Обидва приписують негативні наслідки вживання алкоголю один одному (не маючи на увазі себе). Контекстуальна антонімічна пара *drinking* та *sober* посилює амбівалентність розуміння першого компонента. Пропонуємо такий варіант перекладу жарту:

На огляді лікар сказав пацієнту: «Я не розумію, чому ви погано себе почуваєтесь. Можливо, це через алкоголь». Пацієнт відповів: «Ну тоді я зайду до вас, коли ви протверезієте».

4. *Patient: My hair keeps falling out. What can you give me to keep it in?*

Doctor: A shoebox. [7, 71]

Не важко помітити, що цей гумористичний мікротекст ґрунтується на одночасній реалізації двох значень дієслова *keep in* – «вберегти від випадання» і «зберігати, зберегти». Українською мовою цю гру слів можна передати таким чином:

Пацієнт скаржиться лікарю: «У мене випадає волосся. Як мені зберегти його?».

Лікар відповідає: «В коробці».

5. *A man, after being hurt, calls 911 for help.*

Man: Operator, operator, call me an ambulance!

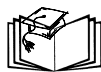
Operator: Okay, sir, you're an ambulance! [7, 72]

Комічний ефект в оригінальному жарті створюється завдяки обігруванню значень дієслова *call* – «телефонувати» і «називати, кликати». Українською мовою його можна передати дієсловом «кликати», що має подібні значення. Також наявний фрейм, відсутній в українському побуті – щоб викликати швидку допомогу, потерпілий повинен спочатку зателефонувати до рятувальної служби 911. Цей фрейм можна замінити відповідником в українських реаліях. Тому ми пропонуємо такий варіант перекладу:

Потерпілий просить перехожого: «Викличте, будь-ласка, швидку допомогу».

Перехожий гукає: «Швидка!».

Таким чином, наведені вище англomовні жарту та їхні українські відповідники засвідчують, що найпоширенішими труднощами у їх відтворенні іншою мовою є багатозначність лексичних одиниць, де комічний ефект виникає внаслідок одночасної реалізації двох значень (лінгвістичний аспект) та відсутність фонових знань в україномовного реципієнта для розуміння певних реалій, притаманих мовній спільноті (екстралінгвістичний аспект). Запропоновані варіанти перекладу англomовних гумористичних мікротекстів демонструють шляхи подолання зазначених труднощів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабич В.М. Лінгвокраїнознавча інтерпретація англomовного тексту. – К.: Либідь, 1990.
2. Бархударов Л.С. Общелингвистическое значение перевода. – Л.: Высшая школа, 1962.
3. Голденков М. Трудности перевода английских юмористических текстов. – М.: АСТ, 2005.
4. Корунець І.В. Теорія перекладу. – К.: Либідь, 1990.
5. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Пособие по переводу с английского языка на русский. – М.: Высшая Школа, 1973.
6. Минский М. Фреймы для представления знаний. – М., 1979.
7. Почепцов Г.Г. Язык и юмор. – К.: Высшая школа, 1990.
8. Scollon Ron, Scollon Suzanne. Intercultural communication: a discourse approach. – Malden, MA: Blackwell Publishers Ltd, 2001.
9. Солодуб Ю.П. Переклад як лінгвістична проблема. – К.: Вища школа, 2005.

Анастасія ФЕДОРОВА

ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАНТІВ УЧАСНИКІВ
АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-ЧАТІВ: ФОРМА І СТРУКТУРА

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, обр. професор В.Ю. Паращук

Виникнення Інтернету наприкінці 60-х років минулого століття як ще одного комунікативного каналу трансляції даних, а потім як засобу масової комунікації, сьогодні призвело до появи не тільки глобального інформаційного простору, але й особливих віртуальних світів, Інтернет-товариств, Інтернет-культури і мови, які його обслуговують. У межах сучасної лінгвістики сформувався відносно автономний напрям, присвячений вивченню особливостей мови, що функціонує у віртуальному кіберпросторі (О. Горошко; Л. Компанцева; Г. Ходоренко; Н. Bechar-Israeli; D. Crystal, S. Herring). На її позначення у вітчизняній мовознавчій літературі функціонує низка термінологічних словосполучень: *мова Інтернету*, *Інтернет-комунікація*, *інтернет-мовлення*, *мова віртуального спілкування*, *мова мережі*, *комп'ютерний (віртуальний) дискурс*, *електронна комунікація*, *кібермова*, *нетспік* тощо. В англomовних дослідженнях Інтернет-спілкування активно використовуються терміни *e-language*, *E-talk*, *wired-style*, *geekspeak*, *netspeak*, *Internet language* (D.Crystal, Z. Turlow). Найбільш загальним з-поміж наведених термінів у вітчизняній лінгвістиці вважається найменування *мова Інтернету*. Д. Крістел популяризував термін *Netspeak*, наголошуючи на широкому використанні аббревіатур, емотиконів та особливих значків в мові Інтернету [5:34].

Феномен Інтернет-комунікації, що визначається як інтерактивна міжособистісна комунікація (Л. Компанцева), вивчається в різних парадигмах лінгвістичного знання: антропоцентричній, функціональній, комунікативній, когнітивній, лінгвогендерологічній, текстоцентричній, соціолінгвістичній, психолінгвістичній, лінгвокультурологічній. Поняття *мовна картина світу* й *віртуальна мовна особистість* є ключовими категоріями Інтернет-комунікації [2:2]. Багато в чому специфіка мови Інтернету як мови віртуального простору зумовлена існуванням особливої віртуальної особистості та антропоцентричністю цієї сфери комунікації, оскільки «людина існує в Інтернеті саме в мовній формі» [1:384], а учасники Інтернет-комунікації знаходять множинне мовне вираження. Одним із різновидів найменувань користувачів певних жанрів віртуального дискурсу (наприклад, Інтернет-чатів) є *ніконіми* (термін Г. Ходоренко) — вигадані імена, імена-прізвиська, які обираються (створюються) учасниками цих жанрів [3: 1, 4]. Ніконім утворений від англійського слова *nickname*, або його розмовної форми *nick*, що означає «прізвисько».

Актуальність дослідження засобів формування мережевої ідентичності та презентації віртуальної особистості визначається загальною спрямованістю сучасних наукових досліджень на всебічне вивчення мовної особистості, її мовленнєвої діяльності, мовної свідомості учасників віртуального спілкування як опосередкованого мовою образу світу їхньої культури. Різні аспекти самовираження російськомовної особистості в Інтернеті на рівні власних назв розглянуто у працях В. Капацинського, Т. Карпової, Л. Компанцевої, Г. Ходоренко, І. Шевченко, В. Шевченка, однак англomовні Інтернет-прізвиська, за нашими даними, ще не знайшли свого вичерпного висвітлення.

Мета статті полягає у визначенні графічних та структурних характеристик англійських Інтернет-ніконімів. **Матеріалом** дослідження слугували 500 ніконімів, відібраних в результаті суцільного обстеження інтернет-джерел [6].

Важливою рисою Інтернет-спілкування в реальному часі є те, що більшою мірою воно здійснюється під різного роду ніконімами і заочно. Учасники Інтернет-комунікації є авторами власного іміджу, створюють свою віртуальну особистість з бажаним статусом, який найчастіше не збігається з реальним [2: 15]. Вибір ніконіму не є випадковим, він визначається «як рівнем культури людини, її віком, професією, соціальним статусом, так і тим настроєм, у якому користувач Інтернету зареєструвався у спільноті мережі і вступив до комунікації» [1: 384; 4:240].

У зв'язку з тим, що при реєстрації в мережі Інтернет – введенні логіну, допускається не більш 32 символів, існують певні графічні обмеження для створення ніконіму: якщо він перевищує цю кількість

знаків, то система автоматично “відріже” зайве. Суцільне обстеження ніконімів нашої картотеки виявило такі нестандартні графічні характеристики англійських Інтернет-прізвиськ: 1) усікання кінцевих букв імені: *My Special Frien*; 2) випадіння букв у частинах імені: *buttfly*; *Im Prfct*; 3) відсутність пропусків між окремими лексичними одиницями: *Lonestarr*; *lonewolf*.

За формальними ознаками, ніконім може бути виражений словом: *bored*, *Death*, *COLUMBUS*; реченням: *addicted_2_pain*, *Clean the house, i love Cassandra*; він може включати цифри: *Kayuza720*, *lisa32*, *Police911*, а також інші значки, окрім букв і цифр: *+*bat*+*, *M@d@me Bluebrow*; він може вміщувати великі букви в середині (кінці) слова: *cOrAL_gIRL*, *RomeoS and juLiEtE*. Використання пунктуаційних та інших знаків дає можливість уникнути повтору ніконіма, наприклад, поширеним є знак оклику, який одночасно виконує функцію емотивного забарвлення найменування: *Kickme!!!*; *Bellefonte Girl!* [7]. Знак @ часто вживається замість букви *a* з метою уникнення повтору ніка: *M@d@me Bluebrow*. У ніконімі ♥*Ace* значок “♥” означає кохання.

Поширеним засобом графічної презентації ніконімів виступають емотикони, які були введені Скоттом Фальманом на початку 80-их рр. минулого століття. Наприклад, ніконім, що символізує обличчя, складається з трьох знаків: ^_^ . Інколи для розуміння змісту емотикону слід нахилити голову наліво або направо: :-) – (посмішка); :-) – (підморгування); :(– (незадоволений вираз обличчя) [8:254].

Залежно від використання орфографічних, пунктуаційних і морфологічних одиниць можна зробити певні висновки про емоційну інтенцію носія ніка [3:10], наприклад, знаки оклику, “смайлики” у вигляді двокрапки і правої дужки :) дають можливість вважати, що користувач під іменем з такими значками позитивно налаштований на спілкування.

За морфологічною наповнюваністю англійські ніконіми матеріалу спостереження утворені такими частинами мови: 1) іменниками (*diver*, *face*, *heaven*); 2) прикметниками (*handsome*, *gentle*); 3) дієсловами у формі теперішнього (*i looking for girl*), минулого (*I lost love*), та майбутнього (*If you be mine, I'll be yours*) часів дійсного способу, умовного (*I would fall in love*) і наказового (*Go to me*, *Hands UP!!!*) способів, а також безособовими формами дієслова (*Missing*, *Charmed*); 4) прислівниками (*simply gentle*); 5) питальними займенниками (*what*, *where*); 6) прийменниками (*to*, *in*, *on*, *at*, *for*).

За нашими спостереженнями, ніконіми-іменники: – можуть мати форму однини та множини (*Harry Potter*, *twins*); – можуть бути абстрактними (*Death*; *soul*), матеріальними (*honey*, *coffee*) або збірними (*HiTech youth*); – позначати живі (*man*, *girl*, *guy*) та неживі об'єкти (*wall*, *dream*). Велика кількість ніконімів нашої картотеки утворені сполученням прикметник + іменник: *the Careless angel*, *the Gentle predator*.

На відміну від традиційних найменувань особи, в антропологічному просторі Інтернет-прізвиськ широко представлені дієслова, серед яких є навіть модальні дієслова: *Can't Get It Up*; *Why cant we be together*, *i cant remember*.

Частка *to* та прийменники *in*, *on*, *at*, *for* часто входять до складу Інтернет-ніконімів: *Mr. Has To Know Everything*; *Guy in The Red Shirt*; *Gerber Baby On Crack*; *Weekend at Bernie's*; *Pigeon for men*. У картотеці Інтернет-прізвиськ зафіксовані також звуконаслідувальні слова: *tamtam* (що імітує звук барабана) та *tototoo* (імітація гудка потяга).

Структурний аналіз Інтернет-ніконімів матеріалу спостереження засвідчив, що всі лінгвістичні одиниці утворюють три групи: 1) слова (*Odysseus*, *Pentium*, *pilot*); 2) словосполучення (*AeRo BaY*, *Bellefonte Girl!* *Bobby Brown & Whitney Houston*; та 3) речення (*I'm Cool*; *Im Prfct*).

Таблиця 1

Лінгвістичний статус Інтернет-ніконімів

№	Тип ЛО	Частота одиниць у матеріалі спостереження		Приклади Інтернет-ніконімів
		абсолютна	відносна	
1	Словосполучення	223	44, 6%	<i>Garbage Yeti</i> , <i>Guy in the red shirt</i> , <i>hot child in the city</i>
2	Речення	141	28,2%	<i>You were my favorite mistake</i> , <i>What's the point in this?</i> <i>God is control</i>
3	Слова	136	27,2%	<i>macaroni</i> , <i>Nixon</i> , <i>Zeus</i>
4	Усього	500	100%	

Найбільшу групу ніконімів нашого емпіричного матеріалу складають словосполучення – 44, 6%, речення на другому місці – 28,2%, і слова (прості, похідні та складні) утворюють трохи меншу групу – 27,2%. Якщо брати загальну кількість ніконімів нашої картотеки (500), то кореневі та похідні слова налічують 46,9%, а 53,1% найменувань складаються з більше ніж одного кореня (складні слова) або зі словосполучення/речення.

Дериваційні типи ніконімів, виражених словами, можуть бути класифіковані за типом основ на прості, похідні та складні. У нашому корпусі англійських найменувань учасників Інтернет-чатів найбільшу групу утворюють складні слова – 69 ЛО (51, 11 %), на другому місці за кількісним показником похідні слова – 47 слів (34,81%), і найменшу групу утворюють прості слова – 19 слів (14,08%) (див. табл.2).

Таблиця 2

Дериваційні типи англійських Інтернет-ніконімів

#	Дериваційний тип	Частота одиниць у матеріалі спостереження		Приклади
		абсолютна	абсолютна	
1	Складні слова	69	51,11%	<i>Kitchenwitch, superwoman, still waters, Megadeath</i>
2	Похідні слова	47	34,81%	<i>Ozzy, Yankee, Wouter, Pentium, perfume</i>
3	Прості слова	19	14,08%	<i>Pilot, soul, Rick, Boss, Bush</i>
	Усього	135	100%	

Ніконіми-субстантивні або ад'єктивні словосполучення, дають додаткову ознакову, якісну характеристику учасника віртуального спілкування. Ніконіми-речення мають більш ємну інформацію, ніж слова або словосполучення, оскільки в них є предикація, об'єктивна модальність та прагматична настанова.

Отже, аналіз формальних та структурних ознак англійських найменувань учасників Інтернет-чатів засвідчив, що ніконіми представлені різноманітними лінгвістичними й екстралінгвістичними засобами. Для творення ніконімів використовуються практично всі частини мови; за своїм лінгвістичним статусом Інтернет-прізвиська можуть бути словами, словосполученнями та реченнями.

Перспективи подальшого дослідження англійських найменувань учасників Інтернет-чатів охоплюють вивчення їх семантичних характеристик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпова Т. Б. Самовиражение личности в Интернете: лингвистический аспект / Т. Б. Карпова // Труды и материалы III Междунар. конгресса исследователей русского языка «Русский язык: исторические судьбы и современность» (Москва, 20-23 марта 2007 г.). - М.: Изд-во Московского гос. ун-та, 2007. - С. 384-385.
2. Компанцева Л. Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.02 [Електронний ресурс] / Л. Ф. Компанцева; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. — К., 2007. — 36 с.
3. Ходоренко Г. В. Найменування осіб у російськомовній інтернет-комунікації: структурний і семантичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Г. В. Ходоренко. - Д., 2006. - 18 с.
4. Шевченко И. С., Шевченко В. О. Выбор интернет-прозвища как тактика самопрезентации в Интернет-дискурсе [Электронный ресурс] / И. С. Шевченко, В. О. Шевченко // Культура народов Причерноморья. — 2006. — №82. - Т. 2. — С. 240-242. Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/ knp82t2/ knp82t2_240-242.pdf
5. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 542 p.
6. Collection of Cool Nicknames [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anvari.org/nicknames/?keyword=wonderful+world+#>
7. Johnova Marketa. The Language of Chat [Електронний ресурс] / Johnova Marketa // An Online Journal of Modern Philology – 2009. – № 3. – Режим доступу: <http://philologica.net/studia/20040113000003.htm>
8. Walther J. B. Selective self-presentation in computer-mediated communication: Hyperpersonal dimensions of technology, language, and cognition / J. B. Walther // Computers in Human Behavior. – 2007. – Vol. 23. – P. 253–255.

Ігор Цимбаліст

СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ АНГЛІЙСЬКОЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

(магістрант факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І. А. Чернишенко

Незважаючи на великий інтерес до проблем полісемії та омонімії й їхнє усебічне дослідження у лінгвістиці [1;4;6;7;8;10;11;12;13;14;15;16;20;22], питання про їх існування, чинники та наслідки багатозначності, механізми виникнення нового значення у сучасному термінознавстві ще повністю не вивчені. Це викликає труднощі при укладанні термінологічних словників.

Відомо, що такі семантичні явища, як полісемія, омонімія, синонімія, антонімія є небажаними в термінологіях різних галузей. Однак вони неминучі, оскільки будь-яка терміносистема, як, втім, і мова в цілому, перебуває у постійному розвитку: деякі лексичні одиниці запозичаються паралельно з існуванням споконвічних, інші утворюють нові лексико-семантичні варіанти у процесі розширення значення загальнолітературної лексичної одиниці. Всі ці явища властиві й англійській автомобільній термінології.

Матеріалом дослідження послужили 500 англійських автомобільних термінів, отриманих методом суцільної вибірки з каталогів деталей автомобілів [17;18], а також існуючих словників англійських автомобільних термінів [2;3;19;21;23]. Слід зазначити, що «Англо-руський словарь по автомобильной технике и автосервису» [3] включає, крім вузькоспеціальних, терміни суміжних галузей (металообробка, електротехніка), також загальнонавчальної лексики, що широко використовується в літературі з автомобілебудування.

Результати проведеного дослідження показали, що ознака багатозначності характерна для 40% термінів. Ступінь багатозначності досліджуваних термінів визначається загальною кількістю значень у словнику, що варіюється від двох (наприклад, лексичні одиниці *abuse* та *axle*) до одинадцяти (*bar*). Найвищим ступенем багатозначності характеризуються лексичні одиниці, термінологічне значення яких є похідним від загальнонавчаного (*band, beam, back*) і загальнонаукові терміни (*balance*) [3].

Однозначними термінами в основному є назви приладів (*accelerograph, acoustimeter*), хімічних речовин (*acetone, acid*), назви процесів складання автомобіля (*baffling, austempering*), назви транспортних засобів (*autoloader, autocrane*). Загальна кількість моносемічних термінів становить близько 60% лексичних одиниць.

Явище омонімії у межах англійської автомобільної терміносистеми представлено повними й частковими омонімами. Повні омоніми в основному поширені серед аббревіатур. Наведемо приклади деяких з них у таблиці.

скорочена форма	повна форма	джерело
A	assembly armature	[17,10] [3,640]
diff	differential difference	[18,2; 17,10] [3,642]
F	front trimming, adjusting Fahrenheit	[18,2] [2,2] [3,643]
Int	internal interior intake	[3,644] [18,2; 2,2] [17,10]
R	rear Reaumur	[18,2] [3,646]
CV	cylinder vehicle commercial vehicle	[18,2] [3,642]
ABS	acrylonitrile-butadiene- styrene anti lock brake system	[2,2] [17,10]
ECM	electrochemical machining electric control module	[3,642] [17,10]
OTR	over-the-road outer	[3,645] [17,10]

Наведені вище приклади показують, що повні омоніми виникають через невпорядкованість англійської автомобільної термінології. У різних джерелах те саме позначення вживається для різних лексичних одиниць. Часткові омоніми в англійській автомобільній термінології представлено в основному омофонами (*brake – break; coarse – course; bare – bear; flaw – floor; waist – waste*) і омографами (*lead [led] – lead [li:d]*). Аналіз англійських автомобільних термінів, отриманих методом суцільної вибірки з «Ілюстрованого автомобільного 6-язычного словаря» [5] показує, що явище синонімії досить широко розвинене у межах англійської автомобільної термінології – синонімічні одиниці становлять 27,1% всіх лексичних одиниць. При цьому кількість синонімів варіюється від 2 (16,2%) до 7 (0,3%) в одному рядку: *wrecking 3., emergency 4.*; а також *accident, crash 1., distress, emergency 3., breakage 1., breakdown 1., wreck 2.*

Відзначимо, що англійська автомобільна термінологія не є новою системою, а формувалася протягом тривалого часу. Перший автомобіль на паровому двигуні був побудований у Франції Ж. Кюньо ще наприкінці XVIII століття, а із двигуном внутрішнього згоряння – у Німеччині Г. Даймлером і К. Бенцем наприкінці XIX століття. Англійське автомобілебудування почалося в перше десятиліття XX століття випуском автомобілів марки «Роллс-Ройс». Можливо, тому однією з головних причин появи синонімії в англійській автомобільній термінології є запозичення, внаслідок якого з'являються й співіснують у рамках однієї терміносистеми деякі лексичні одиниці, що збігаються за значенням.

Другою причиною, на наш погляд, є прагнення терміна до короткості, що приводить до появи великої кількості аббревіатур (особливо на сучасному етапі), які існують паралельно з повним позначенням поняття: *gross vehicle weight – GVW; propeller shaft – propshaft; all-wheel drive vehicle – AWD vehicle*.

Третьою причиною можна назвати вплив американського варіанта англійської мови на британський варіант: *production vehicle (Br) – stock car (Am); lorry (Br) – (auto)truck (Am); aerial (Br) – antenna (Am)*.

В англійській автомобільній термінології представлені наступні групи синонімів:

1) синонімічна відповідність «слово – слово»: *aggregate=assembly=outfit= pack(age)=set= unit; accumulator=battery; fan=blower*;

2) синонімічна відповідність «слово – словосполучення»: *coach 1.=transit bus; autocrane=truck crane; highway=motor road*;

3) синонімічна відповідність «словосполучення – словосполучення»: *radar detector=speed trap detector; air admission=air delivery=air intake; distributor shaft=timing shaft*;

4) синонімічна відповідність «повна форма терміна – коротка форма терміна»: *ampere=A*; *gross combination weight=GCW*.

Наведене можна узагальнити в такий спосіб: для досліджуваної термінології синонімія є характерним явищем. Більша частина синонімічних рядів складається із двох компонентів. З'являється синонімія внаслідок запозичень, прагнення терміна до короткості та взаємовпливу американського й британського варіантів англійської мови. Поширеність синонімії в англійській автомобільній термінології вимагає її опису у межах термінологічних словників

Антонімія є нетиповим явищем в англійській автомобільній термінології. За результатами нашого дослідження, тільки 3% англійських автомобільних термінів мають антоніми. Наприклад, для терміна *road* антонімами є лексична одиниця *off-road, cross-country*.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Авербух К.Я. Терминологическая вариативность: теоретический и прикладной аспекты // Вопросы языкознания. – 1986. – №6. – С. 38-49.
2. Англо-русский и русско-английский автомобильный словарь. – М.: Руссо, 2001. – 496 с.
3. Англо-русский словарь по автомобильной технике и автосервису. – Минск: Новая звезда Лтд., 1999. – 704 с.
4. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М.: Высшая школа, 1987. – 104 с.
5. Иллюстрированный автомобильный 6-язычный словарь. – Минск: Автостиль, 1996. – 681 с.
6. Козлова Г.В. О типах регулярной лексической полисемии в английской научно-технической терминологии // Системное описание лексики германских языков. – Л.: ЛГУ, 1985. – Вып. 5. – С. 132-137.
7. Михайлова Т.В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / ХНУ. – Харків, 2002. – 20 с.
8. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. – Харків: Основа, 1993. 256с
9. Ного С.З. К вопросу о терминологических омонимах // Лингво-дидактические исследования. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – С. 47-56.
10. Прохорова В.Н. Об омонимии и многозначности в терминологической системе современного русского языка // Научно-техническая терминология. – М., 2000. – Вып. 2. – С. 77-79.
11. Реформатский А.А. Мысли о терминологии // Современные проблемы русской терминологии. – М.: Наука, 1986. – С.163-198.
12. Соколова А.М. К вопросу о многозначности термина (на примере экономического термина) // Научная литература: язык, стиль, жанры. – М., 1985. – 301 с.
13. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. – М.: Наука, 1989. – 246 с.
14. Хван А. Місце та значення лексичної та граматичної омонімії в межах англійської економічної терміносистеми // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мові як іноземній: Матеріали третьої міжнародної наукової конференції. – Полтава, 2000. – С. 70-72.
15. Циткина Ф.А. Терминология и перевод. – Львов: Вища школа, 1988. – 156с.
16. Чаварга Я.М. До проблеми внутрішньослівних зв'язків значень полісемантичних прикметників // Культура народів Причорномор'я. – № 32. – сент., 2002. – С. 236-238.
17. Airtex: Water Pumps, Fan Clutches and Water Outlets Catalog WP-98A. – Airtex Automotive Division: Fairfield, 1998. – 348 p.
18. Citroën Xantia. – Citroën: U.K. Ltd., 1985. – 155 p.
19. The Oxford Dictionary of Abbreviations. – Oxford: OUP, 1993. – 397 p.
20. Robins R.H. Polysemy and the lexicographer // Studies in lexicography / Ed. by R. Burchfield. – Oxford: Clarendon press, 1987. – P. 52-75.
21. Rusak D.A. English-Russian Dictionary of New Automotive Terms, Phrases, Abbreviations and Automotive Slang. – ETC Publishing House, 1999. – 50 p.
22. Sipka D. Dubletnost i funkcionalno raslojavanje terminološke leksike (na primjeru automehaničarske nomenklature) [Full Synonyms and Functional Stratification of a Terminology (Using the Example of the Car-Mechanic Taxonomy)] // Književni jezik. – 1987. – Sarajevo, 16/3-4. – P. 247-250.
23. Schuurmans Stekhoven G., Elsevier's Automobile Dictionary in 8 Languages. – Amsterdam: Elsevier's Publishing Company, 1960. – 946 p.

Інна ШУЛЬГА

ПРИКМЕТНИКИ У СТРУКТУРІ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ПРОСТІР» В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

(магістрантка факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Г.В. Складіченко

Для сучасних досліджень семантичних категорій мови характерні пошуки суцільності, ієрархічності, структурності, зв'язків семантичних категорій з категоріями інших мовних рівнів, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Метою цієї статті є визначення специфіки системної організації об'єднання просторових прикметників як фрагмента мовної картини світу англійської та української мов, а саме як підсистеми семантичного поля „простір”.

Можна виділити кілька планів дослідження просторових прикметників. Один з них вивчає їх семантичну структуру з метою виявлення універсальних та специфічних характеристик, співвідношення

логічної і мовної картини просторових уявлень (Ю.Д.Апресян, Є.Тодорова, Є.А.Кривченко, О.Н.Журинський та ін.).

Другий план досліджень представлений працями, в яких вивчаються семантичні відношення між синонімами та антонімами, зіставляються однотипні за значенням прикметники в різних мовах. Значне місце при цьому відводиться вивченню сполучувальних особливостей слів, ретельному аналізу умов вживання і реалізації окремих лексико-семантичних варіантів (Т.Г.Линник, Г.В.Аксенова-Пашковская, О.В.Афанасьєва та ін.).

Третій план представлений дослідженнями історичного спрямування, в яких простежується історія розвитку лексем із значенням простору, особливості їх функціонування та семантики в різні історичні періоди (М.С.Лаврентьева, Г.Н.Лукина, О.С.Мельничук та ін.).

Категорії пізнання - це широкі, фундаментальні поняття, це уявлення людини про середовище, у якому вона існує. У філософській та лінгвістичній літературі визначають такі категорії пізнання: буття, простір, час, рух, якість, кількість, відношення тощо. Кількість їх може бути різною (В.В. Морковкін визначає сім категорій [7, с.35], Ю.Н. Караулов - дев'ять [8, с.67]), але в усіх класифікаціях присутня категорія простір.

Простір - це сукупність відношень, що означають:

- 1) координату співіснуючих об'єктів;
- 2) їх розташування відносно один одного;
- 3) порядок розташування одночасно співіснуючих об'єктів;
- 4) характеристику місця розташування об'єктів;
- 5) відстань між різними напрямками відносно розташування об'єктів;
- 6) напрямки.

Основні моменти змісту категорії простору - це загальні, досить широкі поняття. Вони конкретизовані у вузьких поняттях про предмети та явища дійсності, що їх фіксують у філософських, енциклопедичних словниках, у класифікаційних схемах ідеографічних словників, у спеціальних і лінгвістичних розвідках, які присвячені дослідженню окремих груп слів. Дані цих джерел допомагають подальшому розкриттю змісту категорії простору.

Так, розкриття змісту категорії „простір" дозволяє виділити за класифікацією Ж.П.Соколовської головні його моменти з метою дальшого застосування для аналізу значень слів:

- 1) протяжність, об'єм, форма;
- 2) місце, напрямки, орієнтація;
- 3) розташування предметів відносно один одного, віддаленість;
- 4) членування простору, межа, рубіж;
- 5) особливості простору (закритість, відкритість, обмеженість, необмеженість);
- 6) характер поверхні [1, с.36].

Отже, категорія простору як одна з основних онтологічних категорій одержала різнобічну філософську й лінгвістичну інтерпретацію. У філософії під простором розуміють усе, що має певну довжину, широту, висоту, усе, що розташоване ближче, далі, збоку, позаду, попереду, вище, нижче, всередині, ззовні тощо. Такі ознаки, як здатність предметів бути протяжними, займати місце серед інших об'єктів, розташовуватися один щодо іншого, межувати з іншими об'єктами, є найзагальнішими ознаками простору [4, с.50].

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як сукупність мовних (головним чином лексичних) одиниць, які об'єднані спільністю змісту (деколи також спільністю формальних показників) і відображають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики існують різні визначення лексико-семантичного поля і різноманітність поглядів щодо його розуміння. Одні надають максимальний перелік ознак семантичного поля [6, с.24; 8, с.15; 9, с.45]. Інші наголошують на включенні в поле слів різних частин мов [9, с.56; 10, с.12]. На їх думку обмеження одним лексико-граматичним класом звужує дослідження, тому що поза увагою залишаються мовні одиниці, що співвідносяться з тим же поняттям, але належать до інших частин мови.

В цілому різні теорії збігаються в тому, що лексико-семантичне поле розглядається як спосіб відображення дійсності і є системою, складники якої пов'язані спільним семантичним компонентом та структурно організовані співвідношенням ядро-периферія.

Отже, можна зробити висновок, що лексико-семантичне поле – сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну і функціональну подібність позначуваних явищ. Воно характеризується такими основними властивостями: зв'язком слів або їх окремих значень, системним характером цих зв'язків, взаємозалежністю і взаємовизначеністю лексичних одиниць, відносною

автономністю, безперервністю позначення його смислового простору, взаємозв'язком з іншими полями у межах усього словника.

Таким чином, у наукових розвідках лексикологів по-різному визначається склад семантичного об'єднання із значенням простору. Слова диференціюються за характеристиками простору, які визначені у філософській літературі. В основі визначення цього структурного утворення лежать важливі параметри класифікуючої діяльності людини, але не в „чистому”, а в модифікованому, конкретизованому вигляді. Так, поняття простір в експліцитному або ж імпліцитному вигляді - реалізується в таких підкатегоріях: „протяжність”, „орієнтація”, „локалізація” („розташування предметів у просторі”), „наповненість простору”, „характер поверхні”, „форма”, „об'єм». Ця модель сприяє об'єктивнішому визначенню складу семантичного поля „простір” і надає можливість структуризації семантичного поля „простір”.

В узагальненому вигляді семантична структура слова має таку ієрархічну будову: семи, співвідносні зі сферами буття, тобто класами; семи, співвідносні із категоріями пізнання, тобто родосеми (буття, простір, час, окреме, якість, кількість, відношення); семи, співвідносні із головними моментами змісту категорій пізнання - видосеми першого порядку; семи, співвідносні із моментами подальшого членування кожного з понять видосеми другого порядку. Вони виленовуються для кожної семи, співвідносні з подальшим членуванням кожного з моментів змісту понять, що різняться лише ступенем прояву ознаки, якості стану тощо, визначаються як видосеми третього порядку, які виленовуються для кожної.

Важливим для прийняття моделі, її місця в загальній структурі лексико-семантичної системи є те, що сукупність значень слів мови пов'язується, тобто встановлюється, виходячи зі словникових формулювань існуючих тлумачних словників, що підтверджує аналіз предметно-логічної частини семем.

Із словників англійської та української мови (Словник синонімів української мови за ред. Полюга Л. М.; Словник синонімів української мови за редакцією Бурячок А. А., Гнатюк Г. М.; The Synonym Finder / Urland L., Roche N.; The Cambridge Thesaurus of American English / Lutz W.) нами було відібрано прикметники зі значенням простору. До ядерних у кожній мові належать такі прикметники: *wide-narrow, far-near, deep-shallow, high-low, long-short; широкий-вузький, далекий-близький, високий-низький, довгий-короткий*.

Аналіз словникових статей цих слів дав цікаві результати щодо парадигматики їх значення. Так, наприклад, англійське слово „high” передає такі значення:

1) високий; 2) розташований далеко над землею; 3) досягаючий висоти; 4) вищий за інших людей чи речі; 5) серйозний, дуже серйозний; 6) складний, інтелектуально передовий; 7) головний, основний; 8) більший в розмірі, ступені, силі ніж звичайний; 9) дорогий ніж зазвичай; 10) розкішний, екстравагантний; 11) пихатий, владний; 12) гострий; 13) екстремальний або гнучкий в справах церемонії; 14) такий, який виходить далеко в гору; 15) важливий; 16) вище звичайного рівня; 17) великого рангу; 18) зіпсований роками.

Український відповідник «високий» має значення:

1) який має велику відстань знизу вгору по вертикальній лінії; 2) який розташований або знаходиться на значній відстані від землі; 3) тонкий, пронизливий (голос); 4) який досягає великого ступеня розвитку, досконалий, сповнений глибокого змісту, розвинений; 5) піднесений, урочистий; 6) який перевищує якусь умовну межу; 7) великий, важливий за суспільним становищем, оцінкою суспільства.

Англійське слово «low» передає такі значення:

1) невисокий; 2) не далеко над землею, основою; 3) бути чи лежати нижче, ніж зазвичай; 4) маленький в розмірі, ступені, якості; 5) біля чи кінець запасів; 6) неголосно, м'яко; 7) нещасливий, пригнічений; 8) повільна швидкість; 9) несправедливо, нечесно; 10) грубий, мало цивілізований; 11) слабкий, не вистачає сили духу і тіла; 12) не високо розвинений; 13) малої якості, ступеня; 14) недостача енергії, духу; 15) бідний; 16) не добре забезпечений.

Український відповідник «низький» має значення:

1) який має невелику висоту; 2) невеликий, незначний, щодо кількості сили; 3) поганої якості; 4) підлий, безчесний; 5) який має невелику частоту коливань, грубий.

Як бачимо, англійський денотат має найзагальніше значення порівняно із наступними, які у процесі розвитку полісемії конкретизують його. Протилежну картину спостерігаємо в українському відповіднику, де прикметники, зі значенням простору в денотаті розуміється у вузькому значенні. Така різниця в денотативних значеннях пояснюється, на нашу думку, тяжінням англійської мови до гіперонімії, вираженню родового значення, а українського до гіпонімії, вираженню видового значення. Більша кількість значень англійського слова порівняно з його українським відповідником відображає загальну тенденцію розвитку англійської мови – її більше тяжіння до полісемії.

Лексико-семантичне поле простору в обох мовах представлено такими синонімічними рядами:

Англ. space, extend, long, short, short hand; wide, not wide, vast, narrow, high, low overhead, high-altitude, low, deep, shallow, bottomless; thick discharge, fine, hairline, figured, shapeless, formless, round, spherical, dome, conical, tapered, pear-shaped, cone-shaped; trapezoidal, trapezoidal, rhombic, rhomboid, cubic, stellar, stellar;

broken, angular, zigzag, broken, jagged, serrated, direct, equal, straight, crooked, winding, hilly, vaulted, curved, spiral, helical, twisted, spiral; bend, bent, flexed, arched, turned, bent, bowed, convex, raised, three-dimensional, concave, saddle-backed.

Укр: просторовий, довгий, довгущий, короткий, близький, широкий, неширокий, широченний, вузький, високий, невисокий, височенний, висотний, низький, глибокий, неглибокий, мілкий, бездонний, товстий, об'ємний, тонкий, волосним, фігурний, безформний, аморфний, зкомканий, круглий, круглоподібний, сферичний, куполоподібний, луковидний, чашевидний, кольцевий, округлий, заокруглений, закруглений, шишкоподібний, овальний, яйцеподібний, еліптичний, конусний, конічний, воронкоподібний, грушоподібний, конусоподібний, трапецієподібний, трапецеїдальних, ромбічний, ромбовидний, кубічний, зірчастий, зіркоподібний, зоряний, ламаний, кутовий, зигзагоподібний, зламаний, зубчастий, гребенястий, гребенеподібний, пилоподібний, прямий, рівний, прямолінійний, кривий, криволінійний, горбистий, склепистий, викривлений, спіральний, гвинтовий, кручений.

Компонентний склад «простору», який есплікується через фразеологізми виявляє в обох мовах наступні тенденції. Нейтральну конотацію «простору» виявляють 58 % в англійських (напр. *high time*) та 32% українських (напр. : *глибоко орати – більше хліба мати*) сталих виразів. Якщо порівняти фразеологізми української і англійської мови, то в англійській мові більше фразеологізмів на рівні речення, такі як наприклад: *Near is my shirt, but near is my skin; long ways, long lies; the highest branch is not the safest roots*, а в українській мові на рівні словосполучення, наприклад : *вузьке коло друзів, глибокий сум, далеке минуле, високо літати*.

Як було зазначено вище, у кожній з мов було виділено ядерну лексику. В англійській: *wide-narrow, far-near, deep-shallow, high-low, long-short*; в українській: *широкий-вузький, далекий-близький, високий-низький, довгий-короткий*. В англійській мові найбільш частотні в фразеологізмах такі прикметники як: *near, high, far, long, short*, а в українській – *далекий, низький, короткий, високий*. Оскільки простір пов'язаний із часом, то просторова модель впливає і на формування мовної моделі часу, зокрема виміри просторової послідовності переносяться на орієнтири часові. Деякі з ядерних прикметників як в українській, так і в англійській мовах мають не лише просторові, а й часові значення, так наприклад в українській мові – *далеке минуле, довго не протягне, глибока старість*, в англійській мові – *so far, a far cry, far in the day, high time*.

Отже, прикметники у структурі семантичного поля «простір» мають як спільні, так і відмінні риси у лінгвокультурах та мовних картинах світу англійської та української мов. У мовному моделюванні простору як в українській так і в англійській мовах важливу роль відіграють параметричні прикметники, пов'язані з вираженням просторових понять - *високий-низький, глибокий-мілкий; далекий-близький, довгий-короткий, широкий-вузький; wide-narrow, far-near, deep-shallow, high-low, long-short*. Аналіз чинників, що впливають на вживання того чи іншого просторового прикметника як в українській, так і в англійських мовах в описах різних вимірів, виявив залежність функціонування певного прикметника не лише від напрямку, виміру чи від того, який з вимірів є найближчим або найвіддаленішим, а й від властивостей описуваного предмета, зокрема від кількості наявних параметрів і виділення відповідно площинних та об'ємних предметів, форми предмета (наприклад, предмети округлої форми не описуються щодо їх ширини, висоти), позиції предмета щодо землі (має він точку дотику з нею чи ні).

Семантичний аналіз досліджуваних прикметників в англійській і українській мові засвідчує їх багатозначність: крім просторових вони містять похідні непросторові значення. У складній семантичній структурі названих прикметників на позначення різних аспектів простору виявляється по кілька значень. Системні зв'язки аналізованих прикметників характеризуються чіткою антонімічною співвіднесеністю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Соколовская Ж.П. Проблема системного описания лексической семантики. К.: Наукова думка, 1990. - 182с.
2. Денисов П.Н. Лексика русского языка и принципы её описания. - М.:Наука, 1980. - 197с.
3. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. - М.: Научный центр проблем диалога, 1996. - 760 с.
4. Нікітіна Ф.О. Виділення і визначення лексико-семантичних полів // Мовознавство. - 1981. - №1. - С. 11-15.
5. Мацук А.П. Семантические поля со значением интерпретации оценки // Семантика, прагматика. Текст: Сб. науч. трудов МГПИИЯ им. М. Тореца. - М., 1987. - Вып. № 290. - С.69.
6. Степанова Г.В., Шрам А.Н. Введение в семасиологию русского языка. - Калининград, 1980. - 217с.
7. Морковкин В.В. Опыт идиографического описания лексики (анализ слов со значениям времени в русском языке). - М.: Моск. ун-т, 1977. -168с.
8. Караулов Ю.Н. Общая й русская идиография. - М.: Наука, 1976. - 385 с.
9. Степаненко М.І. Категорія локативності на семантичному тлі (теоретичний і прагматичний аспект) //2006. Горизонти прикладної лінгвістики та лінгвістичних технологій. - Сімферополь: Ди Ай Пи, 2006. - С. 50.
10. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций // Языковая номинация. Общие вопросы. - М: Наука, 1977. — С. 230-294.